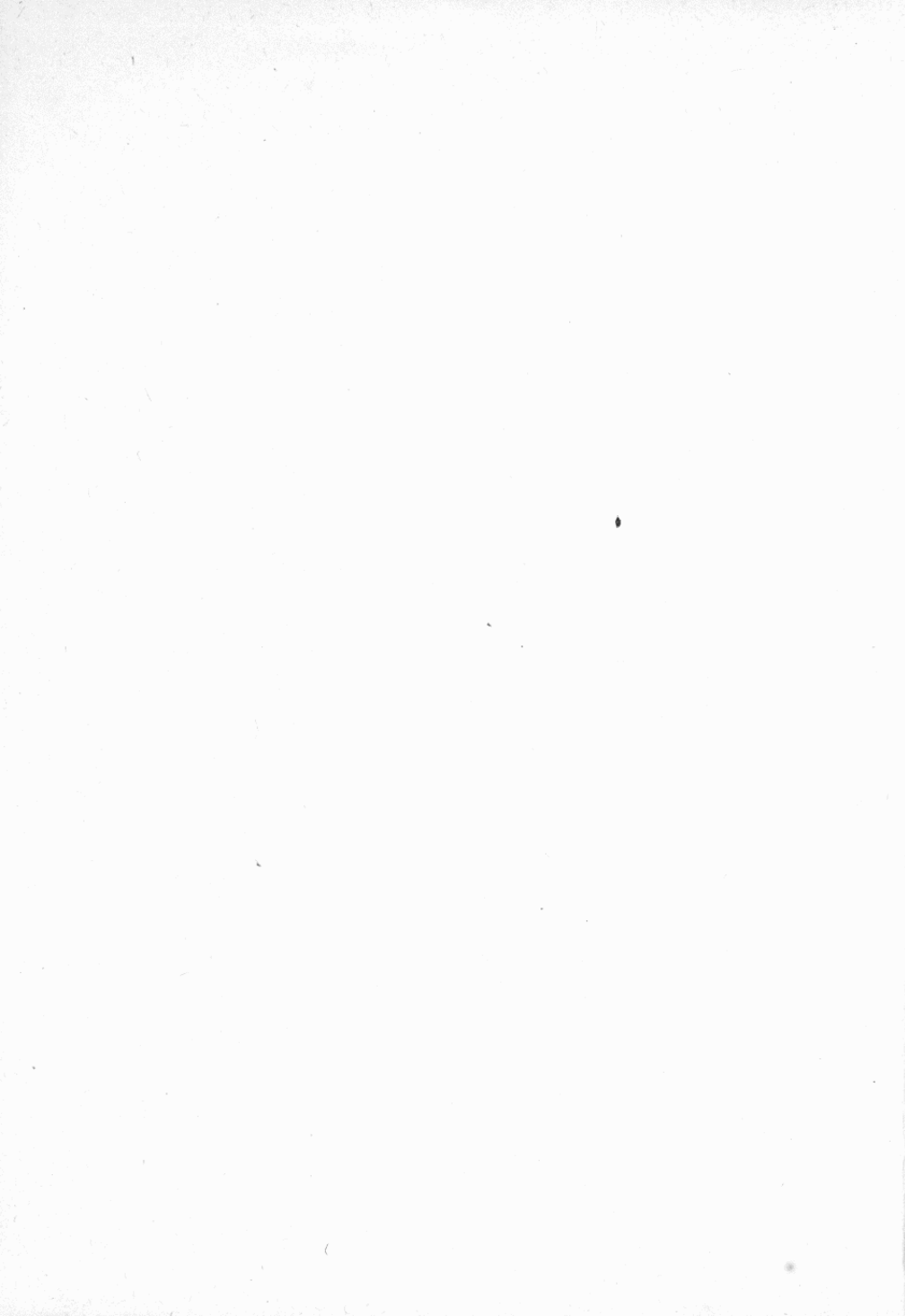

Mikes
Kelemen
összes
művei

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI V/1.

MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HOPP LAJOS

V/1. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

MIKES KELEMEN

CATECHISMUS
FORMÁJÁRA VALÓ
KÖZÖNSÉGES
OKTATÁSOK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

HOPP LAJOS

ELSŐ KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

Lektor

† KELEMEN JÓZSEF

ISBN 963 05 0233 X (összkiadás)
ISBN 963 05 3310 3 (V/1–2. kötettség)
ISBN 963 05 3311 1 (V/1. kötettség)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1986 · Hopp Lajos

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója

Felelős szerkesztő: Kormányos József

Műszaki szerkesztő: Horváth Anikó

A burkoló- és kötéstervezés Bogdán Hajnal munkája

Terjedelem: 57,75 (A/5) ív – AK 2016 k 8689

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847500/08)

Széchenyi Nyomda, Győr 86. K–743

Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató

Printed in Hungary

CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATASOK

A mellyek rövideden meg magyaráztatnak
a szent Irásokbol, és Traditiokbol, a'vállás-
nak Historiája, és Hit Agazati, a' Keresz-
tyéni tudományok, A Szentségek, Imádságok
Ceremoniák, az Anya-szent-egyháznak rend-
tartási, és szokási.

Első Szakasz.

[1b,2a,2b: üres]

[3a:] ELÖL JÁRÓ BESZÉD.

Nintsen semi szükségeseb se mind azon által semmi ritkáb. mint a vallásnak szorgalmatosan valo meg tanulása. hogy ha látunk anyi Istentelen. és szabados életüket. kik ditsekednek Istentelenségekről. Annyi meg átkodot eretnekeket tévelygésekben, kik oly idegenséggel vannak a kristus. Anyaszent egy házához., Anyi sok számu új Catholicusokat., kik a Catholicus külső szin alatt, még protestans szivet tartanak magokban., Hogy ha oly kevés számu Catholicusok vannak olyanok kik az Isten törvényéhez szabják életüket, és az Anyaszent egy ház tanításához, Hogy ha a szines. és tsalando áitatoságok oly rend szerént valo a keresztyenségben., egy szóval ha minden nap meg tsalatkoznak a vallás dolgában. és ha oly tsendeséggel járnak. *olyan uton a mely igaznak láttatik. és a melynek vége. mind azon által. a halálra viszen.* nem kel ennek a veszedelemnek [3b:] más okát keresni, hanem a szivnek meg romlását, és a vallásnak tudatlanságát. prov 14 12

Ez a közönségesen valo tudatlanság. és meg romlása a szivnek, nem olyan dolog, a melyen tsudálkozni kelle-ne. hogy ha tsak egy kevesé¹ meg vizsgálják hogy mint folynak közöttünk a dolgok. 20

Az olyanok, a kik oly szerentsétlenek, hogy a téjel együt szopták, hogy ugy mondgyam az eretnekségnek impressioit. és a kik oly nehezen térnek ki már előre bé vet gondolattyokból, rend szerént az olyanokat meg tartoztattya a gyermekségben. bé vet² praejudicium. mert a

¹ egy kevesé [v-s-ből javítva.]

² bé vet <praej> praejudicium. [Tollhiba.]

mi vallásunkrol. utálatos gondolatokat adtanak nékik. és ezer akadályok tartoztattyák meg őket. a melyekről vilagosítást nem akarnak venni.

A mi pedig a születet Catholicusokat illeti. sokan azok⁵ közül. a³ vallásnak tsak a külső reszit üsmérik. és akik pogány, vagy sidó szivet hordoznak magokban a keresztyénség közöt. ez a rendeletlenség az oktatásnak fogyatkozásától vagon

Rend szerént a gyermekeket holmi nehéz értelmü igazsá-¹⁰ gokra tanittyák. holmi terminusokkal az elméjeket meg terhelik. de azoknak értelmet, vélek meg nem értetik, a [4a:] mely magyarázatot adnak némelykor amesterek, azok senem elegendő vilagosok. senem elegendő meg érthetők. Ez szerént telik a gyermeki idő.

¹⁵ Az Ember korban pedig, a tudatlanság. a melyben neveltettek. nevededik a külső foglalatoságok miat., ki ki az ideig tarto dolgokrol gondolkodik. és a vallásrol mindeneknél leg kevesebet., meg vetik, és el mulattyák az oktatásokat, a Catechismusnak tsak a neveis nehéz. a²⁰ szent Irást nem olvasák. vagy ha olvasák is unadalomal. és értetlenül, a predikaciokat ha halgattyák is. de nem tanulnak, söt még a pásztoroknak is. a kiknek kötelességben jár. hogy a népet meg vilagosítsák, és lassanként a vallásnak⁴ fundámentumára oktassák. nintsen minden-²⁵ koron arra elegendő talentumok, azt minden nap lehet látni. hogy vagy a hit ágazattyában. vagy a közönségesen valo imádságokban, vagy a vallásnak szokásiban, és ceremoniáiban., vannak sok olyan⁵ dolgok, a melyekről soha a népet nem oktattyák. és a melyeknek tudatlansága³⁰ ezer fő vétkekben ejti minden nap a keresztyéneket és azokat észre sem veszik. Ez az eredete, a sok számu

³ a [Beszúrás.]

⁴ a vallás⟨m⟩nak [Törlés a sor elején.]

⁵ olyan ⟨g⟩ dolgok,

káromlásoknak. a mélyeket mondanak a hitetlenek. eretnekek és Istentelenek. S.jud.v.10.

Ez így lévén a nép minden nap próbálya⁶ az oktatások között. is. azt a rettentő lelki éhséget a melyel fenye[4b:]geti Isten a népit⁷ a proféta által. a roszt kívánság ilyen formában meg erősödik. az emberek a föld felé meg nehezednek, és lassanként a halált el érik. noha soha sem tudták rendben venni az életet.

Ezen okokra való nézve akartuk tehát ezt a munkát ki bocsátani. kívánván azt, hogy mind a, valamit szükséges¹⁰ és hasznos tudni a hiveknek a vallás iránt. a meg magyaráztassék. tisztán és világosan, és a melyben rövideden esze szedték mind azt,⁸ valamit nehezen és sok fáradsággal fel találhatni sok féle. és számu. könyvekben, a melyeket nem lehet mindennek. se meg érteni, se esze szerezni,¹⁵ ebben a munkában az Anyaszent egy háznak tanítása. és mind a valami az Isteni szolgálatot illeti hűségesen⁹ fel vagyton téve, az igazat úgy adgyák ki mint igazat. a kétségest, mint kétségest.,¹⁰ el hagyták az olyan kérdéseknek meg vizsgálását., a melyeken a Catholicus¹¹ Theologusok meg nem egyeznek., A vallásnak historiája. Az Anyaszent egy háznak hit ágazattya az imádságok., szokások, Ceremoniák iránt való szándéka, a kristusnak az Évangéliumban való tanítása. mind ezek¹² együgyü. és érthető stylusul vannak ki fejtve.²⁵

Az új Catholicusok fel találhattya ebben a munkában mind azt a mi valósággal meg világosíthatya kételkedése-

⁶ próbálya [b-p-ből javítva:] az oktatások [s (hosszú s) -t-ből javítva.]

⁷ népit [Vagy *népét*; az *i* betű *é*-nek is olvasható.]

⁸ mint azt, [Íráshiba *mind azt*, helyett.]

⁹ hűségesen [Ékezethiba.]

¹⁰ mint kétségest., [k - megkezdett m-ből javítva.]

¹¹ Catholicus Theologusok [C-T-ből javítva.]

¹² mint ezek [Íráshiba; vö. a 8. sz. jegyz. is.]

ket, a születet Catholicusok pedig, abban bíz[5a:]nyos¹³ rendet találnak, hogy magokat mint viselhesék mindenféle rendekben, hogy el kerülhesék a sok számu vétkeket a melyekben esnek minden nap, vagy tudatlanságból.⁵ vagy babonaságos és szines áitatoságból. A szabados életüek, és az Istentelenek., hogy ha tellyeségel. és végképen nem adták magokat meg romlot sziveknek. magokat meg győzhetik. a mi szent vallásunknak igazságival. és szenttségivel. A plébánusok készen, és rendel talállyák¹⁰ mind azt., valamire az Anyaszent egyház¹⁴ akarja hogy oktasák a népet. vasárnapokon. Egy szóval mindnyájan a keresztyének, vigasztalásal meg találhattyák. együt: mind azt. valami a vallást illeti. [5b: üres]

¹³ bizonyos [y-o-ból? javítva.]

¹⁴ [A kéziratban hiányosan:] Anyaszent akarja

[6a:] ENNEK A KÖNYVNEK TÁBLÁJA.

I Rész Az Isten mi légyen magában.

Első Articulus.¹⁵ Az Istennek létéről. 1 [22a]

2 Art. Az Istennek mivoltáról. és az ő tekéletességeiről. 5.¹⁶ [24a]

3 Art. Hogy tsak egy Isten vagyon 10 [26b]

4 Art. A szenttséges Haromságról 12 [27b]

II Rész. Az Istenek munkáiról.

1 Art. A világ teremtésiről. 17 [30a]

2 Art. Az Angyalokrol. és az ördögökről. 20 [31b]

3 Art. Az embernek teremtésiről 26 [34b]

4 Art. A földi paraditsomrol. és az ártatlanságnak voltáról 29 [36a]

III Rész. Az embernek vétkiről. és mik követték azt a vétket.

1 Art. Első¹⁷ emberek vétkiről. 33 [38a]

2 Art. Az első ember vétkinek büntetésiről és az eredendő. vetekről. 35 [39a]

3 Art. A megváltónak szüksége voltáról. és az iránt való ígéretről. 39¹⁸ [41a]

¹⁵ Articulus. [l-s-ből javítva.]

¹⁶ 5. [5-3-ből javítva.]

¹⁷ Elso [Ékezethiba.]

¹⁸ 39 <4 Art Az ember esetétől fogvást a Messiás el jöveleig. rövideden valo historiája avallásnak. 43>

[6b:] IV. Rész. Az ember esetétől fogvást. a Messiás eljövételéig rövideden valo historiája a vallásnak

- 1 Art. Hogy¹⁹ miért nem küldötte el Isten a Messiást mindgyárt, a vétek után. és hogy mit kellett tselekedni az embereknek hogy magokot meg szentelhesék el jövételéig 43. **[43a]**
- 2 Art. Hogy Adam. Eva. és ezeknek maradéki miképen éltenek az eset után. 47. **[45a]**
- 3 Art. Az emberi nemzet meg romlásáról., az özön vizről. 54. **[48b]**
4. Art. Hogy mitsoda állapotban volt avilág az özön vitzől fogvást mind adig még az Isten ki hívá²⁰ Abrahamot hazájából. 57. **[50a]**
- 5 Art. Hogy mitsoda szövetséget tet Isten Abrahammal és ennek a szent embernek maradékival. 61. **[52a]**
- 6 Art. Hogy Isáktól. Jákobtól származanak mindnyájan a sidok. 66. **[54b]**
- 7 Art. Az Izraélitáknak. egyiptumban valo rabságokrol. 73. **[58a]**
- 8 Art. Mojses hogy szabadítá meg azIzraélitákat, a husvéti bárányrol. és a veres tengeren valo által menetelről. 76. **[59b]**
- 9 Art. Az Izraéliták, sinai hegyéhez²¹ valo érkezésekről., a keserü vizekről. a mannáról, a kö sziklából valo vizről. 83. **[64a]**
- 10 Art. Az Izraélitáknak törvényiről. a szövetségnek véziről. 91. **[67a]**
- [7a:]** 11 Art Mojsesnek a sinai hegyén valo létéről. magyarázattya mind annak valamit az Isten

¹⁹ Hogy [*H* – javítva, valószínűleg *A*-ból.]

²⁰ ki hívá <Arham> Abrahamot

²¹ hegyéhez [*hegyén*-ből javítva; *hez h*-ja *n*-ből javítva, *ez* – beszúrás.]

- parantsola néki avallást illető külső dolgokrol. 96. **[69b]**
- 12 Art Az arany bornyuro. azért valo büntetesrol a Mojses ábrázattya bé fedéséröl., a fő paprol. és a levitákrol. 102. **[72b]**
- 13 Art A kémekről. az Izraéliták pusztában valo zugolodásokrol. büntetésekrol. a Caleb és Josué meg jutalmaztatásokrol. 105 **[74a]**
- 14 Art Az ellen mondásnak vizéröl. az réz kigyorol. a baláám tanásáról., és a Mojses haláláról 109. **[76a]**
- 15 Art Josué alat valo el osztásáról a meg ígért földnek. a birak alat valo létekröl az Izraélitáknak 115 **[79a]**
- 16 Art Az Izraélitáknak akiralyok alat valo létekröl. először Saulrol. és Davidrol. 120. **[81b]**
- 17 Art Salamonrol. és a jerusálemi templomrol 123 **[83a]**
- 18 Art. A tiz nemzettségeknak. el szakadásokrol. jero-bám alat. és hogy mitsoda állapotban vala az Isten népe a sidok. és az Izrael királyi alat 126. **[84b]**
- 19 Art A profétákrol. és a jövendölésekröl 131. **[87a]**
- 20 Art A tiz nemzettségnek el oszlásáról. ababiloniai fogsagrol. és a sidoknak vizá valo térésekröl. 137. **[90a]**
- 21 Art. Hogy mitsoda rendben valának a sidok meg szabadulások után. mind addig még a romaiak el nem pusztitták mind egészen. 142. **[92b]**
- [7b:]** 22 Art A sidoknak a rabságbol valo meg szabadulásoktol fogvást a Messias el jövetelég valo szokásokrol és vallásokrol. 149 **[96a]**
- 23 Art. Hogy mitsoda állapotban valának apoganyok Ábrahám hivatásátol fogvást a Messias el jove-telég 154 **[98b]**

V. Rész A krisztus Jesusrol.

- 1 Art. A Messiás el jöveteleröl valo bizonyságok a melyek már bé tellyesedtenek a profeciak szerént a krisztus Jesus személyeben 158. **[100b]**
- 2 Art. Hogy ki légyen a krisztus Jesus. 169 **[106a]**
- 3 Art. A krisztus Jesus meg testesülésiröl 173 **[108a]**
4. Art A krisztus Jesus születésiröl. életeröl, és egyiptumban valo meneteleröl 178. **[110b]**
- 5 Art. A krisztus egyiptumban valo meneteleröl. és szent Jánosnak életeleröl. 186. **[114b]**
- 6 Art A krisztusnak apusztában valo meneteleröl, böttyeröl. és predikalásanak első esztendejéről. 190. **[116b]**
7. Art A krisztus predikalásanak második esztendejéről. 194²² **[118b]**
- 8 Art A krisztus szine változásáig valo idöröl. 195 **[119a]**
- 9 Art A krisztus szine változásáról. 197. **[120a]**
- 10 Art. A krisztus predikalásának harmadik esztendejéről.²³ 199. **[121a]**
- 11 Art A krisztus szenvedésiröl. és haláláról valo jövendölések rövideden 205 **[124a]**
- 12 Art. Hogy mitsoda tsudák történtek a krisztus halálakor: 210 **[126b]**
- [8a:]** 13 Art Miért és kiért holt meg krisztus a kereszten. az ő halálának elég tételéről,²⁴ és annak hasznáról. 213. **[128a]**
- 14 Art A krisztus lelkének a poklokra valo le szállásáról. és testének el temetéséről. 218. **[130b]**

²² 194 <8 Art A krisztus szine változásáról. 195> 8 Art A krisztus szine változásáig valo idöröl. 195

²³ esztendejéről. [Első e helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

²⁴ elég tételéről, [Második l-t-ből javítva.]

- 15 Art A kristus fel támadásáról., meg jelenésiről. 222 [132b]
- 16 Art A kristus menyben meneteléről. 234 [138b]
- 17 Art. A kristus Jésusnak az Attyához és a teremtet állatokhoz valo tulajdonságinak magyarázattya 240. [141b]
- 18 Art A kristus Jésusnak az emberekhez valo tulajdonságinak magyarázattya. 243. [143a]
- 19 Art Ismét a kristus Jesusnak az emberekhez valo tulajdonságinak magyarázattya 249. [146a]
- 20 Art Hogy miben. és mi formában példánk nekünk e földön a kristus 254. [148b]

VI Rész. A szent Lélekről. és a keresztyéni vallásnak fel állításáról

- 1 Art A szent Léleknek le szállásáról. 258 [150b]
2. Art Az Apostoloknak predikálásokról sok számu sidoknak meg térésekről. és a töbinek meg vetésekről. 262. [152b]
- 3 Art Az Evangyéliumnak., a samaritánusoknak.. és azután az egész világon lévő nemzetségeknek predikáltatásáról. 266. [154b]
- 4 Art A keresztyén vallásnak az üldöztetésekben²⁵ valo fel allitátásáról. 271 [157a]

VII Rész. Az Anyaszent egy házról.

- 1 Art. Hogy mi legyen a kristus Anyaszent egy háza., Annak [8b:] láthatóságáról. és hogy mitsoda külömbségel külömböztetik meg a töb gyülekezetektől. 277. [160a]
- 2 Art Az Anyaszent egy háznak egyes voltárol és

²⁵ üldöztetésekben [Ékezetthiba.]

- annak külömb külömb²⁶ féle tagjairol. 283.
[163a]
- 3 Art Hogy mitsoda egyeség vagyon az Anyaszent egy ház tagjai között, és a szenteknek egyeségéről 290 **[166b]**
- 4 Art Az Anyaszent egy háznak szenttséges voltárol. 295 **[169a]**
- 5 Art Az Anyaszent egy háznak közönséges voltárol. 307. **[175a]**
6. Art Az Anyaszent egy háznak közönséges nevéröl. 310. **[176b]**
- 7 Art Hogy egyedül a romai Anyaszent egy ház a kristus Anyaszent egy háza. a melyen kívül nintsen üdveség. 316.²⁷ **[179b]**
- 8 Art Hogy az Anyaszent egy háznak viaskodni kel. az ördög, a hitetlenek. és az eretnekek ellen 329. **[186a]**
- 9 Art A földön lévő Anyaszent egy háznak, a hitetlenek. a sidok. az eretnekek. és symaticusok²⁸ ellen valo viaskodásárol. 332 **[187b]**
- 10 Art. Hogy kik voltanak. azok az eretnekek, és symaticusok, kik az Anyaszent egy ház ellen támadtanak mind edig. Mitsoda Conciliumok kárhoztatták azokat 337. **[190a]**
- 11 Art Az Anyaszent egyháznak a kebelében lévő rosz kereszttyenek ellen valo viaskodásárol. 352 **[197b]**
- 12 Art Az Anyaszent egy háznak hasznairol. 354. **[198b]**
- 13 Art Hogy a bünöknek botsanáttya leg első²⁹ út. a

²⁶ kül külömb külömb féle

²⁷ 316. <8 Art Hogy az Anyaszent> 8 Art Hogy az Anyaszent [A <>-ben levő részt beleírta a szöveges csonka sorba.]

²⁸ [Alatta: helyesebben:] symatic <h>usok [később 162b: *scysmathicusok* 163b: *sysmathicusok*]

²⁹ leg első <haszon> út.

- mely által reszesülünk az Anyaszent egy háznak hasznaiban 356. **[199b]**
- [9a:]** 14 Art Hogy a hivek közül mindenikének min kel által menni minek előtte az örök életet elérje., és leg előbször a halálról. 364 **[203b]**
- 15 Art A különösön³⁰ valo ítéletről 369 **[206a]**
- 16 Art Hogy kinek kinek a lelke mitsoda állapotban léssen a különösön valo ítélet után. 372 **[207b]**
- 17 Art A világ végiről. az anti kristusrol. Illyés. és Enok el jövetelekről, a sidok meg térésekről 374 **[208b]**
- 18 Art A közönségesen valo fel támadásrol. világ végin. 379 **[211a]**
- 19 Art A kristusnak utolszori el jöveteléről. és a közönséges ítéletről 382 **[212b]**
- 20 Art Az örök életről. 385 **[214a]**
- 21 Art Az öröké valo halálról. 388. **[215b]**
- 22 Art Az Apostoli symbolumrol mely³¹ magában foglallya rövideden mind azt valamit eddig mondottunk 391 **[217a]**
- 23 Art A Melyben meg mutattyák miképen kellesék élni e földön. hogy az örök életet el lehesen érní, a melyért teremtettek az Emberek. **[218b]**

Második könyv.

Első Rész. a vétkekről közönségesen

- 1 Art Hogy mi legyen a véték. 397. **[220a]**
- 2 Art. A halálos és abotsánando vétkekről 399. **[221a]**
- 3 Art A fő vetkekről közönségesen 401 **[222a]**

³⁰ különösen [Ékezethiba.]

³¹ mely [l-g-ből javítva:] magában fodlallya [Elírás.]

II Rész különösön³² a vétkekről.

- 1 Art A kevélységről 402. [222b] [9b:]
- 2 Art. A fősvénységről. 406. [224b]
- 3 Art A tisztátalanságról 409 [226a]
- 4 Art A torkoságról. 410 [226b]
- 5 Art Az irigységről 411 [227a]
- 6³³Art A haragrol 413 [228a]
- 7 Art A resttségről 415 [229a]

Első Rész. közönségesen a jó erkölcsökről. 416. [229b]

II. Rész különösön a jó erkölcsökről. eloszór a hitről.

- 1 Art Hogy mi légyen ahit 418 [230b]
- 2 Art Az Anyaszent egy ház hatalmáról a hit dolgában 420. [231b]
- 3 Art A szent írásról 424 [233b]
- 4 Art A Traditionak a hit dolgaiban való méltóságáról. 427. [235a]
- 5 Art A conciliumoknak; és a szent Atyaknak auctorításáról. a hitnek dolgaiban 434 [238b]
- 6 Art A hitnek szükséges voltáról [241b]
- 7 Art A hit ellen való vétkekről, a hitnek jeleiről. és a kereszt vetésről. [242b]

III Rész A Reménségről.

- 1 Art Mitsoda a reménség 446 [244b]
- 2 Art A reménség ellen való vétkekről 448 [245b]

³² különösön [Elírás.]

³³ 6 Art [6-5-ből javítva.]

IV Rész Az Isteni szeretetről

- 1 Art. Hogy mi legyen az Isteni szeretet 450 [246b]
- 2 Art A magunkhoz való szeretetről. 454 [248b]
- 3 Art A felebaráti szeretetről 458 [250b]
- 4 Art Az alamisnárol. 461 [252a]
- 5 Art. A felebaráti intésről. 464 [253b] [10a:]
- 6 Art A meg bantásért való bocsánatrol 466 [254b]

V Rész. A keresztyéni jó erkölcsökről a mellyeket nevezik morálisoknak

- 1 Art. A négy Cardinalis jó erkölcsökről 470 [256a]
- 2 Art Hogy mitsoda jó erkölcsök követik a Cardinalis jó erkölcsöket és hogy mitsoda vétkek ellenkeznek azokat. 429 [258a]

I³⁴ Rész Az Isten parantsolattyárol közönségesen 476. [259b]

II Resz Az első parantsolatrol.

- 1 Art Hogy mitsoda ez a parantsolat 482 [262b]
- 2. Art A vétkekről melyek ellenkeznek az első parantsolattal. leg először a bálványozásrol. 486. [264b]
- 3 Art A szentek tiszteletéről, és segittségül³⁵ való hívásrol 487 [265a]
- 4 Art A reliquiák tiszteletéről. 492 [267b]
- 5 Art A kereszt és a képek tiszteletéről. 493 [268a]
- 6 Art A szenttség töresről, babonaságról. a melyek ellenkeznek az első parantsolattal. 500 [271b]

³⁴ I <VI> Rész

³⁵ segittségul [Ékezethiba.]

III Rész. A második parantsolatrol

- 1 Art Hogy közönségesen mit foglal magában ez a parantsolat 502. [272b]
- 2 Art A fogadásrol 503 [273a]
- 3 Art Az esküvésről. és a káromkodásrol. 510 [276b]

IV Rész. A harmadik parantsolatrol.

- 1 Art Hogy mitsoda napot kel a keresztyéneknek meg szentelni. 513 [278a]
- 2 Art Hogy miképen kellesék szentelni az urnak napját 515 [279a]

[10b:] V Rész. A negyedik parantsolatrol.

- 1 Art. Az aláb valoknak a fellyeb valokhoz valo keteléségekről 518 [280b]
- 2 Art A felyeb valoknak az alattokhoz valo köteleségekről.³⁶ 521 [282a]

VI Rész. Az³⁷ ötödik parantsolatrol. 525 [284a]

VII Rész. A hatodik parantsolatrol. 528 [285b]

VIII Rész. A hetedik parantsolatrol. 530. [286b]

- 1 Art. Hogy hány féle képen lehet a más jorzágát el foglalni. 530. [286b]
- 2 Art. Az usorárol. 534 [288b]
- 3 Art A más ember jorzágának igazágtalanul valo meg tartásárol. és más egyéb károkrol melyeket másoknak okozhatnak³⁸ 536. [289b]
- 4 Art A más jorzágának viszá adásárol. 538 [290b]

³⁶ köteleségekről. <519> [?] 521

³⁷ Az [z-utólagos beírás:] ötödik [Ékezethiba.]

³⁸ okozhatnak [z-*l*-ből javítva.]

IX Resz A nyolczadik parantsolatrol.

- 1 Art A hamis tanuságról. és a hazugságról. 539.
[291a]
2 Art A ragalmazásról 541 [292a]
3 Art A hízkelkedésről. és a vakmerő ítéletről 544.
[293b]

X Rész. A kilentzedik parantsolatrol. 546. [294b]

XI. Rész A Tizedik parantsolatrol. 547 [295a]

XII. Rész. Az Anyaszent egy ház parantsolatirol 550.
[296b]

XIII Rész Az Anyaszent egy háznak
első parantsolattyárol.

- 1 Art közönségesen az innepekről 555 [299a] [11a:]
2 Art különösön az innepekről először a szent Há-
romságnak innepéről. 559 [301a]
3 Art A kristus Jésus fogantatásának innepéről. 560
[301b]
4 Art Az adventi napokrol. 562 [302b]
5 Art karátson napjárol. 563. [303a]
6 Art A kristus környül metélkedéséről. 567 [305a]
7 Art víz kereszt napjárol 570 [306b]
8 Art Gyerttya³⁹ szentelő B. Aszony napjárol 573.
[308a]
9 Art A nagy hétről. először virág vasárnapjárol 577.
[310a]
10 Art nagy tsötörtökről. és nagy péntekről. 580
[311b]
11 Art Husvét napjárol. 587. [314b]

³⁹ Gyerttya [r-tt-ből javítva.]

- 12 Art A kristus menyben meneteléről 589 [316a]
 13 Art A pünkösöd innepéről. 590 [316b]
 14 Art ur napjáról. 592 [317b]
 15 Art A szentek innepeiről leg először a B. szüz fogantatásáról. 594⁴⁰ [318b]
 16 Art kis Aszony napjáról. 598 [320b]
 17 Art Nagy B. Aszony napjáról 599 [321a]
 18 Art A szent Angyalok innepeiről. 601 [322a]
 19 Art keresztlő szent János innepéről 602 [322b]
 20. Art Az Apostolok Martyrok Confesorok, püspökök. A szent szüzek, vagy penitencia tarto Aszonyoknak innepeiről 604 [323b] [11b:]
 21 Art Minden szentek napjáról 607 [325a]
 22 Art A halottak napjáról. 608 [325b]
 23 Art A templom dedicatiojának inepéről. 611 [327a]

XIV Rész. Az Anyaszent egy háznak
 második parantsolattya 615 [329a]

XV Rész Az Anyaszent egy haznak
 harmadik parantsolattya. 618 [330b]

XVI Rész. Az Anyaszent egy háznak
 negyedik parantsolattya 619 [331a]

XVII Rész Az Anyaszent egy háznak
 ötödik parantsolattya. 621 [332a]

- 1 Art közönségesen a böjtről 621 [332a]
 2 Art A nagy böjtről⁴¹ 625 [334a]
 3 Art A kántorok és a vigiliákról 628 [335b]

⁴⁰ 594 <16 Art /> 16 Art kis Aszony [Beleirt az előző szövegrész csonka sorába. L. a 27. sz. jegyz. is.]

⁴¹ böjtről [Íráshiba.]

XVIII Rész. Az Anyaszent egy háznak
hatodik parantsolattya.

Ennek az első szakasznak bé fejezése. 632

[337b]

A Tridentinumi Conciliumnak symboluma

[340b]

[12a-b, 13a-b: üres]

[14a:] CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATÁSOK

A mellyek rövideden meg magyarázatnak a Szent Irásokbol, és a Traditiokbol a vallásnak Historiája, és Hit ágazati. A Keresztyéni tudományok, a' szent-ségek, Imádtságok, Ceremoniák, az Anyaszent-egyháznak rend tartási, és szokási.

Leg Első Rész A melyben. azt mutattyák. meg, hogy mint kel. közönségesen gondolkodni a vallásrol.

Kérdés. Mitsoda e földön lévő leg nagyob és leg hasznosab dolga az embereknek.?

Felelet.⁴² Hogy az Istent, és a kristust meg üsmérjék. és önnön magokot is; az az hogy meg üsmérjék. hogy⁵ mikk, miért élnek. mivé lesznek ez élet után., és hogy mit kel tselekedniek, hogy valóságol boldogok lehesenek.: egy-[14b:]szoval. hogy a vallást tudgyák. és életeket a hoz szabják, mit⁴³ elejekben ad.

K. Mutasd meg nekünk hogy közönségesen miképpen¹⁰ kel gondolkodni a vallásnak igazságirol.?

F. Azok az igazságok rövideden ezek.

Egy Isten vagyon., aki egy három különböző személyiben. Ez az Isten egy. tekéletes.. és teremtoje. a menynek, és a földnek.

¹⁵ Az Angyalok. és az Emberek. az Istennek leg tekélette-

⁴² Felet. [Elírás.]

⁴³ mit <m> elejekben ad.

seb teremtet állati, az Isten azért teremtette őket, hogy őket boldogoká tegye. közölvén magát vélek.

Az Angyalok közül némelyek az Isten hűségiben megmaradának. némelyek. ő tölle el válának.

Az első. örökösön boldogok. és az Isten vélek viteti véghez parantsolatit. ⁵

A többi pedig örökös nyomoruságra vetették magokat, és ezeket nevezik ördögöknek.

Az Isten az Embert. és az Aszonyt azért teremté. hogy olyan boldogok lennének valamint az Angyalok. és soha meg ne halnának. nagy szentségben és igazságban teremté őket, és szivekben oltá törvényit, úgy anyira hogy jól tudták mit kellett tselekedniük, és azt kön-[15a:]nyen véghez vihették volna, azután igen kies helyben helyezteté őket, a melyet paraditsomnak neveztek ¹⁵

De nem hogy elméjeknek világosságát. és sziveknek hajlandóságát követték. hanem Eva meg hagyá magát tsalatni az ördögtől., és nem engedelmeskedék az Istennek., Ádám az első Ember, követé feleséginek példáját. és öis meg szegé a parantsolatot feleségire való nézve. ²⁰

Ezen engedetlenségért nyomoruságban hozák mind magokat. mind maradékjokot., a kikel közlék vétkeket. és azt, a miköveti ezt a vétket. úgy mint. a tudatlanságot. a roszra való hajlandóságot, az Istennek haragját, az életnek nyomoruságit, és a halált. ²⁵

Azután ki üzetének a földi paraditsombol., és az pokolnak örökös tüzére vettettek volna, ha az Isten irgalmaságot nem tett volna vélek. és ha penitentiát nem tartottak⁴⁴ volna.

Az első irgalmaság amelyet az Isten tett vélek. a volt. ³⁰ hogy meg váltót ígére nékik, aki várakozásban volt, leg aláb négy ezer esztendeig.

Azonban⁴⁵ pedig az emberek. Ádámnak vétkiért [15b:]

⁴⁴ tartottak [tt-k-ből javítva.]

⁴⁵ Azonban pedig [b-p-ből javítva.]

meg romlottságok miatt mindenféle vétkekre, és rendeletlenségekre adák magokat

Az Isten hogy őket meg büntesse az özön víz által el törölje őket, a melyben minden emberek el veszének.,⁴⁶

⁵ Noé, és az familiáján kívül

Ennek a familiának maradéki,⁴⁷ a világon el szaporodván az emberek ujointában olyan hamisaká lettenek. valamint voltak az özön víz előtt

¹⁰ Az Isten akoron el hagyá az egész emberi nemzetet a maga meg romlottságára és választá. Ábrahamot, és az ő maradékait, hogy az ő szolgálattýára különösön való szenteltetett nép lenne.

¹⁵ Ez a nép csak egy embertől eredvén. és mint egy csak egy familia lévén. hebréusoknak neveztetének, és azután sido népnek. ez a nép is volt meg tartója az Isten törvényének, ígératinek. és a jövendöléseknek, és az Isten ezért a népért. véghetetlen tsudákat tett.

²⁰ Az Isten fő képen Mojses által téteté azokat a tsudákat, ugyan ő is adá a kö tablára írot tör-[16a:]vényt nekik, és ő tanítá őket, az ur szolgálattýát illető rendekre. és Cérémoniákra

De mind ezek az irgalmaságok. és tsudák után is, a sidó nép gyakorta el felejté az Istenét. és úgy él vala.⁴⁸ valamint a több népek.

²⁵ Az Isten gyakorta meg is bünteté őket., hol egy hol más képen., de mind ezen büntetések után is., csak nem mindenkor a⁴⁹ rendeletlenségben éltenek.

Végtire Az Emberek meg váltoja a világra jöt. azon időben a melyben a proféták meg jövendölték volt.

³⁰ Ez a meg válto az Isten Fia, emberi testet vévén magára, a Boldogságos szűz Méhiben.

⁴⁶ veszének., [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁷ maradéki, [Első a-o-ból javítva.] a világon el szaporodván az <ujontában.> az emberek ujointában

⁴⁸ él vála. [Ékezethiba.]

⁴⁹ a <nyu> rendeletlenségben

Ez az Isten. s'Ember. kristus Jesusnak neveztetik

A kristus Jésus minek utánna meg tanította volna az embereket. példáival. és oktatásával arra, hogy mit tseledgyenek azért, hogy boldogok lehesenek. és minek utánna meg bizonyította volna el küldetésit és Istenségit.⁵ tsuda tételei által, meg békéltette őket az Istenel a keresz-
ten valo halála által.

Minek utánna akoporsóban tétetet volna. aharmadik napon ditsőségesen fel támada, és negyven nap mulva fel támadása után. menyekben fel mene.⁵⁰ [16b:]¹⁰

Tiz nap mulva menyben menetele után. a szent Lelket A⁵¹ tanítványira le küldé, a kik mind egybe gyűltenek vala Jérusálemben. az ő parantsolattyából.

A szent Lélek, ujontában a szivekben oltá az embereknek az Isten törvényét., a melyet már onnét régen el¹⁵ törölte volt a vétek. és a melyet Mojses tsak a kö táblákra⁵² írta vala.

Azonnal akristus tanítványi, akik közül tizen kettőt Apostoloknak nevezet vala; a sidoknak kezdék hirdetni, és azután hogy ők bé nem vévék, az egész nemzeteknek,²⁰ a kristustol vett igazságokat, és mind azokat a lett dolgokat a melyeknek ők bizonyági valának.

Ezek a predikációk, a melyeket a nagy tsudák erősítették, a melyeket az Apostolok, az ő tanítványi, és annyi veghetetlen Mátyrok vérekel meg petsételték és a melyeket²⁵ foganatosoká tette az Istennek Lelke, meg térítették a világnak nagyob részit, mind az ördögöknek, mind anyi emberi hatalmaságoknak⁵³ ellent tartásokra is. végtire azok a hatalmaságok. ő magok. arra a vallásra hajjo-

⁵⁰ fel mene. <a ta> [16b:] Tiz nap mulva [Mikes nem törölte a lap alján, sor végén lévő felesleges betűket.]

⁵¹ A <p> tanítványira [Így, t nélkül.]

⁵² kö táplákra [Előbb b-vel írta: *kö tablára*]

⁵³ hatalmaságoknak [Harmadik *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával; *á-o*-ból javítva.]

lának, a melynek minden emberi okosság szerént. el kellett volna egy nehány szor töröltetni.

A társaságát pedig azoknak, kik az Apostolok [17a:] Az ő tanítványi. és utánnok valojoknak prédikálások⁵⁴ által. a kristus hitére. tertenek, nevezik közönséges Anyaszent egy háznak.,

Az Anyaszent egy ház. látható társaság. a melynek minden koron meg kel maradni aző láthatatlan fejének. a kristus Jesusnak⁵⁵ igazgatása alatt., a pápának, az ő¹⁰ látható fejének. :/a kristus hely tartójának. szent péter Succesorának., és a Romai püspöknek.⁵⁶/ a püspököknek, és más egy házi szolgálóknak gondviselések alatt., akik munkálodnak akristus testének gyarapodásán.

A közönséges Anyaszent egy ház mindenkor meg volt.¹⁵ meg is különböztetve, azoktól a társaságoktól a melyek magokat Anyaszent egy háznak neveztetik. ezen négy bélyegegk által, a melyek ezek, hogy az Anyaszent egy ház. egy, szent.Apostoli. és közönséges.

Az Anyaszent egy ház mindenkor viaskodot e földön,²⁰ és mindenkor viaskodni is fog. világ végig de mindenkor győzedelmes volt. az is léssen ellenségin. a pokolnak kapui soha azon győzedelmet nem vesznek. mert mindenkor a szent Lélek fogja éltetni. és az ő feje [17b:] a kristus fogja vezérelni,⁵⁷ aki is segitti, erősíti, és meg²⁵ adgya néki mind azt, a mi szükséges hogy meg maradhasson a szélvészekben, a melyekben vagy szüntelen.

Ez atársaság. a földön vévén eredetét, tsak világ végin. a Menyekben léssen tekéllertes, és tellyesedik bé.

De a még a véghez menyen., adig mindenik embernek³⁰ meg kel halni, és mindgyárt halála után az Isten eleiben mégyen hogy őt meg ítéltesék.

⁵⁴ prédikálások<nak>által [Törítés a sor elején.]

⁵⁵ Jesusnak <gondviselése> igazgatása [A javítás a törítés fölé írva.]

⁵⁶ püspökk.

⁵⁷ vezérelni, [r – megkezdett l-ből javítva.]

Ezen különösön valo itélet után. mindenik embernek a lelke. vagy paraditsomban. vagy purgátoriumban. vagy pokolban megyen

Végtire. a midön a Menyei Anyaszent egy háznak száma bé telik. minden halottak fel támadnak és a kristus nagy ditsőségben fog el jöni az Angyalokal. és a szentekel: hogy meg itéllye az embereket ⁵

A közönségesen valo itélet után. purgátorium nem lészen, hanem a jók, testben és lélekben fognak menni paraditsomban, és a gonoszok. testben. és lélekben fognak meni pokolban. ¹⁰

A jóknak nevezik. az olyan keresztyeneket, kik az Isten törvényével. meg egyező életet élnek e földön. **[18a:]** hogy az örök életet el érhesék, a melyért teremtettek az emberek. ¹⁵

Gonoszoknak⁵⁸ azokat hiják., kik közönségesen. az Isten akarattya ellen valo életet élnek

Az élet, a melyet kel élni eföldön. hogy a boldogságot el lehesen érni. két dologban áll. a vétket el kel hagyni. és az Istenhez kel kaptsolni magunkot ²⁰

Ha a vétket tellyeségel el akarják hagyni. azon kel lenni szüntelen, hogy meg gyözhesék a természet szerént valo hajlandoságot a melyel, vannak az emberek az eredendő vétektől fogvást, a kevélységhez. az érzékenységhez., és a szemnek bujálkodásához, mivel ezen három hajlandóságok gyükerei minden féle vétkeknek. ²⁵

Hogy az Istenhez lehesen kaptsolni magunkot ő benne kel hinni, reménleni, és szeretni ötet. mert tsak a hit, reménség, és a szeretet által lehet az Istent szolgálni. és hozzája kaptsolni magunkot **[18b:]** ³⁰

A szeretet a lelke minden más keresztyéni jó erkölcsöknek, akár mit tselekedgyenek az emberek. de ha szeretetek nintsen. azok tsak semik, és a mit tselekesznek az üdveségekre nem használ

⁵⁸ Gonoszoknak [nak n-je o-ból javítva.]

Meg üsmerhettyük arol ajelről ha vagyóné szeretet mi bennünk. hogy ha szorgalmatoságal követtyük az Isten parantsolattyát. a melynek meg tartása mindenkor szükségés volt az embereknek.

5 Szükséges az Anyaszent egy háznak is meg tartani parantsolatit, a ki nem egyebet teként fiainak valo parantsolatiban., hanem hogy rendet, időt. és helyt szabjon, az Isten parantsolatinak meg tartásokra.

Egy szoival a keresztyéni élet nem egyéb, hogy el kel távozni minden vétektől, az Istenben hinni, reménleni. 10 ötet szeretni. neki engedelmeskedni. ugy az Anyaszent egy háznak is, valamint ezt maga parantsollya [19a:]

E szerént élvén. minden bizonyal az örök boldogságot meg nyerik a melyért teremtetek az emberek

15 De mi el nem érhettyük azt a boldogságot. se keresztyénül nem elhetünk a magunk erejével szükségünk vagyyon ezekre⁵⁹ valo nézve az Isten kegyelmére. és segítségire.

Az a segítség pedig, ingyen valo irgalmaságától vagyon az Istennek, a melyel ő senkinek nem tartozik, senki 20 azt a maga erejével meg nem érdemelheti, és az Isten azt tsak annak adgya a kinek néki tettzik és olyan mértékel a mint illendőnek láttya.

A kristus halálával meg érdemlette az embereknek ezt 25 a segítséget., és mind azok a kegyelmek. a⁶⁰ melyeket az emberek vesznek.a vétektől fogvást., mind azok a kristus szenvedésinek, és vérinek erdemekre adatnak meg [19b:]

Tsak egyedül a kristus érdemiért Istentől adatot kegyelem által lehet az Isten kegyelmiben viszá térni, és fiaivá⁶¹ 30 lenni, holot az ördögnek rabjai, és az Istennek ellenségi voltunk a vétek által.

⁵⁹ ezekre valo [Szóvégi e-a-ból javítva.]

⁶⁰ a melyeket [a – megkezdett m-ből javítva.]

⁶¹ fiaivá [Második i-v-ből [?] – javítva;] lenni, <hogy>holot az [ho-az-ból javítva.]

Az Isten forrást rendelt az ő kegyelmének vételére,⁶² ugy mint a szenttségeket, és az imádságot

A szenttségek látható jelek. a melyek által közöli az Isten kegyelmit az emberekel., vagy különösön, vagy közönségesen azok pedik⁶³ heten vannak.

A keresztség, nekünk lelki életet ad, a Bérmlás, lelki erőt ad, Az Eucharistia. táplál, és éltet, A penitentzia, az elvesztet lelki életet viszá adgya. Az utolso kenet meg könyebitti és meg érösiti a beteget, A papi rend, az Isteni szolgálatra valo egy házi szolgálkot rendel. és a Házaság fiaot ad az Anyaszent egy háznak. mind világ vegiig,

Az imádság pedig mindenkor együt vagyon a szent-**[20a:]**tségek ki szolgáltatásával. és az, mint egy lelke az egész keresztyéni életnek; az által emellyük fel szívünket az Istenhez, hogy nékie vallást tegyünk. és segittségit meg nyerhesük.

Mind a,⁶⁴ valamit helyesen kérhetünk az Istentől. a Mi Atyánkban foglaltatik.⁶⁵ a melyet a kristus adta nekünk.

Közönségesen ugy tekintvén az imádságot,⁶⁶ mint magában foglalván a hálá adásokot, a melyek által az Istenhez emelkedünk, az imádságok közöt leg főve az Áldozat. az ó törvényben, az Isten maga rendelte el a sok féle Ceremoniákat

De azok a Ceremoniák az ó törvényben. tsak figurái, és árnyéki valának, a kristus Jésus. kereszten ajánlot nagy áldozattyának, a mely gyakoroltatik oltárinkon

Ugyan ezt az oltárinkon valo áldozatot neve**[20b:]**zik szent Misének., ezt pedig az egész világon valo Anya-

⁶² vételére, [r-k-ból javítva.]

⁶³ pedik [Mikesnél többször előforduló, ejtés utáni változat *pedig* helyett.]

⁶⁴ Mint a, <mi> valamit

⁶⁵ foglaltatik. [A g helyén l betűt kezdett írni:] a melyet [első e-y-ból javítva.]

⁶⁶ az imádságot,<ot.> [t-k-ból javítva.]

szent⁶⁷ egy házakban ajánlották mindenkor. az élőkért és a holtakért., az Apostoloktól fogvást

Nintsen semmi se szebb, se szenteb mint annak a szenttséges áldozatnak imádsági; se semmi tiszteletre⁵ méltób. mint azon imádságokat követő Cérémoniák,

Hasonlot mondhatni mind a töb imádságirol és Cere-
moniáirol a közönséges Anyaszent egy háznak, valamint
az Exorcissmusok, a Benedictiok. procesiok. és közönsé-
gesen mind a. valamit az Anyaszent egy ház követ, mind¹⁰
ezek tiszteletre méltok régiségekert és szenttséges volto-
kért, és vaknak kellene annak lenni. a ki azokban⁶⁸
merne gántsot találni.

Imé ezek rövideden a vallásnak igazsági. a melyeket
különösön. meg fogják látni ebben a munkában.

¹⁵ K Hány részre lehet osztani a vallásnak igazságait?

[21a:]

F Három részre oszttyuk, a melyeket meg fogjuk ma-
gyarázni.

Az első könyvben. meg fogjuk magyarázni a vallásnak²⁰
kezdetit és gyarapodását, világ kezdetétől fogvást, az
örök életnek bé tellyesedésiig. a melyért is teremtettek az
emberek

A második könyvben meg magyarázuk, hogy mitsoda²⁵
életet kel élni az embereknek, hogy az örök életet el
érhesék.

A harmadik könyvben meg magyarázuk a modokot,
a melyeket az emberek követvén. e földön, el érhetik az
örök életet.

szent Agoston azt akarja hogy ezt a rendet kövessék³⁰
a vallás igazságainak magyarázattyában. Lib. de Catechi-
sandis rudibus. Cap 6. et lib. de vera religione.⁶⁹ Cap 7.

[21b:üres]

⁶⁷ Ayaszent [Íráshiba.]

⁶⁸ azokban <t> [ba - javítva.]

⁶⁹ religione. [io-on-ból javítva.]

[22a:] CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATÁSOK

Első Könyv

A Melyben meg magyarázák⁷⁰ a vallásnak. eredetét, kezdetét és elő menetelét világ kezdetétől fogvást, a Messiás el jöveteléig.

Első Rész

Az Isten mi légyen magában

Első Articulus.

Az Istennek Létéről

Kérdés. Bizonyosok vagyunké mi abban hogy vagyon egy Isten?

Felelet Ez olyan világos igazság, hogy esztelennek kel-
lene annak lenni a ki azt tagadná. vagy [22b:] abban
kétkelkednék. *abolond azt mondgya a szivében*⁷¹ *hogy nin-*⁵ *ps. 13. 1.*
tsen Isten.

Magyarázat

Ezeket a szokot *a bolond azt mondgya szivében* fel kel
jegyezni, mert ezekből meg láttyuk hogy mikor ez a nagy
bolondság anyira viszen⁷² valakit hogy azt mondgya¹⁰
hogy nintsen Isten, az elmének nintsen egy képen annyira
része abban mint a szivnek, az az, hogy az esztelen azt
akarná hogy ne volna Isten, azért hogy magában meg

⁷⁰ magyarázák [Második *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷¹ szivebén [Ékezethiba.]

⁷² viszen [*e-i*-ből javítva; *n* – beszúrás a szóközbe.] valakit <hogy>
hogy [Törlés a sor végén.]

fojthatná alélek üsméretnek furdalását, és eleget tehetne nagyobb szabadsággal. rossz kívánságának. ezért is mondhatta meg romlot szive azt véle. hogy nintsen Isten.. de hejában kívánnya magát meg vakítani, az előtt az igazság előtt, mert ez oly erősen vagyon az ember⁷³ elméjében óltva, hogy lehetetlen azt onnét ki venni,

St aug. tract. 106
supr st joan. n. 4

K. Mitsoda okoságokkal hitethettyük el mi azt magunkal. hogy egy Isten vagyon?

F: Azokkal az okoságokkal, melyek az érzékenységre, a minden napi próbára, a hitre. és az okoságnak kezdetére vannak építve. [23a:]

K Mit értesz azon az okoságon mely az érzékenységre vagyon építve.?

St aug. tract. 106
supr. st joan. n. 4

F Azon azt értem hogy az Isten asziviben óltotta minden embernek az ő Istenségét.

Magyarázat.

Az Istenségnek bé oltása tselekeszi hogy soha olyan nép nem volt, aki ne üsmérte volna az egy Istenségnek létit. nintsen is olyan ember, a ki valamely hirtelen való veszedelemben esvén. hogy mindgyárt az Istent ne hívna segítségül. Tertullianus ezt természet szerént való keresztényi lélek bizonyosságának nevezi.

Tert. apologet
cap. 17.

K Mit értesz azon az okoságon mely a minden napi próbára vagyon építve?

F⁷⁴ Értem l. ezen az okoságon azt. hogy minden nap látjuk az Istennek rajtunk való gondviselését, hogy minémü kegyeséggel halgattya meg imádságinkot, látjuk mitsoda szem látomást bünteti meg némelykor a gonoszokat. sokszor is látjuk az ő tsudálatos minden hatóságát sok dolgokban

rom.⁷⁵ l 20. sap.
13. 3.

2. E kitettzik a világnak, és minden teremtetett állatoknak. szép rendel való el helyheztesésiből

⁷³ az ember elméjében

⁷⁴ F Értem [F-É-ből javítva.]

⁷⁵ rom. <20> l 20.

Magyarázat.

Nézünk el valamely szép épületet. valamely [23b:] szép kép irást, ahol meg látjuk az építő mesternek, és a kép ironak okoságát., esztelenség is volna azt mondani hogy ezek történet szerént lettek. sokal szebb,⁷⁶ nemeseb, és⁵ rendeseb azért a világnak munkája, mint sem az emberi kézi munka, nézük el az emberi testet, hogy annak részei mitsoda tsudálatosan vannak egybe foglalva, hogy mondhassa még is azután valaki hogy mind azok történetből lettek, a bizonyára esztelen volna valaki meg nem¹⁰ ps. 18. vallaná hogy mind ezek a tsudálatos dolgok nem Isten munkáji volnának

K Mit értesz azon az okoságon mely a hitre vagyón építve?

F. Azon azt értem hogy az Isten meg üsmértette magát¹⁵ az embereket. bizonyosan, és kétség nélkül való képen.

Magyarázat.

Mind a, valami meg bizonyította a keresztyéni vallásnak igazságát. ugyan az, az Istennek valóságát is meg bizonyította., mivel a vallás erre az igazságra építi a²⁰ több⁷⁷ igazságokat is, a keresztyeni vallásnak igazságáról való bizonyosságok pedig oly világosok, és meg mutathatok, hogy vaknak, és esztelennek kellene lenni, a ki azoknak hitelt nem adna.

St Aug. libr. 22.
de civ Dei. C. 7.

K Mit értesz azon az okoságon mely az okoskodásra⁷⁸ 25 vagyón építve? [24a:]

F Értem azokat az okoságokat a melyeket. a philosophok szokták meg mutatni az Istennek valóságát. ezekről nem szollok mert nem minden foghattya meg, a kik pedig meg foghattyák, olyan könyveket olvashatnak³⁰ a melyek ezekről beszélnek.

⁷⁶ szebb, <és> nemeseb, és [Törlés a sor végén.]

⁷⁷ a több <a> igazságokat

⁷⁸ okoskodásra [ra – későbbi beírás a sor végén, világosabb tintával.]

2. Articulus.

Az Istennek mi voltárol. és az ő tekéltességeiről.

K. Kitsoda az Isten?

Exod. 3. 14.

F Az Isten az, a ki azt mondá Mojszesnek. Én vagyok az, a ki vagyok.

K. Mitsoda értelme vagyon ennek a szonak. Én. vagyok. az, a ki vagyok?

St Aug tract 38
supr. s. joan.

F Ez az értelme. hogy az Isten olyan valóság. a ki senkitől nem füg. a ki magában. és magától áll. holot minden állatok teremtettek. és mástól fügének, és életet is mástól vesznek

10 K Meg üsmérhettyük tehát a menyiben a földön lehet meg üsmérni az Isten állattyát?

F Ebből meg üsmérjük hogy az Isten mérték nélkül bir minden ki gondolható tekéltességeket.

Magyarázat

15 Mivel hogy az Isten magától áll, és marad má-
[24b:]son⁷⁹ kívül, abból következik hogy ő véghetetlen, azt hiják pedig véghetetlennek a mi nintsen meg határozva, a mi pedig tsak magától áll, és marad., azt senki meg nem határozhattya, nem lévén tehát meg határozva, azért
20 minden ki gondolható tekéltességeket bir. mert ha valamelyik héjával volna., az ő tekéltességei meg volnának határozva, és veghetetlen nem volna, egy szoval véghetetlen lenni, és minden tekéltességeket egészen birni. mind egy, mástól nem fügteni, tellyeségel tsak magában meg
25 maradni, és veghetetlennek lenni mind egy, ebből következik hogy az Isten az, a ki mástól nem füg. és tsak magában marad, és hogy öis birja az egész tekéltességeket.

K Mellyek az Isten tekéltességei?

30 F Az Isten tellyeségel valo tekéltesség. 1. ő egyedül

⁷⁹ marad má = [24b:] rad máson

valo valóság,⁸⁰ 2. ötisza lélek, 3. ö örökké valo, 4. ö véghetetlen. 5. el multhatatlan. 6. ö mindent üsmérő. 7. mindent tselekedhető. 8. mindenkben magától fügő, hogy ezek közül valamelyik héjával volna., nem volna tellyeségel valo tekélletes, nem volna Isten. 5

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten egyedül valo. Deus est Ens Simplex.

F Azt értem hogy az Istennek nintsen része, hogy valamely részből állana, mint az ember. [25a:]

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten 10 Lélek?

F Azt értem hogy teste nintsen, se formája, se szine. és hogy ötet testi szem meg nem láthattya.

K. Hát a szent írás miért beszél az Istennek karjáról, kezéről, és lábáról.? 15

F Azért hogy jobban meg értesse velünk az Istennek munkálkodását

K. Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten örökké valo.

F Azt értem hogy az Istennek se kezdete. se vége, 20 nincsen., örökké volt, vagyon, és örökké lészen

K Mit értesz azon hogy az Isten véghetetlen.?

F Azt értem hogy ö mindenüt vagyon, mindent bétölt, és hogy semmi hely ötet magában nem foglallya. ps. 138. jób. 11. Isai 66.

K. Mit értesz azon hogy az Isten el multhatatlan? 25

F Azt értem hogy az Isten soha semmiben meg nem változhatik

K Miért mondgya tehát az írás hogy az⁸¹ Isten meg haragszik, hogy meg bánta, és meg változtatta a mit tselekedet. mind ezek nem mutattyáké meg hogy⁸² az 30 Istenben változás vagyon? [25b:]

F. Mikor az írás azt mondgya hogy az Isten meg

⁸⁰ valóság [Beszúrás.]

⁸¹ az írás hogy az <írás> Isten meg harag<udot>szik,

⁸² hogy hogy [Sorvégen és új sor elején.]

haragudot, ezel tsak azt akarja velünk meg értetni, hogy meg lásuk külső képen az ő igaságának erejét; de azt nem kel gondolni hogy ő benne változás, vagy indulat volna, mert ő meg⁸³ változtathatta az ő munkáját, de meg nem

St Aug. conf. libr
1. c. 4.

⁵ változtatta az örökké valo szándékát., ő mindenkor egy állapotban vagyon. és olyan változást tsinál teremtett allati közöt, a mitsodást akar, ha szinte azt a változást az irás bánásnak nevezi is, de azt tsak azért tselekeszi, hogy jobban alkalmaztassa magát a mi értelmünkhöz.

¹⁰ K Mit értesz azon hogy az Isten mindent üsmér?

Rom 11 33. ps.
138.

F Azt értem. hogy nintsen semmi is el titkolva az ő szemei előtt. és ugy láttya a jövendöt valamint a mostanit, és az el multat., és leg belsöb titkait is láttya szivünknek.

¹⁵ K Mit értesz azon hogy az Isten mindent tselekedhetik?

F Azt értem hogy nintsen semmi lehetetlen önála.

K Mit értesz azon midön azt mondod hogy minden az Istenen áll?

²⁰ F Azt értem hogy mindeneket ő teremtet, öis tarttya azokat, ő igazgattya, és ugy bánik vélek amint néki tettzik [26a:]

K Mit értesz azon hogy mindeneket az Isten teremtet,?

F Azt értem hogy mindeneket ő teremtet. és hogy

²⁵ annak elötte semi nem volt

K Mit értesz azon. hogy mindeneket az Isten tart meg.?

sap. 11 26. ps.
103.

F Azt értem hogy a teremtet állatok melyek most vannak meg nem maradhatnának hanem tartaná. és ha el hagyná öket oly semmivé lennének valamint teremtetések elötte voltak

³⁰ K. Mit értesz azon hogy az Isten vezérel mindeneket.

és azokal ugy bánik a mint néki tettzik.?

F Azt értem hogy semmi evilágban nem történik az ő rendelésin, vagy engedelmin kívül

⁸³ meg <nem> változtathatta

Magyarázat

Az az, hogy az Isten ura lévén avilágnak, ő igazgat mindeneket, az ő gondviselése pedig különösön vigyáz mindenik teremtet állatnak állapottyára, mindent ő rendel. és mindent a maga ditsőségire fordít. minden jó az ⁵ ő rendelésiből történik, minden dolgot ő a maga végire vezet; aroszat meg engedi hogy abból nagyobb jót vegyen ki. gyakorta [26b:] nagy nyomoruságokat küld a jókra, de soha elnem hagyja őket, a gonoszokat pedig sokszor kedvekre bocsátta, de ők azal viszá élvén., az ő hamiságok az Isten igasságának, vagy irgalmaságának megmutatására fognak lenni, egy szóval ő mindenkor végben viszi az ő szándékát, és minden dolog az ő nagyságának, és mindenhatóságának fel magasztalására igyekezik.

3 Articulus.

Hogy tsak egy Isten vagyon.

K. Nintsené több egy Istenél?

¹⁵

F Nintsen több egynél. lehetetlen is hogy több legyen egynél.

K. Miért mondod hogy lehetetlen⁸⁴ hogy több legyen egynél.?

F Mert lehetetlen meg fogni hogy két Istenek tellyesé-²⁰gel valo tekéletesek legyenek.

Magyarázat.

A tellyeségel valo tekéleteségnek nem kel társának lenni, mivel társ nélkül lenni az a tekéleteség. és akinek nintsen ez a tekéletesége. a valami héjával vagyon; a mely Isten pedig valamely tekélel[27a:]teség héjával volna, a nem volna Isten

tertull. contra⁸⁵
marcio libr 1.
c. 3.

⁸⁴ lehetetlen [len – beszúrás.]

⁸⁵ contra⟨n⟩ marcio

K. Világos lévén hogy lehetetlen egy Istenél többnek lenni. miért tehát az emberek az egész világon az előtt anyi sok Isteneket imádtak?

F. Az, azö elméjeknek vakságától,⁸⁶ és az ö sziveknek⁵ meg romlásától volt, melyeket avétek okozá nékik

Magyarázat.

A bizonyos hogy régenten minden nemzetek sok féle isteneket imádtanak, nemelyek anapot, a holdat, atsigillagokot, némellyek az élő, vagy holt embereket, az istenek¹⁰ közü számlálták, a görögök. és a Romaiak sok féle utálatos dolgokat tartottak isteneknek, Romában minden féle nemzeteknek isteneit imádták, ezt pediglen nem tsak a tudatlan, és közönséges nép tselekedé. hanem még atudosok⁸⁷ a philosophusok, is mind egy aránt. miért szenvedtek a keresztyének oly kegyetlen üldöztetéseket. három¹⁵ száz esztendeig? nem egyébért hanem azért hogy tsak egy Istent vallottak lenni, szent Agoston miért írá az ö tsudálatos munkáját de Civitate Dei, hanem azért hogy elrontsa sokaságát hamis. [27b:] isteneknek, ugyan tsudálhattya az ember mikor ennek a könyvnek első részit olvasa, hogy ez a szent anyit irt a pogányok hamis istenek ellen. de abban az időben atellyeségel szükséges volt, azt minden tudgya, mitsoda nagy bajal. lelete végben vinni szent Ambrusnak egy keresztyén császárnál hogy Romában²⁰ meg ne engedgye a győzedelem óltárának fel állítását, holot atanáts erősen volt azon hogy ezen hamis istenségnek bálványozásit fel állithasa.²⁵

St Ambr. epist.
17. 18. ad Imp
valent.

Rom. 1. 23.

Mind ezekből meg látjuk mitsoda rettentő vakságban vetette vala a vétek az embereket. ebből a példából meg³⁰ üsmérhettyük azt az igazságot melyet szent Pál mond,

⁸⁶ vakságától, [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁸⁷ atudosok <is> a philosophusok, is [Törlés a sor végén.]

hogy mikor az emberek az Istent el hagyják. az Isten is el hagyja őket. és akkor nintsen olyan állapot a melyre nem adgyák magokat.

4 Articulus.

A szenttséges Háromságról.

K. Nem ujontában valo meg szaporitásaé az. az isteneknek, valamint akeresztyének tarttyák hogy három 5 személy vagyon az Istenben?

F Nem, mert ez az három személy tsak egy Isten. [28a:]

K. El mondhatnié azt okoságal hogy az Isten három személyében?

F Igen is el mondhatni. hinni is kel ezt az igazságot a 10 melyet tagadni bolondság volna.

K. Valyon nem okoság ellen vagyoné az olyat hinni a mit meg nem lehet fogni.?

F Mikor abban bizonyosok vagyunk hogy az Isten mondotta valamely dolgot azt hinni kel. akár lehesen, 15 akár ne lehesen azt meg. fogni. mert a ki más képen tselekeszik a nem üsméri az Istent, a ki is örökké valo igazság.

Magyarázat.

A mi elménk meg vagyon igen határozva. sok száz 20 dolgok vannak olyanok a melyek igazak. és a melyeket mi meg nem foghattuk. azt kel azért⁸⁸ meg vizsgálni hogy ha valamely dolog az Isten szavaé vagy nem, ne hogy magunkot meg tsallyuk, de a midön abban bizonyosak vagyunk hogy azt az Isten⁸⁹ nyilatkoztatta ki, 25 valamint a keresztyének bizonyosok mind azokban a melyeket a közönséges Romai Anyaszent egyház ad elejekben ugy mint Istentől ki nyilatkoztatot dolgot, akkor hinni kel. mind azokat a dolgokat a melyeket meg nem

⁸⁸ azt kel azért <azt> meg vizsgálni

⁸⁹ az Isten <ki>nyilatkoztatta ki,

1 Cor 13 12.
Ephes. 4 13.

foghatunk., az Isten szavának hitelt kel adni. mert se magát. se mást [28b:] meg nem tsalhat. az anyaszent egy ház meg üsmervén. a ki nyilatkoztatot dolgoknak valóságát. a nekünk elég, mivel tudgyuk hogy az anyaszent egy ház meg tsalhatatlan, mi olyanok vagyunk e földön mint a gyermekek, most mindent homályoson látunk., mikor pedig azt a boldogságot el érzük, akor az a homály el vétetődik szemeinkről.,⁹⁰ és világosan meg fogjuk látni a mit most meg nem foghatunk

10 K. Bizonyosok vagyunké abban hogy az Isten ki nyilatkoztatotta a szent Háromságnak titkát.

F Igen is bizonyosak, mert ez az igazság nyilván ki tettzik a szent írásbol., atraditiobol, és az anyaszent egy ház is így hiszi.

15 K Mit hiszen ez íránt az Anyaszent egy ház.?

1 joan 5. 7.

F Azt hiszi hogy az Isten állattyában egy, személyiben három

K. Kitsoda az a három személy.?

F Első Az Atya. második a Fiu. harmadik a szent

20 Lélek.

K. Ez a három személy meg különböztetiké maga között.?

joan⁹¹ 8. 16. 15.
26.

F. Igen is mert az Atya, nem a⁹² Fiu, a Fiu nem az Atya, az Atya, és a Fiu nem a szent Lélek.

25 K. Nem három Isteneké hát ezek?

1 joan. 5. 7.

F Nem, mert ez a három személy tsak egy Isten [29a:] mind a háromnak egy természete, és egy Istensége va-gyon.

K. Mind a három személy Istené.?

joan 1. 1. 2. 25.
act. 5. 4.

30 F Igen is: az Atya Isten. a Fiu Isten. a szent Lélek Isten.

K. Ez a⁹³ három személy hasonloé egymáshoz?

⁹⁰ szemeinkről., <v> és világosan

⁹¹ joan <16.> 8. 16.

⁹² a [Beszúrás.]

⁹³ Ez a <f> három személy

F Hasonlo mindenben, mind régiségben, méltóságban, és tekéleteségben. a három személy tsak egy Isten.

K. Miért nevezik az első személyt Atyának.?

F Mert öröktől fogva szülte a Fiát, a ki is véle egy, és hasonló Isten. és a kit Igének, és az Isten bölcseségének ⁵ nevezik.

K. Az Atya, és a Fiu szeretiké egy mást.?

F. Igen is szeretik egy mást. öröktől fogvást. és ebből a szeretetből származik öröktől fogvást a szent Háromságnak harmadik személye. a kit szent Léleknek nevezik. ¹⁰

joan. 14 17.

K. Nem egyedül az Atyától származiké a szent Lélek?

F Nem., mert az Atyától és a Fiutól származik a szent Lélek

St. Aug. libr. 4 de trinit. cap. 20.

K. Az Atya származotté valamelyik személytől.?

F Nem mert. az Atya eredete a más két személynek. ¹⁵

[29b:]

K. Az Atya régib tehát a Fiunál, és a szent Léleknél. mint hogy tölle származnak.?

F Nem régibb a más kettőnél, mert az Atya nem volt soha egy szem pillantásig is a Fiu nélkül, az Atya. és a Fiu nem voltak soha egy szem pillantásig is a szent Lélek ²⁰ nélkül.

K Hogy lehet ezt meg fogni?

F Az Atya nem lehet egy szem pillantásig is hogy magát ne üsmérje., és magát üsmérvén, az ő Fiát, az öröktől fogva valo Igét szülte. az Atya és a Fiu nem lehet ²⁵ hogy egymást ne szerese; és ebből a szeretetből származik a szent Lélek.

St Aug. serm. 117. de verbis Domini.⁹⁴

K Lehetnéé ezt az igazságot valamely hasonlatoságal értelmesebbé tenned?

F Igen távul valo hasonlatoság vagyon ateremtő és a ³⁰ teremtet állatok között, mind azon által. ez az elmédet segitheti.⁹⁵

⁹⁴ Dñi.

⁹⁵ segitheti. [Első t vastagon írva; talán tt-ből javítva.]

A világosság anaptól származik, és a nap eredete avilágosságának., de mind azon által a világosság olyan regi mint a nap, mert a nap nem lehet egy szem pillantásig is fényeség nélkül. ő fényeségitől származik a világosság és⁵ a meleg. ez a hasonlatosság meg mutattya. hogy vannak a természetben olyan dolgok. a melyek olyan régiek mint az eredet a melytől. [30a:] származnak, de e meg nem mutattya az Isten személlye között valo több hasonlatosságokat.

II⁹⁶ Rész
Az Istennek munkáiról.

Első Articulus.
A világ teremtésiről

- ¹⁰ K Az Isten hogy üsmértette meg magát magán kívül?
F. Az ő munkái által.
K. Mellyek az Isten munkái?
F A világ. az az, az ég, és a föld, és mind a valamit az egg és a föld magában foglal.
- ¹⁵ K Az Atyaé, a Fiué, vagy a szent Lélek teremtette a világot?
F A szent Háromság az Atya, a Fiu, és a⁹⁷ szent Lélek. mert valamit az Atya tselekeszik. a Fiu, és a szent Lélek is tselekeszi azt.
- ²⁰ K Miért hát a világ teremtésit az Atyának tulajdonittyák valamint a hiszek egy Istenben vagyon *Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában menynék és földnek teremtőjében* [30b:]
F. Mert az égnék, és aföldnek teremtése,⁹⁸ az Isten²⁵ hatalmának ereje, az Atyának tulajdonittyák pedig mind azt. valami amindenhatóságot illeti.

⁹⁶ <Más> II Rész

⁹⁷ a [Beszúrás.]

⁹⁸ teremtése, se. [teremtése.ből javítva.]

Magyarázat

Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni, azt kel meg tudni, hogy noha a szent Háromság mind együtt munkálodgyék is, de mind azon által. vannak olyan dolgok a melyeket az Atyának tulajdonították, némellyeket a Fiunak, másokot a szent Léleknek, az Atyának tulajdonították az Isten minden hatóságának munkáit. mert ő eredete a más két személynek, vélek is közli mindenhatóságát. és tekéleteségeit. közölvén vélek természetit. vagy állattytát..

10

A Fiunak tulajdonították az Isten bölcseségének munkáit, mert ő öröktől fogva való bölcsesége az Atyának.

A szent léleknek tulajdonították az Isten jóságának, és szeretetének munkáit, mert ő az Atyának, és a Fiunak szeretete.

15

K. Miért teremtette Isten a menyet, és a földet?

F A maga ditsőségiért. hogy meg üsmértesse, szeretese., imádtassa, ditsöitesse, szolgáltassa magát, [31a:] és az ő jóságát, igasságát. bölcseségit. és atöb tekéleteségeit.

prov. 16 4. rom.
1. 20. 22.

K Hogy teremtette Isten a menyet és a földet?

20

F Mondotta, és lett, parantsolt, az égg, és a föld teremtetet

ps. 148.

K Mitsoda értelme vagyon ennek. mondotta hogy legyen. és lett, leheté az Istennek beszélni, holot se nyelve se teste nintsen.?

25

F Az irás nem egyébért éll ezel a szoval hogy az Isten mondotta, hanem tsak ami gyengességünkhöz⁹⁹ akarta ezel magát alkalmaztatni, és velünk meg értetni. hogy az Isten mihent akarta az égnek, és a földnek létit, mindgyárt meg lett, mivel az Isten mikor valamit akar mindgyárt meg lesz

30

K Menyi ideje annak hogy az Isten az eget és a földet teremtette?

F Mint egy ött ezer hét száz esztendeje.

⁹⁹ gyengességünk(h)höz [Tollhiba.]

K. Menyi idő alatt teremtette Isten a világot és mind azt a mi abban vagyunk?

F Az írás azt mondja hogy hat¹⁰⁰ nap alatt, és a hetedikén meg nyugodot, az az, meg szünt új dolgokat teremteni.

K Mit teremtett Isten elsőnapon?

Genes. 1. 2. 3. 4. 10 F Az eget és a földet, de a¹⁰¹ föld még akkor pusztala, [31b:] setettség is vala a mélységnek színén, és az urnak lelke avizeken hordoztatik vala, az után világoságot teremt, és el választá a világoságot a setettségtől.

K Mit teremtett Isten másodnapon?

F A világos eget. és el választá a felyül való vizeket az also vizektől

K. Mit teremtett Isten a harmadik napon?

15 F El választá avizet a földtől. és a föld minden féle füveket és fákat hozta.

K Mit teremtett Isten a negyedik napon?

F A napot, holdat, és a csillagokat

K Mit teremtett Isten az ötödik napon?

20 F A madarakot, és a halakat.

K. Mit teremtett Isten a hatodik napon?

F Az okatlan állatokat. tsuzso mászo. állatokat, és az után az embert és az Aszonyt. hogy uralkodgyanak minden teremtett állatokon.

2 Articulus.

Az Angyalokról. és az ördögökről

25 K. Az Isten teremtetté Angyalokat is?

ps. 140. coloss 1. 16. F Igen is, az Írás azt sok helyen mondja de Moyses arról világosan nem beszél.

K Mitsoda napon teremtette Isten őket?

¹⁰⁰ hat [Kereszttel jelölt beszúrás.]

¹⁰¹ a [Beszúrás.]

F Mi arról semmi bizonyost nem tudunk. [32a:] az írás arol nem szol világosan, se a szent Atyák ez iránt meg nem egyeznek magok közöt¹⁰²

K. kitsodák az Angyalok?

F olyan lelkes és értelmes teremtett állatok, akik nem ⁵ azért teremtettek hogy a testben élyenek

K Miért mondod azt hogy az Angyalok lelkes állatok?

F Mert nekik nintsen se testek, se formájok, se szinek, ^{hebr. 1. 14.} és a magok természetekben őket meg nem lehet látni,

K Miért mondod hogy az Angyalok¹⁰³ értelmes te-¹⁰ remtet állatok?

F Mert üsméreték, és ertelmek vagyon.¹⁰⁴ valamint az embereknek., de sokal tekélteseb mint sem az embe- reké.

K. Miért mondod azt. hogy az Angyalok nem azért ¹⁵ teremtettek hogy az testben élyenek.?

F¹⁰⁵ azért teremtettek hogy magokban maradgyanak.

Magyarázat.

A mi lelkünk okos értelmes teremtet állat, de ugy teremtetet hogy meg egyesüllyön atestel, és a léleknek ²⁰ atestel valo meg egyesülése által lészen az ember., de az Angyalok nem eszerént vannak, ök ugyan vehetnek fel magokra emberi testet. valamint láttyuk a szent írásban. de ez az ő testel valo meg egyezések külömbözik attol a meg¹⁰⁶ egyezéstől, a melyet tet Isten a lélek és a test közé. ²⁵ alélek azért teremtetet hogy az emberi testel meg egye- süllyön, a halál attol el választtya., de az utolso napon ismét meg [32b:] egyesül atestel.

¹⁰² magokot közöt [Íráshiba.]

¹⁰³ Angyalok [A-N-ből javítva.]

¹⁰⁴ vagyon. [v-m-ből javítva.]

¹⁰⁵ F <Mert> azért

¹⁰⁶ a meg <egyesüléstől a melyet> egyezéstől, a melyet

K Tudunké mi valami bizonyost az¹⁰⁷ Angyaloknak számokrol.?

F Egyebet nem tudunk hanem hogy az ő számok igen sok,

hebr. 9. 5. Col. 1.
16. ephes. 1. 21.
thes. 4. 15.

5 K. Mindnyájan¹⁰⁸ egy rendben vannaké az Angyalok.?

F A szent irás emlékezetet téssen a seraphimokrol. Cherubimokrol, a királyi székekről. uraságokrol. birodalmokrol. hatalmaságokrol., menyei erőkről, az¹⁰⁹

¹⁰ Archangyalokrol., és az Angyalokrol.

Magyarázat.

Harom féle rendbe oszttyák rend szerént az Angyalokot az első rendbe tészik a seraphimokot. Cherubimokot, és a királyi székeket, a másodikában, az uraságokot, ¹⁵ birodalmokot. aharmadikában a menyei eröket, Archangyalokot, és az Angyalokot,

St Greg. hom 34
supr. Evang.

K Miért¹¹⁰ teremtette az Isten az Angyalokot?

F Hogy boldogá tegye öket, meg is adot volt az Isten nekik mindent, a mi szükséges volt az örök életnek el ²⁰nyerésire,

K Miben áll az örökké valo élet?

F Abban hogy az Istent meg lehesen üsmérni, ugy a mint vagyon, és ötet örökké birni.

joan. 17

K. Mit adot az Isten az Angyaloknak hogy ezt a ²⁵boldogságot el nyerhesék.?

F Igen tiszta értelmet, a jónak meg üsmérésére, tellyes¹¹¹ akaratot az ötet valo szeretetre., kegyelmet annak

¹⁰⁷ az <emberekn> Angyaloknak [Törlés a sor végén.]

¹⁰⁸ Mindnyájan [M-m-ből javítva.]

¹⁰⁹ az [z-r-ből javítva.]

¹¹⁰ Mi<kor>ért [A javítás a törlés fölé írva.]

¹¹¹ tellyes [tellesből javítva.]

elérésére, és az örök életben¹¹² végig való meg maradás-
ra, [33a:]

K Az Angyalok¹¹³ mindnyájan el értéké az örökké
való boldogságot?

F Nem, mert közüllök sokan el vesztették magokat a ⁵
többi pediglen álhatatosan meg maradtak az Isten ke-
gyelmében.

K. Hogy hiják azokat az Angyalokat a kik álhatatosan
meg maradtak az Isten kegyelmében?

F Jó Angyaloknak. vagy tsak Angyaloknak ¹⁰

K. Hogy hiják azokat az Angyalokat a kik magokat
el vesztették.?

F Rosz angyaloknak. ördögöknek., gonosz lelkeknek.

K A jó Angyalok miképpen érték el az örök boldogsá-
got? ¹⁵

F Az Istenhez való hiveségben meg maradtanak, aláza-
tosok, és engedelmesek voltak parantsolatihoz., az Isten
meg jutalmaztatván hűséget. meg tartotta kegyelmi-
ben, és az örök életet el érték.

K A rosz angyalok hogy vesztették el magokat? ²⁰

F kevélységek által magokban fel emelkedtek, az Isten
hatalma alol. magokat el akarták vonni, és hozzája hason-
lok akartak lenni, ez okáért a nyomoruságnak mélységi-
ben¹¹⁴ vettettek.

K. A rosz angyalokat miért vetette a kevélység a nyo- ²⁵
moruságban? [33b:]

F Mert az igen nagy igaságtalanság hogy a teremtett
állatok a teremtőjüktől kíványanak meg válni, ellenben
pedig igen igaságos dolog hogy az Isten aki ellene áll
kevélyeknek meg mutassa haragját és hatalmát ezeknek ³⁰

² petr. 2. 4. st
jud. 5. 6.

¹¹² életben <való> végig való [valo: kereszttel jelölt sor alatti beírás
a lap alján.]

¹¹³ Az Angyalok <végig meg marad> mindnyájan el- <el> értéké
[Törlés a sor elején.]

¹¹⁴ mélységiben [s-e-ből javítva.]

a kevély¹¹⁵ teremtett állatoknak, és hogy büntetésül az örökös tüzre vesse őket.

K Az ördögök mindnyájan apokolban vannaké?

F Mindnyájan szenvedik az örökké való kint, de sok⁵ közüllök a levegő égben vannak., valamint szent Pál is őket a levegő égben¹¹⁶ való hatalmasoknak nevezi.

K. Az ördögök miért vannak a levegő égben. el széledve, és meddig lesznek ót.?

F Az ítélet napig az Isten engedelmeből, az ő hamisá-
¹⁰gok pedig arra viszi őket hogy az embereket elveszesék., szüntelen körülöttek járnak valamint az ordito oroslány, hogy őket el nyelyék. azon is vannak hogy meg tsallyák őket, valamint akigyok., az Isten ezeket meg engedi azért, hogy az emberek magokra vigyázanak,
¹⁵imádkozanak, magokat meg erősítsék az Isten beszédivel. és hogy a hittel éllyenek.

K Az ördögöknek vagyóné nagy hatalmok arra hogy el veszesék az embereket?

F A kristus el jövele előtt az ő hatalmok igen nagy
²⁰volt, avilágban ök uralkodtak., az egész emberek alájok voltak vettette, a vétek által, és tsak nem mindnyájan imádták őket. [34a:]

A kristus el jövé. el vette hatalmakot. halála és fel
támadása által, meg gyözte az erős sereget. ki üzte őket
²⁵az országból. a melyet birtak, és gyözedelmet vett. az emberi nemzet ellenségén.

Az oltától fogvást az ördögnek hatalma meg vagyón
kötve, nem is tarttya a keresztyéneket hatalma alat, ha-
nem tsak azokat akik akarattal adgyák alája magokat a
³⁰vétek által. de néki ezer mestersége vagyón hogy őket töriben ejttse.

Világ végén az antichristus el jövelekor az emberek hamisági miat. az ördögnek nagyob hatalma lészen, de

¹¹⁵ kevély⟨eknek⟩ teremtett állatoknak,

¹¹⁶ égben [b-p-ből vagy y-ből javítva.]

matth. 8. 2 petr.
2 4. Ephes. 6. 13.

1 petr. 5. 8.

Colos. 2. 25.

luk. 11. 2
ephes. 6.

az igen keveset fog tartani, mert akristus azt el fogja óltani, az ördögöket, és az Istenteleneket apokolba veti, és a szenteket győzedelmesen viszi magával menyekben., hogy benne, és ő vélek uralkodgyék örökké.

Apoc. 21 2.

K. Az Angyalok hol vannak és mitsoda az ő foglalato-⁵ ságok.?

F Az égben, szüntelen az Isten előtt, ötet láttyák imádgyák, áldgyák. és örökösön hozája vannak kaptsolva, ökk az Istennek szolgálai, készek mindenkor néki engedelmeskedni., ő vélek is viteti végben parantsolatit, melyek¹⁰ az embereket illetik.

Tob 12. 15.
matth. 18. 10.
hebr. 1. 14
ps. 102.

K. Mit tselekesznek az Angyalok az emberek iránt?

[34b:]

F 1. ök mutattyák bé Istennek az embereknek imádsá-
gokat;

2. Az Isten ő általok¹¹⁷ nyilatkoztattya ki akarattyát¹⁵ az embereknek, vagy ő vélek vitet végben valamely nagy dolgokat

Josue 6. 3. judi 2.
2. Tob. 3. 25. luk.
1. 11. act. 1. 12.
27. matth. 18 10.
act 12 15. St Hier.
supr. st. matth. 18.

3. Az Isten öket az Anyaszent egy házának, és minden hiveknek örzésekre rendelte.

K A hitetleneknek vagyóné örző Angyalok?

²⁰

F Ez iránt a szent Atyák meg nem egyeznek együt. a szent irás is semi bizonyost nem mond eröl.

3 Articulus.

Az Embernek teremtetésiröl.

K. Melyik leg tekélteseb teremtet állat az Angyalok után?

F Az ember. mert ő okos teremtet állat, az Isten képé-²⁵ re. és hasonlatoságára teremtetett.

K Miért mondd azt, hogy az ember okos teremtet állat?

¹¹⁷ ő általok </> nyilatkoztattya ki

F Mert az ember üsmerettséggel és különböztetéssel munkálodik, tudja mit, és miért tselekeszi.

K Miért monddod hogy az ember az Isten képére és hasonlatosságára teremtetet?

5 F Mert az ember az Istentől vette alelket, értelmet, akaratot, és a¹¹⁸ szabadságot: ezek nem illetve atöbb teremtet állatokat, ki vévén az Angyalokat, az Isten mind ezek által ugy mondván. beléje oltotta az ő kápit. és hasonlatosságát, mert mint hogy az Isten lélek az ő
10 értelme, akarattya, és szabadsága., leg nagyob tekéllete-
ségei [35a:] az ő Isteni természetinek,¹¹⁹

K Miért tekélleteseb teremtet állatok az Angyalok az embernél.¹²⁰

F Mert az Angyalok sokal inkább közelitenek hasonla-
15 toságokban az Istenhez, ök tiszta lelkek, az ember pedig testből és lélekből álván, tsak a lelkiért hasonlít az Istenhez, a mely is néki tsak egyik része.

K Mikor teremtette az Isten az embert?

F A világ teremtésinek hatodik napján. a mint már
20 meg mondtottuk.

K. Hogy teremtette az Isten az embert?

F Földből teremtette az ő testét. és meg elevenitette¹²¹ azt a testet okos lelket adván abban; mivel az emberi test életinek. leg főveb éltetője az okos lélek.

25 K Mitsoda az okos lélek.?

F A meg halhatatlan lélek, az Isten azt ugy teremtette hogy az emberi testel meg egyesüllyön

K. Hogy tudgyuk mi azt hogy a mi lelkünk lélek és meg halhatatlan.? si anima sit spiritualis

30 F Minket arra a hit és az okoság meg tanit.

¹¹⁸ a [Beszúrás.]

¹¹⁹ természetinek, [i-é-ből javítva.]

¹²⁰ ember<ek>nél.

¹²¹ elevenitette [Az i fölött két pont, melyből egyet törölt.]

Magyarázat.

A hit és a vallás minket arra meg tanít a szent írásból., Az okosság azt tanította hogy ha alélek lelki állapot meg is halhatatlan., mivel a halandó. a mi meg rohdhatat.¹²² és csak a rohdhatat meg, a melynek részei el¹²³ válhatnak egymástól, a mi pedig lelki az el oszolja-[35b:]atlan, és azért el rohdhatatlan.

A lélek tehát¹²⁴ lelki állapot, mivel minden a mi gondolkodik, és a mi a maga gondolatiról emlékezik., a lelki állapot., mivel atestnek nem lehet gondolkodni, se okoskodni, lehetetlen hogy agondolat test legyen., se hogy a test gondolat legyen, abban pedig nem kételkedhetünk hogy ne gondolkodnánk, ne üsmernénk, ne akarnánk, ne emlékeznénk, csak az a kételkedés. hogy ha gondolkodunké vagy sem. önnön maga agondolat, vagyon tehát mi bennünk olyan lelki kezdet, a mely minket gondolkodtat, és ugyan ez a kezdet az, a mellyet okos léleknek nevezik.

K Miképen teremtette Isten az első ember lelkét.?

F Semmiből teremtette, az Isten eszerént is teremt minden lelket

Magyarázat.

Szent Agoston nem akara semmit végezni a lélek¹²⁵ eredetéről. való kérdésről, hogy ha az Isten teremté mindenik lelket, vagy ha mindenik embernek a lelke; noha lelki, és meg halhatatlan. az Ádám lelkétől veszené eredetet; szent Hieronimus. szent Ambrus, szent Athanasius, és csak nem mindnyájan a szent Atyák.. azt tanítják hogy az Isten teremt mindenik embernek a lelkét, a több theologusok is ezt tanítják helyesen. ez is egyezik meg inkább a szent írásal. [36a:]

¹²² rohdhatat. [Első *t-d*-ből javítva.]

¹²³ el [*e-o*-ból javítva.]

¹²⁴ tehát <lelki> lelki [Tollhiba.] állapot, mivel <a> minden a mi

¹²⁵ a lélek<nek> eredetéről.

¹²⁶ contra <pa> gentil.

¹⁵ St Aug. de immort ani.

St Aug. libr. 1. de retractio. c. 1. ps. 32. 15. hebr. 12. 9. St Cyril. alex. libr. 1. supr s. joan. c. 9. St Athan. libr 1. contra¹²⁶ gentil.

K Az Isten¹²⁷ ugy teremtée az első Aszonyt mint az embert?

F Mind egyikének. mind a másikának lelkét hasonló képen teremté. de az Aszonynak testét nem földből teremté mint a férfét.¹²⁸ hanem álmat bocsátván Ádámra. egy oldal tsontyát kivévé néki. és abol formála Évát.

K Miért tselekedék az Isten eszerént?

gen. 2. 21.

F Hogy meg mutassa a férfiu, és az aszony között lévő nagy egyeséget a házaságban, hogy az ember el mondhasa hogy *az Aszony az ő tsonttyából valo tsont. és az ő testéből valo test,*

K Jelentée valamit az az álom melyet az Isten bocsáta Ádámra.?

ephes. 5. 30. 32.

F Ez igen nagy titkot jelente, mert valamint az Isten¹⁵ az aszonyt formála a férfiu tsonttyából álmában, ugy a kristus is az ő szent verivel és halálával formála és meg valhatatlanul egyesedik meg az Anyaszent egy házal. ugyan azért is mondgya szent Pál, hogy *mi a kristus tagjai vagyunk,* és hogy a házaság a kristus és az Anyaszent egy²⁰ ház között valo edgyeséget jelenti.

4 Articulus.

A földi paraditsomrol. és az ártatlanságnak voltarol

K. Hová tevé Isten Ádámot teremtése után?

F A földi paraditsomban, hogy ót lakjék és mivelye.

[36b:]

K Mi volt az a földi paraditsom.?

F Az igen szép kies hely volt, a melyben az Isten²⁵ minden féle fákot tett volt. a melyek gyönyörködtették

¹²⁷ Az Isten <hasonlo képen> ugy [A javítás a törlés fölé írva.] teremtée az első <sz> Aszonyt

¹²⁸ férfét. [Íráshiba.]

a szemet; azok között vala az életnek fája, ajó, és agonosz meg tudásának fája.

K Mitsodás volt az életnek fája.?

F Az olyan fa volt, a melynek gyümölcse szent Agoston szerént meg oltalmazta volna az embert az öregségtől, és a haláltól.

de civ Dei libr 14
c. 29.

K Miért neveztetet a jó. és a gonosz meg tudása fájának?

F Bizonyos tulajdonságira való nézve. a melyeket okozot volna.

10

Magyarázat

Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni azt meg kel tudni hogy az Isten meg engedte vala az embernek hogy ehetik aparáditsomban lévő mindenik fának gyümölcsiből,¹²⁹ tsak épen annak a fának nem ehetik gyümölcsiből, a melyet az irás jonak, s'gonosznak meg tudása fájának nevezi. eszerént neveztetet, mert ha az ember az Istennek¹³⁰ engedelmeskedet volna. és ennek a fának gyümölcséből nem ett volna, boldogságban maradot volna, és a jót meg üsmérte volna, de mint hogy Istennek²⁰ nem engedelmeskedet nyomoruságban eset, és a gonoszt meg üsmérte. veszedelmére.

St Aug. de civ
Dei libr 14. c. 17.

K Ennek a fának gyümölcse rosz volté magában.¹³¹

[37a:]

F olyan jó volt valamint a többi, az Isten azért tiltotta vola¹³² meg az embernek hogy meg próbállya az ő engedelmeségit.

St Aug de civ Dei
lib 14 c. 12.

K Miért teremtette Isten az embert?

F Hogy ötet boldogá tegye. valamint az¹³³ Angyalokat és magát véle közöllye örökké

¹²⁹ gyümölcsiből, [Ékezethiba.]

¹³⁰ az Istennek <eg> engedelmeskedet volna.

¹³¹ magában.? [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

¹³² vola [voltból javítva: a-t-ből javítva.]

¹³³ az Angyalokat [az-an-ból javítva.]

K Az Angyalok. és az emberek nem lehetneké más képpen boldogok. hanem ha az Istent birják

F Nem, mert a tekélleteségel valo boldogság az, a midön minden meg vagyon a mit tsak lehet kívánni, ugy
5 anyira hogy ne lehesen többet kívánni, se semitől félni, az az örökös jóság pedig az Isten. akit hogy ha birják már többet nem lehet kívánni. se félni, minden más jóság mulando. tsak gyengén, és kevés ideig töltheti bé az elmét és a szivet.

St Aug. libr 1 de
confess. c. 1.

10 K Mit kellett volna Ádámnak és Évának tselekedni, hogy azt a boldogságot el érhatték volna, a melyért teremtettek volt?

F Az Istenhez egész engedelmeségel kellett volna nekik lenni, ő hozája kapcsolni magokat, ötet imádni mint
15 örökös urokat, békeségben. és edgyeségben élni magok között, egy szoval az Istent kellett volna szeretniek mindenek felet, és a meg tiltot gyümölcsben nem enni. [37b:]

K Hogy hogy¹³⁴ tudhatták volna ök azt hogy eszerént kellett volna tselekedniek?

20 F Az Isten a szivekben oltotta volt nekik ezt a nagy köteleséget, és nekik¹³⁵ meg parantsolta volt hogy ne nyullyanak a meg tiltot gyümölcshöz.

K könnyü lett volnaé nekik végben vinni ezeket a köteleségeket?

St Aug. de civ Dei
lib 14. c. 15.

25 F Igen is könnyü, mert az Isten öket teremtven. meg áldotta volt, mind lelki mind testi áldásokal. amelyek könnyüé tehatték azoknak végben vitelét.

K Mellyek azok atesti áldások melyeket vettek volt Istentől.?

St Aug de civ Dei 30
libr 14. c. 10. et
29.¹³⁶

30 F A testnek mindenkori egésségben valo léte. a mely semi betegség, se ahalál alá nem vettetet volna.

¹³⁴ Hogy hogy tudhatták volna ök azt hogy [Vö. a 40b: *Hogy hogy lehet a hogy*]

¹³⁵ nekik <ne> meg parantsolta volt

¹³⁶ 29. <Ephes,> Eccles. 7. Ephes. 4.

K. Mellyek azok alelki áldások amelyeket vettek?

F Az ő lelkek egyenes.világos, és igaságos állapotban teremtetet volt.

Eccles. 7. Ephes. 4.

Magyarázat.

1. Ők minden természet szerént valo világóságot vettek⁵ volt Istentől, semi ártalmas tudatlanság benne nem volt., semi fogyatkozás az itéletben., és az okóságban meg nem homalyosította az ő elméjeknek szépségit.

2 Egész szabadságban lévén azt tselekedhették a mit akartak, és az ő akarattyok egyenes és ajóra volt hajlando. és¹³⁷ nem a roszra

[38a:] 3. A testi kívánságoknak ők urai voltak., mindenkor egy aránsu¹³⁸ állapotban, mindenkor tsendességben.,

4. Az Isten adot volt nékik minden segittséget és kegyelmet a melyek el érhették volna hogy ha akarták volna az örökké valo életet; de a melyek nélkül azt el nem érhették volna,

5.Mind ezeket az áldásokat ők nem tsak magokért birták volna. hanem az egész maradékokra hagyták volna.

St Aug. de civ
Dei lib 14. c. 20.
26. 29.

III Rész

Az embernek vétkiről. és hogy mik követték
azt a vétket.

I Articulus.

Az Első embereknek vétkiről.

K. Az emberek meg tartottáké sokáig az ártatlanságban lévő állapotnak hasznát?

F Nem, mert azokat tsak hamar el veszték. engedetlenségek miat.

25

¹³⁷ és <a> nem a roszra

¹³⁸ egy aránsu [u – beszúrás.]

K Miben valának engedetlenek az Istenhez.?

F Abban hogy a meg tiltot gyümölcsben ettenek.

K. Hogy vevék magokat arra hogy abbol agyümölcsből egyenek.? [38b:]

⁵ F Éva meg hagyá magát tsalatni az ördögtől. és minek utánna abol ett volna Ádámnak is ada belölle, a ki is hasonlo képen evék¹³⁹ abbol.

K. Hogy tsalá meg az ördög Évát.?

F kigyó képiben öltözék, és azt mondá Évának hogy

¹⁰ ha abbol a gyümölcsből ennék, hasonlok lennének az Istenhez, meg nem halnának, és meg üsmérnék ajót. és a gonoszt.

K Miért kíváná az ördög meg tsalni az embereket?

F Irigységből. hogy azt a boldogságot a melyért terem-

¹⁵ tettek volt el vesztesse vélek. és hogy olyan nyomorultaká tegye őket valamint maga.

K Éva mitsoda indulatbol. hagyá magát meg tsalatni az ördögtől?

²⁰ F A kevelységből. a tudásnak kívánságából. és a mér-tékletlenségből

Magyarázat.

A kevelységből mert az Istenhez hasonlo akara lenni. fel is támada teremtője ellen.

A tudásnak kívánságából. mert meg akará próbálni

St Chrysost. hom
16. supr. genes.

²⁵ hogy ha ugyan valójában meg tudgyaé a jót és a gonoszt. ha a gyümölcsből eszik.

Mértékletlenségből., mert mivel a gyümölcs szép vala a szemnek, meg nem türköztethetvén magát, meg [39a:] akará azt is próbálni ha olyan kedves volnaé a száj iz-
³⁰ nek is.

K. Ádámot hasonlo indulat vivée arra hogy az Istent meg bántssa., valamint Évát?

F szent Agoston sok helyt mondgya, hogy az Ádám vétkinek kezdete, a kevelység vala. azután atudásnak

de Civ. Dei libr.
14 c. 13. serm.
1 supr ps. 70

¹³⁹ hasonlo képen <k>evék

kivánsága, a mértékletlenség, és a feleségihez való kedv keresés.

K. Az Ádám vétke nagy volté?

F szent Agoston ezt a vétket ki mondhatatlan nagyságúnak mondgya.

Manual. ad
laurent c. 45 libr 8.
5

El ítélni ennek a véteknek nagyságát, az¹⁴⁰ Istennek méltóságáról, akinek által hágtá parantsolattyát, és hogy mitsoda veszedelmes dolgok¹⁴¹ követék ezt a vétket.

2 Articulus

Az Első ember vétkeinek büntetésiről és az eredendő vetekről

K Mit tselekedének az emberek mindgyárt vétkezések¹⁰ után?

F Magokot mezitelen látván azt szégyenlék, és fige fának levelével bé fedezék magokot

K¹⁴² Miért kezdődék tsak a vétek után ez a szégyen?

[39b:]

F Mert tsak akor kezdék érezni atestnek alélek. ellen¹⁵ valo fel támadását. St Aug. de civ Dei. libr 14. c. 17.

K Az Isten büntetetlen hagyáé az Ádám és az Éva vétkét?

F Nem, mert meg bünteté őket személyekben. és az ő maradékoknak személyekben²⁰

1. Az ő testék minden féle nyavalyák és ahalál alá vetteték.

2. Az ő lelkek atudatlanságban., és a rosz kivánságokban esék. és szabadságok meg gyengüle

3 El veszték azt a hatalmat a melyet az Isten adot volt²⁵

¹⁴⁰ az <Is-> Istennek [Törlés a sor végén.]

¹⁴¹ dol<o>gok

¹⁴² K <Miért> [K – megkezdett M-ből? javítva.]

nékik az állatokon. mert mivel hogy fel támadának teremtetők ellen., azért minden fel támadta ellenek.

4. Az Isten azt mondá az embernek, hogy a föld nem teremne többé magától egyebet tövisnél. és hogy orczájának veritékivel enné kenyerét.

Az Aszonymnak azt mondá. *Meg sokasitom felette igen a te fájdalmidot, és ate méhedben valo fogadásodnak fájdalmidat, fájdalomal szülöd magzatidot,¹⁴³ az akarated férjednek birodalmában lészen. és te, az ő hatalma alatt lé-*
¹⁰ *szesz.*

5. A paraditsombol. gyalázatosan ki üzetének, a melyben azután soha viszá nem térhetének

6 Az ördög hatalma alá esének.

Genes C. 3.

7 Az Égg a melyért teremtettek vala. ő előttök bé
¹⁵ záraték. és magoknak örök kárhozatot érdemlének.

[40a:]

K. Mit értesz a rosz kívánságon a melyben mondod hogy az emberek estek bünök büntetésiért.?

1 joan. 2 16.

F Értem aroszra valo hajlandoságot, ennek a hajlandoságnak három ága vagyon. a honnét minden vétkek
²⁰ erednek. azért is hija ezt a három ágat szent¹⁴⁴ János a test kívánságának, a szem bujálkodásának, és az élet kevéséginek.

K. Az Ádám vétke miért büntetteté meg ezekben a rosz kívánságokban valo esésel?

²⁵ F Mert ezen három vétkek által. lettek akarattal. engedetlenekké az Istenhez.

K. Az embernek szabadságát miben gyengítette meg avétek?

F Abban hogy vétkezése után nem volt már olyan
concil Trid. sess. 5. ³⁰ hajlando ajóra, mint annak előtte

¹⁴³ magzatidot, <és> az

¹⁴⁴ szent János [t – későbbi beírás a két szó közt.]

K. Az Ádám és az Eva vétkeinek mitsoda büntetése¹⁴⁵ volt maradékjokban?

F Ugyan azon mely ő¹⁴⁶ magokban volt, mert azért születünk mindnyájan nyomoruságokra, alája vettve lévén ahalálnak., atudatlanságnak,¹⁴⁷ ahárom féle rosz kivánságoknak. rabjai avéteknek., és az ördögnek, ellenségi pedig az Istennek. a haragnak fiai, és érdemesek a kárhozatra.. [40b:]

act 17. 30. rom
10. 12. 16. ephes.
2. 3.

K Igaságosé hogy az Ádám, és az Eva maradéki meg büntetessenek olyan vétékért melyet ők nem tselekedték.¹⁰

F Az Istennek itéleti meg foghatatlanok, de véghetetlen igazáguak, az emberek mindnyájan vétkesek, a vétékért mindnyájan eredendő bünben születnek., igazágal viselik tehát abüntetést

rom. 5 12.

K. Hogy hogy lehet a hogy mi bünben születésünk olyan vétékért a melyet még születésünk előtt tselekedtünk?

F Mi mindnyájan oly ki mondhatatlan képen voltunk foglalva ami első Atyánkba, hogy mindnyájan vétkezünk mondgya szent Pál, öbenne.²⁰

rom 5 12.

K. De a nem meg foghatatlan dologé, hogy mindenik embernek a lelke, akit az Isten tisztán és motsok nélkül teremtet, atestel valo meg egyesülésiért olyan vétket vegyen magához, amelyet anyi sok száz esztendővel az előtt tselekedtenek., és hogy ahalando. testnek meg romlásában a lélek is részesüllyön?²⁵

F Azt meg kel vallani hogy az eredendő bün. meg foghatatlan titok., de az ember is meg foghatatlan enélkül avétek nélkül, mindent amit látunk vagy érezünk magunkban nagyot, vagy alacsont,¹⁴⁸ bizonytságot térszen olyan teremtet állat nyomoruságának nagy voltárol;

5

10

15

20

25

30

¹⁴⁵ buntetése [Ékezethiba.]

¹⁴⁶ ő [Beszúrás.]

¹⁴⁷ atudatlanságnak, [Első a – beszúrás a sorközben.]

¹⁴⁸ alacsont, [c-s-ből javítva.]

ps. 50. 7. rom. 5.
12. 2 cor 5. 14.
ephes. 2. 3.

a mely meg romlot, de nem amaga **[41a:]** természete által, hanem avétek által., a hivek mindnyájan erősen hiszik az eredendő vétéknek valóságát. érzik is annak nyomoruságát., az Isten ezt világosan ki nyilatkoztatta a szent írásban, az Anyaszent egy ház ezt mindenkor így tanította. és ugyan erre ahitelre vagon fel állítva a vallás.

K Miért monddod hogy az eredendő bűnnek hitelére vagon fel állítva avallás?

F Mert erre a hit ágazatra állítat fel,¹⁴⁹ a kristus meg testesülésinek halálának. fel támadásának, és menyben menetelének, a kisdedeknek meg kereszteltetések.¹⁵⁰ a imádságnak, a penitentiának és a keresztyéni vigyázásnak szükséges volta

3 Articulus

A meg váltonak szükséges voltáról; és az íránt valo ígéretről.

K. Hová lettek volna az emberek. hogy ha az Isten¹⁵¹ érdemek szerént bánt volna vélek.?

F Tellyeséggel el hagyatattak volna az Istentől valamint az ördögök, és az örök kárhozatra¹⁵² itélettek volna valamint ök. **[41b:]**

K. Nem lehetet volnaé nekik magokban térti penitentiát tartani, botsánatot kérni, és nyerni Istentől.

F A meg romlás melyben el merült vala az emberi nemzet a véték által, oly nagy volt, hogy az emberek mindenkor szerették volna a véték., nem hogy még azt siratták volna., meg sem üsmerték volna foganatosan a magok nyomoruságokat. hogy ha tsak az Isten kegyelme. meg nem világosította volna szemeket., és meg nem

¹⁴⁹ állítat fel <szükséges volta>, a kristus <sz> meg testesülésinek
¹⁵⁰ meg kereszteltetések. [Utolsó t-s-ből javítva.]

¹⁵¹ az Isten<t> érdemek

¹⁵² kárhozatra [ra- későbbi beírás a sor végén, kárhozat mellé.]

szállotta volna sziveket, hogy meg láthasák nyomoruságokat.

De ámbár meg üsmerték volna is magoktól anyomoruságot, ámbár az Istenhez kiáltottak volna is, mind ezek haszontalanok lettek volna az üdveségre. mert ők soha magoktól eleget nem tettek volna az Isten ellen tett véteért., se az ő igasságát meg nem tsendesíthették volna, a mely ameg bántáshoz illendő elég tételt kívánt.

K. Az emberek nyomorusága meg orvosolhatatlan vala tehát?¹⁰

F Igen is hogy¹⁵³ ha az Isten ingyen valo jóságából irgalmaságát nem mutatta volna hozzájuk.

K. Mitsoda¹⁵⁴ irgalmaságát mutatta Isten az emberekhez? [42a:]

F Ez az irgalmaság¹⁵⁵ ki mondhatatlan nagyságu, és meg foghatatlan, mert az Isten oly igen szerette a világot hogy az ő egy Fiát adta a bünös emberek meg váltására.

Az Ige testé lett a Boldogságos szüznek méhiben, ő minket meg békeltetet Istenel halála által. a menyeknek kapuját nekünk meg nyitotta, fel támadása által és menybe menetele által, bennünket a maga tudományára tanította, tsuda tételeivel magához téríte, a szent lélek által meg ujita, kegyelmével, és a szenttségekel. meg erősítte, és táplála, az ő maga áldozattyával meg szentele, bé mutata. és érdemeseké téve minket Isten előtt., A kristus Jesus a mi közben járonk. gondviselönk, és fejünk. ő meg gyözte érettünk az ördögöt, a kereszt fán, erőt is veszen rajta mi bennünk, minden nap a kísértetekben, a midön hiven élünk kegyelmével. a mennyekben uralkodtatni fog bennünket örökösön, ha álhatatosan végig meg maradunk³⁰

K Mindgyárt a vétek után tselekedée Isten az embereket ezt a nagy irgalmaságot?

¹⁵³ hogy <az> ha az Isten

¹⁵⁴ Mitsida [Íráshiba.]

¹⁵⁵ [Előző lap alján őrszók: F. ez az irgalmaság.]

F Nem, hanem akkor az Isten erői ígéretet [42b:] téve, és a vétektől fogvást leg alább négy ezer esztendő múlva jött le a földre az Istennek Fia.

K. Mitsoda formában ígéré Isten az embereknek hogy⁵ nékik meg váltót fog küldeni?

F Az Isten meg átkozá a kigyot. a ki is eszköze vala az ördögnek, az emberek el vesztésére, meg átkozván a kigyot mondá. hogy ellenkezést szerzek közötted és az emberek között, és az Aszonyi¹⁵⁶ állat meg törí a kigyonak fejét.¹⁰

K Mitsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak?

F Hogy az emberek természet szerént fogják utálni a kigyot; a¹⁵⁷ kin az ördögöt kel érteni, az ember¹⁵⁸ és az ördögök között való ellenkezés meg békélhetetlen lészen,¹⁵ és hogy egy szüetöl. fog születni a világ meg váltoja, a ki is el ronttya az ördög birodalmát.

K Mitsoda néven hitták az üdvevitöt minek előtte evilágra jött volna.?

F A proféták egy néhány nevet adtanak néki. de¹⁵⁹ leg²⁰ inkább ezen a néven hitták meg válto. Messiás. meg váltó, kristus. [43a:]

IV¹⁶⁰ Rész

Az ember esetétől fogvást a Messiás eljövételéig rövideden való historiája a vallásnak.

I Articulus

Hogy miért nem küldötte el Isten a Messiást mindgyárt avétek után és hogy mit kellették tselekedni az embereknek hogy magokat meg szentelhesék el jövételéig.

¹⁵⁶ Aszonyi [Elírás.]

¹⁵⁷ a <m> kin

¹⁵⁸ [Sorvégen:] az em- [új sor elején:] ember

¹⁵⁹ de [Utólag írva a sor előtti margóra:] leg inkább [elírás.]

¹⁶⁰ IV <4> Rész

K Miért nem küldé el az Isten¹⁶¹ a Messiást a földre mindgyárt az Ádám, és az Eva esetek után?

F Sok nagy okokra való nézve.

1. Azért hogy meg éreztesse az emberek hoszas proba után az ő magok gyenge voltokat

rom 8. 3. 11. 32.
St. Aug. supr
5 ps. 102.

2. Azért hogy az emberek látván szükségeket, suhajt-
tsák azt a meg váltot, és aztot buzgoságal kérjék. valami-
nt tselekedtek az ó testamentumbéli szentek,

Genes. 49. 18.
Exod 4. 23.
luk 2. 29.

3. Azért hogy annak a meg váltonak. nagy voltárol.
előre valo jeleit adgya, ki hirdetvén a proféták¹⁶² által
még előre sok idővel minden részeit az ő születésinek,¹⁶³
életének, halálának, el temetetésének, és fel támadásá-
nak, és hogy mitsoda változást fog teni e földön [43b:]

10 act. 10. 43

4. Végtime azt akarta az Isten. hogy önnön magok a
világban történt dolgok legyenek ki hirdetői mind annak,
a minek meg kellett lenni a Messiás alat, ugy hogy mind
azok, kik meg fognak térti a Messiás predikálására, vagy
az ő tanitvanyiéra, meg üsmérhesék az el mult dolgokbol
azoknak figuráit, a melyek történnek idejekben. és ilyen
formában minden segittse¹⁶⁴ tiszteletesebbé tenni előttök²⁰
a vallást, és őket a kristushoz kaptsolni.

1 Cor 10. 6.
Coloss 11. 17.
hebr. 8. 5. St
Aug. de
catechisandis
rudibus Cap. 20

K Mivel a Messiás negy ezer esztendő mulva jöt el a
vétek után, mindnyájan az emberek kik azon idő¹⁶⁵ alat
éltenek, tehát el kárhoztanak., mert akár mint igyekezte-
nek is. de soha eleget nem tehettenek az Isten igaságának,²⁵
a melyet meg bántotta volt az Adam vétke, a melyért
mindnyájan vétkeesen születnek?

F Az Isten még előre meg orvosolta ezt a nyomorusá-
got, a Messiásnak eleget kellett tenni minden emberek

¹⁶¹ az Isten⟨t⟩ a Messiást

¹⁶² proféták [t-k-ből javítva.]

¹⁶³ születésinek, ⟨t⟩ életének, halálának, el temetetésének, [nek –
e-je megkezdett k-ből javítva;] és fel [t-r-ből, vagy s-ből javítva;] táma-
dásának, és hogy mitsoda változást [v-f-ből javítva.] fog teni

¹⁶⁴ segittse ⟨előttök⟩ tiszteletesebbé tenni előttök

¹⁶⁵ azon idő [Fölötte olvashatatlan törlés, vagy tintafolt.]

vétkiért, mind azokért kik előtte éltenek, mind pedig kik utánna jöttek.

A Messiasnak. ezen elégtételére, és érdemeire való nézve, az embereknek lehete még el jövele előtt magokat meg szentelni, és bűnök bocsánatját nyerni, de a menynek kapuját csak a Messiasnak kellett meg nyitani. **[44a:]** önéki lehete oda bé menni elsőben. és őket oda vezetni ugyan azért is mondgya szent Pál. hogy az ó testámentum béli szentek csak velünk vehették el ajutalmat

hebr. 11. 33. 40.

K Mit kellett tselekedni az embereknek a Messias el jövele előtt hogy magokat meg szentelhesék?

F 1. Az egy Istenben kellett hinni. ötet imádni. szolgálni. és szeretni mindenek felet

15 2. A meg váltot várni, és abban reménleni.

3. kellett felebarátyját szeretni mint önnön magát.. minden igazágtalanságot el kellett kerülni. az¹⁶⁶ egyenes okoságnak. és a lelki üsméretnek törvénye szerint élni.

20 Közönségesen evala kötelesége az egész földön lévő népeknek a messias előtt., de azon kívül a sidok a kikiről fogunk szollani. tartoztanak hivségesen meg tartani a Mojses törvényit, és hinni mind azt amit az Isten ki nyilatkozatot nékik,

25 E szerint élvén. lehete az embereknek meg szentelni magokat a Messias el jövele előtt, mert másként magokat el vesztették és kárhozatra vetették.

K E szerint élteneké az emberek?

F A számok azoknak kik magokat meg szentelték volna a Messias el jövele előtt igen kevés. még a sidok **[44b:]** közöt is, annál is inkább a több népek közöt, mind ezeket különösön meg láttyuk.

St Aug supr. Cap. 30
3. in epist ad
galat. v. 20.

¹⁶⁶ az <ujjonan> [?] <valo> egjenes okoságnak. [egjenes – <ujjonan valo> fölé írva, valamivel nagyobb betűkkel, kissé sötétebb tintával; idegen kéz írása? Vö. 565 és 688. jegyz. is.]

K Miért engede meg az Isten hogy anyi sok számu nép el veszen a Messiás el jövele elöt?

F 1. Az Isten meg akarta üsmértetni az embereket az ilyen proba után az okoságnak magára el hagyatot meg romlását. és azt is hogy nem volt tekéletes atörvény mely aköre volt irva, szükséges volt a Messiásnak kegyelme, hogy azt lehesen mivelni amit atermészet szerint valo okoság, és atörvény nem mivelhettek

rom. 8. 3.

2. Az Isten nem volt annak oka ha ök el vesztették magokat., mivel ök magok vesztették el magokat szán szándékal, és az Isten a maga igaságát tekintvén az ö meg romlásokban hagyá öket, és az által nagyob fényeséget mutatá ki irgalmaságát azokhoz a kevés számuakhoz. kik magokat meg szentelték, és azokban a kevés számuakban meg mutatá még előre hogy mit fog munkálodni a Messiás az egész földön el jövele után, és hogy mi légyen a keresztyéni¹⁶⁸ kegyelem., az igaságos is volt, hogy az kegyelem ne legyen olyan bövséges a Messiás elött, mint a melynek kellett lenni el jövele után.

10 rom 9. 23. st leo. serm.¹⁶⁷ 4 supr nativ J. Chr.

3. Azt is el mondhatni hogy a sidok között. is [45a:]²⁰ azok a kevés számuak kik magokat meg szentelték. a Messiás elött, azokhoz képest kik magokat el vesztették. jelentették azt, a mit maga a Messiás monda, hogy¹⁶⁹ sokan vannak a hivatalosok, de kevesen aválasztottak.

¹⁶⁷ serm. <supr.> 4. supr

¹⁶⁸ a keresztyéni <a> kegyelem.,

¹⁶⁹ hogy <ke> sokan vannak [Törlés a sor végén.]

2. Articulus.

Hogy Ádám Eva, és ezeknek maradéki
miképen eltenek az eset után.

Sap 10. 1. St Iren.
libr. 3. cap. 30.
33. 34. gen. 4. 2.
rom. 5.

K Ádám és Éva mi formában viselék magokat a midön
ki üzettetének¹⁷⁰ a a paraditsombol.?

F Az Isten irgalmaságot tett vélek, és a penitenzia
tartás által meg szentelték magokat.

⁵ K. Az esetek előtt volté gyermekek.?

F Tsak az esetek után lett gyermekek, ugyan ettől is
vaygon hogy az emberek eredendő vétekbén születnek

K Az emberek mindnyájan Ádámtól és Evától szár-
maznak tehát?

gen. 3. 20.

¹⁰ F Igen is, ezért is nevezi az irás Evát az élök Annyának

K Miért akarta az Isten hogy az emberi nemzet egy
embertől származék.?

F Azért hogy az embereket arra köteleze, hogy egy-
mást úgy szeresék mint atyok fiait. ugyan ezért is mond-

luk. 10. 27. St
Aug. libr 1. de
civ. Cap. 21.

¹⁵ gya a kristus hogy minden emberek felebarátink. [45b:]

K Ádámnak és Evának sok számu gyermekei volta-
naké.

F Igen sok számuak voltak. mivel tovább éltenek
kilentz száz esztendőnél és mivel az Isten azt akarta hogy
²⁰ ötöllök szaporodgyék el avilág, igen nagy szaporodást is
engede¹⁷¹ nékik,

K Tudgyuké mi a számát és a neveit az Ádám Fiainak?

F Az irás nem mondgya azoknak számát, és tsak
hármát nevez, Caint. Abelt. és Sethet..

²⁵ K. Miért hogy az irás tsak ezt a hármát nevezi?

F Mert az Isten tsak anyiban akarta nékünk meg
mutatni az irásban az emberek historiáit, a menyiben a
használhat a vallás meg üsmérésére. a pedig elegendő a
vallás meg üsmérésére, hogy tudgyuk különösön kain-

¹⁷⁰ ki üzettetének [Ékezethiba.]

¹⁷¹ engede [de – későbbi beszúrás, sötétebb tintával.]

nak, Abelnek, és Sethnek a neveket. és közönségesen¹⁷² azt tudgyuk, hogy Ádámnak sok számu fiai voltak ezeken kívül, kik el terjedének az Egész földre ugy azután azoknak maradéki is

St. Aug. de civ
c. 15.

K Mit tanit az irás kain felöl?

5

F Hogy ő első szülötte volt Ádámnak, hogy mezei munkás volt hogy ő Földi gyümölcsöt ajánlot az Istennek. hogy se maga, se az ajándéka nem volt kedves Isten előtt, hogy az ötsét Abelt meg ölé¹⁷³ irigységből; [46a:] mert az Isten kedvesen vette az Abel áldozattját, hogy¹⁰ az Isten ötet meg átkozá, és vétkeinek büntetéséért mindenkor vándorlo, és bujdosó volt a földön., hogy az Isten jelt tett¹⁷⁴ réa hogy ötet meg ne ölyék, hogy ő egy várost építte, a mely várost nevezé enoknak.

K Mit tanit az Irás Abel felöl.?

15

F Hogy Adámnak második fia volt. hogy juhász volt. hogy az Istennek az elsőket. a leg szebbeket. és a leg kövérebbeket¹⁷⁵ ajánlotta a juhái közül. hogy az Isten kedvesen tekintette mind magát. mind ajándékját., hogy ötet kain a bátyja meg ölé, és hogy az ő vérenek kiáltása²⁰ fel hata az Isten széke eleiben., boszu állást kérvén.

K Mit tanit az irás Seth felöl.?

F Hogy Ábel halála után jött evilágra. hogy szentül élt, hogy aző maradéki között tovább meg marada. a buzgóság. mint sem a kain maradéki között. és hogy ő tölle²⁵ származot a kristus familiája.

K Mire tanit minket a kain. és az Abel historiájok a vallásra valo nézve?

F 1. Ebben a két Atyafiban két féle társaságnak képit láttyuk., a melynek együt kel élni e földön világ végiig.³⁰

2. Abel a kristust jelentette. kain a sidokot. [46b:]

¹⁷² közönségesen [Ékezetthiba.]

¹⁷³ meg ölé (<,) irigységből; [Íráshiba.]

¹⁷⁴ tett<e>róa

¹⁷⁵ leg kövé<v>rebbeket [Törlés a sor elején, elválasztás után.]

K Mit értesz azon akét társaságon a melyeknek együt kel élni világ végiig.

F Értem a jóknak, és agonoszoknak társaságokat a kik tsak világ végén léznek egy mástol el választva. és akik mind addig elegyesen lesznek egyik a masikával szent Agoston az Isten városának, vagy menyei városnak nevezi a jók társaságát. és földi városnak. a roszak társaságát,

K Miért nevezi szent Agoston az Isten városának a joknak társaságát.?

F Mert ez a név sok helyt emlitetik a szent írásban, a melyen ezt a szent társaságot kel érteni, a ki is idegen eföldön, a ki a világi jokhoz nem ragaszkodik., a ki tsak Istenért áll, és¹⁷⁶ aki ugy tekénti az eget mint hazáját.

K Miért nevezi földi városnak a gonoszok társaságát?

F Mert annak aki ehhez atársasághoz tartozik, minden hajlandosága a, hogy a földi¹⁷⁷ dolgokhoz ragaszkodgyék, minden boldogságát abban tarttsa hogy a földi jokal, gyönyörüségekel., és tiszteletekel élhesen. hogy a földön uralkodhasék., minden tselekedetit arra a mulando boldogságra fordittsa. [47a:] söt még avallás béli tselekedeteit is, és hogy utállya, üldöze, szomorgassa mind azokat, kik meg akarnák valamiben gátolni., abban a¹⁷⁸ boldogságban melyet keres eföldön.

K Kain miben volt képe a földi városnak.

F I. Abban hogy ő első szülöt volt, mivel eleinte mindgyárt, mi is a földi városhoz tartozunk és tsak az ujjonnan valo születés által kezdünk a menyei városhoz tartozni, szent Pál azt mondgya hogy először, a mi lelkes. és testi. a kezdődik mi bennünk, azután. a lelki.

2. kain mindenkor a földhöz ragaszkodot eki tettzik

¹⁷⁶ és aki [é-a-ból javítva.]

¹⁷⁷ földi [Ékezethiba.]

¹⁷⁸ a [Javítva olvashatatlan betüből:] boldogsában [íráshiba.]

libr 11. 15 de civ.
cap 1. in ps. 61.
n. 6.

de civ. lib. 14.
Cap 28.

de civ Dei lib 14.
Cap 28.

I Cor. 15. 46.

abbol. hogy ő építet leg először várost a földet úgy tekintette. mint lako helyét. és nyugodalmát.

3 Az ő szive meg vala romolva és ha külső képen végben vivéis a vallás béli hivatalt, de aztot nem tartá leg főveb dolognak, és nem a leg jobbakt ajánlya vala az Istennek. ⁵

4. ő benne nagy kevélység, és irigység vala

5. ő utálá, üldözé, és meg ölé az öttset. mert az öttse igazab vala nálánál.

Ilyenekel vannak meg bélyegezve mind azok akik a földi városhoz tartoznak [47b:] ¹⁰

K Ábel. miben volt képe a menyei városnak?

F Abban hogy a földhöz épen nem ragaszkodot azon magát úgy tekintette mint idegent, várost nem építet, tsak az Istennek élt. leg főveb dolognak tartotta a vallás béli hivatallyát. és hazájának az eget, ő a halálával a kristust jelentette, és képe volt mind azoknak az igazaknak, kik ő utanna valo időkbekben üldözéseket szenvedének a gonoszoktól. ¹⁵

K Miben jelentette Abel a kristust, és kain a sidokot? ²⁰

F Sok dolgokban.

1. kain születet elsöben, azután Abel, a sidok meg elözték a kristust, az időben valo születésiben.

2 kain mezei munkás lévén képzette a ragaszkodást, a melyel lennének a sidok a földhöz ²⁵

Abel juhász lévén. képzette a kristust a kit jó pásztorok nevezik. a pasztorok fejdelmének.

3. kain tsak nyelvel. tiszteli vala az Istent, ¹⁸⁰ és külső képen, a szíve meg lévén romolva, ugyan ezeket is hánya az Isten szemekre az sidoknak ³⁰

Ábel igaz lévén az ő külső ajándéka jele volt a belsőnek. a melyel ajánlotta magát az Istennek. valamint szent

¹⁷⁹ petri. [i-e-ből javítva.]

¹⁸⁰ Istent, <de> és [A javítás a törlés fölé írva.]

²⁵ joan. 12. 14.
1 petri. ¹⁷⁹ 2. 25

Isa. 29. 13. matth
15 8

hebr. 9. 14.

Pál mondgya. hogy a kristus az Istennek [48a:] áldozta magát a szent Lélek által.

Dan 9. 26. 27.
matth 3. 17. hebr.
8. 8. 9.

4. Az irás azt mondgya, hogy az Isten meg vetette kaint, és az ő áldozattját, és hogy ő előtte kedves volt Ábel, és az áldozattya. így az Isten a sidokot és az ő áldozattjokot is meg vetette. de a kristus., és az ő áldozattya kedvesek ő előtte.

matth 27. 12.

5. Gyűlölségből és irigységből ölé meg kain az ötsét.¹⁸¹ ugyan gyűlölségből, és irigységből ölék meg a sidok a kristust. az ő attyokfiát a Dávid maradékját.

hebr. 12. 24.

6. Az Ábel vére boszu állást kért¹⁸² kain ellen.

A kristus vére kegyelmet kér, és Isteni boszu allás esik a sidokra, és atöbb bünösökre kik azt haszontalanná teszik meg általkodásokal

S. Aug. libr 12.
contr. faust. C. 9.

15 7 kain, vétkiért valo büntetésből, bujdoso. és vándorlo életet élt, és az Isten jelt ada reá hogy senki meg ne ölye.

A sidok, hamiságokért valo büntetésből ki üzetetnek hazájokbol; és a világra el szélyednek. a környülméletésnek¹⁸³ jelt hordozák, mely öket meg különbözteti másoktol., és mind végig meg maradnak.

luk. 3. 38.

K Az irás miért szól többet Sethről mint sem a több fiairól Ádámnak?

F Mert ennek a maradéki inkább meg maradának az Isteni hüségben, és az ő maradékabol valo volt a Messiás. [48b:]

3. Articulus.

Az emberi nemzet meg romlásáról. az özön vizről.

S. Aug. de civ. lib
15 Cap 20.

25 K Miképen éltenek a kain fiai, és a töb fiai Ádámnak. F Tsak nem mindnyájan tévelgyésben. és vétékben éltenek, mentöl többet éltenek, a vétket is annál inkább

¹⁸¹ ötsét. [s-y-ból javítva; először ötyét volt.]

¹⁸² kért [r-z-ből javítva.]

¹⁸³ környülméletésnek [környülméletésnekből javítva; lé - beszúrás.]

szaporították, és az Istentelenség hová tovább el terjedé
evilágon

K A Seth. fiai is hasonlo. rendeletlen életet élének
tehát. mint a többi?

F Nem, mert ezek többire az Attyokot követék, és
ebben afamiliában tovább meg marada az Isteni szolgálát,
de sok időre¹⁸⁴ ezek is olyanaká levének mint a többi.

K Miképen romlának ezek is meg?

F A gonoszokkal való társalkodásokkal. és vélek szövett-
séget való vetésel.

K Nem vala tehát senki is. a ki szentül. és igazságban
élt volna?

F Anyira el hatot vala ameg romlás, hogy nem vala
majd tsak egy is a földön., aki ártatlan életet élt volna,

K Az Isten büntetetlen hagyáé az emberek vétkeit?¹⁵

[49a:]

F Nem, mert el törlé őket az özön viz által.

K¹⁸⁶ Mitsodás volt az az özön viz.?

F Az Isten rettenetes esöt botsáta aföldre, azon kívül
a tenger el árada ugy anyira, hogy az egész földet el
boritá aviz. és az emberek mindnyajan el veszének az²⁰
egész élő állatokkal.

K Az emberek, és az állatok közül egy sem marada
tehát meg?

F Noé nyolczad magával. meg szabadula. ugy az ő
felesége, három fia, és ezeknek a három feleségek, és²⁵
mindeik féle állotbol. egy nehányat meg tartá¹⁸⁷ az Isten
véle.,

K kitsoda¹⁸⁸ vala noé.?

F Ez igaz, és tekéletes ember vala., seth. maradékából.

¹⁸⁴ időre [d-r-ből javítva.]

¹⁸⁵ lib. <ca> 15 Cap

¹⁸⁶ K [F-ből javítva.]

¹⁸⁷ meg tartá<ta> az Isten

¹⁸⁸ kitso<tso>da

⁵ St Aug. de civ.
lib. 15. cap 17.

St Aug. de civ.
lib. 185 15 Cap 12.

K Miképen tartaték meg noé tselédestöl együt?

F A bárkában a mely oly nagy épület volt, hogy abban ök mindnyájan az állatokal. és minden féle eledelel együt el fértenek

5 K Az a nagy épület rövid idő alatt készüleé el?

F Noé aztot száz esztendeig épité, az Isten ezt így akará azért, hogy az embereknek elegendő időt adna arra, hogy ki ki meg tudhatná az özön víz [49b:] el jövetelét. és ki ki magában szálván penitentziát tartana.

10 K Az emberek tartának penitentziát?

F Nem. meg veték a noé intésit és feddésit, ettenek. ittanak. házasodtanak, és muladták magokat valamint rend szerént. és az özön víz el lepé öket. és mindnyájan el veszének.

15 K Mitsoda gondolatokat kel indítani a mi elménkben ennek apéldának?

F Ebből meg kel tanulnunk hogy kövesük azokat az intéseket amelyeket adnak nekünk az Isten parancsolat-tyából, aztot ne várjuk hogy egy szers mind¹⁸⁹ aző ha-
ragja reánk szályon. mint a villámlás. hanem szüntelen vigyázunk magunkra

20 K Mind azok kik az özön víz által el vesztenek. el kárhoztaké?

F Azt el hihetni hogy azok kik a noé intésit meg
25 fogadák,¹⁹⁰ és igazán meg térének, hogy azok el nem kárhoztanak

K Mit jelent¹⁹¹ a noé bárkája és az özön víz

F A közönséges Anyaszent egy házat. és a kereszttsé-
get

Math. 24. 37.
hebr. 11. 7.
1 petr. 3. 20.
2 petr. 2. 5.

Math. 24. 37.

1 petr. 3. 21.

¹⁸⁹ egy szers mind [g helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

¹⁹⁰ meg fogadák, [á-é-ből? javítva.]

¹⁹¹ jelent(et)a noé

[50a:] Magyarázat.

Tsak az Anyaszent egy házban lehet üdvezülni.¹⁹² azon kívül nintsen üdveség, a bárkán kívül minden el veszet, az özön vízben bünösök el veszének, minden vétkeink el vesznek hogy úgy mondgyam és el töröltetnek a kereszt vízben. 5

K Mit tselekedék noé. az özön víz után hogy a bárkából ki mene.?

F Az Istennek hálákat adván, néki áldozatokat ajánla, és az Isten meg áldá noét. és a fiait, és meg ígéré. hogy többé özön víz által el nem vesztené avilágot., és azt akará hogy ikeretének jelül lenne az égen a szivárvány.

4. Articulus.

Hogy mitsoda állapotban volt avilág az özön vitzől fogvást. mind adig még az Isten ki hívá Ábrahámot hazájából.

K Miképen szaporodék meg a világ az özön víz után?

F A noé három fiátol. sem, kám, Japhetöl.

K Miképen éltenek a noé maradéki? [50b:] 15

F Az irás nekünk egyebet arrol nem mond., hanem hogy noé meg áldá Semet, és Japhetot, jó erkölcsökért,¹⁹⁴ meg átkozá pedig kámot és annak fiát kanaánt, mert illendő tiszteletel. nem valának hozzája.

Hogy¹⁹⁵ az emberek el szaporodván, kevéségtől vi-seltetvén. hiresé akarák tenni magokot; minek elötte el valnának egy mástol.

Hogy pediglen ezt végben vihesék egy tornyot kezdé-

¹⁹² üdvezülni. [Ékezethiba.]

¹⁹³ supr<m>noe.

¹⁹⁴ erkölcsökért, [Ékezethiba.]

¹⁹⁵ <K> Hogy

S. Aug. de civ. lib
15. cap 26. st
Ambr. supr¹⁹³
noe. st grego.
hom 16. in ezek.

nek építeni, és azt akarák hogy az a torony el érje a fellegeket

Hogy azt a tornyot bábel tornyának nevezzék, az az, ösze zavarodásnak, mert az Isten hogy meg büntesse őket. az ő nyelveket fel zavará; úgy hogy egy mást nem értheték. és így félben kellették hagyni munkájukat. és el szélyedni egymástól. ki egy felé. ki más felé.

St Aug. de civ.¹⁹⁶
lib 16. cap. 2. 4.

Hogy ezen az oszlás után kezdének el terjedni az egész világra.

¹⁰ K. Az Igaz istenben valo hit, és a neki valo szolgálat tartaa sokáig az emberek között? **[51a:]**

F Az emberek mentől többet éltenek. és többre szaporodtanak. annál gonoszabaká lettenek. lassanként az igaz Isteni üsmeretség anépeknek elméjékből el törölte-ték, és bálványozoká lettenek, az,az, a teremtet állatoknak adák a tiszteletet, a melyet tsak¹⁹⁷ az Istennek kellett volna adni.

St Aug. de civ. lib
16. cap 11. 12. 13.

Semnek némely maradéki között tovább meg marada az Isteni szolgálat, de végtire a meg romlás közönségesé lett, és tsak egy sem találtaték a földön a ki az Istenhez illendő szolgálattal lett volna.

²⁰ K Miképen bánék Isten akoron az emberekel.?¹⁹⁸

F Az egész¹⁹⁹ földnek népit az ő meg romlására, és vakságára el hagyá. sziveknek kívánságit követvén. akarrattyok szerént el merülének minden féle rut vétkekben: az Isten a más életre hagyván bünökért valo büntetésit. valaszta magának egy olyan embert aki Attya lenne sok számu népnek., a mely nép az ő szolgálattayára szenteltet-nék

²⁵ K ki vala az az ember akit az Isten magának választá?
[51b:]

¹⁹⁶ civ. <cap> lib 16. cap.

¹⁹⁷ tsak <tsak> az Istennek

¹⁹⁸ emberkel.? [Íráshiba.]

¹⁹⁹ egész (égsz-ből javítva az ékezet áthúzásával.)

F Az Ábrahám volt, a Tharé fia. a Sem familiájából.²⁰⁰ a ki is Cáldéában lakot, asia tartományában

K Az Isten miért választá inkább Abrahámot mint sem mást valakit.?

F ötet tsak az ő irgalmaságából és jó voltából választá ⁵

K Miképen választá ötet?

F Meg parantsolá néki hogy hagyná el hazáját nemzettségit. nemzetit, és meg igéré néki, hogy attyává tészí egy olyan nagy népnek. akihez sok kegyelmét fogja mutatni. ¹⁰

K Miért kíváná az Isten hogy Ábrahám el hagyná hazáját.?

F 1 Azért hogy meg válának a rossz társaságtól., nehogy öis meg romollyék reájok valo nézve.

2. Azért hogy a földet úgy tekintse mint bujdosasnak, ¹⁵ és szarándokságnak helyét, és az eget úgy mint hazáját.

3. Azért hogy Attya lenne olyan népnek akinek különös szokása, vallása, és hajlandosága a több népektől.²⁰¹

K Mit tselekedék Abrahám? **[52a:]**

F. Hitt, és engedelmeskedék Istennek, aki meg jutalmaztatá engedelmeségit. ^{20 Gen. 12.}

5. Articulus.

Hogy mitsoda szövetségét tett Isten Abrahámal. és ennek a szent embernek maradékirol.

K Miképen jutalmaztatá meg Isten az Ábrahám hitét,²⁰² el hagyván hazáját hozája valo engedelmeségből?

F Meg jutalmaztatá az ő hitét az erős szövetség által melyet tett véle. ²⁵

K Miben áll az a szövetség?

²⁰⁰ familiájából. [Elírás.]

²⁰¹ népektől. [p helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

²⁰² hitét, ⟨?⟩ el hagyván

F Az erős²⁰³ ígéretek, melyeket tett Isten ábrahám-
nak, a mely ígéretek az Isten részéről ingyen és irgalma-
ságból valok valának.

K Mit ígér²⁰⁴ Isten Ábrahámnak?

⁵ F Hogy ötet, és a maradékot gondviselése alá vészi,
hogy sok népnek Attyává teszi, hogy a bö, és gazdag
kanaán földit néki, és az ő maradékinak adgya., és hogy
az ő maradékából származik a Messiás.

K Nem valaé valamely külső jel. mely mint egy zálogul
¹⁰ és bizonyosságul let volna ennek a szövetségnek.? [52b:]

F Igen is, az Isten hogy meg bizonyítsa ígérteit, magá-
ra meg esküvék, és ugyan akoron hagyá akörnyül metel-
kedést, mint olyan jelt, mely meg különböztetné Ábra-
hámot és az ő maradékait a több népektől. akikel az Isten
¹⁵ nem²⁰⁵ tett ilyen szövetséget.

K Kik valának az Ábrahám fiai?

F Sok ideig nem vala gyermeke Sárától, a ki is kilentz-
ven esztendő²⁰⁶ koráig magtalan marada

Erre valo nézve akará Sára hogy venné magának a
²⁰ szolgálóját Ágárt. akitől egy fia lett. Ismael.

Eztet nem kel tsudálni abban az időben, a melyben az
Isten meg engedte az egy néhány feleséget

K Izmaelben és az ő maradékiban tellyesedének bé az
Isten ígérteit melyeket tet volt Ábrahámnak?

²⁵ F Ábrahám ilyen gondolatban vala. mivel látá felesé-
ginek magtalanságát. és öregségit

De²⁰⁷ az Isten előre meg monda hogy Sárának fia
lenne., hogy abban., és annak maradékiban tellyesedné-
nek bé ígérteit. [53a:]

³⁰ Ábrahám pedig hit az Istenben ha szinte nem látta is

Gen. 13. 14. hebr.
6. 13. 16. 17.

St Aug. lib 22.
Contr faust Cap
47.

gen. 17 19

²⁰³ erős [ö-o-ból az ékezet módosításával.]

²⁰⁴ ígér [r-z-ből? javítva.]

²⁰⁵ nem <volt> tett [tett <volt> fölé írva.]

²⁰⁶ esztendő <k> koráig [Tollhiba.]

²⁰⁷ <K> De az Isten

miképen lehesen a meg. és az Isten meg jutalmaztatá az ő hitit, mivel esztendőre Sárának fia lett, kit nevezé Isáknak.

K Ágár és Ismael. miképen éltenek sárával. és Isákal?

F Ágár meg veté Sárát. magtalanságaért, meg is bünteték, Izmael pedig veszekedék Isákal, erre valo nézve mind ő, mind az annya²⁰⁸ az Isten parantsolattyából az ábrahám házátol el üzetének.

galat 4. 2. 9. 30.

K Ábrahámnak valánaké meg más fiai Ismaelen és Isákon kívül?¹⁰

F Sára meg halván el vevé Cethurát. a kitől hat gyermekei lettek.

K Ezek a hat gyermekek osztozánaké²⁰⁹ Isákal az Ábrahám jóságában?²¹⁰

F Nem mert egyedül Isák volt az Ábrahám örököse,¹⁵ a kiis ajándékokot ada atöb fiainak és azt sem akará hogy azok Isákal laknának [53b:]

K Mit jelente a szövetség melyet tett Isten Ábrahámal,?

F jelenté azt a szövetséget melyet tett sok idővel az-²⁰ után örökösön a kristus a keresztyénekel., melynek záloga a keresztség. és a melyet jelenté a környül metelkedés.

K Miben jelentette a környül metelkedés akeresztséget?

F két dologban. 1. abban hogy a keresztség által²⁵ részesülnek abban a szövetségben melyet tett Isten a keresztyénekel. a kristus által, valamint a környül²¹¹ metelkedés jele volt hogy részesülnek az Abrahamal tett szövetségben

St Aug. de civ lib
16. Cap. 26.

2. Abban hogy a keresztségkor vallást tésznek a sziv-³⁰ béli környülmetelkedésről. tudni illik. a világi kívánsá-

rom 2. 28. 29.

²⁰⁸ az annya <el> az Isten [Törlés a sor végén.]

²⁰⁹ osztozánaké [n-g-ből javítva.]

²¹⁰ jóságában? [Elírás.]

²¹¹ környül [könyülből javítva az r beszúrásával.]

gok ellene mondásáról., melyet jelentette a testi környülmételkedés.

K Mit jelente az Ábrahámnak, és az ő maradékinak meg ígért föld?

hebr. 11. 14 15.
16:

5 F A menyet, mely meg ígertetet minden keresztyéneknek, a kiknek ábraham a lelki attyok.

K Ágár és sára mit jelentének.?

galat 4. 22. St
Aug. lib 15 de civ.
cap 2. 3.

F Ágár a szolgáló jelenté a sinagogát,²¹² az az. a sidó vallást. sára szabad lévén az Anyaszent egy házat. jelenté.

[54a:]

10 K Ismael. és Isák. mit jelentettek?

F Ismael. jelenté a sido népet. Isák a keresztyéneket

Magyarázat

Tsak a keresztyén. az, a ki a kegyelemből ujjonan
15 születik lelki képen a keresztségben., az örökké való szövetségnek és életnek ígérati a keresztyéneknek tétettek., az Isten a keresztyéneket úgy tekénti mint fiait, és nem úgy mint rabjait. a szeretetnek törvénye vagyon a keresztyéneknél, a kristus őket szabadította fel a mojses
20 törvényének szolgálattya alol. a mely törvény rabságban tartotta azokat akik azt követték. az Anyaszent egy ház. minek utánna magtalan lett volna sok ideig termekenyé let. a sidok ellenségi lévén a keresztyéneknek., a mikor lehete mindenkor üldözek őket. valamint ismael üldöze
25 Isákot. de az Isten meg vetette őket, és az ő synagogájokat. mind ezeket igen könyü Ismaelre. és Isákra. Ágárra. és Sárára szabni.

K A Cethurától való fiai Ábrahámnak mit jelentenek.?

F A keresztyéneket kik nem a hitből élnek hanem test

1 cor 5. 11. St
Aug de civ libr
16. cap. 34

30 szerént., az ilyen keresztyének vehetnek²¹³ Istentől vilá[54b:]gi jókót, de az örökös örökségben részek nem lészen, és az Isten azt akarja hogy az olyanok kik a hitből

²¹² sinagogát, [Második g-k-ből javítva.]

²¹³ vehetnek [h-t-ből javítva.]

élnék, el távoznak a menyiben töllök lehet az olyan keresztyénektől kik a test szerént élnék

A ki azt akarja meg tudni hogy mitsoda atest szerént élni halgassa mit mond szent Pál. a test szerént²¹⁴ valo ⁵ élet ezen Apostol szerént az, a midön uralkodik atesti és a földi kívánság, azillyen ameg romlot test szerént viseli magát., azaz, követi annak kívánságit, és amagához valo szeretetet

rom. 8. galat 5. 16.

6 Articulus

Hogy Isáktol, és Jákobtol származának mindnyájan a sidok

K Miért nevezi az irás Abrahámot a hivök Attyának..?

F Mert ő akersztyéneknék attya. valamint a sidoké ő ¹⁰ Attya asidoknak, mert ő tölle származnak mindnyájan, az ő fia Isák által.

Attya a keresztyéneknék, kik az ő maradékától a kris- ^{rom. 4.} tustol származának ahit által. és akit jelente Isák.

K Isák miben volt a kristusnak képe? ¹⁵

F 1. Az ő ártatlan és szent élete képe volt akristus szent és ártatlan életének. [55a:]

2 Az Isák áldozattya nyilván jelenté a kristus halálát. és fel támadását

3. Isák az áldozat után attya lett az egész sidoknak. ²⁰ valamint a kristus fel támadása után attya lett akersztyéneknék.

K Mi volt az Isák áldozattya?

F Az Isten meg akarván próbálni az Ábraham hitét, parantsolá hogy néki fel áldozná a fiát Isákot a ki is mint ²⁵ egy harmintz hat esztendös volt.

Ábraham ezen meg nem ütközék noha afiát igen szerette, ha ámbár tsudálatosan let is néki öregségiben az a

²¹⁴ a test szerént valo [szerént – utólagos beírás valo fölé a sor végén:] valo élet [valo – beírás a sor előtti margón; a sorvégi valo nincs törölve.]

fia, az ő magtalan feleségítől., ha szinte az Isten meg igerte volt is néki hogy az a fia lesz örököse, es hogy nagy számu népnek lenne atya, de mind ezek a gondolatok és okok. meg nem tartoztaták, minden reménség ellen remélle, el hitetvén magával hogy az Isten aki oly tsudálatosan adta néki fiát fel. támaszthattya a halottaiból is, és a fel áldozásához²¹⁵ foga a hegyen. a melyet szent Hieronimus Moria hegyének nevezi. akálváriához közel. Isákban is az Attyához hasonló hit vala, és az Isten akarattya alá adá magát, ő maga vivé az áldozattyára valo fát. és meg hagyá magát kötöztetni az attyától, a ki is. [55b:] már késit ki voná hogy fel áldozná.

hebr. 11. 17.
st chrystost. hom
57. supr. genes.

De az Isten meg elégedvén az Atyának, és a fiunak engedelmeségekel. és hitekel, meg tartoztatá aző karját. és viszá adá fiát. ugy mondván halotaiból: ezért hogy képe lévén a kristusnak szenvedésiben. és keresztben valo halálában. légyen aző képe. fel támadásában is

Az Isten ugy adá hogy abban az órában Ábrahám hátra tekintvén hogy egy kos a szarvánál meg akadot volna a bokorban, aztot fogá²¹⁶ és fel áldozá a fia helyet könyü meg látni hogy miben jelenté ez a kristust, a ki is fel áldozá magát az Atyának az emberek helyet, az írás ötet az Isten bárányának nevezi. magára vévén a világ büneit hogy el töröllye azokot.. másut²¹⁷ ezekről bővebben szollunk.

K kik valának az Isák fiai?

F Esau, és Jákób. ezek ikrek valának. egy nap szülvén őket Rebeka, Esai jöt elsőben evilágra, az Isten meg veté ötet még születése előtt, azután Jákób születék, az Isten ötet szereté. noha még akor azt nem érdemlé.

rom 9. 13

K Miben veté meg Isten Esaut?

²¹⁵ fel áldozásához [Első o-á-ból javítva, az ékezet meghagyásával.] foga a hegyen. a melyet <hegyet> szent

²¹⁶ fagá [Íráshiba.]

²¹⁷ másut [t-d-ből javítva.]

F Abban hogy nem választá ötet, hogy ölenne Attya népének. hogy ő birná az Ábrahámnak ígért földet. és hogy az ő maradékatol származnék a Messiás, az Isten mind ezeket, az ő ingyen valo **[56a:]** kegyelméből Jákobnak engedé meg. 5

K Esau, és Jákob mit jelentének?

rom 9.

F Esau jelenté a sidokot. és a meg vettetteket. Jákob jelenté a keresztyéneket, és a választattokot.

St Aug. lib 16. de civ. cap 35. 37.

K Jákobnak hány fiai valának?

F Tizenkét fiai és egy leánya. ezek négy aszonytol 10 lettenek. ezeket nevezik tizen két Pátriárkáknak, és ezektől szarmazek az egész sidó nemzet.

K Minek nevezik a Jákob feleségeit?

F Jákob tsak rákhelt akará elvenni, de meg tsalák, és előbször Liát véteték el véle. a rakhel néennyét, Liának 15 hat fia lett, rakel pedig sok ideig magtalan maradván, végtire két fiat szüle. Jákob még ezeken kívül ket feleséget véve. bálát. a rákhel. szolgálóját, és Zelphát. a lia szolgálóját

K Minek hiják a Jákob fiait? 20

F Ruben. Siméon, Lévi. judas²¹⁸ Issachár. Zábulon, Dán, Nephtháli, Gad, Ázer,²¹⁹ Josef, és Benjamen. és egy leányát Dinának.

K Miért nevezik ezeket Pátriárkáknak?

F Mert ezek fejei atizen két sidó nemzettségnek a 25 kiktől szarmazot az egész sidó nemzettség, ez a szó. **[56b:]** Pátriárka görög szó. a mely anyit téssen mint Atya, vagy egy familiának feje.

K Minek nevezik rend szerént ezt a tizenkét familiát?

F Tizen két sidó nemzettségnek., de arra kel vigyázni 30 hogy a Josef familiájából ket nemzettség lett, mert az ő két fiát Ephraimot. és Manasest, Jákob fiaivá fogadá; és mindenik feje lett egy nemzettségnek., kik nevekről ne-

²¹⁸ judas [Beszúrás.]

²¹⁹ Ázer, [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

vezetnek. ez így lévén úgy tettik mint ha tizen három nemzettséget kellene számlálni, a sidok között, de csak tizen kettőt számlálnak, mert a lévi nemzettsége az Isteni szolgálatra lévén szenteltetve., nem osztozék atöbbitel.
5 a meg ígért földben. és abban részt nem vett mint a többi. hanem az Isten azt akará hogy el lennének szélyedve atöb nemzettségek között., kéttseg nélkül azért. hogy példajokal. és oktatasokkal az Isteni szolgálatra vezetnék. az attyok fiait.

10 K Melyik leg nevezeteseb a tizen két nemzettség között.

F A juda nemzettsége, mert az Isten ezt kedvellette leg inkább minden időben, a Messiás ebből származot, és végtire azegész sido népet erre a névre nevezék [57a:]

Azt mondám végtire, mert ezt a nevet Judeus közönsé-
15 gesen akor adák az egész nemzetre., a midön viszá tere a babiloniai fogságból, annak előtte csak azokat nevezik vala sidoknak, a kik juda országában laktanak, és azután, hogy az egész szent föld két felé osztot volna. a mint tovább meg mondgyuk, a Jákob maradékot Izraélitaknak²²⁰ vagy hebreusoknak nevezték.

K Miért nevezték a Jákob maradékot Izraélitaknak, vagy hebréusoknak?

gen 32 28.

F Az ö attyokrol Jákobrol, a nevezeték Izraelek.

A hebréus²²¹ névnek eredete nem olyan bizonyos né-
25 mellyek azt tarttyák hogy Jákob nagy attyát Ábrahámot, hebreusnak nevezték heberöl. a pháleg Attyárol. akinek idejében lett a nyelv meg oszlása, úgy hogy a mely nyelv beszéle heber, a meg marada, és nevezék hebreica nyelvnek, mások pedig más eredetet adnak ennek a névnek., mert a hebreica nyelv szerént hebreus azt teszi tul valo., mert Ábrahám az Euphratesen tul valo volt. és ezen utolso magyarázat [57b:] szerént, Ábrahámot Ebreusnak nevezték a kanaán földin, hogy meg tudhasák

St Aug. de civ
Dei lib 16. cap 1.

²²⁰ Izraélitaknak<nak> vagy [Törlés a sor végén.]

²²¹ hebréus<n> névnek

eredetit., mint ha azt mondották volna, hogy az Euphrátes vizén túl való ember.

K Mit jelente a sidó nemzet aki mind egészen egy embertől származék.?

F A keresztyén népet, a ki a krisztus által formáltaték. ⁵

K Mit jelentének a tizen két patriarkák. a kiktől eredének mindnyájan a sidók?

F A tizen két Apostolokat, a kik lelki Attyai a keresztyéneknek, azért mondgya szent Pál. hogy *az Apostolok fundamentumira vagyunk építve* ¹⁰ Ephes. 2. 20.

K Mit jelentének Lia és Rakhel.?

F A szent Atyák úgy tekintették liát²²² az ő termékenységéért, mint a mulando életnek képit. és Rákhelt az ő szépségiért és magtalanságáért mint olyan életnek képit, a mely inkább foglalatoskodik az igazság keresésében, mint a²²³ külső munkában. az egyik ideig való és munkás. a másik örökös és boldog. [58a:] ¹⁵ St Aug. lib 22. contr faust cap 52.

7 Articulus

Az Izraélitáknak egyiptumban²²⁴ való rabságokrol.

K Az Izraeliták biraké mindenkor²²⁵ az Ábrahámnak ígért földet?

F Abrahám. és Isák, és jákob. őt úgy maradának mint ²⁰ hebr. 11. 9. jövevények. és ezeknek maradéki az igeret után négy száz esztendővel birák a földet

K Miért halada anyi sok időre. és miért nem birák hamaréb azt a földet.

F Mert sok ideig²²⁶ valának az Egyiptusok rabságá-²⁵

²²² liát <a ki> az ő

²²³ a <ku> külső [Tollhiba.]

²²⁴ egyiptumban [*p-m*-ből javítva.]

²²⁵ mindenkor [*e-d*-ből javítva.]

²²⁶ sok ideig <f> valának

ban, és az Abrahám hazájából való ki menetele után. negy száz esztendővel szabadulának meg a rabságból. és kezdék birni a földet.

K Az Izraéliták mitsoda okból esének az Egyiptiusok²²⁷ rabságában.?

F. A nagy éhség miat Jákob kénszeriteték Egyiptusban menni. minden tselédivel, a mely hetven személyből állot. az ő maradéki őt igen el szaporodának, végtire üldöztetnek. és rabság alá veté őket farao az Egyiptumi király.

[58b:]

¹⁰ K Miért mene Jákob egyiptumban az éhség előtt?

F Mert meg tudá azt. hogy az éhségnek hét esztendeig kellene tartani, azt is meg hallá hogy az ő fia Josef hatalmas volna abban az országban., és hogy őt szükségben nem lenne.

¹⁵ K Miért ment vala Josef Egyiptumban?

F Jákob ötet inkább szeretvén mint a több fiait. ezek azt meg²²⁸ irigyelvén meg akarak ölni Josefet. de Ruben a leg nagyobik közöttök meg nem engedé, és Juda azt tanácsolá hogy adnák él²²⁹ a kereskedőknek, a kik el²⁰ adák egyiptumban putifárnak. az Isten ezt a nagy vétket a josef fel magasztaltatására fordittá. és gondviselőjévé tette ötet a familiájának.

K Mit tselekedék Josef Egyiptumban?

F Mint rab ugy szolgálá sokáig putifárt, az ő jó erkölcsiért tömlöczben téteték az Aszonya hamisan²³⁰ vadolására, és az Isten ugy adá hogy az ő fogsága nagy méltóságára válék.

K Miképen válék fogsága méltóságára?

F Farao álmat látván. azon meg ijede. de senki nem³⁰ tudván azt meg fejteni, mondák néki hogy volna a töm-

²²⁷ Egyiptiusok [u-t-ből javítva.]

²²⁸ meg <ír> irigyelvén [Tollhiba.]

²²⁹ adnák él [él - és-ből javítva.]

²³⁰ hamisan [Beszúrás.]

lőtzben egy jofesf nevű aki jövendölő, azonal eleiben viteté jofesfet a király, a ki is meg fejtvén [59a:] álmát, leg első ministerré tévé, az országban

K Miképen tudá meg Jákob hogy Josef uralkodnék egyiptumban.?

F Az éhség a melyről ide felyeb emlékeztünk kényszerité jákobot egyiptumban küldeni fiait buzáért kik jofesf eleiben vitetvén meg üsmeré őket, és magát is meg üsmérteté vélek, meg botsátá nekik vétkeket. és arra kényszerité őket, hogy egyiptumban vinnék Jakobot minden tselédestől, Jákob arra reá álla örömet.

K Hol holt meg jákób?

F Egyiptumban. minek utánna meg jövendölte volna a Messiásnak ideit, és ugyan akoron fogadá a Josef két fiát fiainak, Ephraimot. és Manassest, kik atőb Pátriárkák közű számláltatának., atestét Josef a kanaán földére vivé, és őt el temeté, az Ábrahám, és Isák temető helyében.

K Josef hol holt meg?

F Egyiptumban. ahol mind holtig nagy méltóságban²³¹ marada., halálakor meg hagyá hogy az ő tsontyait a kanaán földére vinnék és az²³² Attyai mellé temetnék [59b:]

K Az egyiptusok miképen bánának az Izraélitákal.?

F Addig mind jól bánának vélek, valamég Josef élt, de holta után más olyan király következék a el felejtven Josefnek, az orszagnak tet szolgálattyát. üldözni kezdé az Izraélitákat, és rabság alá veté.

K Mit jelente. a Josef el adatása?

F Jelenté a judás vétkit, a ki el árulá és el adá a kristust, és a papi fejedelmeket, kik aromaiak kezében adák őtet.

K Mit jelente a Josef fogsága és fel emeltetése?

²³¹ méltóságban [g-t-ből? javítva.]

²³² az <Attyai> Attyai [Törlés a sor végén.]

³⁰ St Aug. Supr ps. 80. n. 8.

F Jelenté akristus szenvedésit és fel támadását; aki is
üdvéséget szerze a sidoknak kik ötet el adák. és apogá-
nyoknak, kiket jelentének az Egyiptusok

8. Articulus.

Mojstes hogy szabadítá meg az Izraélitákat. a husvéti
bárányrol. és averes tengeren valo által menetelről

K Menyi ideig maradának az Izraéliták Egyiptum-
ban?²³³

F Mint egy két száz esztendeig, az Isten azután. **[60a:]**
tamasztá Mojseset. hogy fel szabaditaná népit. arabság
alol.

K ki volt Mojses?

- ¹⁰ F Lévinek a Jákob fiának maradéka volt; születése
után három holnap mulva az annya²³⁴ a nilus folyo
vizire tévé; és ót az Isteni gondviselés alá hagyá; mert
faraó parantsolatot adot vala ki hogy meg ölnék a sido
férfiu gyermeket, a faraó. leánya feredvén a folyo vizben,
¹⁵ a gyermekre találá. és meg száná, fel nevelé, és minden
féle tudományokra tanítatá., és fiának fogadá. de Moj-
ses²³⁵ inkább szereté az Isten népével szenvedni. mint sem
nagy uraságban lenni. negyven esztendős korában. az
Attya fiainak látogatásokra mene; ót keveset marada,
²⁰ mert egy egyiptiust meg ölvén, ki kellett menni Egyip-
tumbol. hogy akirály meg ne ölese, onnét a mádianiták
tartományára mene lakni. ahol meg házasodék Jéthron-
nak²³⁶ az ipjának juhait örzé, az Isten meg jelenvén néki.
parantsolá hogy szabaditaná fel népit aziga alol. akoron
²⁵ Mojses nyolczvan esztendős vala **[60b:]**

²³³ Egyiptumban? [Íráshiba.]

²³⁴ a annya

²³⁵ Mojses [*Mojes*ből javítva.]

²³⁶ Jéthronak [*k-p*-ből javítva.] az ipjának

K Miképen szabadítá fel Mojses az Izraélitákat a farao rabságából?

F Anyi sok tsudákat tett, anyi sok tsapásokal²³⁷ veré meg Egyiptumot, hogy farao kételeniteték az országból ki botsítani a népet.

K Mivel ostorozá meg Égyptumot?

F Az irás tiz félét teszen fel. a viznek vére változását, a békákat, atetveket., bogarakot, abarmoknak dög halálát., a fekélyt, a kö esöt, a setéttséget, sáskát. és a minden féle első szülötnek halálát.

K Mellyik ostorozás kénszerité faraot hogy el botsása a népet.?

F A minden féle első szülötnek halála.

K Mi formában történék emeg.?

F Mojses az Isten parantsolattyából. meg hagyá az izraélitáknak. hogy minden tselédes gazda egy bárányt ölne meg, aztot meg sütné, és meg enné, a báránynak vérivel meg kenné a kapuját. azután egy Angyal éttzaka minden első szülötet meg öle az országban., tsak egyedül az Izraéliták házaiban nem mene bé.

K Mond meg egy kevesé bővebben, hogy mit parantsola Mojses az Izraélitáknak azon alkalmatoságal.?

[61a:]

F. 1. Az Isten parantsolattyából. azt hagyá nékik, hogy mindenik kérjen a szomszédgyától ezüst vagy arany portékát, azt meg tselekedék, az Egyiptusok pedig mindent adának nékik. valamit kérének az Isten arra hajtván sziveket.

2. Mojses azt parantsolá nékik. hogy az első holnapnak atizen negyedik napján estve bárányt öllyenek aztot sütvé egyék meg, fejestől lábastól. és a belső részeivel. és azt kovásztalan kenyérel. és keserü füvel egyék. az étel sietve legyen. fent álva. utozo köntösben. és bot a kezek-

²³⁷ tsapásokal [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával; l-t-ből javítva.]

ben, semmi idegennek, nem volt szabad vélek enni. a bárányt tsonttyait nem volt szabad meg törni, se el tenni a maradékot. hanem hogy meg égesék a mit meg nem ehetnek.

⁵ 3. Azt parantsolá nékik hogy minden esztendőben hasonló napon. hasonló Ceremoniával. ennének bárányt, annak a tsudának emlékezetére. a melyet fog Isten tenni érettek, hogy másod napon nagy Innepet illenének meg szabadulásoknak emlékezetére., hogy azt a bárányt ¹⁰ husvéti bárányának neveznék, és az innepet paschának, az az által menetelnek [61b:]

K Miért hagyá Mojses hogy ilyen Ceremoniával ennék meg a husvéti bárányt?

F Mert egy részint kételenek valának az Izraéliták ¹⁵ eszerént tselekedni, nagy sietségel kellették utra indulniok, és enniek. hogy erőt vegyenek magoknak, és mint hogy siettenek, idejek nem volt se a kenyér sütésre. se a főzésre.

Az Isten azt akará hogy minden esztendőben annak az ²⁰ első husvétnak emlékezetire, husvéti bárányt egyenek.

Mind ezekel a Ceremoniákkal az Isten nagy titkokot akart ki jelenteni.

K Az Isten parantsolaé még valamely más különös ²⁵ dolgot is az Izraelitáknak. Mojses által. hogy kényszeritesenek örökösön meg emlékezni az egyiptusok első szülöttöknek halálokról.?

F Igen is, mert az Isten azt akará hogy az Izraelitáknál. minden első szülöt az emberek közül, és az állatok közül néki szenteltessenek örökösön

³⁰ K Miért akará az Isten hogy az Izraeliták. annyi gazdagságot vegyenek el az egyiptusoktól?

F Hogy meg büntesse azt a hitetlen nemzetet mind azért a mit szenvedtetet az ő népével; és mint egy meg

Exod. 13. 2.

St Iren. lib 4. cap 49. st Aug.²³⁸ contr. faust lib 21. cap 71. 72.

²³⁸ st Aug. <cot> contr.

jutalmaztassa ezeket a munkáért melyet miveltek az országoknak [62a:]

K Mit tselekedének. az egyiptiusok, midön látták volna minden első szülöttöknek halálokozót?

F. ök magok sietteték az Izraélitákat hogy mennének⁵ ki az országból; de azután tsak hamar meg bánák, hogy el bocsátották, és utánnok menének hogy viszá hoznák, és akkor történék a veres tengeren való által menetelnek nevezetes tsudája

K Miből állot az a tsuda?¹⁰

F Abbol hogy Mojses meg ütven a veszövel a tengert, két. felé válék. és utat ada az Izraélitáknak, a meg átalkodot egyiptiusok utánnok menének. azon a tsudálatos uton. de a midön az Izraéliták által mentenek volna, a vizek esze menének, és az egyiptiusok mindnyájan elborítatának, eszerent szabadulának meg az Izraéliták rabságokból.¹⁵

K Menyiből álla akoron az Izrael népe?

F Mint²³⁹ egy hat száz ezer emberből. ki vévén az Aszonyokot, és az gyermekeket, kik el nem érték volt a husz esztendőt.²⁰

K Hogy szaporodhaték anyira el az a nép mivel annak előtte két száz esztendővel Jákob²⁴⁰ tsak hetvened magával. ment volt egyiptumban, és azon kívül [62b:] mitsoda üldözésekben valának az egyiptiusoktól.²⁵

F Ez a nép az Isten gondviselése²⁴¹ által. szaporodék anyira az üldözésekben, aki is meg ígérte volt Ábrahám-nak, oly rend kívül való szaporodását maradékának.

K Mit Jelente az a mód nélkül való meg szaporodások az Izraélitáknak?³⁰

F A keresztyéneket, akiknek az üldöztetésekben kellett meg szaporodni. és el terjedni.

²³⁹ Mint [n-t-ből javítva.]

²⁴⁰ Jákob [b-k-ből javítva.]

²⁴¹ gondviselése [Ékezethiba.]

St Aug. in²⁴² ps.
72. n. 5.

St Aug. contr.
faust lib. 12.
Cap 30.

K Mit Jelente a Mojses által valo meg szabadulások az Izraélitáknak.

F Jelenté a keresztyéneknek, a kristus által valo meg szabadulásokat

⁵ K Mit Jelente a husvétí bárány?

F A kristust jelenté; a ki is az Istennek báránnya, a kinek halála meg ment minket az örökké valo haláltól, az ő keresztyének bélyegét homlokunkon viselvén., ő az a kezdet., ki a menyegben viszen minket e földről.

¹⁰ K Mit jelenté az atilalom a melyet tett Mojses hogy meg ne törjék. a husvétí báránynak tsonttyait

F. Jelenté azt, a mi történék a kristus halála után, mivel az ő szárait meg nem törék mint akét latornak, kik véle együt fel feszítettek volt. [63a:]

¹⁵ K Mit jelenté a husvétí báránynak étele.?

F Jelenté a szent Eucharistiát, a melyben valóságosan. eszük a kristus testét, aki minket meg váltot vérevel., valamint a sidokot meg menté a báránynak vére ahaláltól.,

²⁰ K Mit jelentének azok a Ceremoniák a melyekkel kelle-ték enni ahusvétí bárányt.?

F Jelenték azokat a készületeket a melyekkel Com-municálni.

²⁵ 1. A ki ahusvétí bárányból. akart enni, annak születet sidonak, vagy azon valláson lévönek kellett lenni,

2. szükséges volt uti köntösben lenni. és páltzának a keziben²⁴³

3. sietve kellett enni.

4. kovásztalan kenyérel.

³⁰ 5. vad salátával

²⁴² in <supr.> ps. [in – utólagos beírás, halványabb tintával.]

²⁴³ lenni. és páltzának a keziben <lenni.>

Magyarázat.

1. A ki Communalni akar. annak keresztyénnek kel lenni. 2. uti készületben kel lenni, az az, semi ragaszkodással ne legyen a földi dolgokhoz, **[63b:]** melyek meg akadályoztathatnak. amenyei hazában valo menetelét., 3. nagy hittel, és buzgoságal. kel meg egyesülnünk akristusal; 4. meg kel sanyargatni a penitentzia által. a véteknek testét. a melyet hordozunk., 5 együgyü és egyenes szivüek legyenek, a hamiságnak, és a kétszinüségnek abban ková-
10
sza nem legyen.

K Mit jelente a veres tengeren valo által. menetel.?

F Jelenté a keresztséget, mert szükséges a keresztyéneknek hogy a keresztségnek vizén által menyenek, hogy lelki hazájokban mehesenek, valamint szükséges vala által menni. az Izraélitaknak a veres tengeren, hogy a meg ígért földben mehesenek
15

St Aug.²⁴⁴ in ps.
72. n. 5.

K Mit jelentének az egyiptusok kik a tengerben merülének.?

F Jelenték a mi bűneinket, a melyek el töröltetnek a keresztségsben. **[64a:]**
20

9 Articulus.

Az Izraéliták. Sinai hegyéhez valo érkezésekről:²⁴⁵
a keserü vizekről. a mannáról. a kö sziklából.
valo vizről.

K A midön az Izraéliták averes tengeren által menének hová vezeté őket Mojses?

F Nagy pusztaságokon vezeté őket által a sinai hegyéig, a hová meg indulásoknak negyven hetedik napjára érkezének.
25

K Mojses tudtaé arra az utat.?

²⁴⁴ Aug. <supr.> in [in <supr> fölé írva.]

²⁴⁵ [Sor végén:] érk- [új sor elején:] zésekről:

F Nem vala szükséges az utat tudni, mivel az Isten maga vala kalauzok, napal a felleg volt elől. járojok, és éttzaka. atüz oszlop, midön a felleg vagy a tüz oszlop meg indult. ök is meg indultak mikor meg állapodot. ök⁵ is meg állapodtanak,

K Mivel táplálák magokot az Izraéliták a pusztában?

F Az Isten küldé nekik az egből olyan eledelt., a melyet ök manának nevezék.

K A még az Izraéliták a Sinai hegyéhez érke-
¹⁰ [64b:]zének, törteneke addig valamely nevezetes dolog közöttök.

F Három nevezetes dolog történeke adig. 1. az Izraéliták panasza. 2. a gyözelem melyet vettenek az Ámálecitákon, 3. Jethronak a Mojses táborára valo érkezése.

¹⁵ K Mi okból panaszolkodának az Izraéliták?

F Háromszor²⁴⁶ panaszolkodának Mojses²⁴⁷ ellen, először azért mert keserü vizre találtak., másodsor mert kenyerek nem vala., harmadsor hogy vizek sem volt.

²⁰ K Mit tselekedék olyankor Mojses?

Exod. 15 25.

F könyörge és mindenkor botsánatot nyere a népnek, Először az Isten parantsolattyából egy darab fát vete a vízben, és a keserü viz édesé válék.

Exod. 16. 13.

²⁵ Másodsor az Isten sok számu fürjet botsáta a táborra hogy a nép eleget ehesék, és az égből manna esék. a mely minden nap esék. jó regel. szombatokon kívül. mind addig még apusztában maradának., és eza manna lett eledelek. negyven esztendeig [65a:]

³⁰ Harmadsor Mojses meg üte akösziklát az Isten parantsolattyából apáltzájával. és abbol. sok viz folya.

K Mitsoda alkalmasógal gyözék meg az Izraéliták az Ámálecitákot, és mire kel leg inkább figyelmezni abban a gyözelemben?

²⁴⁶ Háromszor [Háromszorból javítva *m* beszúrásával.]

²⁴⁷ Mojses [Elírás.]

F Az Ámáleciták meg akarák állani az ő uttyokot. Mojses el küldé Josué egy seregel. mind válogatot embe-
reket, az Amaleciták ellen, maga pedig egy hegyre fel
mene. és imádkozék a még a hartz tarta. a midön mojses
fel emelve tarttya vala kezeit, az Izraéliták győzedelme-
sek valának. a midön pedig fáradságból. le botsáttya vala
kezeit. akoron az Ámáleciták diadalmasok valának, erre
valo nézve két felöl tartatá kezeit mind estig, es az Izraéli-
ták egész győzedelmet vettenek

Exod 17.

K Mire kel vigyázni jéthronak a Mojseshez valo mene-
telében.?

F Jethro. Mojses látogatására menvén. a leányát, és
annak gyermekeit viszá vivé Mojsesnek, mivel Mojses
viszá küldötte volt a feleségit az attyához,²⁴⁸ még egyip-
tumbol valo ki indulása elöt. [65b:] ugyan a Jéthro taná-
tsábol osztá el sulyos terhét a töb alatta valo bírakra. a
kiket rendele az igasság ki szolgáltatására, választá azért
az ipja tanátsábol hatalmas férfiakot. Isten félöket, bät-
rakot, akik az igasságot szerették, és a fösvenységet gyü-
lölték, ilyeneknek kellene lenni minden bírának..

K Mit jelenté a pusztában valo lakások az Izraélitak-
nak.²⁴⁹ azután hogy a veres tengeren által menének?

F Jelenté a keresztyéneknek. keresztségek után valo
maradásokot a földön. minek elötte az örökös hazá-
ban²⁵⁰ mehesenek.

S. Aug. in ps. 72.
n. 5.

K Mit jelentének a felleg. és a tűz oszlop mellyek²⁵¹
vezetik vala az Izraélitákat?

F A kristust Jelentették, a ki is azt mondgya. hogy ugy
mehetünk menyekben. ha ötöt követtyük.

S. Greg. hom 21.
in Evang.

K Mit jelentének. azok a bajok, fáradságok unadal-
mak a melyeket szenvedének az Izraéliták a pusztában?

²⁴⁸ attyához, [Első a – beszúrás.]

²⁴⁹ Izraélitaknak. ⟨?⟩ azután

²⁵⁰ hazában ⟨mes⟩ mehesenek.

²⁵¹ mellyek ⟨v⟩ vezetik

S. Aug. in ps. 72.
n. 5.

F Jelenték ez életben való nyomoruságokat [66a:] a melyeknek suhajtadni kel velünk a menyei hazát.

K Mit jelente a fa. mely a keserü vizet édesé tevé.?

S. Aug. in ps. 60.

F Jelenté a kristus kereszttyét, mely meg édesíti nyomoruságinkot, és azt a lelki vizet, melyet kel innunk aboldogsagra., az az, az Isten parantsolattyának. és akarrattyának követésit.

K Mit jelente a Manna.?

joan. 6 31.

F A kristust. a ki az égből le szállot elő kenyér. a mi táplálásunkra. ez életnek pusztájában a ki nem tsak kegyelmével, de maga testével és vérivel táplál.

K Mit jelente a kö sziklából folyo viz?

joan. 1. 15. 1 cor
10.²⁵² 4.

F A kristust., a kitől ered minden kegyelem és akit az irás lelki kösziklának nevezi. akiből foly az az élő viz mely örök életet ad.

K Mit jelentének az Ámáleciták kik apusztában az Izraélitak ellen hartzolának.?

S. Aug. lib 4. de
trinit Cap. 15

F Jelenték az ördögöket, és mind azokat, a kiket eszközül veszen, hogy ne engedgyék a keresztyéneknek az élök földiben bé menni [66b:]

K Mit Jelente Josué. és a hada kik az amaléciták ellen hartzolának.?

origen. hom. 11.
in Exod.

F Jelenté azt a viaskodást amellyel kel a keresztyéneknek viaskodni, hogy meg gyözhesék üdveségek ellenségit. az anyaszent egy ház pásztori alat.

K Mit²⁵³ jelente mojses ahegyen imádkozván fel emelt kézekel.²⁵⁴

S. Iren. lib 4. cap.
41. S. Aug. lib
4 de trinit. C. 15
tertul. Contr.
marcio. lib 3. C.
18.

F Jelenté akristust, aki ki²⁵⁵ terjesztvén kezeit a kereszten meg gyözte az ördögöt, és azzal azt is mutató hogy akristus nevében könyörögne a népért.

²⁵² 10. <10.> 4.

²⁵³ K Mit [*Mit* – valószínűleg *K*-ból javítva; a javítás után eléje írt egy másik *K* betűt.]

²⁵⁴ kézek.el. [*kézel*.-ből javítva; az *é* ékezetét nem törölte.]

²⁵⁵ ki [*Beszúrás*.]

K Miért hogy az ámáléciták győzedelmesek valának mihent moyses le ereszti vala kezeit. mikor pedig fel emelve tarttya kezeit. akkor meg győzetetének

F 1. Azért hogy meg lásuk, hogy tsak akristus keresztényének ereje által és az álhatatoság által győzhettyük meg az üdveség ellenségit

2. Hogy nem elég viaskodni hanem még imádkozni is kel. és hogy ha az imádságot nem teszük a vigyázás, és a viaskodás mellé., minden bizonyal meg győz az ördög.

3. Hogy azok kik a rejtékben fel emelik kezeket az ég felé. és buzgoságal könyörögnek a kristus nevében., a pástorokért. és az Anyaszent [67a:] egy házért, azokat nagy tisztelettel kel tekénteni, mivel. részek vagyon az anyaszent egy haztol vett győzedelemben.

S. Chrys. hom 1.
in Mojs. matth.
26. 41.

10 Articulus

Az Izraéliták törvényéről, a²⁵⁶ szövetségnek véréről.

K Mit tselekedének az Izraéliták a midön a sinai hegy-¹⁵ hez érkezének?

F Meg parantsolá Moyses a népnek hogy két nap alatt magát meg szentellye. hogy vehese a harmadikán az Isten törvényit, határt vete a hegy körül és meg parantsolá hogy senki azon által ne menne mert életét el vesztené.²⁰

A harmadik napon, mely ötvenedik napja vala egyiptumbol valo ki meneteleknek, a hegyet atüz elfogá, és rettenetes trombita szó hallaték., és az Isten beszéle Moysesel. a meny dörgés és villámlás között

Exod 19

K Miért ada Isten az ő törvényit oly rettentő módon?²⁵

F Mert az a nép igen kemény szívü vala, az Isten a büntetésnek félelme alatt akará őket tartani. [67b:] a szeretet törvényinek ideje nem jöt volt még el.

²⁵⁶ a [Beszúrás a szóközbe.]

K Mit monda Isten az Izraélitaknak. a midön szozatot ada a hegyen.?

F A tiz parantsolatot ki hirdeté nékik.

Én vagyok²⁵⁷ ate urad Istened, ki ki hoztalak téged az egyiptum földéről, másut erről beszéllünk.

K Ezekben aparantsolatokban valanaké valamely oly dolgok melyek ujjak lehettenek volna a sidok előtt?

F Nem valának mivel azok atermészet törvényét foglalták vala magokban, tudni illik. azon törvényt, a melyet oltot vala Isten minden embereknek szivekben. teremtetésekkor, az írásbol ki is tettik hogy az emberek minden időben köteleseknek tartották magokat ezen tiz parantsolatoknak meg tartására, még Mojses elöt is. nézd meg mit mondottunk erről a tiz parantsolatban

K Mint hogy az emberek üsmerték atiz parantsolatot, miért adá Isten az Izraélitáknak ujontában

F Mert senki nem vala a földön aki aztot meg tartotta volna. és avétek el törölte volt az emberek sziveiben a melyekben oltotta vala²⁵⁸ Isten [68a:]

K Az Isten adaé meg másrt törvényt az Izraelitáknak atiz parantsolaton kívül?

F Igen is ada meg más parantsolatokot is. Mojses által, melyek az igaság ki szolgáltatását tekinték, és a vallásnak külső Ceremoniáit.

K Azokot aparantsolatokot akeresztyének olyan kötelesség alát tartoznaké meg tartani mint atiz parantsolatot?

F A Mojses parantsolati közöt két dolgot kel meg különböztetni, némellyek szükség képen követik a tiz parantsolatot, ilyen a bírának tett parantsolat, hogy igaságot szolgáltatásanak, nem tekintvén senkinek se szégyenségit, se gazdagságát, az ilyen parantsolatok min-

²⁵⁷ Én vagy [Íráshiba *vagyok* helyett.]

²⁵⁸ vola [voltból javítva.]

den időben valok, és minden népeket illetnek, mert a természet szerent való törvényre vannak fundálva.

A töb törvények szabad akarát alatt²⁵⁹ vannak.ilyen vala atörvény mely meg hagyá hogy minden hetedik esztendőben miveletlen kel hagyni a földet, az ötvenedik esztendőben minden adoságot el engedni, ilyenek valának aparantsolatok melyek avallásnak külső Cérémoniáit tekinték, és a meg tisztulás., az ilyen törvények tsak a sidokot kötelezték. **[68b:]** ugyan az ilyen törvény béli tselekedetekről mondgya szent Pál. hogy meg mentet minket akristus az iga és a szolgálát alol

rom. 7 6. galat. 4.
31 S. Aug. lib 10.
10 contr faust. cap 2.

K Miért akará az Isten az Izraélitakot annyi sok féle tartásokal. és szokásokal terhelni mivel azok el kellettnek töröltetni a kristus által?

F szükséges vala iga alá vetni azt a népet mivel az a nép igen földi és kemény nép vala. és kevés értelmü.

15 Exod. 33. 3

K Az Izraéliták alázasoságal vévéké ezeket aparantsolatokat.?

F Meg ígérék közönségesen²⁶⁰ azoknak meg tartását.

Az Isten is meg ígéré nékik, hogy őket ugy fogja tekénten mint a maga népét, mint olyan népet aki szent,²⁶¹ hogy közikben helyhezteni országát. és papságát, hogy őket ellenségektől meg oltalmazza, és bé tölti őket áldásával. de olyan formában, hogy ha parantsolatit hűségesen meg tarttyák.

Exod 19. 5. 6.
Deut 28.

25

K Mit tselekedék Mojses ezen kötés után?

F A könyvben írá az urnak minden parantsolatit., oltárt tsinála, és azon barmokot áldozza fel az urnak., azoknak véreből az oltára hinte. és atöbbit el tévé. azután atett szövetséget²⁶² **[69a:]** akönyvből el olvasá. az egész nép előtt, aki ujontában ígéré az urnak való

²⁵⁹ alatt [Keresztel jelölt beírás a sor fölött.]

²⁶⁰ közönségesen [Ékezethiba.]

²⁶¹ aki szent <aki szent,> hogy

²⁶² szövetséget <a> [69a:] akönyvből

engedelmeségit, azután az el tett vérel a könyvet meg hinté, és az egész népet, mondván, *ez a szövetségnek vére. melyet szerzet az ur veletek hogy mind ezeket bé töltstétek.*

Exod 24. hebr. 9.
20.

5 Az után mojses fel mene a hegyre az urhoz. hogy a két kö táblát el venné. a melyeken vala irva a tiz parantsolat, és hogy meg tudhasa az urtól. mind azokat a melyeket kellett meg tartani a sidoknak. a vallás dolgaiban.

Exod 24.

K Mit jelente a sidoknak, egyiptumból. valo ki jövetek
10 leknek ötven nap mulva ki adatot törvény?

F Jelenté azt, a mit tselekedék a szent Lélek az Apostoloknál. és a több esze gyült hivel jérusálemben pünkösdi napján ötven nap mulva azután hogy akristus fel támadása által meg szabadított volna minket az ördög rabságából.
15

A szent Lélek nagy zugásal. szálla reájok, hogy²⁶³ az Isten törvényit ne aköre, hanem szivekben²⁶⁴ írja.

K Mit jelente akö a melyre vala irva atörvény

F Jelenté a sidoknak kemény sziveket, akiket **[69b:]** az
20 irás kö szivüeknek nevezi. *Adok²⁶⁵ néktek új szivet* mondgya az ur a proféta által. *és el veszem akö szivet ati testetekből, és adok néktek hus szivet, az én lelkemet adom belétek, és azt tselekeszem hogy az én parantsolatimban jártok.*

Ézék. 36. 26.

25 K Mit jelente a barmok vére²⁶⁶ a melyet Mojses az oltárra, és a népre hinté hogy petséttye legyen a szövetségnek?

hebr. 9.

F Jelenté a kristus vérit mely meg tisztit minket büneinkből, és a mely petséttye az új szövetségnek melyet
30 tett Isten velünk, és a melynek örökké meg kel maradni.

²⁶³ hogy <meg> az Isten

²⁶⁴ szivekben [k-b-ből javítva.]

²⁶⁵ Adok [A-a-ból javítva.]

²⁶⁶ vére<k>a melyet

K Mit jelentének a sidoknak tett ígéreti Istennek, hogy meg tarttyák a törvényt?

1 petr. 2. 9.

F jelenték a keresztyéneknek tett ígéretek

II Articulus.

Mojstesnek a Sinai hegyen valo létéről.

Magyarázattya mind annak valamit az Isten parantsola néki. avallást illető külső dolgokrol.

K Mit tselekedék Mojses a Sinai hegyén?

F Az Isten meg mutatá néki mi formában tsináltassa. ⁵
1. a hajlékot. 2 a szövetségnek ládáját. 3. a kegyelemnek tábláját. 4. az asztalt.. 5 a gyerttya [70a:] tartót, 6. az illatok oltárát. 7. az áldozatok oltárát. 8 a réz kádat, 9. a papi öltözeteket, meg is parantsolá néki hogy mind ezeket olyan formán tsináltassa a mint neki meg mutat- ¹⁰
ta. végtire oda adá néki a két kő táblát. melyeken a tiz parantsolat vala irva.

K Mit jelente az a forma, a mely szerént parantsolá Isten Mojsesnek hogy mind ezeket meg tsináltassa?

F A szent Lélek azt akará velünk meg értetni az által., ¹⁵
a mint szent Pál mondgya. hogy a hajlék, a láda, a tábla, és mind a többi tsak árnyéki, ²⁶⁷ és figurái valának mind annak, a minek kellették bé tellyesedni, az uj törvényben

hebr. 8. 5.

K Mi vala a hajlék?

F Az olyan templom volt, a melyet hordozhatták, és ²⁰
amelynek addig vevék hasznát a sidok, valamég a jérusálemi templom fel nem epiteték.

Ez a templom két részből állot. mely két részt. egy nagy lepedő rekesztette el. egyikét amásikától. az első rekesztést nevezték szentnek. a másikat. a szentek szent- ²⁵
tyének

hebr. 9. 2 3.

K Mit jelente a hajlék.? [70b:]

²⁶⁷ árnyéki, <k> [i-o-ból javítva.]

hebr. 8. 11.

F. A második része ahajléknak., melyet a szentek szenttyének neveztek, az eget jelenté., az első jelenté akristust az ő halando testében, és az Anyaszent egy házat eföldön, akiis úgy áll it mint számki vetésben és⁵ bujdosásban.,

K Mi vala a szövetségnek ládája.?

F A meg rothadatlan fábol valo láda volt, a mely. mind belől, mind kívül, tiszta arany pléhekel volt bé boritva, ez a láda arra valo volt, hogy abban állyon a¹⁰ törvénynek két táblája, erről is nevezék szövetség ládájának, mert az Istenel tet szövetség abban állot., és ennek a ládának mindenkor a szentek szenttyében kellett maradni.

Exod. 25
hebr 9. 4.

K Mit jelente a szövetség ládája.?

St Cyril alex. lib
4. in joan C. 28.

15 F Jelenté a kristus emberségit.

K Mi vala akegyelemnek táblája?

F E szerént neveztek a szövetség ládájának fedelét, ennek tiszta aranybol kellett lenni, akét végin, két Cherubim volt aranybol ki tsinálva: a kik szárnyakot ki²⁰ terjesztvén, a láda fedelét bé fedték., az Isten mindenkor onnét szollot, és erről is mondgya sok helyt az irás, hogy az Isten a chérubimokon ül, azért is nevezik propitiatoriumnak. az az. olyan helynek. a honnét az Isten kegyelmit mutatta az emberekhez. [71a:]

Exod. 25. 17.

25 K Mit jelente a kegyelemnek táblája?

colos. 2. 9. 1 joan
2. 2. rom. 5. 2.
hebr 4. 16.

F A kristusnak Istenségit, a mely bé fedezi azö emberiségit. úgy hogy *ő benne lakik az Istenségnek minden tellyes volta szerént, és ő a mi büneinkért. engesztelő, és tsak ő általa nyerünk irgalmaságot*

30 K Mi volt az asztal.?

F Az. az asztal meg rothadatlan fábol volt tsinálva, és arany pléhekel volt bé boritva., a csak arra valo volt hogy kenyereket tettek reája.

K Mik valának azok a ki tet kenyerek?

35 F E szerént nevezék a tizenkét kenyeret, a melyeket az

asztalra tettenek. a papok hatot, hatot raknak vala egy másra. és minden héten meg ujitották

K Mit jelente az asztal. és a kenyerek.?

F Az Eucharistiának²⁶⁸ oltárát jelenté. a melyen szüntelen ajánlya a kristus magát az Attyának., a mi büneinkért, az új törvény béli papok által; akenyérnek. és a bornak színe alatt

⁵ st damas, lib 4.
Cap 14.

K Mit jelentének a tizenkét számú kenyerek.?

F Tizenkettőt azért tettek, mert Izraelnek tizen két nemzetséget jelentették. a tizen két nemzetség jelenté az egész keresztyénséget, a ki magát ajánlya az Istennek a kristus által. akristusban, és a kristusal. a [71b:] szent áldozatban mondgya szent Agoston.

civ. lib 10. cap 20.

K Mi vala a gyerttya tarto.?

F Tiszta aranyból volt tsinalva hét agura, és mindenik ágnek a végén egy lámpás vala., mind ezt nagy mesterséggel kellett meg tsinálni.

Ezeknek a lámpásoknak az illatok oltárja előtt kellett²⁶⁹ égni.

K Mit jelente ez a hét águ gyerttyatartó?

²⁰

F A kristust, és a pásztorokat jelenté.

K Mi vala az illatok oltára?

F A rothadatlan fából tsinált kis oltárocska vala, és egészen bé vala boritva arany pléhekel., ennek²⁷⁰ az oltárnak a szent helyen kellett állani, etsak arra volt rendeltetve, hogy az illatokot, a mellyeket minden nap este és reggel ajánlották. apapok arra rakták. és meg égették az ur előtt.

K Mit jelente az oltár. és az illatok?

F Az oltár jelenté akristust, és az illatok képzelék. az imádságot. akristus szüntelen könyörög érettünk, és apa-

³⁰

²⁶⁸ Az Eucharistiának <asztalát> oltárát

²⁶⁹ kellett égni. [Íráshiba.]

²⁷⁰ ennek [nek – későbbi beírás a sor végén, en mellé, világosabb tintával.]

poknak minden nap kel ajánlani az Istennek a kristus által mind magokért, mind anépért, akönyörgéseknek illatját, mint kedves illatu temjént.

K Mi vala az áldozatoknak oltára?

5 F Az az oltár meg rothadatlan fábol volt tsinalva. és rézel bé volt boritva, ezen az oltáron [72a:] áldozták az Istennek az áldozatokat

K Mit jelente ez az oltár?

hebr. 13. 12.

10 F Jelenté akeresztet a melyen fel áldozá magát akristus, akit is jelentették arégi áldozatok., ugyan²⁷¹ azért is tették ezt az oltárt a hajlék kerületin kívül, mert a kristus Jerusalemen kívül fesziteték meg.

K. Mi volt a réz kád?

15 F Az olyan nagy réz edény volt. amelyet meg töltöttek vízel. és ahajlékon kívül tartották. azért hogy papok abbol meg mosság²⁷² lábokat és kezeket, a midön a hajlékban kellett szolgálniok

K Mit jelente ez?

S. Greg. hom. 17.
in Evang.

20 F jelenté a lélek üsméretnek nagy tisztaságát, amellyel kel az Anyaszent egy házban végben vinni a szent hivatalokot. erre valo nézve tesznek a templomok ajtaja mellé szentelt vizet

K Melyek valának a fő pap köntösi.?

Exod. 28.

25 F A mely elő, és válra valo, köntös, a szoros gyolcs ruha, a süveg, és az öv.

K Melyek valának köntösi atöb papoknak?

F A gyólcs ruha, az öv, és a süveg.

K Mit jelentének mind ezek aköntösök

S. Aug. quaest. in
Exod. S. Hier.
epist ad fabio.

30 F Jelenték azokat a jó erkölcsököt a melyekben kel öltözni az ur szolgainak.

²⁷¹ ugyan azért [u-a-ból javítva.]

²⁷² meg mosság [meg mossák]

[72b:] 12 Articulus.

Az arany bornyurool., azért valo büntetésről, a Mojses ábrázattya bé fedéséről. a főpaprol. Áaronrol. és a lévítákrol:

K. Miben foglalatoskodnak vala az Izraéliták a sinai hegyénel. a még Mojses²⁷³ negyven napig a hegyen vala.?

F Azt gondolák hogy Mojses meg holt volna mivel olyan sokáig maradna a hegyen. és arra kényszerítették Aaront, hogy nékik balványt tsínálna, a kit imadnának. ⁵
Aaron gyengeségből anép kivánságára álla, és arany bornyut öntete. akit anép imadá.

K Mit tselekedék Mojses midön lejöt volna ahegyről.,

F Látván azt a fertelmes tselekedetit anépnek, el töré akét táblát, melyet viszen vala a népnek, azután porrá ¹⁰
tévé az arany bornyut., apört a vízben veté, meg itatá az Izraélitákat; Aaront erősen meg feddé. és a lévi nemzetsége eleiben menván. parantsolá nékik, hogy minden kegyelem nélkül ölnék meg atáboron akit elől utol talál-
nának., azt végben vivék, és azon anapon huszon három ¹⁵
ezer embert ölének meg, és alévíták ezen tselekedetekért az Istennek szenteltetének.

A vulgáta enyi számüt teszen fel. noha a hetven²⁷⁴ fordítok, és atöb féle versiok tsak három ezeret mondanak, [73a:] ²⁰

K Mit tselekedék Mojses azután.

F Eleiben adá a népnek fertelmes tselekedetit. és imád-
ságával. meg engesztelvén az ur haragját. fel. mene a hegyre. a hol negyven napig marada étel, és ital nélkül.,
azután viszá térvén két új kö tablát hozza le a hegyről. a ²⁵
melyekre az Isten irta vala törvényt., és meg tsínáltatá mind azokat a miket az Isten parantsola néki. ahajlék
iránt., az Isten tsudálatosan meg is mutatta vala akor

²⁷³ Mojses [j-s-ből javítva.] negyven napig </> a hegyen

²⁷⁴ a hetven <m> fordítok, [Törlés a sor elején.]

Mojsheshez valo kegyelmeségit, mivel a midön le ment ahegyről, az ő abrázattya oly fenyos volt, hogy az Izraéliták nem nézhetének reája, és kénszeriteték bé fedezni ortzáját amidön vélek beszéllet.

⁵ K Mit jelente az a fedél a melyel a Mojses ortzája vala bé fedve.?

F Jelenté a sidok vakságát. és azt a fedelet a mely nem engedé meg a sidoknak hogy meg láthasák a kristus ditsőségit., és a jövendöléseket. melyek ő rolla szollanak.

¹⁰ K Kit választának a fő papságra és a töb papi hivatalokra.?

F Az Isten parantsolattyaól Mojses fő pap-[73b:]nak szentelé Ááront, és ennek fiai is fel szenteltetének a papságra, a lévi nemzetsége pedig egészen fel szentelteték.

¹⁵ a hajlékban valo szolgálatra.

Nem emberi hajlandóságbol választá Mojses Aaront, és ennek fiait, a papságra, és a lévitákat a hajlék szolgálattyaára. mivel ha a természet indulattyaát akarta volna követni, inkább választotta volna a maga fiát apapságra.

²⁰ Mojses nem tselekedék tehát. mind ezekben egyebet, hanem az Isten rendelésit követé., a melyet az Isten két nevezetes dologal. meg bizonyittá az Izraélitáknak.

Coré, Dáthán, és abiron két száz ötvened magokal Mojses, és Ááron ellen fel támadának. mondván hogy ²⁵ nekik anyi közök volna apapsághoz valamint Aaronak, aföld meg nyilék, és el nyelé ezt a hármat, az égből eset tűz. el törölé a többit.

Az Isten parantsolá azután Mojsesnek, hogy tenne tizen két veszőt a hajlékban, a melyeken légyen a tizen ³⁰ két nemzetségnek nevek, különösön tett pedig egy veszőt az Aaron nemzetségiért, meg mást alévi nemzetségiért, tsak egyedül az Aaron veszeje hozza egy éttzaka alat. virágot, és gyümöl[74a:]tsöt, és ezen tsuda tétel által az Isten világosan meg üsmérteté a sidokal. hogy Ááront.

³⁵ és az ő nemzetségit választotta a papi hivatalra.

K Mit jelente a. hogy az Isten az Aaron nemzetségit

választá a papságra,[?] és meg bünteté azokat, kik azt erőszakosan akarák magoknak tulajdonítani.[?] a papságot?

F Az Isten meg mutatá ez által, hogy nem kel mi magunknak tulajdonítani az új törvénybéli papságot,⁵ hanem várni kel. hogy az Isten hifton arra mint Ááront. mert más képen olyan rettentő büntetést várhatunk magunkra, valamely vala Corén, Dáthánon. és abironon

K Mit jelentének. Coré, Dathán. és Abiron?

F Jelenték mind azokat, kik hivatás nélkül veszik fel¹⁰ a papi hivatalt. de főképen azokat; kik az egyeséget el rontván, szakadást tsinálnak az Anyaszent egy házban. S. Aug. epist 48 ad vincen.

13 Articulus

A kémekről, az Izraéliták pusztában valo zugolodásokrol, büntetésekről, a Caleb. és Josué meg jutalmaztatásokrol.

K. Mit tselekedék Mojses azután, midön rende[74b:]lést²⁷⁵ tett volna mind arol. a mi az Isteni szolgálatot illeti?¹⁵

F Tizen két kémét küldé a kanaán földére, mindenik nemzetségből, egyet, hogy onnét gyümölcsöt hoznának.

K Mit mondának akémek arrol a földről?

F Azt mondák hogy a föld igen jó volna, és bizonyágul olyan mód nélkül valo nagy szöllő ágat hoztanak onnét gerezdestől. hogy egy rudon két embernek kellették vinni, de tiz akémek közül anépet zugolodásra inditták, mondván hogy oly hatalmas nép birja azt aföldet. a kit lehetetlen volna meg gyözni.²⁰

Az Izraéliták ezt halván zugolodni kezdenék, és Mojses ellen támadának, azt kívánák hogy inkább apusztában halnának meg. olyan²⁷⁶ főt akarának magoknak választani aki viszá vigye őket. egyiptumba, de ez a két kém.

²⁷⁵ redelést [Íráshiba.]

²⁷⁶ olyan [n-t-ből javítva.]

Caleb. és Josué igen kezdék bátorítani, és tsendesíteni anépet, mondván hogy az Isten hatalma erősebb annál anépnél.

A Cáleb, és a Josué intési és beszédi semmit nem⁵ használnak a nép előtt, de sőt még annál inkább felgereszték, mert a más tíz kémek egészen fel indították, és meg ijesztették vala., és ezt a két szent embert már meg kövezték volna, azért hogy²⁷⁷ az Isten hatalma mellett szollottak., hogy ha abban a szem pillantásban az ur¹⁰ ditsősége nagy fényeséggel. lenem szállot volna ahajlékra.

[75a:]

K Ez a fel támadás büntetetlen maradaé.?

F Nem mert az Isten hirtelen való halálal. el törle a tíz kémeket.²⁷⁸ a kik indittoi valának; és meg monda hogy mind azok kik zugolodtanak, bé nem mennek a meg ígért¹⁵ földre., hogy negyven esztendeig apusztában maradnának., mind azok akik ahusz esztendőt meg haladták őt halnának meg. kivánságok szerént. hogy egyedül Cáleb, és Josué mennének a kanaán földére az Isten egészen²⁷⁹ el törölte volna a népet. hogy ha mojses meg nem tsendesítette volna haragját az urnak könyörgésivel²⁰

K Mit jelentének a tizen két kémek?

F Jelenték az Anyaszent egy ház pásztorit, akiket az irás, az Izrael háza kémjeinek. és vigyázoinak nevezi.

K Mit jelente a szőlő a melyet két ember vit a vállán²⁵ fel fügesztve a rudon?

F Jelenté akristust, a kereszt fán fügesztve,

K Mit jelente a sidok fel támadások, kétséggben esvén hogy bé mehesenek a meg ígért földre. látván anagy akadályokat a melyektől tartának.?

³⁰ F Jelenté az olyan keresztyéneket kik kétséggben esvén hogy meg gyözhesék üdveségek ellenségit., és hogy el

Num. 13. 32.

Isa. 56. 10.

S. Aug. in ps. 8.
n. 2. S. Bern.
serm 44. in Cant.

²⁷⁷ azért hogy [azért hogyból javítva a *t* beszúrásával.]

²⁷⁸ kémek, et. [kémek,-ből javítva; a második *k-t*-ből javítva.]

²⁷⁹ egészen <t> el törölte

érhesék az üdveséget, akristus ellen támadnak [75b:] és rosz kívánságokra adgyák magokat.

K Cáleb, és Josué kiknek valának képei?

F A hü pásztoroknak, kik az Istenben valo bizodalomra indittyák anépet, és arra hogy reméllyék a kristus segittségit., a ki velünk meg gyozei minden akadályit üdveségünknek

K Mit jelente az üldözes melyet szenvedének Josué, és Cáleb,? amás tiz kémeknek²⁸⁰ ingerlésekre?

F jelenté azokat a jó pásztorokat, kik Isten szerint¹⁰ vivén végben hivatalyokat, és minden emberi tekéntet nélkül, szenvednek az olyan rosz és magok hasznát kereső pasztoroktól., és akik nem ahit szerint viselik magokat, ilyen példák minden időben voltanak, el kezdvén, akristus, és az Apostoloktól fogvást. nézd meg mit szenvedet akristus az irás tudoktól. és a fariséusoktól.,²⁸¹ szent Pál a hamis apostoloktól. 2.epist. ad Corin. st joan. 3 epist. v.9. olvasd meg a szent Athanásius, és szent Chrysostomus életeket

K Mit jelente abüntetés amelyel bünteté Isten atiz²⁰ kémeket?

F képzelé azt a büntetést, a melyel²⁸² némelykor látható képen, de mindenkor láthatatlanul bünteti meg azokat, kik üldözéseket tamasztanak a jó pasztorok ellen, és azokat kik részesek az üldöztetésben., nézd meg az árius²⁵ halálát szent Athanásius életében.

[76a:] K. Azt mondád hogy hat száz ezer ember közül. kik egyiptumból ki jövének, tsak Caleb, és Josué menének bé, a meg ígért földre és atöbbi mind el veszének apusztában, mit²⁸³ jelentet a.?³⁰

F Jelenté azokat a kevés számú keresztyéneket, kik az

²⁸⁰ kémeknek [Első *e-é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

²⁸¹ fariséusoktól., [*r-s*-ből javítva.]

²⁸² a melyel [*a* – beszúrás.]

²⁸³ mint [Íráshiba *mit* helyett.]

üdveségnek földére érkeznek, mondtam kevés számú, hogy ha azokhoz hasonlítottam számokat akik el kárhoznak. erettentő igazság, és nehéz volna el hinni, hogy ha szent Pál ezt világosan előnkben nem adná.

14²⁸⁴ Articulus.

Az ellen mondásnak vizéről. aréz kigyorol. a báláám tanáttsárol. és a Mojses halálárol.

⁵ K. Mit mivelének az Izraéliták apusztában negyven esztendeig?

F Az Isten hol²⁸⁵ egy felé, hol más felé utoztatá őket, de a szüntelen valo tsuda volt, hogy azon idő alatt, se sarujok, se köntösök el nem szakadot, és mindennap

Deut 8. 2.

¹⁰ manna hullot le nekik az égből. szombatokon kívül.

K Hivebbek. és engedelmesebbek valánaké akoron [76b:] az urhoz mint sem annak előtte?

F Nem, mert mindenkor kemények. és durvák valának, meg unván a sok utozást, gyakorta zugolodának, az

¹⁵ Isten. és Mojses ellen., egyszer azért támadának fel hogy vizek nem volt. másodsor azon panaszkodának hogy a mannát meg untak volna, egy szoval mindenkor panaszkodtanak az ur ellen

K Miképen tsendesüle meg a nép aviz nem létiért?

²⁰ F Mojses a paltzájával meg üte kétszer a kö sziklát., a honnét nagy bövséggel folya aviz, ugyan it is történék a, hogy Mojsesnek nem vala az az egész bizodalma az Istenben; mint a melyel volt rend szerént öbenne, és az irás mint egy értésünkre adgya, hogy kételkedék tsuda

²⁵ tételiben., de akár minémü legyen a fogyatkozás a melyben esék akor Mojses. elég ahogy, azt a vizet ellen mondas vizének nevezék, azért, hogy a nép zugolodék.

Num. 20. 11. 12.

²⁸⁴ <16> 14

²⁸⁵ ho<gy>| egy felé, [l <gy>] főle írva.] hol más felé

K Az Isten nem büntetéé meg Mojsesnek ezt a fogyatkozását?

F Meg, mert büntetésül, azt mondá néki, hogy a megígért földet meg látná., de oda²⁸⁶ bé nem menne. és hogy más vinné oda azö népit.

K Miért engedé meg Isten hogy Mojses abban a [77a:] fogyatkozásban esék.?

F Azért hogy ötet meg aláza., és hogy meg mutassa a népnek, hogy öis olyan ember valamint a többi. és hogy azon büntetés által nekünk nagy titkot nyilatkoztason ki, a melyről fogunk szollani.

Theodoretus.
quaest 37. in
Num.

K Miért bünteté meg Isten Mojsesnek ezt a fogyatkozását oly hamarságal.?

F Azért hogy az ideig valo büntetéssel el kerültesse vele a más életben valo büntetést, mivel az Isten meg bünteti azt akit szeret, és az olyan ideig valo büntetések, azö Atyai irgalmaságának jelei.

hebr. 12. 56. prov.
3. 11. 12.

K Az Isten meg büntetéé²⁸⁷ anépet azért. hogy a manát meg utalá, és az ö utolso zugolodását.?

F Igen is meg, mert az ur sok számu kigyokat küldé közikben. a kiknek marások olyan vala mint atüz, sok embert vesztének el ezek a kigyok.

num. 21. 6.

K Miképen lett vége ennek abüntetesnek.?

F Mojses réz kigyot tsináltata az Isten parantsolattyából, és azt magosan fel emelteté., és akik arra néztek meg gyógyultak a kigyó marástol.

K Mit jelenté a réz kigyó. [77b:]

F Az a méreg nélkül valo réz kigyó jelenté a kristust, a ki a fára fel emeltetet; és a ki meg szabadit minket akigyotol, az, az, az ördögtöl. tsak reája nézünk, a kristus maga tanyit minket erre az igazságra.

Joan. 3. 14. 15.

²⁸⁶ oda⟨m⟩ bé nem menne,

²⁸⁷ meg buntetéé [Ékezethiba.]

K A nép nem indittáé fel az Isten haragját azután a Mojses haláláig.?

F Fel indittá még egy szer a vétel. melyet tselekedék a mádiánitabéli aszonyokal.

5

Magyarázat.

Bálák a Moábitak királya magához hivatá Báláamot, azért hogy anépre átkot mondgyon, de az Isten ugy igazgatá ennek aprofétának a nyelvét., hogy nem átkot, hanem áldást monda a népre. és meg jövendölé a Messiás el jövetelét. de az a proféta tartván attol. hogy elne veszese a jutalmat melyet²⁸⁸ akirály ígért vala néki, erre valo nézve, fertelmes rut tanácsot ada akirálynak, tanácsolván azt néki, hogy küldene aszonyokot az Izraéliták táborára, a kikel valo vétkekért, az Isten haragja reájok fog szállani. és azután a király könyen meg gyözheti azt a népet a tanács tették, és meg fogadák, és a nép atisztá-¹⁵ta-[78a:]lanságban. és bálványozásban esék

K Az Isten meg büntetéé ezeket avétkeket?

F Igen is meg, mert Mojses az Isten parantsolattyából²⁰ meg öleté az eleit a népnek. és a kik vétkesek valának, azután parancsolá hogy levágnák mind azokat, kik a tisztátalanságban., és a bálványozásban estenek, huszon négy ezer embert vágának le azon anapon., azon alkalmatoságal mutatá meg phiné nagy buzgoságát mivel²⁵ látván egy Izraélitát más idegen aszonyal. együt mind a kettöt meg ölé egy szers mind, és azon tselekedete által az Isten haragja meg tsendesedék

K Az Isten nem büntetéé meg a mádiánitákat és a²⁸⁹ moábitákat is?

³⁰ F. Igen is²⁹⁰ meg. mert az Isten phinét két ezer emberel ellenek küldé, báláe, és báláam el veszének, és a mádiáni-

num. 31.

²⁸⁸ melyet [et – beszúrás.]

²⁸⁹ a </> moábitákat [i-a-ból javítva.]

²⁹⁰ is [Beszúrás.]

tákat mind le vágág.²⁹¹ tsak éppen a szüzeket hagyatá meg Mojses.

K Mit tselekedék Mojses²⁹² ezen győzedelem után?

F²⁹³ Az Isten parantsolattyából Josuéra adá a²⁹⁴ nép-re valo egész gondviselést, hogy ő vinné bé anépet a meg⁵ ígért földre, azután az egész nép előtt ujontába [78b:] ki hirdeté mind azokat a miket az Isten parantsolt volt néki, meg jövendölé nékik hogy a sidok meg vettetnek, és apogányok vétetnek fel helyetek., azután áldást ada mindenik nemzetségre, és fel ira mindeneket egy könyvben,¹⁰ a mely könyvet a frigy ládájában téteté. azután fel men-vén egy nagy hegyre., a honnét az Isten meg mutatá néki a meg ígért földet., és ugyan ót meg hala, az Izraéliták azt soha meg nem tudhaták hol légyen az ő temető helye,¹⁵ vagy azö teste.

K Azt mondád hogy Mojses nem vivé bé a²⁹⁵ népet a meg ígért földre, meg büntetvén az által kételkedéséért. és hogy Josué adá. és osztá el azt a földet hogy birják. mit jelente a?

F A nagy titkot jelente, melynek ez a magyarázattya.²⁰

Az emberek avétek által az ördög rabságában valának, melyet jelente az egyiptumban valo rabságok²⁹⁶ az Izraélitáknak, az Isten meg akarván őket szabadítani, az írot törvényt adá nékik. Mojses által, ez a törvény meg üsmérteté²⁹⁷ vélek meg romlásokat. és rabságokat, azt is²⁵ meg mutatá nékik hogy miképen lehesen nékik meg szabadulniok, és elejekben adá ajót, a melyre igyekezzenek, de annak a törvénynek nem vala anyi ereje hogy [79a:]

²⁹¹ le vágág. [le vágák.]

²⁹² Mojses [Mojséből javítva.]

²⁹³ F [K-ből javítva.]

²⁹⁴ a [Alig észrevehető, halvány beszúrás.]

²⁹⁵ a népet [a-n-ből javítva.]

²⁹⁶ rabsá-<so>gok [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

²⁹⁷ meg üsmérteté [A második t – hosszúf-ből javítva.]

galat. 3. 11.

hebr 7. 19.

meg gyógyithasa²⁹⁸ az emberi szívnek meg romlását., se anyi hogy minket egyedül az örök boldogságra vihesen. az a nagy tsudálatos dolog a kristust illette, mint egyedül valo meg váltot. akinek Josué viselte anevét. tsak egyedül⁵ a kristus az ő kegyelme által, /:mely kegyelem hatalmasab a Mojses törvényénel.:/ tisztit. és tart meg minket, és vezet minket az örök életnek birtokában, akit jelentet a meg ígért föld.

15 Articulus

Josué alat valo el osztásáról a meg ígért földnek,
a Birak alat valo létekről az Izraélitáknak.

K Mit tselekedének az Izraéliták a Mojses halála¹⁰ után.?

F Azt fogadák hogy Josuénak mindenben fognak engedelmeskedni, és Josué birodalmok alá adá a meg ígért földet,

K könnyen jutánaké ahoz a földhöz, és valaé valamely¹⁵ akadály?

F Igen sok vala. de ök azt mind meg gyözők Josué vezérlése alat. és mind meg ölék a²⁹⁹ népeket kik a földet birják vala [79b:]

K El törölteténeké ugy mind azok a népek. kik birják²⁰ vala azt a földet hogy egy sem³⁰⁰ maradot volna.?

F Az Isten ugy adá hogy tsak lassanként³⁰¹ irták ki őket, és tsak akor. a mikor az Izraéliták anyira el szaporodának, hogy ök magok is birhatták a földet., és azért is hogy legyen mindenkor valamely tartások, és vigyázásban²⁵ legyenek.

K Miképen oszták el az Izraéliták a meg ígért földet.?

²⁹⁸ meg gyógyithasa <az emberi> az emberi szívnek

²⁹⁹ a <népet> népeket [A javítás a törlés alá írva, lap alján.]

³⁰⁰ egy sem <ſ> maradot

³⁰¹ lassanként [Első n – beszúrás.]

F Josué sorsot vettete reája, és mindenik nemzetség azt a részt³⁰² el vevé a melyet az Isten rendelése ada néki.

K Mit jelentének azok az akadályok melyeket találának az Izraéliták Josué alatt ameg ígért földön. és azok az ellenségek a³⁰³ kik ellen kellett hartzolniok, és akiket tsak lassanként fogyaták el.?

F Azok az akadályok és ellenségek. jelenték a³⁰⁴ belső, és külső ellenségeket. a kiket meg kel győzni az Anyaszent egyháznak, és különösön mindenik hívnek, eföldön, hogy birhasa a menyet. melyet nevezik az élők földének¹⁰

A keresztyének tsak lassanként győzik meg azokat az ellenségeket. és az Isten hágy nékik mindenkor valamely ellenséget, azért hogy gyakorol-[80a:]lyák a jó erkölcsöt. hogy félelemben legyenek, és hogy el ne veszesék magokat. a kevélységgel., és a reszttségel.

¹⁵ S. Hier. ad paul. epist 103.

K Miért akará az Isten hogy az Izraéliták között, sors által osztasék a meg ígért föld

F 1 Hogy veszekedés, és zugolodás ne lenne közöttök,

2. Hogy meg látnák, hogy nem az emberek hanem az Isten adná mindenik nemzetségnek azt a tartományt a mely osztásban eset néki.²⁰

3. Hogy azt észre vegyék, hogy ha szinte azután birják is a földet minek utánna erőszakal meg vették volna., mind azon által azt tsak egyedül az Istennek ingyen való irgalmaságából birják.²⁵

4. Hogy azt észre vegyék, ugy a keresztyének is, hogy ambár³⁰⁵ a menyekben bé menyenek is hogy ót vegyék el afáradtságokért való jutalmat, a valóságos birotol., mind azon által az örök élet oly kegyelem a melyre³⁰

Rom 6. 23. Ephes 1. 2.

³⁰² részt [t – későbbi beírás a sorközben.] el vevé a melyet az Isten⟨t⟩

[?]

³⁰³ a ⟨me⟩ kik

³⁰⁴ a ⟨belso bes⟩ belső,

³⁰⁵ ambár [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

hivatattak mint egy sorsra mondgya szent Pál az az, az Istennek ingyen valo kegyelméből

K Miképen kezdék magokat viselni az Izraéliták az után hogy birni kezdék a földet?

5 F Az urat szolgálák mind addig még Josué [80b:] és a régiek életben maradának. akik látták vala azokat a tsudákat melyeket tett vala az Isten vélek, de a Josué, és ezeknek halálok után, a nép gyakorta a bálványozásban esik vala

10 K Mi okozá az ilyen rendeletlenségeket?

F A szövetség a melyet teszen vala a nép az Isten parantsolattya ellen. a hitetlenekel., a kik meg maradtak vala az országban.

K Az Isten büntetetlen hagyáé vétkeket?

15 F Nem. mert az Isten az Izrael népit az ellenségi kezében adá. az urnak karja meg sulyosodék rajtok. és igen nagy nyomoruságban esének, valamint Mojses, és Josué azt nékik meg jövendölték vala.

K Sokáig tartáé az a nyomoruság?

20 F Mind addig tartá valamég vétkekben meg maradának, a midön pedig magokban térének és az urhoz kiáltának., akoron az ur tamaszt vala olyan birákot. akik a nyomoruságból ki veszik vala őket, de rend szerént ez a háláadatlan nép a birák halálok után ismét arendeletlenségben esik vala, és olyankor ujontában az ő ellenségek hatalmában esnek vala

Ez így lévén, ez a nép szüntelen valo változásban forgot, hol ajóban. hol agonoszban, ahoz képest valamint ők is hol el távoznak vala az Is-[81a:]tentől, vétkek által, 30 hol pedig az Isten irgalmaságát mutatván hozzájok. meg hadgya vala magát engesztelni, köny hullatásokra, és penitentzia tartásokra valo nézve.

K Miért nevezék azokat a szabaditokot a kiket az Isten tamaszt vala biráknak.?

35 F Mert igasságot tesznek vala anépnek, és az Isten nevében. igazgattyák vala anépet.

K Mint hogy ők igazgattyák vala anépet. miért nem
vevének királyi nevet magokra vagy más ilyen nevet.

F Mert nem anyira ugy azok abirák igazgattyák vala
a népet mint maga az Isten. valamint ezt meg is mondatá
az Izraélitáknak, midön királyt kéreének magoknak, azok ⁵
a birák mint egy szó szóllói valának Istennek, aki ugy
tekénti vala anépet, mint különösön valo maga népit, az
Ábrahámal. és Mojsesel³⁰⁶ tett szövetségért.

K Az Izraélitaknak valaé meg más birájok azokon
kivül akiket az Isten rend kívül támaszt vala nékik? ¹⁰

F Az olyan biráknak halálok után akiket az Isten küld
vala nékik. ők magok is választanak vala némelykor³⁰⁷
olyanokat, kik őket igazgatták., és biráknak nevezék, és
igy a birák közül némelyeket az **[81b:]** Isten rend kívül
támasztá. ilyenek valának othoniél, eleg elsőb vala. Aod, ¹⁵
és Sámgar, Debora, ez aszony vala, Gedeon, Samson, a
többit anép választá, ugy mint Thola, Jáir, Jephthé. Abé-
sán, Ahiálon, Abdon. Héli. és Samuel. vannak mind azon
által ezek között olyanok a kiket nem tudgyák ha az
Isten, vagy a nép választásából letteké biráká. ²⁰

16 Articulus

Az Izraélitáknak a királyok alat valo létekröl. először
Saulrol. és Dávidrol.

K ki vala a leg utolso biro?

F Samuel. ez igen nagy szent és nagy proféta.³⁰⁸ vala

K Miért nem vala töb biro Samuel után?

F Mert az Izraélitak az Isten rendelése ellen azt kivá-
nák hogy királyok legyen ²⁵

K ki vala a leg első sidok királlya?

³⁰⁶ Mojsesel <alat> tett

³⁰⁷ némelykor [*kor* – beszúrás;] olyanokat [*ly-k*-ből javítva.]

³⁰⁸ proféta. [*o-ó*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

F Saul, a benjamen nemzetségéből
K Miképen választaték királynak.

F Az Isten választá, de elsőben meg mondatá az Izraélitáknak hogy nem az ő akarattýából tesznek magoknak királyt, samuel olajat hintvén saulra az Isten parantso-lattýából, és azután a sors meg üsmér-[82a:]teté a népel. hogy kit válaszon az Isten akarattya szerént. mivel Samu-el sorsot vetvén mindenik nemzetségre., a sors a benja-men nemzetségire esék. és ebből a nemzetségből a³⁰⁹
10 Cis nemzetségire. és ennek fiára saulra

K A királyságnak fiurol fiura kelletéke szállani.?

F Igen is. de a³¹⁰ saul engedetlensége okozá hogy az Isten el vévé tölle az országot, és más nemzetségből³¹¹ valonak adá.

15 K. ki következek saul után.?

F David a Jessé fia. ajuda nemzetségéből. ez a juhokot örzi vala a midön az Isten királya választá. és fel keneté samuelel.

K Miképen élt Dávid.?

20 F ő az Istennek kedve szerént valo volt. nagy proféta, és nagy király volt, eztet saul eleinte igen üldözvén., és nagy veszedelemben forogván, nagy jeleit adá bátorságának. és jó erkölceinek, a midön tsendes birodalomban lett volna, akoron két nagy vétékben esék, házasság törésben, és gyilkosságban, de az Isten egy profétát küldvén hozája magában tére. meg üsmeré vétkeit., meg alázá magát, és penitentiát tarta [82b:] az Isten meg irgalmazanéki., de ugy mind azon által. hogy meg botsátván büneit, meg bünteté ideig valo kemény büntetéssel. Dávid
30 hiven meg marada holtig az Isten szolgálattýában, és meg halván, fiát salamont királyi székiben hagyá maga után.,

³⁰⁹ a <Abiel fiára saulra.> Cis<re a saul> nemzetségire. és ennek fiára saulra

³¹⁰ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

³¹¹ nemzetségből [öl-es-ből javítva:] valonak adá. [d-k-ből javítva.]

K Mellyek azok a kegyelmeségek a mellyeket Dávid vett az Istentől.

F 1. Az Isten néki egyenes és igaz szivet ada. 2. királyá választá ötet, noha leg kisebbik volt a familiája közöt. 3. minden féle veszedelmekben meg oltalmazá., 4. mindenkor győzedelmes volt ellenségein 5. vétke után meg kegyelmeze néki, és meg tisztitta ideig tartó büntetésekel, 6 meg igéré néki. hogy a Messiás az ő nemzetségéből származnék., 7 akirályságot meg tartá az ő familiájában, 8. a jövendőlésnek ajándékát meg adá néki, és azokat az Isteni énekeket sugarlá néki, a melyek mind végig oktató-sára, és vigasztalására léznek az Anyaszent egy háznak

K Miképen éltenek az Izraéliták saul. és Dávid alatt?

F³¹² A királyok példáit követték,³¹³ a szerént a mint ezek³¹⁴ viselék magokat, hol jól. hol rosszul. a nép is¹⁵ hozzájuk alkalmaztatá magát. de a nem láttzik hogy **[83a:]** a nép bálványozásban eset volna, ezen két király alatt

17 Articulus

Salamonról. és a Jerusálemi templomról.

K Miképen éle salamon?

F Eleinte mindgyárt leg bölcsebb és leg tudosabb vala az emberek közöt, leg gazdagabb. leg hatalmasabb, és leg híresebb vala akirályok közöt de nagy boldogságában fel fuvalkodék, a nagy tsendeséggben való létele az aszonyok szeretetére vezeté; és azok az aszonyok a bálványozásban ejtétek.

K Meg téréé halála előtt?

F Azt nem tudgyuk valóságosan; kik azt tarttyák hogy meg tért. kik azt hogy nem.

³¹² F[K-ből javítva.]

³¹³ követték, [Ékezethiba.]

³¹⁴ ezek [ezékből javítva az ékezet áthúzásával.]

K Mit tselekedék salamon leg nevezeteseb dolgot?

F Azt hogy a Jerusálemi templomot építé, anál szebb épületet mind addig nem láttak volt, azt is el mondhatni hogy a volt leg első templom melyet az Isten tiszteségire⁵ építettek volna.

Salamon azt akará hogy annak az épületnek minden köveit avároson kívül faragnák, úgy hogy semi zörgés ne hallatnék avároson., a még az építés **[83b:]** tartana. a városon kívül meg faragták a köveket. és azután minde-¹⁰nikét készen tették helyre.

A midön pedig atemplom el készülé, salamon azt nagy Cérémoniával meg szentelé.

K Mit jelente a salamon temploma?

F Jelenté azt a lelki épületet melyet akristus jött fel¹⁵ építeni aboldogságra.

Magyarázat.

Ezt a lelki templomot tsak a menyei jérusálemben fogja egészen el végezni akristus. ez a valóságos salamon és békeséges király, mik vagyunk azok a lelki kövek,²⁰ melyekből fog állani az az épület, hogy pediglen oda helyheztethesünk, szükséges hogy elsőben a mi vétkeink, és fogyatkozásink miat anagy áts Mesternek parantso-
lattyából. meg faragtasunk, és simitasunk, mint kövek, mert semmi a mi nem tiszta, és nem tekélletes a menyek-²⁵ben bé nem mégyen. a lelki épülettől távul, és ezen a földön kel meg faragni a lelki köveket, tsak egy kalapáts zörgésit sem hallották jérusálemben. atemplom építése-
kor, nem hallatik az égben mondgya szent jános se sirás, se jajgatás. eföldön faragtat-**[84a:]**nak meg tehát a lelki³⁰ kövek, a szenttségek, keserüségek, sanyargatások, és más illyenek által, a mint már tettzik a kristusnak alelki épület Áts Mesterének banni mindenik kövel., hogy helyére tehessék, valamely kö vágatlan marad eföldön azt el vetik, és nem számláltatik az örökös ács Mestertől a³⁵ választot kövek közi, hogy helye légyen atöbivel, abban

a lelki templomban vagyon az Isten sanctuariumja melyet Jelente a szekrény. ót vagyon a superlát. mely a salamon templomában el rekeszté a sanctuáriumot a szent helytől, mely jelenté szent Pál szerént, hogy az ég zárva³¹⁵ vala az emberek előtt mind addig még a kristus⁵ nékik meg nem nyitá halála, fel támadása, és menyben menetele által, ugyan akor szakada két felé a superlát., az arany oltár pedig melyen az illatokot ajánlották, jelenté a kristust, aki által ajánlyák szüntelen a szentek a ditséretnek áldozattyát; ót volt a faragatlan köből valo¹⁰ oltár, a melyen ajánlották a keritésen kívül az áldozatokot, ez is akristus Jelenté. az ő halando testében, a ki is fel áldozá magát az Attyának a kálvárián, mint hogy benne vétek nem vala, nem **[84b:]** volt szükséges hogy meg faragtasék., ez így lévén akristus egy szersmind Isten, áts Mester, oltár, áldozat, és aleg főveb kö abban atemplomban., amelynek örökösnek kel lenni, és hogy jelentse örökös meg maradandóságát annak a lelki templomnak, a melyet a kristus fog meg szentelni világ végén. amidön mind az egész kövek helyekre tétetnek,²⁰ ajérusalemi templom ugyan azért volt négy szegeleltre építve.

K Tsak egy templom vala tehát judéában?

F Az Isten tsak a salamon templomában akará hogy imádgják, és abban a templomban tsak egy oltár vala.²⁵ a melyen áldozták az áldozatokat

K Mit jelenté az az egyesége atemplomnak, és az oltárnak,?

F jelenté az Anyaszent egy háznak, apapságnak, és az uj törvény béli áldozatnak egyes voltát, az Isteni szolgálatnak voltát. a mely törvénytelen a közönséges anyaszent egy házon kívül.

³¹⁵ zárva <vaygon> vala

18 Articulus

A tiz nemzetségeknék el szakadásokrol. Jéroboam alat,
és hogy mitsoda állapotban vala az Isten népe a sidok.
és az Izrael királyi alat.

K Ki vala az Izraéliták királya salamon után?

F Az ő fia Roboám. [85a:]

K Mitsoda nevezetes dolog történék az ő idejében?

F Az Izraéliták országa meg oszlék; a melyet meg
5 engedé az Isten a salamon vétkiért. a mint meg mondotta
vala néki meg éltében.

K Miképen lett ez az oszlás.?

F Roboam nem hogy magához édesítette volna a né-
pet, a mikor uralkodni kezdék. de még el idegenité magá-
10 tol esztelenül. az Isten ezt meg engedé igaságából tiz
nemzetség ellene támada, és Jeroboamot választá király-
nak. tsak épen a Juda és a benjamen nemzetsége marada
meg a Roboam hűségében. ilyen formában az ország két
felé oszlék.

15 K Roboam nem állaé³¹⁷ ellene az országa meg oszlásá-
nak.?

F Igyekezék ellene állani, és száz nyolczvan ezer em-
bert állitta fel. de az Isten meg izené neki a proféta által,
hogy hagyja Jeroboamot tsendeségel uralkodni atiz nem-
20 zettségen, erre valo nézve három esztendeig békeségben
maradának, de az után ez a két király mind végig hada-
kozának egy más ellen.

K Miképen nevezik ezt a két országot?

F A Roboam országát nevezék juda országának. [85b:]

25 a Jeroboámét az Izrael országának

K Melyek valának a fő városi ennek akét országnak.?

F Jerusalem vala fő városa ajuda országának. és az
Izrael országának Samaria.

³¹⁶ lib [l-b-ből javítva.]

³¹⁷ nem állaé<enn>ellene

3 reg. 11 43.

3 reg. 13. st Aug.
lib de gratia et de
lib³¹⁶ arbit c. 21.

3 reg. 12 21.

3 reg. 15 17

K A sido nemzet miképen éle Roboam alat?

F A három első esztendőben ez a király hüségel vala az Istenhez. és a nép is ötet követé; de három esztendő mulva Roboám a népel az Istentől el távozek. és az Isten ötet egy ideig az egyiptiusok alá veté.

3 reg. 14. 22

5

K Miképen éle Jeroboam.?

F Ez igen gonosz, és hamis vala. tartván attol. hogy a népe lassanként Roboám hüsége³¹⁸ alá viszá ne térne, hogy ha a szokás szerént a Jérusalemi templomban fog jární, hogy annak eleit vegye., két arany bornyut tsínálta., és a népével imádtatá; azért hogy az ő népe; mind vallásában. mind szokásában meg különböztetnék atöb sidoktól, és hogy meg ne egyeznék atöbbivel.

3 reg. 12 26

15

K A tiz nemzettségből álló Izraéliták mindnyájan abálványozásban eséneké.?

F Tsak nem mindnyájan követék királyoknak Istentelen példáját., akik az Isten szolgálattában meg maradának azoknak számok kevés vala. [86a:]

K Mit jelente ez a vallásbéli meg oszlás.?

F Jelenté azokat a szakadásokat és eretnkségeket a melyek minden idökben el választának sokakat a közönseges Anyaszent egy háztol. amelyen kívül nintsen üdvesség.

20

K Ez a vallásbéli meg oszlás tartae sokáig?

F A samariták. és a sidok közöt valo gyölölség tart vala még a kristus idejében is

25 Joan. 4.

K Miképen éltenek a juda királyi.?

F Ezekias és Josias szent királyok valának., buzgok, és igaságosok, josaphát és meg mások. Istenesek valának, de tsak nem mindnyájokban nagy fogyatkozások valának. főképen a, hogy meg hagyák vala a balványozásra valo óltarokat, melyeket magos helyeknek nevezik vala, egy szoval sokan közüllök hireseké tették magokat az Istentelenségekért, ilyenek valának Roboám, Abias jo-

30

³¹⁸ hüsége [Ékezetthiba.]

rám. ochosiás, Áthália, joás a vege felé. Amáziás, Ákás, Manasses, a ki kiralyi székiben viszá térvén, Istenesen hala meg. Amon, joachás, joachim, és sedeciás, ezek mind gonoszul éltenek, ennek az utolsonak idejében vi-
5 vék az egész népet a fogságra, babiloniában [86b:] ugyan ez is volt utolso király.

K Miképen éltenek az Izraelnek királyi.?

F Mindnyájan Istentelenségben éltenek. mindnyájan követék Jeroboamot., és imádak az arany bornyut vala-
10 mint ő.

K Miképen éltek a sidok abban az időben

F A királyokat követék, de az Isten tarta minden időben magának kevés számu hiveket a két országban, akik mindenkor meg maradának atörvény követésiben.

15 K Miképen élhetének a sidok az igaz vallásban anyi sok rosz példa között?

F A juda országában valának mindenkor papok a kik meg tartották atudományt és a törvényt, és azon kívül az Isten gyakorta küld vala hozájok profétákat akik meg
20 térítik, és a törvényre vezetik vala őket

Az Isten el hagyá az Izrael országában valo népeket is tellyeségel., noha nekik is vala profétájok, akik igazgatták az igaz vallásban azokat kik nem imádgják vala az arany bornyut, Illyés. és Élizéus: két nagy proféta, akik
25 által az Isten anyi tsudákat tett, az Izrael országában éltenek.

[87a:] 19 Articulus

A profétákrol. és a jövendölésekröl.

K Kik valának aproféták.?

F Azok oly szent emberek valának akiket az Isten renden kívül tamaszttya vala fel. a népnek hasznára, és
30 akik az ur sugarlásából bátran beszélnek vala, a titkos dolgokat üsmérték, a jövendöt meg mondották., és gyakorta nagy tsudákat tesznek vala.

K kik valának a legnevezetesebb profeták akirályok alatt?

F Illyés, Elizeus. és Isaiás., a két első semmit nem írt.

K Illyés micsoda a legnevezetesebb dolgokat tselekedék?

F Harom esztendeig az esőt meg tartoztatá. azután eseni hagyá., nagy fényes tsudát nyere Istentől imádsága által. hogy meg szégyenítettse azokat akik a báált imádák, azután négy száz ötven bálványozó papokat meg ölete, sokáig egy hólló vitt néki enni valót, egy özvegy aszonynak a fiát fel támasztá, egy Angyal táplálá a midőn Jezabel királyné előtt kellették el szaladni., két izben, égi tüzel meg emésztete száz embert., a³¹⁹ pa-[87b:] lástyaival két felé választá a jordán vizét. és szárazon ment által rajta, az egeben el ragadtaték tüzes szekeren, világ végén viszá jö a földre hogy meg térítettse a sidokot.

K Elizeus micsoda a legnevezetesebb dolgokat tselekedék.?

F száraz lábál mene őis által a jordán vizén. valamint Illyés, a jérikó vizeit jökká tevé. a mely gyermekek. ötlet tsufolák, azokat meg átkozá. és a medvek negyven kettőt meg ölének benne, meg jövendölé a moábitákon való győzedelmét a Juda, és az Izrael királyinak, meg szaporítá egy özvegy aszonynak az olaját. egy sunámbéli gazdag aszonynak fiat ígére, és meg is³²⁰ nyeré imádsági által. ugyan ez a gyermek meg halván fel támasztá. Náámán abél pokloságból meg gyógyítá. gíézit, a szolgáját magától el üzé és bél pokloságal meg bünteté. egy féjszit a víz színén uszkaltatott. tudtára adá az Izrael királyának a syriai király titkát, meg is jövendölé az Izraélitáknak ezen királyon való győzedelmeket, végtire aző holt teste.. más holt testhez érvén fel támasztá

K Isaiás mit tselekedék valamely nevezetes dolgot? [88a:]

³¹⁹ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

³²⁰ meg is <adá> nyeré [nyeré <adá> fölé írva.]

³²¹ [A. m. fejszét]

F Egy könyvet ira a melyben akristusrol. és az Anya-szent egyházrol. oly világos jövendölések vannak, hogy inkább lehetne ötet nevezni Évangyelistának, mint sem profétának.

⁵ K Mitsoda életet éltenek aproféták?

F Igen szent életét, és rend szerént rejtékben. sanyaruán, és szegényül éltenek, tsak akkor mutattyák vala meg magokot., a midön valahová küldi vala őket az Isten.

¹⁰ K A proféták miképen viselik vala magokot a királyokhoz?

F Semmi hizelkedő kedvezéssel nem valának hozájok, nagy bátorsággal meg mondgyák vala nékik vétkeket, nem félnek vala nékik meg mondani a szomorúságokra valo igazságokot, nem hajtván, se meg vetésekre, se betsületekre, egyedül tsak azt keresték. hogy az Istennek enge-delmeskedgyenek. és az igazságát hirdesék

K A királyok miképen bannak vala a profétákal.?

F A jó királyok őket tisztelék és szereték, mint Istennek embereit., a gonosz királyok rend szerént **[88b:]** őket gyűlölék, üldözék,³²² és némelykor meg is öleték, ugy tekintvén őket mint olyanokot a kiket nem lehet el szenvedni, a kik mindenkor tsak rosz hírel mennek elejekben., a kik anépet fel lázaszttyák,³²³ keserüségre, és szomorúságra indittyák

²⁵ K Mint hogy a juda. és az Izrael királyi tudtak hogy ök az Isten emberei volnának., miért üldözék őket?

F Mert a proféták ellenkezöt tartottak az ö rosz kívánóságokal., és szent szabadsággal. beszéllettek nékik, ugyan azon időben sok hamis proféták valának., akik ketsegte-tik vala a sidokot. rendeletlenségekbén, hamis jövendöléseket tesznek vala nékik, azon valának hogy le nyomásák. és gyanóságban vétesék a királyokkal. és a népel. az ur profétáit. a királyok szivek meg romlása miat, a ha-

³²² üldözék, [Ékezhiba.]

³²³ fel lázaszttyák, [Íráshiba lesz; a variánsban is *fel lázasztották.*]

zugságot kedvellék, az igazságot gyűlölék, és üldözik az olyanokat a kik nekik nem akarának hizelkedni, hanem üdvezíteni akarák őket

Hasonlot látunk az Anyaszent egy ház historiájában, hogy bántak az olyan pásztorokat., akik Istenesen akarták végben vinni hivatalokat ⁵

K Mit jövendölnek vala a proféták?

F Meg jövendölék azt, a mi³²⁴ illeté az Isten-[89a:] népit, és azon nép iránt atöb népeket. de leg gyakrabban a Messiásról jövendölének. akit várják vala a sidok. és ¹⁰ aki által egyedül lehet üdvezülni anépeknek.

K Mit jövendölének asidok iránt?

F Meg jövendölék mind azt valami rajtok történt, de nem tsak azon időbéli dolgokat. hanem még a jövendöbélieket is. ¹⁵

Magyarázat

A proféták a sidoknak nem tsak ahadakozásokat és gyözedelmeket jövendölék meg, hanem még közönségesen. azt is meg jövendölék hogy az Izrael országa egészen el pusztulna. hogy Jérusálem, és a templom el rontatnék, ²⁰ és fel építenék egy időre, hogy a sidok a babiloniai fogságra vitetnének., és onnét viszá térnek, hogy a Messiást meg vetnék, és meg ölnék. hogy az Isten őket el hagyná., és el terjesztené az egész világra., hogy az Isten olyan népel tenne örökös szövetséget, a mely nép ötet ²⁵ addig nem üsmérte. és hogy a sidok világ végén meg fognak térni.

K Mit jövendöltek atöb népek iránt? [89b:]

F Meg jövendölték mind azt valami illeté, és történt azokal a népekel a kikel volt dolga a sidó népnek³²⁵ ³⁰ abban az időben, meg mondották világosan az egész földön lévő nemzeteknek meg téréseket., azt ki hirdették, hogy az Istent., akit tsak a sido nemzet üsmérte, imád-

³²⁴ a mi<t>illeté

³²⁵ népnék [k-p-ből javítva; a fölösleges ékezetet nem törölte.]

ta,³²⁶ annak idejében az egész népek fogják meg üsmerni, imádni, és szolgálni.

K Mit mondtok a Messiás felől?

F Meg jövendölték az ő el jövetelének³²⁷ bizonyos idejét, az öprédikálását, halálát, az ő életének, szenvedésének és fel támadásának minden részeit³²⁸ és mind azt, valami a Messiás iránt fog történni evilágon, végtire meg jövendölték a közönséges ítéletet, és az örökké való el választást, melyet fóg tenni az az, igaz bíró a jók és a gonoszok között.¹⁰

K Miért akará az Isten hogy a proféták szollyanak nem tsak az olyan jövendő dolgokrol melyek avallást tekintették, hanem még az olyanokrol is melyek a sidok hadakozásit és a szomszédságokban lévő népeket illeték?¹⁵

F Azért hogy ezek³²⁹ aprofétiak melyeknek a sidok és más nemzetek minden nap látták bé tellyesedéseket, meg bizonyítsák valóságát azoknak a nagyob dolgokra tzelőző jövendő-[90a:]léseknek, a melyeknek bé kellették tellyesedni annak idejében.,²⁰

ugyan ezen okbol láttyuk hogy valamit a kristus, a proféták, és az Apostolok meg jövendöltek a pogányok meg térésekről, a jérusalemi templom el pusztulásáról, a sidok el oszlásokrol, mind ezek nekünk, a kik láttyuk²⁵ bétellyesedéseket, meg bizonyittyák valóságát, hogy a több jövendölt dolgok, ugy mint a sidok meg térések., az antekristus el jövele., a fel támadás, az utolso ítélet, hogy mind ezek bé tellyesednek annak idejében..

³²⁶ imáda, [t – javítva olvashatatlan betüből, talán n-ből?]

³²⁷ jövetelének [k–n-ből javítva.]

³²⁸ rész<eit> eit [A javítás a törlés fölé írva tollhiba miatt, sor végén.]

³²⁹ ezek <a proféták> aprofétiak [é–a-ból javítva.]

20 Articulus.

A Tiz nemzettségnek el oszlásáról., a babiloniai fogságról. és a sidoknak viszá való térésekről

K. Menyi ideig tarta Judéában akirályok alatt való uralkodás?

F Saul. Dávid, és salomon egy más után száz esztendeig uralkodának.

Az Izrael királyi uralkodának egy más után. két száz ötven ött esztendeig. és a Juda királyi uralkodának három³³⁰ száz nyolczvan hét esztendeig. mindenestől fogva a királyok négy száz-[90b:]nyolczvan hét esztendeig uralkodának.

K Mitől vagon hogy az Izrael királyi száz esztendővel kevesebet uralkodának mint sem a juda királyi.?

F Ennek a népnek keménységiért, és bálványozásáért, az Isten minek utánna sok ideig intette volna a proféták által az Izrael királyit, és a népet, a penitentziára, reájok bostáttá haragját., úgy hogy a jövendőlések szerént az az ország egészen el pusztula, az Assyriabéliek, atiz nemzettséget fogságra vivék, a honnét el oszlának Asiának egyik részire, és a honnét soha sokan viszá nem tértenek, de juda országa ezeknek el vitelek után. még száz esztendeig fent marada.

K Miképen lett vége a juda országának.

F A sidok vétkekel meg tetézvén a mértéket, az Isten ellenek támasztá a babiloniai királyt, a ki ajövendőlések szerént. meg vevé az országot, Jérusálemet fel égeté. annak kö falait le rontá. a templomot fundámentumostól el rontá. és a népet Jékoniás királyával. fogságban vivé babiloniában.

K Menyi ideig tartá ez a fogság?

F Hetven esztendeig valamint az Isten meg [91a:] mondatta volt Jeremiás által

25. 12. 29. 10.

30

³³⁰ [A. m. három]

K Miképen éltenek babiloniában a sidok?

F Magokban szálván hiven szolgálák az Istent. a profétáknak lelki gondviselések alatt. a kiket az Isten gondviselésekre küldte fogságokban

⁵ K kik valának azok a proféták?

F Leg nevezetesebek. Ezekiel, Daniel, habakuk. sophonius.³³¹ Aggeus, Zakariás, és Malachiás.

K kitsoda ada szabadságot a sidoknak.?

F Cyrus, apersiai király: a ki is el foglalván a nap keleti országokat, szabadságot ada a sidoknak hogy hazájokban viszá mehethének. Jérusálemet, és a templomot meg épithetnék, a szent Edényeket viszá adatá; és nagy ajándekot ada nékik.

K Miért bánék Cyrus ilyen formában a sidokal.?

¹⁵ F Mert meg mutaták néki hogy Isaiás aki két száz esztendővel élt ő³³² előtte. név szerént nevezvén, ötet, meg jövendölte hogy ő fog uralkodni a nap keleti országokon, és hogy ő fogja meg építeni jérusálemet. és a templomot **[91b:]**

Isai 44. 28.

²⁰ K kik vivék viszá a sidokot, és menyi számuan térének viszá Judéában.?

1 Esdr. 2.

F Mind esze valának negyven két ezer, három száz hatvanon, ezek fejek vala Jésus. a fő papnak josedeknek fia, és Zorobábel. a salathiel fia.

²⁵ K Tsak a juda és a benjamen nemzetségéből térének viszá judéában?

F Ezel aket nemzetséggel, atöb nemzetségéből is lehet hogy viszá térének, de azután nem vala semmi különböztetés közöttök, és ajuda nemzetségéről neveztetének

Esdr 4.

³⁰ mindnyájan., és akiket az olta nevezik sidoknak

K Hamar meg építteké avárost és a templomot?

F A templom fel állítását nagyon meg akadályozák a samaritánusok. akik is irigységből oly edictumot nyeré-

³³¹ sophonius. [u-ás-ból javítva; először *sophonias*,-t irt.]

³³² ő [Beszúrás.]

nek tsalárdsággal³³³ Cambyses királytól. a Cyrus fiától, a mely parantsolá a sidoknak hogy félben hadnák a munkát, a mely hatvan esztendeig úgy marada., és tsak a hoszu kezü Artáxerxes király uralkodásának huszadik esztendejében adaték szabadság a sidoknak hogy a jerusálem kö falait fel állithasák, a Cyrus első edic-[92a:]tuma után hetven esztendővel,. Néhemias vala fejek akor a sidoknak., de olyan nagy bajal épittik vala azokat a falakat hogy egyik kézel dolgoztanak, a másikával. a fegyvert tartották. 10

K Ez a második templom valaé olyan gazdagon epitve mint az első?

F Sokal aláb valo volt ha akülső ékeségeket tekéntyük, de ennek ditsösége sokal fellyeb haladá a salamon templomának ditsöségit mert emeg szentelteté a kristus jelen valo létivel. 15

K Mit jelentének azok az akadályok a melyeket találának a sidok a templom és a város építésében?

F Jelente azokat az üldözéseket a melyeket támaszt az ördög akristus tanitvanyi ellen, fő képen a melyeket fog támasztani az utolso idökben., hogy bé ne mehesenek a menyei Jerusálemben. 20

K Mit jelente eza második templom. amelyet a fogságbol valo viszá térés után epitének?

F Jelenté a keresztyéni Anyaszent egy házat. és az új testamentumot, a melynek ditsösége fő képen belső lévén felyül haladgya a synagogának ditsöségit. a mely tsak külső képen valo volt [92b:] 25

S. Aug. de civ.
lib 18. Cap 48.

K Mit jelente a, hogy a sidok egyik kézel dolgoztanak és a templomot építették, a másikával oltalmazták magokat 30

F Jelenté azt. a mit kel tselekedni akeresztyéneknek, nem dolgozhatnak a menyei épületen a melynek fundamentuma a kristus, hogy ha egy szers mind nem hartzol-

³³³ tsalárdsággal [gal-bol-ból javítva.]

nak³³⁴ az ördög ellen. a ki is mint az ordito oroszlány szüntelen körülöttök forgolodik hogy őket el. nyelve., és ne engedgye nékik a mennyei épületen munkálodni.

21 Articulus.

Hogy mitsoda rendben valának a sidok meg szabadulások
után. mind adig még a romaiak el nem pusztították
mind egészen

K Mikor a sidok viszá térének a fogságbol. a királyok⁵ igazgatáké őket mint annak elötte?

F Nem, hanem a persák alat valának, azután nagy sandor alat., a ki el foglalván a nap keleti országokat. Dáriust a persák utolsó királyát meg győzé, országát el foglalá; a nagy sandor halála után akapitányi fel oszták¹⁰ magok között abirodalmat. Ptolomeus egyiptumban királyá let, seleucus babiloniában. és syriában uralkodék. ptolomeus judeát meg-[93a:]vevé., és nagy számú sidokat vive fogságra egyiptumban., ennek helyében következék ptolomeus philadelphus., e jól bánék asidokkal., és szabadságot¹⁵ ada azoknak a kik viszá akarának menni judeában, közönségesen azt tarttyák, hogy ennek idejében fordították a szent könyveket görög nyelvre. a hetven magyarázok ezeknek fordítások nagy tiszteletben vagyon az Anyaszent egy házban, philadelphus után következék. ptolomeus Evergetes, azután ptolomeus Epiphanus. ezek igen²⁰ üldözék a sidokat

Abban az időben él vala a nagy Antiochus. a syriai király, aki szövetséget vete philipusal. a Macedoniai királyal., hogy ki foszthasa ptolomeus Epiphanust az²⁵ egyiptumi királyságbol., ezek a királyok igen nagy pusztításokat tesznek vala akoron judeában

³³⁴ hartzolnak [r-l-ből javítva.]

Antiochus után következék seleucus philopator; emeg kedvelvén oniást afő papot. jó erkölcséért, bővön adata néki mindent a mi kívántaték. az áldozatokhoz.

Seleucus után következék Antiochus epiphanus. ez el hiresíté magát istentelenségiért. a fő papot oniást letevé,⁵ és ezt a szent hivatalt. hol – [93b:] egynek, hol másnak adgya vala, a Jerusalemi templomot fel dulá. a sidokal meg akará változtatni vallásokot., azt a szent embert Élézárt erre valo nezve meg öleté, a hét egy testvér atyafiakot kinos halálal meg öleté anyokal együt,¹⁰ és egy szombaton mind meg öleté azokat kik az áldozatra esze gyűltenek vala. vegtíre maga is nyomorult halálal hala meg. az Isten meg büntetvén ötet.

Ezekben az üldözésekben Matathiás tized magával a pusztában el bujdosék. a hol inkább szereté füvel élni mint¹⁵ sem meg tiltot hust enni.

Az után fegyvert foga és ő utánna az ő fia³³⁵ a hires judas Makabaeus a vallás meg oltalmazására.

Ha szinte a sidok Matathiásig a felyeb említet királyok alat valának is, mind azon által a nemzet respublica²⁰ formában vala, és azt a fő pap igazgattyá vala, a fő tanatsot nevezék sanedrinusnak, a nemzet pedig tsak adoval tartozik vala akirályoknak

K szabad valaé Matathiásnak. és az ő fiának³³⁶ judásnak fegyvert fogni Antiochus ellen abbol. azokbol hogy²⁵ boszut állyanak rajta avallásért?³³⁷ [94a:]

F Soha nem szabad atörvényes hatalmak ellen támadni, a királyoknak, olyan szin alat hogy a vallást üldözi, a kristus nem akará hogy szent Péter kardgyával oltalmazná ötet, az első keresztyenek a pogány császárok³⁰ ellen nem oltalmazák vala magokot, noha igen üldözék

³³⁵ fia<i> a hires judas

³³⁶ fiá<i>nak judásnak

³³⁷ avallásért? [v – megkezdett hosszúszerű betűből javítva.]

Matth 26. 52.
Tertul. apolog.
cap. 18. et 48.

Jerem. 29. 7.
baruk. 1 11

1 Makab. 2. 26.
27. 2 Makab.
10. 29.

öket, az oltalmazás könyen meg lehetet volna töllök, de még is más fegyverel ellenek nem állának, hanem az imádságal., és a békeseges türesem, és magokot meg kü-lömböztetek atöbbitöl a fejdelmekhez valo hüségék által.

⁵ A sidok hasonlot tartottak, az Isten azt parantsolta vala nékik hogy békeségel szenvedgyék a babiloniaiaknak³³⁸ rabságát, hogy engedelmesek legyenek fejdelmekhez. és imádkozanak érettek,

A Midön tehát Matathiás és az ő fia Judás fegyvert¹⁰ fogának Antiochus ellen. hogy magokot oltalmazzák, és a nyomoruság alol kivegyék, ök azt. természet felet valo, és nyilván meg üsmért Isteni sugarlásbol tselekedék, és olyan buzgoságból a mely annak előtte fel indította vala phinét az Istent meg bántok ellen. az irás ezt adgya¹⁵ előnkben, azt is fel teszi, hogy az Isten a Makabaeusokhoz valo kedvezésit sok tsudák által meg mutatta, és mint [94b:] örökös ur meg parantsolá a Makabaeusoknak hogy fegyvert fognának

Azt is ezekhez tehetni hogy Antiochus nem vala örökös ura a sidoknak, tsak erőszakoson birta öket, söt még a maga országa is a³³⁹ seleucus fiáé volt Demetriusé.

Az Isten népének vala tehát nagy igasága ahoz hogy magát az iga alol fel szabadittsa. mihent arra alkalmatóság adatnék, valamint tselekesznek az Izraéliták Gedeon,²⁵ sámson, és más birák alat. akiket az Isten támaszttya vala fel. öket ki vennék az Mádiániták, amoniták. és a filisteusok igájok alol.

K Mitsoda nemzetségből vala Matathiás?

F A lévi nemzetségből, és az Aaron maradékából.³⁰ mivel azt láttyuk hogy judás Makabeus és az ő fia a papi hivatalt³⁴⁰ viszik vala végben a templomban, és hogy

³³⁸ a babiloniaiaknak [Második ia – beszúrás.]

³³⁹ a [Beszúrás.]

³⁴⁰ a papi hivatalt [h-a-ból javítva.]

más egyik fiát. jonathást fő papnak tévék amely tsak az Aaron maradékít illeté.

K Mellyek valának a Judás Makabeusnak leg nevezeteseb tselekedeti?

F sok számu gyözedelmet vett Antiochuson és az utánna valo királyokon, és más egyéb népeken. Jérusálemet meg vevé. atemplomot meg tisztittá. [95a:] és meg szentelé., és ennek a meg szentelésnek emlékezetire innepet rendelete, a melyet akristus meg tartá. az ő nagy vitézsége, és sok gyözedelme az egész földön el hiresíté az ő nevét.,¹⁰ végtire el vesze egy olyan hartzon a melyen nyolcz század magával sok számu nép ellen kellették hartzolni., a mely hartzon nagy jelit mutatá hitének, és vitezséginek.

K ki következék Judás Makabeus után; ki vezérelé ahadat, és ki igazgatá anépet?¹⁵

F Leg első vala jonathás. aki azután meg egyezteté amaga személyében a világi hatalmat a fő papi hivatalnak hatalmával, ez után következék simon az öttse, ez igen nevezetes vala bátorságáért, és jó erkölcsiért., eleg első vala anemzetin valo tsendes uralkodásban³⁴¹ a babiloniai fogság után, eztet meg ölek árulásal. egy vendég-ségben és maga után hagyá a fő papságban. és a fejdelem-ségben a fiát Jánost. akit nevezék hircánusnak.

Ez után következék judás, a kit nevezék Aristobolusnak., euvé leg előbször a királyi nevet magára, a babiloniai fogságok után a sidoknak ez után uralkodék Alexander Jannaeus, ennek [95b:] két fia vala, az egyik hircanus, a másika Aristobolus, Alexandra³⁴² királyné. az ura halála után uralkodék a sidokon. ez hircanus fejére tévé a koronát. és fő papnak is tévé. de ez a királyné meg³⁰ halván., Aristobolus ki fosztá a bátyát mind a koronából. mind a főpapságból.

³⁴¹ uralkodásban<>

³⁴² Alexandra <az ura> királyné. az ura

Aristobolus idejében a nagy Pompéjus a sidokot a romaiak adozása alá veté.

Pompejus a hircanus segítségire menvén. vizsá helyezteté székiben. de meg nem engedé néki hogy a királyi nevet viselje., és el vivé magával Aristobolust, hogy nagyob ditsőséget mehesen bé romában

Azután Pachorus a parthusok királya judéában menvén Hircánust le tevé, és Antigonust az Aristobolus fiát helyezteté helyiben

¹⁰ De tsak hamar ezután a nagy Hérodés, aki nem születet sidó volt, hanem Idumeus, szabadságot nyere a romaiaktól hogy viselhesse a királyi nevet és azután judéában mene hadakozni Antigonus ellen. a kit meg gyöze., és a gyözedelem után tsendeségben uralkodék, az ő uralkodásának a vége felé jöve evilágra a kristus, az emberek meg váltoja.

A Hérodés halála után az országát Augustus [96a:] császár agyermekei között fel osztá. felét Archelausnak adá, és atöbbit fel osztá Herodes antipas, és philipus között.

Augustus le tevé Archelaust kilencz esztendő mulva. és szám ki vetésre küldé galliában³⁴³ bécsben a hol meghala. és az Archelaus részit romai tartományok közü számlálá.

²⁵ Aztot láttyuk is az Évangéliumból hogy a midön a kristus el kezdé tanítását a romaiak birták Jerusálemet, és az egész judeát. a melynek pilatus vala gubernátora., azt is el mondhatni hogy tsak nem mind az egész szent földet ök birták. mivel Hérodés Antipásal. és philipusal úgy bántanak valamint jobágyokal. noha ezek a fejedelmek királyi nevet viselnek vala, valamint a szent írásban láttyuk.

³⁰ Végítire akristus halála után a sidok fel akarván magokot szabadítani a romaiak alól. judéából ki üzetének. a

³⁴³ galliában [Középső *a*-l-ből, vagy megkezdett *b*-ből javítva.]

templom, és Jerusálem egészen el rontaték. és ök az egész világra el oszlának., meg mondgyuk ez után az okát ennek a pusztulásnak

22 Articulus.

A sidoknak arabságbol valo meg szabadulásoktól fogva a Messiás el jöveteléig valo szokásokrol. és vallásokrol.

K A rabságbol valo meg szabadulás után. a [96b:] sidoknak vala é profétájok mint annak előtte?

F Malachiás aki Aggeus és zakariás idejében profetizált, leg utolso volt aproféták közöt. nem is vala más utánna³⁴⁴ keresztelő szent jánosig.

K Malachiástol fogvást szent jánosig mennyi idő telék el?

F Mint egy négy szaz ötven esztendő nézd meg a Chronologistákat.

K Azon idő alat Istenesen élteneké a sidok.?

F Tsak nem olyan hamisak valának mint az előtt, eki tettzik a Makabeusok könyveiböl és a josef historiájából., mind azon által valának szent emberek is közöttök, szent Agoston azt mondgya hogy akoron asidok sokal hamisabbak valának mint sem aproféták idejében

K ki valának azok. akik a szent életel meg különböztek magokot atöbitöl?

F oniás, afő pap. és³⁴⁵ ennek fiai simon és Élázár, és ezeken kívül. a hét martyrok. az Annyokal együt, azután Matathiás, és más egyebek a kiknek meg lehet látni neveket a makabeusok könyveiben.³⁴⁶

K A fogság után a sidok bálványozánaké mint annak előtte.?

[97a:] F A mely üldözéseket szenvedének a egyiptumi

³⁴⁴ utánna <szent Jan> keresztelő szent jánosig.

³⁴⁵ és <ne> ennek

³⁴⁶ konyveiben. [Ékezhiba.]

s. Aug. de civ.
libr 18. cap 35

De civ. lib 18
cap 45

kiraly ptolomeus., és a syriai király Antiochus alatt, azok sokakat meg ejtének., de arabságból való viszá terések után, nem látjuk hogy olyan hajlandok lettek volna a bálványozásra³⁴⁷ mint annak előtte.

⁵ K Mit jelente az üldözés melyet szenvedének a sidok Antiochus alatt?

s. Hier. cap 7. 8.
11. 12. in Dan.

F Jelenté azokat az üldözéseket melyeket fognak. szenvedni akereztyének világ vége felé az³⁴⁸ Anti kristustól.

¹⁰ K Abban arendeletlen és homályos időben a melyben semmi világositást nem ad vala az Isten asidoknak a proféták által, mitsoda rendben vala a nép között a valás?

¹⁵ F A Makabeusok halálok után. sok féle vallás kezdődék, és a fariseusok. sok féle magyarázatot adának az Isten törvényihez, a melyek vagy emberi, vagy babonások. vagy tellyeséggel ellenkezők valának a szent törvényel.

K Melyek valának azok avallások?

²⁰ F leg nevezetesebek a fariseusoké, saducéusoké. és az essenianusoké.³⁴⁹

K kik valának a fariseusok?

josef hist. lib 13.
c. 9.

²⁵ F Azok olyan sidok valának, kik külső képen mértékletes életet éltenek, de belső képen meg valának romolva, ezek sokban meg változtatták a törvényt., akristus [97b:] sok dolgokat hánya ezeknek szemekre

K kik valának a saduceusok?

josef hist lib 13.
c. 18.

³⁰ F Ezek Istentelenek, és szabados életüek valának, a lélek meg halhatatlanságot tagadták. se atestnek, fel támadását, se az örök büntetést nem hitték. a sidok között a nagy urak és a gazdagabbak ezen a válláson valának.

K Kik valának az Essenianusok.?

F Azok olyan sidok valának, kik Istenesen éltenek, a

³⁴⁷ a bálványozásra [s-r-ből javítva.]

³⁴⁸ az [z-n-ből javítva;] Anti kristustól. [tol-tus-ből javítva.]

³⁴⁹ essenianuseké. [Utolsó e – íráshiba; alább helyesen, o-val írva.]

kiknek tiszta vallások és szokások vala, némellyek közülök meg nem házasodtanak, akik pedig meg házasodtanak a törvényre igen vigyáztanak. ezek igen mértékletes életet éltenek., vannak olyan auctorok kik azt tarttyák. hogy a mit josef és filo irnak a Esseniánusok felöl, azokat a sidokot kel rajtok érteni., a kiket meg térítének az Apostolok a szent Lélek le szállása után 5 Act. apost Cap 2.

K Melyek valának atöb vallások?

F Illyenek valának a samaritánusok. a hemero pabtisták,³⁵⁰ a hérodiánusok 10

K Kik valának a samaritánusok?

F Valóságos sismaticus sidok valának, mivel nékik különös templomok, oltárok, és papjok vala. a kik nem függöttek a fő paptol.

[98a:] Magyarázat 15

Ez a aszakadás Jeroboám alat kezdödék. és tarta mind addig még a tiz nemzetség el nem oszlék.

Az el oszlás után babiloniából. egy papot küldének samariában, hogy az igaz Isteni szolgálatot fel álltssa a nép között, atartományban lévő sok bálványozok miat, a samaritánusok igen sok babonás dolgokat elegyitettek vala a sidok Cérémoniai közü. sanaballatus, egy samaritanus fejdelem engedelmet nyere nagy sándortol hogy templomot építhetne a gárizim hegyén, hasonlot a jerusalemi templomhoz. sido papokot hivata. kik a templomában szolgálának, sannaballatus ezeknek a vallástol el szakadot papoknak fő papjoká tévé Manasest, a fő pap Jeddus atyafiát., az oltától fogvást mindenkor nagy vete kedés volt a sidok, és a samaritánusok között, amely még a kristus idejében is tarta. hogy hol kellettnek imádni az Istent., és ez a két nép soha meg nem egyezheték egy másal. 20
25
30

A samaritánusok többet benem vettek a szent Irásbol

³⁵⁰ pabtisták, [Alább is így; a. m. baptisták]

tsak az ött könyvét Mojsesnek. azt tagadák hogy az Isten tsak Jérusálemben akarja hogy imádják [98b:] és szolgálják, a többiben mind inkább meg egyeznek a sidokal.

K kik valának a hemero pabtisták?

⁵ F Ezeket a sidokot így nevezik vala görög nyelven. a mely tézsen minden napi mosodást. mivel minden szenttségeket abban tartották hogy minden nap meg mosták magokot, ezek a fel támadást nem hitték.

K kik valának a herodiánusok.?

¹⁰ F E szerént nevezék az olyan sidokot akik azt tarttyák vala hogy a nagy herodes volt a messiás. némellyek pedig azt tarttyák, hogy a harodianusokon azokat a tiszteteket kel érteni. akik adót szednek vala a romaiak számára

K Mi okozhatá a herodiánusok vallását?

¹⁵ F A hogy a sidok mindnyájan abban ahitelben valának, hogy az idő el jöt volt a melyben a Messiasnak el kellett jöni.

rom 3 10.

Mind ezekből valamit mondottunk ki tettzik ha³⁵¹ sidok nagy meg romlásban valának a kristus el jövetelkor.
²⁰

23 Articulus

Hogy mitsoda állapotban valának apogányok Ábrahám hivatásától fogvást a Messiás el jöveteléig

K A midön a sidok ilyen meg romlásban valának [99a:] miképen élnek vala atöb nemzettségek?

F Azt láttuk hogy az Isten el hagyta vala őket vétkekben, a midön Ábrahámot³⁵² választá, hogy Attya lenne
²⁵ a sidó nemzetnek, azon időtől fogvást apogányok a bálványozásban, és a meg romlásban éltenek, es a mint szent Pál le írja az ő rendeletlenségeket az irtoztató.

rom. 1. 18

K A több nemzetek anyira el hagyattattak valaé Isten-

³⁵¹ ha [Valószínűleg íráshiba *hogy a* helyett.]

³⁵² Ábrahámot [*a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

től Ábrahám hivatásától fogvást, hogy ne lett volna egy is közöttök a ki üsmérte, és szolgálta volna az igaz Istent?

F *Egyedül tsak a sido népet lehete azon időtől fogvást nevezni az Isten népének.* mondgya szent Agoston *de azt sem tagadhatni* mondgya ez a szent Atya. *hogy ne let* ⁵ *volna valaki a töb nemzetek közöt is, a ki a szentek társaságához ne tartozot volna*

de civ. lib 18 cap
47

K Mit kellették tselekedni apogányoknak a Messiás eljövetele előtt hogy magokat meg szentelhesék.?

F Az Istenben kellett hinni. ötet imádni. néki engedelmeskedni, alélek üsméret, és az egyenes okoságnak törvénye szerént élni, hinni, és reménleni ameg váltóban

K Üsmérünké valakit a pogányok közöt akik eszerént éltenek volna?

F A többi közöt az irás kettöröl szól. akik igen [99b:] ¹⁵ bölcsek, és Istenesek valának, ugy mint. Jób. és Melchisedek, mindenike figurája vala akristusnak

A pogányok közül másokot is nevez az irás, ilyenek valának a Ninivébéliek. kik penitentziát tartának a Jonas prédikálására. azt el lehet hinni hogy a sidok el széledvén. ²⁰ a nemzetek. a kik közü vivék a szent könyveket meg tanulhaták azokbol a Messiás eljövetelét.

K kivala Jób?

F Ez a Husz földin lévő nap keleti fejdelem vala. igen egyenes. és Isten félö vala eminden féle képen meg próbáltaték eföldön, mind ezekben a próbákban példája vala a leg tekéleteseb békeséges türésnek, az Isten meg is koronázá az ő békeséges türésit, eföldön, viszá adván néki duplán amit el vesztet volt. és Jób meg hala az Isten áldásában. ³⁰

K Miben jelenté Jób a kristust?

F 1 Az ő ártatlanságában. 2 kísértetiben és szenvedésiben. 3. békeséges türésiben. 4. az ő ditsőségiben mely meg koronázá békeséges türésit, és a mely képzelé akristus fel támadását. és menyben menetelét. ³⁵

s. Greg. in jób.

K kitsoda vala Melchisedek?

F Ennek se születésit. se nemzettségit nem tudgyuk, hanem tsak azt tudgyuk hogy papja volt a magóságbélinek, és sálemi király volt. hogy ez Ábrahám eleiben [100a:] mene, a midön amaz meg veré az ött királyokot,⁵ hogy kenyeret és bort áldozan³⁵³ Istennek, a gyözedelemért valo hálaadásul., hogy Ábrahámot meg áldá, és Ábrahám a nyereségből néki meg adá a tizedet

K Miben jelenté Melchisedek akristust?

ps. 109. F Valamit az irás mond erről a szent emberől. a mind¹⁰ a kristust jelenti. és az ő papságát, valamint ezt szent pál szépen fel teszi. a sidokhoz irt levelének hetedik résziben. ezért is nevezi az irás akristust Melchisedek szerént valo örökös papnak

K Miért engedé meg az Isten ezt a közönségesen valo¹⁵ meg romlását a sidoknak. és atöb népeknek el jövelele elöt.

rom. 3. 9. F Azért hogy meg mutassa irgalmaságát mind egyikén, mind a másikán, hogy meg szégyenittse az emberek kevelységit, meg üsmértetvén vélek tehetetlenségit³⁵⁴ a magára el hagyatot emberi okoságnak, és hogy suhajttsák. a meg szabadítot a Mesiást, és hogy észre is vegyék anyi meg orvosolhatatlan³⁵⁵ sok nyomoruság után.. a meg szabaditonak szükséges voltát.

³⁵³ áldozan [Az *n* betű későbbi beírás.]

³⁵⁴ tehetetlenségit [Első *e-s*-ből javítva.]

³⁵⁵ meg orvosolhatatlan [Ékezethiba.]

[100b:] V³⁵⁶ Rész
A kristus Jésusrol.

Első Articulus

A Messiás el jöveteléről való bizonyságok. a melyek már bé tellyesedtenek a proféciák³⁵⁷ szerént. A kristus Jesus személyében.

K Tudgyuké miaszt bizonyson hogy a Messiás a ki meg ígértet volt az embereknek már eljött, és hogy tsak hejában várják most a sidok?

F Igen is tudgyuk, mert a profétiákban nevezet idő a Messias el jövetelére már regen el mult. és ezek a profétiák mind bé tellyesedtenek a kristus Jéusban. 5

K Melyek azok a profétiák amelyek a Messiás el jövetelének idejét meg mondották?

F Jácob, Daniel, Aggeus. ezeknek a profétiai ez iránt leg világosabak 10

K Mitsoda a Jacób profetiája ez iránt?

F Jácob már halálán lévén. meg jövendöle sok féle dolgot melyek az ő gyermekeit. és azoknak maradékit illeték, Judának pedig mondá. hogy nem vétetik el tölle a birodalom, és a törvény tévö. azö maradékjátol. mig el nem jö a [101a:] Messiás és sok népek gyülnek ő hozája 15 11. Gen. 49. 10.

K Miben bizonyityta emeg hogy eljött a Messiás

F Abban hogy közel vagyon tizen hét száz esztendeje hogy a sidoknak nintsen kiralyok., se valamely más elöttök valojok a magok nemzetéböl., vagyon is már tizen hat száz esztendeje hogy az országokbol. ki üzettek. és az olta viszá nem mehetnek. 20

K A Messiás valójában el jötté mindgyárt mihent a sidoknak magok nemzetségből való királyok vagy más elöttök valojok nem vala? 25

³⁵⁶ <5.> V Rész

³⁵⁷ a pro<fiák>féciák [féciák szórész későbbi beírás.]

F Igen is. mert a midön a kristus Jésus a Messiás a földre jöve herodes nem vala sido nemzettségből valo. hanem Idumeus, noha sidok királyának hitták ötet, a romaiak uralkodnak vala ezen a nemzeten., ugy anyira.
5 hogy a romai gubernator parantsolt az országban, és a sidoknak a kristus idejében nem vala szabad halálra itélni valakit

joan 19. 15

A sidok magok meg vallák. hogy nem volna királyok, hanem császárjok, a pedig bizonyos hogy az olta viszá
10 nem vették magoknak ahatalmat, minek előtte pedig a romaiak birodalma alá nem estenek volna, és a hatalmok meg vala, vagy ha némelykor el vették is tőlök, az igen kevés ideig tartá., aleg- **[101b:]** hoszab fogságok ababilon-
niai fogságok volt. amely hetven esztendeig tartá, de még
15 akor volt hatalmok a halálra itélni. a mint eki tettzik a susánna historiájából. azután is noha adot fizetének a Médusoknak, a persáknak, a Görögöknek, a syriabéliek-
nek. az egyiptumi királynak, de mind azon által a fő papok igazgatták az országot tellyes hatalomal., akik is
20 végtire királyi titulust vevének magokra., és ezeknek az utolso sido királyoknak hatalmok éppen a kristus el jöveteléig tartá, hogy a Jácob profetiája bé tellyesednék, hogy az ő birodalmok addig tart. mig nem eljö a Messiás.

K A Daniel profetiája mit mond a Messiás el jöveteléről?
25

F Midön a sidok babiloniában lettenek volna fogságban. az Isten Gábriel Angyalát küldé Danielhez., hogy meg mondaná néki, hogy a népnek meg szabadulása, és Jerusalemnak meg épitetése.³⁵⁸ felöl valo parancsolatnak
30 ki adásától fogvást a Messiás el jöveteléig hetven hetek léznek. hogy a hetven hetedik hét közöt a Messiás halálra tétetik., hogy a maga népe ötet el hagyja, ez okáért **[102a:]** öis el fogja hagyni a maga népit, hogy aváros és a templom egészen el pusztitatik, hogy a templom el

³⁵⁸ meg épitetése. [Szóvégi e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

rontása előtt utálatóságokat tselekesznek a szent helyben és hogy azután a nép egészen való el pusztulásra jut. a mely az időnek végiig fog tartani.

Dan. 9.

K Ez a profetica meg bizonyítottaé hogy a Messiás már el jött.?

5

F Igen is meg. mert ha a daniel heteit nap számra veszük, csak négy száz kilenczven napot tézsen, és hogy ha a heteket esztendőkre számlállyuk valamint a szent írásban szokot lenni. tehát ugy négy száz kilenczven esztendőt tézsen

levit 23. 16.

10

Annak pedig vagyon már tizen hat száz esztendeje hogy ajerusalemi templom egészen el rontatot és hogy az egész sido nép az egész világra el széledet. hordozván magokkal a profetiának látható képen való bé tellyesedésinek jelit.

osé. 3. 4.

15

Sok ideje vagyon tehát annak hogy a Messiás el jött.

E ki is tettik a régi dolgokból, mert a midön pompéjus meg vette volna Jerusálemet, a sidok mindnyájan azt tartották hogy a Messiás felől való profétia bé tölt volna. annak nagy hire is volt minde[102b:]nüt, hogy nap kelet-
ről egy olyan támadna a ki az egész világot maga alá
hodoltná.

20 josef lib 6 Cap 31

K Ez a profetia meg bizonyítottaé hogy a kristus Jesus a Messiás?

F Igen is meg, mert valamit jövendöltek a Messiás felől
amind bé tellyesedet a kristusban.

25

Magyarázat

A kristus jesus a³⁵⁹ hetvenedik hétnek aközepiben öletetet³⁶⁰ meg, attol aparantsolattol fogvást számlálván a melyet a hoszu kezü³⁶¹ Artaxerxes adot vala ki birodal-³⁰

³⁵⁹ a hetvenedik hétnek [a előtt egy megkezdett h betű felső szára, melyet nem törölt.]

³⁶⁰ öletetet meg, [Ékezethiba.]

³⁶¹ hoszu kezu [Ékezethiba.]

mának huszadik esztendejében. hogy fel építsék Jérusalem városát. akkor a sidok el hagyák, és meg tagadák akristust. azért ők is meg vettetének. erre való nézve a romaiak ellenek menének. a várost, és a templomot el
5 pusztíták, meg lehet látni a josesz historiájában hogy mitsoda utálatosságokat tselekedtenek akkor a sidok a templomban, és a tsudalkozásra méltó hogy az olta az egész világra el vannak szélyedve és hogy megnyit igyekeztenek azon hogy viszá mehesenek., avárost, és a templomot
10 meg épithesék. sőt még apogány császárok is voltak azon hogy nékik³⁶² meg épitessék. a keresztyén valláshoz való gyűlölségből. de azt soha véghez nem vihették
[103a:]

K Vagyoné meg más profetiája Danielnek a Messiás el jöveteléről.?

15 F Vagyon. mivel ez a proféta le írta hogy az Isten miképpen mutatta meg néki a birodalmaknak egy más után való következéseket Nabugodonozortol³⁶³ fogvást a Messiás el jöveteléig. a melyek ezek, a babiloniai, a persiai, a görög, és a romai birodalmak, a romai birodalom
20 avashoz hasonlitanak, a mely mindent meg gyöz, és el ront. az ugy is volt. mert ők az egész világnak parantsoltanak, a proféta az után mondgya. hogy „ezeknek a birodalmaknak idejében az Isten más birodalmat fog támasztani. amely hasonló lészen az égből le eset kis köhöz. ez
25 a birodalom³⁶⁴ maga alá veti erőszak nélkül a több birodalmakat, és az a kis kö, oly nagy hegyé lészen, a mely bé tölti az egész földet, Az az, hogy ez az új birodalom eleinte igen kitsid lészen, de idővel az egész földre fog terjedni, és örökké fog tartani”

30 K Mitsoda értelme vagyon ennek a profetiának?

F Az az, értelme hogy az Isten el fogja küldeni a

³⁶² hogy nékik <meg hogy nékik> meg épitessék.

³⁶³ Nabugodonozortol [z-r-ből javítva.]

³⁶⁴ birodalom <v> maga alá veti

Messiást evilágra, a ki a szent írásban sok helyen a köhöz hasonlítatik, aki is fel fogja állítani az ő [103b:] lelki birodalmát. az anyaszent egy házat, aromai birodalomnak el romlására., az Anyaszent egy ház birodalmának kitsinnekkellették lenni. eleinte, a mint hogy az Évangéliumban a mustár maghoz hasonlítatik. a mely igen kicsiny mag, de pálestinában nagy fák lesznek belőle.

K Ez a profetia bé tölté.

F Tellyeséggel bé tölt. a kristus Jesus Augustus Császár idejében jött, el. a ki is első romai Császár vala. a kristus birodalma igen kitsid volt eleinte de azután lassan lassan meg nőtt minden emberi segítség nélkül, birodalma alá is veté a pogány császárokat Constantinustól fogvást. a ki ura vala a romai birodalomnak., és már annak sok ideje vagyon hogy a kristus lelki birodalma az egész világra el terjedet

K Mitsoda az Aggeus profetiája a Messiás el jövetelének idejéről?

F A babiloniaiak el rontván a templomot Zorobabel fel építeté, de mint hogy a sidok nagy külömbséget³⁶⁵ látának az első., és a másodsor fel építetet templomnak szépsége közöt. azért ök nagy szomorúságban valának., hogy pedig meg vigasztaltassanak., az [104a:] Isten ezeket mondatá nékik az Aggeus profétával.³⁶⁶

Ezt mondgya a seregeknek ura, még egy kevés idő vagyon és én meg inditom az egeket, és a földet. és a tengert, és az egész világot, és meg indittok minden népeket és eljö az egész pogány népeknek kívánsága, és bé töltöm etemplomot ditsőségel. nagyob léssen ennek aháznak ditsősége, hogy nem az első háznak ditsősége., azt mondgya a seregeknek ura. és ezen ahelyen adok békeséget

Aggeus 2. 7. 8.

K Miben bizonyította meg ez a profetia hogy a Messiás eljött?

³⁶⁵ külömbséget [Ékezethiba.]

³⁶⁶ profétával. [protéfával.-ból javítva; f-t-ből, t-f-ből javítva.]

F Abban hogy ez a profetia azt mondgya hogy a Messiás kevés idő alatt el fog jöni és meg ditsösíti azt a másodsor építet templomot a maga jelen való létivel, a mely ditsősége³⁶⁷ nem lehet a salamon templomának, ⁵ ha szinte nagyobb gazdagsággal valais építve. vagyon pedig már annak tizen hat száz esztendeje hogy az a templom el rontatott, tehát még annak előtte el jött a Messiás

K Ez a profétia meg bizonyítjaé hogy a³⁶⁸ kristus Jesus a Messiás? **[104b:]**

¹⁰ F Igen is meg, mert csak egyedül akristust tekintik ezek a profétiák

Magyarázat.

A kristus Jesus mint egy ött száz esztendővel jött el ezután a profetia után., a mely nem sok idő az előbbeni³⁶⁹ időkhöz képest, ő a minden népeknek kívánsága, mert ő általa hivatottak minden népek az igaz Istennek üsméretire. a mint ezt meg mondták sokan a proféták, és a szükségét, a mely vala nekik eljövételére; azt nevezék kívánságnak valamint azt szokták mondani hogy a száraz föld kíványa, és várja az esőt. A kristus Jesus meg indította az egész földet. az ő eljövételével. mert ő mindeneket meg ujjtot. Mondgya szent Pál. mind az égben, mind a földön, ő töltötte be sokal nagyobb ditsőséggel. a második templomot az elsőnél, a maga jelen való létével, ²⁵ az Isten bekeséget adott azon a helyen, mivel a kristus ebben a templomban ment imadni az ő Attyát., és tanítani az embereket az üdveségnek uttyára, a midőn az Istenel meg békelteté **[105a:]** az embereket, és meg nyitá a Meny országnak kapuját a valóságos sánctuariumot, ez ³⁰ a profetia nem szól tehát másról. hanem a kristus Jesusról.

s. Hier s. cyril
alex., in agge.

³⁶⁷ ditsősége [Második s-g-ből javítva; ó íráshiba ő helyett.]

³⁶⁸ hogy a <hogy>kristus Jesus [Törlés a sor elején.]

³⁶⁹ előbbeni [bb-tt-ből? javítva.]

K Hát a több proféták mit mondtak. valami oly nevezetes dolgot a Mesiásról?

F Az ő születésének, életének, és halálának leg kisebb része is meg volt jövendölve, és még holta után is hogy mi fog következni, a mint ezt meg fogjuk mondani az ő életének rövideden való historiájában. ⁵

K Bizonyosé az hogy ezeket a profetiákat nem a keresztyének tsinálták a meg lött dolog után?

F Ezek a profetiák oly világosak, hogy még a pogányok is valának ilyen gondolatban felölök, de azö igazságok oly bizonyos hogy egy okos ember azokban nem kételkedhetik, ugyan erre is mondgya szent Péter hogy vagyon igen erős bizonyságunk a profetiáknak beszédekbe ^{2 petr 1. 19.}

K Honnét mutattyák meg a profetiáknak bizonyos és valóságos voltakat, ³⁷⁰

F A sidok igen nagy ellenségi lévén akeresztyéneknek minden időkben meg tartották ezek a profetiákat, ugyan ő töllök is vették a keresztyének. [105b:] és noha tele legyenek is a sidok ellen való fenyegetésekkel. mind azon által ök azokat nagy tisztelettel meg tartották., azokat még akristus előtt görög nyelvre fordították volt, és az egész világra el valának terjedve. azért ha a keresztyének leg kisebb változást tettenek volna is azokban, nem tsak a sidok de még a pogányok is meg üsmerték volna. hogy lehetet volna a sidoknak az ő profetiájokból hamis versekkel bizonyítani. hogy ök azok ellen fel ne kiáltottanak volna,? és meg nem üsmérték ³⁷¹ volna ahamiságot., etellyes lehetetlen volt, valamint szent Agoston is mondgya, hogy az egész földön lévő pogányok bizonyságok voltak a sidok ellen. és a sidok a pogányok ellen ^{30 serm 374 de diversis}

K Mint hogy ezek a profetiák oly világosak mitől

³⁷⁰ voltakat, [voltage.?-ból javítva; k-t-ből javítva.]

³⁷¹ üsmermérték [Elírás.]

vaygon hogy asidok oly értelmesek valamint atöb embe-
rek, még is ezeket által nem látták.?

F Az Istennek igaságos itéletiböl vaygon az. aki a
bünért büntetésül el hagyja az embert a setétségben, nagy
5 bölcseségéböl is tselekeszi azért hogy az irások nagyob
bizonyosságban ma-[106a:]radgyanak. a melyeket a sidok
nagy tiszteletben tarttyák, a keresztyének pedig a sidok-
tol vévén. mindenkor azokal éltenek., de még is soha öket
azal nem vádolták hogy azokat meg változtatták volna,
10 de söt még a sidoknak meg átalkodások meg bizonyittyá
a profétiáknak igaz voltokat, mert a meg volt mondva.,
hogy a sidok vakságban, és meg átalkodásban maradnak
világ végiig. hogy szemekel nem látnának, és fülökel nem
hallanának., hogy a szent könyvek és a profétiák előttök
15 bé lennének zárva a melyekből semit nem értenének, és
hogy aleg világosab igaságok is. semit nem fognak teni
elméjekben

2. Articulus

Hogy ki légyen a Kristus jésus

K Kitsoda a Messiás akit az Isten az embereknek
küldöt.?

20 F A nem más hanem a kristus Jésus a mint már meg
mondottuk

K Kitsoda tehát a kristus Jesus?

F Az Istennek Fia. az örökké valo meg teste[106b:]sült
Ige, a ki emberé lett hogy az embereket meg szabadittsa.
25 bünökböl, és az ördög hatalmából. hogy az Istenel meg
békéltesse öket. részt is adgyon nekik az örök életben,
boldogoká tegye öket, egy szóval hogy az a meg váltojok
legyen nekik a ki sok ideig vala ígéletben, és várakozás-
ban

30 K A kristus Jésus Isten. s' ember is tehát egy szers
mind?

F Igen is. mert a proféták is ezt mondották. A Messi-

ásrol., mert ötet az Isteni természetiért Istennek, vagy Isten Fiának nevezik. az emberi³⁷² természetiért pedig David fiának. Emmanuelnek. (az az Isten mivelünk) akét természetnek³⁷³ egymással való meg egyesülésiért

paralip 18.
ps. 2. 7.

K Mit értesz azon mikor azt mondod. akristus Isten⁵ és ember egy szers mind?

F Azt értem hogy a kristusban két természet vagyon. Isteni, és emberi természet, ami az Isteni természetet illeti, ő egy Isten az Atya. és a szent Lélek Istenel., ami az emberi természetet illeti, hasonló teste és lelke vagyon¹⁰ mint nekünk., és ő öröktől fogva való Ige. atestet fel vévén. minden nyomo-[107a:]ruságinkot magára vette üdveségünkért. avetken. es a tudatlanságon kívül.

philip 2.
hebr. 4. 15.

K Mit értesz azon hogy a kristusban mind az Isteni, mind az emberi természet meg egyezet?¹⁵

F Azt értem hogy a kristusban meg egyezet mind az Isteni, mind az emberi természet esze való elegyedés nélkül, példának okáért, atest és alélek meg egyezvén egy másal. tsak egy ember lészen meg egyezésekből. ezen egy személyben való meg egyezésekből³⁷⁴ a természeteknek.²⁰ a következik., hogy a ket természetnek külömbségért, azt kel némelykor mondani hogy akristus hasonlo az Istenhez, némelykor meg hogy aláb való, valamint maga is mondgya, *Az Atya és Én egyek vagyunk*, ez ugy vagyon. a mi az Isteni természetet illeti, *Az Atya nagyob én nálam*.²⁵ joan. 14. ezis nintsen külömben a mi az emberi természetet illeti

Ebből az is következik, hogy az Istennek lehet tulajdonítani a kristusban a mi az embert illeti, és az embernek a mi az Istent illeti. mivel ugyan azon egy személy Isten. és ember egy szers mind, ez így lévén el lehet mondani³⁰ hogy az Isten szenvedet meg holt és fel támadot [107b:]

³⁷² emberi [b-p-ből javítva.]

³⁷³ természet<i>iért>nek

³⁷⁴ meg egyezésekből<nek> [Törlés elválasztás után, a sor elején; *ből* – utólag írva a sorvégi margóra.]

K El lehete mondani hogy az Atya, és a szent Lélek testet vettek magokra, hogy szenvedtek, és meg holtak. mivel természetben egyek a Fiuval, a ki felől el lehet mondani hogy testet vet magára, szenvedet, és meg holt?

⁵ F Nem lehet, tsak egyedül az Isten Fiáról mondhatni azt el. mert tsak a Fiunak személyében, és nem az Atyának. vagy a szent Léleknek személyiben egyesült meg az emberi természet tsak egyedül az Isten Fia lett emberé. és nem az Atya. vagy a szent Lélek

¹⁰ K Hogy lehesen a, hogy a kristus egy természet lévén az Atyával. és a szent Lélekel. emberé lett, ő benne pedig mind az Isteni, mind az emberi természet meg egyezet, még is azt ne lehesen mondani hogy az Atya. és a szent lélek emberi testet vettek fel magokra.

¹⁵ F Mind ezek igen felyül haladgyák a mi értelmünket, de ezt erősen kel hinnünk. mert az Isten így nyilatkoztatta ki nekünk. és az Anyaszent egyház eretnekeknek tartotta mind azokat valakik így nem hitték **[108a:]**

²⁰ K Mint hogy a kristusban két féle természet vagon. vagoné két féle akarat is benne.

F vagon, mivel az akarat szükséges az értelmes természethez.³⁷⁵ de a kristusban a két akarat, egyik a másika alá volt mindenkor vettette, az az, hogy az emberi akarat tellyeségel az Isteni akarattól függöt

²⁵ K Az Isten Fia a menyet el hadtaé. hogy emberé legyen?

F Nem. mivel az Isten mindenüt jelen vagon: ez így lévén nem volt szükséges hogy a menyet el hagyja hogy a földre jöjjön, a midön tehát azt mondgyák. hogy az

³⁰ Isten Fia a menyekből a földre le szállot, ez olyan féle mondás. a melyel azt akarják mondani, hogy a földön meg egyesült az emberi természetel, a melyel nem volt

s. Aug. epist 218.
ad nebrid.

s. leo. serm. super
incarnat. epist 97.
ad Impe. leo.

s. leo. serm. 5 de
passio 9. k.

s. Aug. serm 27
de tempo.

³⁷⁵ természethez. [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

egyek annak előtte. és magát láthatóvá tette. az emberség fel vételével.³⁷⁶ ő a ki Istenségével ki mondhatatlan képen bé tölti a menyet és a földet.

3 Articulus

A kristus Jesus meg testesülésiről

K Az Isten Fia hogy vette magára az emberi testet?
[108b:]

F Az Isten Gabriel Angyalt Názáret városában küldé⁵ egy szüzhöz. akit neveztek Máriának, a ki is férjnél vala a Dávid nemzettségéből valo Josef nevü embernél. Az Angyal bé menván házában mondá Üdvözlégy Maria malasztal vagy tellyes; az ur vagyon te veled, meg hábo-rodván ezen a köszöntésen. az Angyal mondá, ne fély¹⁰ Mária. imé mehedben fogadsz. és szülsz Fiat, és nevezed az ő nevét Jéusnak. ez nagy léssen. és a Magóságban lakozo Fiának hivatatik. és az ur Isten néki adgya a Dávidnak, az ő Attyának székit, uralkodni fog a Jákobnak házán, mind örökké. és az ő országának vége nem¹⁵ léssen., mondá Mária az Angyálnak, mimodon léssen a. mivel én férfiat nem üsmérek. mondá néki az Angyal., a szent Lélek³⁷⁷ szál te reád. és a magóságban lakozo Istennek ereje árnyékoz meg tégedet, annak okáért³⁷⁸ az is aki te tölled születik Isten Fiának hivatik, mondá ismét²⁰ az Angyal; imé ate rokonod Ersébet az ő vénségiben fiat fogadot, és imár hatod holnapi viselős, mert az Istennél nintsen semi lehetetlen. A Boldogságos szüz ezeket halván. mondá az Angyálnak, Imhol vagyon az urnak szolgáló leánya, legyen nékem a te beszeded szerént. és abban²⁵

³⁷⁶ fel vételével. [Íráshiba.]

³⁷⁷ Lélek <szál> szál [Törlés a sor végén.]

³⁷⁸ annak akáért

a szem pillantásban bé tellyesedék. **[109a:]** az Isten Fia meg testesülésének titka, a szent Lélek munkája által.

K Mitsoda nemzetségből valo volt a³⁷⁹ Boldogságos szüz?

- 5 F A David nemzetségből. szent Josef hasonlo képen
K A Boldogságos szüz valóságosan férjnél volté Szent
Josefnél. vagy tsak jegyben voltak?

s. Hier. Cap. 1. in
Matth.

- F szent Agoston. és sokan a szent Atyák közül azt
tarttyák hogy házasok voltak, de meg vannak sokan kik
10 azt tarttyák. hogy tsak jegyben voltak.

K Hogy ha a Boldogságos szüz férjnél volt szent josef-
nél. mitől vagyon hogy meg haborodot midön az Angyal
mondá néki hogy Fia lészen?

F Mert holtig valo szüzeségben akara élni.

- 15 K Miért ment tehát férjhez ha fogadást tett volt?

F Az Istennek tsudálatosan valo rendelésiből a ki azt
ugy akará.

s. Hier cap 1. in
matth. s. Ambr.
cap 1. in luc.

1. Azert hogy meg testesülésnek titka jobban titokban
maradhason.

- 20 2 Azert hogy a Boldogságos szüznek betsülete meg
maradhason. és semit ellene ne mondhasanak a sidok.
[109b:]

s. Ambr. in cap.
1 luc.

3. Azért hogy a Boldogságos szüznek illendő segittsége
lenne. mind azokban a szenvedésiben melyeket az Isten
botsátot reája. hogy meg szenteltesék

- 25 4. Azért mondgya szent Ignázt martyr hogy az ördög
meg tsalatkozván abban aházáságban, tsak ugy tekénttse
akristust mint más embert, és az Istennek szándéka az
üdvezítőnek halálán végben mennyen

S. Igna. epist ad
ephes. pag. 8.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy a kristus
30 a szent Léleknek munkája által fogantatot?

S. Aug. manu. ad
laurent Cap 38

F Azt értem hogy a kristusnak mint embernek apja
nem volt, hanem az ő teste tsudálatosan fogantatot a
szent szüznek méhiben a szent Lélek által.

³⁷⁹ a [Beszúrás a szöközbe, kissé magasabban.]

K De nem az Atyának, és a Fiunak munkája³⁸⁰ által letté meg ez a tsuda?

F Igen is. a szent Háromságnak munkája által., de különösön tsak a szent Léleknek tulajdonitatik, mivel az Istennek az emberekhez valo szeretete tselekedte azt. ⁵ hogy az Istennek Fia emberi testet vett fel magára

A szent Léleknek tulajdonittyák tehát az Isten szeretetének erejét, a ki is az Atya, és a Fiu vég[110a:]hetetlen szeretetiből származik; valamint hogy az Atyának tulajdonittyák a mindenhatóságot, és a Fiunak a bölcseséget. ¹⁰

K A Boldogságos szüz meg tartotta tehát szüzeséget, mind mikor a kristust méhében fogadta, mind mikor avilágra hozta.?

F Igen is meg tartotta. mind szülése előtt, szülésekor. és mind szülése után, ezt tartották mindenkor az Anya-¹⁵ szent egyházban

Magyarázat

Isaiás proféta. meg jövendölte volt hogy a Messiás egy szüztől születnék, *Egy szüz* mondgya ez a proféta., méhében fogad. és fiat szül, és az Emmanuelnek neveztetik., ²⁰ Isa. 7. 14. az az, Isten³⁸¹ velünk., Ember s' Isten.

Az Anyaszent egy ház mindenkor eretnekeknek tartotta azokat, akik a Boldogságos szüznek, szüntelen valo szüzeségit tagadták.

s. Hier. contr. jovini.

K A Boldogságos szüz³⁸² valóság az Isten Anyja ²⁵ volté?

F Igen is mivel olyan Fiat szült a ki Isten, es az [110b:] Isten. s' embernek teste, az ő testéből formáltatot, amint szent Pál mondgya

Galat 4. 4. Concil Ephes. contr. nestor.

K Mitsoda hivatalban volt szent Josef. a Boldogságos ³⁰ szüznek férje.?

F Enoha királyi nemzetségből valo volt is de szegény

³⁸⁰ munkája [Íráshiba.]

³⁸¹ Isten <mi>velünk.,

³⁸² szüz [s-v-ből javítva.] valóság

volt., úgy anyira, hogy kézi munkájával kellett életét keresni.³⁸³

Az írás azt mondja hogy mester ember volt. de fel nem teszi mitsoda mesterséget üzöt. sokan az Atyák⁵ közül azt tarttyák hogy³⁸⁴ áts mester ember volt. néme-lyek hogy lakatos volt

4. Articulus

A kristus Jesus születéséről. életéről. és egyiptumban való meneteléről

K Mikor jött akristus evilágra. és mitsoda esztendőben?

F Épen abban az esztendőben jött el., a melyben a¹⁰ proféták³⁸⁵ meg jövendölték volt. hogy a Messiás szület- nek, mint egy négy ezer esztendővel a világ teremtése után.

K Hol születet a kristus?

F Bethleem városában, a proféták meg mondották¹⁵ volt, hogy a Messiásnak ót kellettik születni.[111a:] a sidok magok is ezt meg mondák a mágusoknak Herodes előtt.

K Mint hogy a Boldogságos szüz Názáretbéli volt; amely város volt galiléában. hogy történt tehát, hogy a²⁰ kristus Bethleemben születet?

F Augustus Császár. abban az időben parancsolatot ada ki hogy az egész birodalmában való népet számban vennék. erre a parantsolatra való nézve a sidok tartozá- nak el mení, és magokot fel iratni. ki ki a honnét való²⁵ volt. a Boldogságos szüz szent Josefel Bethleemben me- nének., mivel Dávid onnét való volt. olyankor érkezének

³⁸³ keresni., <Az> [Új bekezdésben:] Az írás

³⁸⁴ hagy [Íráshiba *hogy* helyett.]

³⁸⁵ proféték [Íráshiba.]

pedig oda a midőn a Boldogságos szüz szülésinek ideje volt, az Isten úgy rendelé hogy se³⁸⁶ a vendég fogadoban, se más házaknál magoknak szállást³⁸⁷ nem találának a sokaság miat. hanem kényszeritetenek valamely vendég fogado mellet lévő kis istáloban vonni magokat ugyan abban a nyomorult helyben jött evilágra a világ megvaltoja. és ura

K Miért kíváná tudni Augustus Császár népének számát,?

F Akoron az egész birodalma nagy békeségben **[111b:]** abirodalomnak hasznáért, vagy a maga hittségiért. kíváná tudni az egész birodalmában lévő népeknek számát. de leg inkább az Isten engedelméből tselekedé ő azt, az Isten meg akará mutatni apogányoknak bizonyoson, és a sidoknak, a proféták mondásinak bé tellyesedésit, akik meg mondották. hogy a Messiás a David familiájából lészen. és Bethleemben fog születni;³⁸⁸ azt a laistromot pedig, a melyben a népeknek száma volt bé irva Romában kellett vinni, és a Császár Archiumjában tenni, a mely ót is volt még Tertullianus idejében

S. Chrys. hom 33.
in Matth. Tertul.
lib 4. contr
marcion. C.³⁸⁹ 7

K A proféták meg mondották volté azt. hogy az egész világ békeségben lészen, a midőn a Messiás el fog jöni?

F Igen is. Isaiás ezt elég világosan meg jövendölte, mondván, hogy „akoron a szabjából szánto vasakot, és adárdákból sarlokat tsinálnak, nem emel egy nemzet. mas nemzet ellen kardot, és nem tanitatnak többé hadakozásra”

Isa. 2 4.

K A kristus miért akara³⁹⁰ egy istáloban születni?

F A kristus azért jött evilágra hogy meg gyógyítsa az emberi szívnek meg romlását, meg is **[112a:]** akará mutat-

³⁸⁶ se [Beszúrás.]

³⁸⁷ magoknak szállást <magoknak>nem találának

³⁸⁸ születni; [ü-ő-ből? javítva.] azt a laistromot pedig, a <a> melyben

³⁸⁹ C. <4> 7

³⁹⁰ akara [ra – későbbi beírás félig a sorban.]

ni hogy miben ályon avalóságos boldogság; és hogy melyek az igazán valo jók

Az³⁹¹ emberek anyiban meg valának romolva. hogy a testnek kívánsága a szemeknek bujálkodása, és az életnek kevélysége alá valának vettetve. A kristus még születésekor akara nékik példát adni arra hogy meg vessék ezt a három dolgot, nagyobb példát pedig arra nem adhatta, mint azt hogy olyan Anyát válasszon magának, a ki noha királyi nemből valo volt is; de alacson rendben. és szegénységben volt szent Josefel együt. úgy anyira hogy csak egy istállóban kényszerítetének magokat bé vonni.

K A Messiás hogy alacson rendben és hogy szegénységben fog el jöni. meg jövendölték valaé azt aproféták.?

Zak. 9. 9. F Igen is meg, Isaiás és Zakariás világosan meg mondták ilyen formában, *Igen vigadgy sionnak leánya; imé ate királyod. el jö néked igaz, ő az üdvezítő, ő szegény.* [112b:]

K A kristus mitsoda napon és mely órában jött evilágra

F Éjfél tájban huszon ötödik³⁹² decembris a régi traditio szerént.

K A proféták meg jövendölték volté a Messiás születésének óráját?

F A bölcs, az Angyalnak egyiptumban valo meneteléről szólván., hogy az Izraélitakat meg szabadítsa, és megölje az egyiptumban valo első szülötteket; olyan formában teszi ki. hogy azt az Anyaszent egyház a kristus születésének órájára magyaráza. eképen szól., *mikor a tsendes halgatás mindeneket el foglalt volna, és az éj az ő járásában fél utban volna. a te mindenható beszéded.*

Sap. 18. 14. 15.

³⁰ *menyből jött a királyi székből*

K A kristus meg jelentetteé mindgyárt az embereknek születésit?

³⁹¹ <K> Az emberek

³⁹² ötödik [ik – későbbi beírás a szövegben.]

F Igen is meg, az Angyalok meg jelenték a pásztoroknak, a tsillag pedig fel tetzvén nap kelet felé, a mágusok mindgyárt meg indulának. hogy az üdvezitöt³⁹³ mennének imádni.

K A kristust környül metéltéké³⁹⁴ nyolczad nap mulva. mint a töb sidokot? [113a:]

F Igenis³⁹⁵ Mert a törvény alá akará magát vetni, hogy meg szabaditsa azokat akik a törvény alat voltak, ³⁹⁶ mondgya szent Pál

K A kristus sokáig maradaé bethleemben születése után?

F Negyven napig marada ót. időt akarván adni a sidoknak arra hogy meg tudhasák születésit.

Negyven nap mulva a templomba vivé a Boldogságos szüz., és ót bé³⁹⁷ mutatá az Istennek mint első Fiát, ¹⁵ végben vivén egy szers mind atörvény szerent valo meg tisztulásának köteleségit. noha aza törvény nem illeté ötet.

K A Mágusok mikor érkezének bethleemben, ³⁹⁸ a meg tisztulás előtté vagy utánna? ²⁰

F Közönségesen azt tarttyák hogy a kristus születése után tizen három napal, a mely napon viz kereszt napját ülli az Anyaszent egyház

K Meg jövendölték volté azt aproféták. hogy a Mágusok imádni fogják akristust? ²⁵

F Igen is. Isaiás világosan meg jövendölte. a soltárokban is vagyon olyan jövendölés a melyet arra lehet magyarázni.. imé mit mond Isaiás, *A po[113b:]gányok a te világóságodban járnak. és a királyok, ate el jövetelednek*

Isai 60. 3. 6.

³⁹³ üdvezitöt [e-o-ból javítva.]

³⁹⁴ metéltéké [Második t-k-ből javítva.]

³⁹⁵ Igenis [Kereszttel jelölt beírás a sor fölött, lap tetején.]

³⁹⁶ volta<nta>nak, [Törlés a sor végén.]

³⁹⁷ bé mutatá [b-v-ből javítva.]

³⁹⁸ bethleemben,<?>a meg tisztulás

fényességében. Mindnyájan el jönnek sábából., aranyat, és temjént hozván, és az urnak Dicséretet hirdetvén.

s. Aug. in ps. 71.

Imé Dávid mit mond. *A Társis és a sziget királyi ajándékokot mutatnak bé: az Arabiaiak, és a saba királyi*
5 *ajándékokat hoznak.* úgy tettik mint ha David it salamonrol beszélene. de könyü észre veni a soltárból hogy főképen a Messiásra tzeloz, a kinek figurája³⁹⁹ volt salamon, sok olyan dolgok vannak ebben a soltárban a melyek tsak a Messiást illethetik. söt még a valóságos
10 értelme szerént is abetünek, és a melyet nem lehet salamonak tulajdonítani ugy mint ezt a jövendölést. *Meg marad a napal. és a holdal. nemzettségről nemzettségre.*

ibid. 5

K A CSillagot meg jövendölték volté aproféták?⁴⁰⁰

num. 24.⁴⁰¹ 17.

F Igen is. azt meg jövendölte vala Báláám ilyen formá-
15 ban. csillag támad Jácóbból. [114a:]

K A Boldogságos szüz. és szent Josef viszá téreneké Názáretben azután hogy bé mutaták a kristust?

F Nem, mert egyiptumban kellették menniek hogy el kerülhesék a Hérodés üldözésit, aki is meg akará öletni
20 akis Jésust.

K Miért akará meg öletni Herodes akristust?

F Mert a Mágusok hozája menvén tudakozák tölle hogy hol születet volna a sidok királya, herodes azon meg ijede. hogy ne talám tán az a gyermek le vesse ötet
25 akirályságból., azért el végezé magában hogy ötet meg ölese, de nem tudván hol létit azért parancsolá hogy Bethleemben és akörül valo helyeken a két esztendő gyermekektől fogvást minden kis gyermeketskéket meg ölyenek, el hitetvén magával. hogy a kristus azok között
30 fog találkozni, de az ő ideje nem jött volt még el., a mint el is kerülé ahalált. egyiptumban valo menetelével..

³⁹⁹ figurája g volt [A g betüt nem törölte.]

⁴⁰⁰ [Sor végén:] a [új sor elején:] aproféták?

⁴⁰¹ num. 24. <14> 17.

[114b:] 5 Articulus

A kristusnak egyiptumban valo meneteléről és szent Jánosnak életéről

K. A proféták meg jövendölték valaé akristusnak egyiptumban valo menetelét?

F Ezt példázá a Jácob familiájának egyiptumban valo menetele. de ezen kívül Isaiás is meg jövendölte vala, mondván, *Imé az ur fel jö a könyü felhöben. és egyiptumban megyen, és le esnek az egyiptus bálványi az ő szine előtt.* ⁵ Isa 19. 1.

K Mikor akristus egyiptumban érkezék, valóságal le esteké a bálványok?

F Ha szinte akor valóságal le nem estenek is de a ¹⁰ proféta mondása bé tellyesedet, mivel az Anyaszent egy ház nagy fényességében volt sokáig egyiptumban, sokan írják hogy valóságal. a földre le is estenek a kristus előtt s. chrys. hom. 8. in matth.

K Menyi ideig marada a kristus egyiptumban?

F Azt bizonyoson nem tudhatták, de a valo hogy ót ¹⁵ sok ideig nem volt; mivel mindgyárt viszá tért [115a:] a Hérodés halála után.

K A kristus egyiptumbol valo viszá jövele után. hová ^{Matth. 2. 19} mene lakni?

F Názárethben, a mely város szent Josef lako helye ²⁰ volt. a kristus születése előtt

K Menyi ideig marada akristus Názárethbe?

F Mint egy harmintz esztendős koráig.

K Mit tudunk a kristus gyermekségéről?

F Egyebet nem tudunk. hanem hogy tizen két eszten- ²⁵ dős korában Mária és Josef a templomban vivék ötet. akristus a templomban marada. az Anyya azt észre nem vevé. hanem minek utánna⁴⁰² harmad napig keresték volna, ugyan a templomban is találák meg. az irás tudo doktorok között, a kik tsudalkozának beszédin. ³⁰

⁴⁰² utánna [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

K Mit tselekedék azután akristus?

F Egyebet arról nem tudhatunk hanem hogy mindenkor a szent Josef házánál marada. és hogy mind hozzája, mind Boldogságos szüzhöz nagy engedelmeséggel volt. példát adván a gyermekeknek hogy mitsoda engedelmeséggel tartoznak szülejek-[115b:]hez, azt is el lehet hini, hogy szent jusefel együt dolgozot.

A kristus mint egy harmintz esztendős korában keresztelő szent Jánoshoz mene. a pusztában. ajordán vize mellé, ahol meg keresztelé ötet ez a szent ember,

K kitsoda vala szent János, és mitsoda életet élt?

F keresztelő szent János az Istentől küldetet volt, hogy a Messiásnak utat készítene, és néki elől jároja lenne.

Gabriel Angyal meg mondá Zakariásnak. hogy a felesége fiat szülne. öregségiben.⁴⁰³ szent János még igen ifju korában apusztában mene lakni. őt sáskával. és mézel élt, harmintz esztendős korában a jordán vize melé mene. a kristus is oda ment hogy tölle fel vegye a kereszttséget, a sidokot őt oktató. és meg keresztelé, az ő hire mindenüt el terjedet, Herodes antipás a galileai tetrárka nagy betsulettel⁴⁰⁴ volt hozzája. de szent János szent bátorsággal meg fedvén ötet. [116a:] olyan vétekről a mely nyilvánosságos vala. azért ez a fejdelem a tömlöczben téteté és fejit véteté.

²⁵ K A kristus miért vevé fel szent Jánostol a kereszttséget?

F Azt nem⁴⁰⁵ szükségből tselekedé, mivel ő maga vala az ártatlanság. és a tisztaság.

1. Azért hogy azal másoknak példát adgyon

³⁰ 2. Hogy meg szentelleye a kereszttségnék vizeit, és azoknak kegyelmét adgya.

⁴⁰³ öregségiben. [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával;] szent János még igen <öreg> ifju korában [ifju – keresztrel jelölt beírás a sor előtti margón, halványabb tintával.]

⁴⁰⁴ betsulettel [Ékezethiba.]

⁴⁰⁵ nē [Rövidítésjellel; Mikesnél szokatlan ez az írásmód.]

3. Hogy meg mutassa a népnek kik szent Jánoshoz jöttek vala, az ő küldetésit, és Istenségit a bizonyság tétellel melyet tett rolla az ő Attya akoron.

K Mitsoda bizonyságot tett az Isten rola azon alkalmaságál?

5

F A midön a kristus meg keresztelteték, imádkozék, és a szent Lélek galamb képiben reája szálla, és szozat hallaték az égből mondván, *Ez az én szerelmes Fiam*

Matth. 3. 17.

K Mi végre tévé Isten ezt a tsudát?

F Hogy bizonyságot tenne a kristus küldetéséről **[116b:]** aki akoron kezdé el tanítását, és hogy meg mutassa a sidoknak a kik jelen valának., hogy ő volna a Messiás a kit szent Janos hirdet nékik.

10

K keresztelő szent János tetté nagy tsudákat?

Joan 10 41

F Semmi tsudákat nem tett valamint az Évangyélium mondgya

15

Az Isten meg akará az által mutatni a sidoknak, akik tsudálkozásal tekintették rend kívül valo életét az elől járonak, hogy nem ő volna a Messiás, mivel a proféták szerént a Messiásnak sok számu tsudákat kellett tenni.

Isa. 35. 5.

20

6 Articulus

A kristusnak apusztában valo meneteléről böjttýéről.
és predikállásának első esztendejéről.

K Mit tselekedet a kristus kereszttsége után

F Az Istennek lelke a pusztában vivé ötet, ahol negyven napig marada étel nélkül, töltvén azt az időt tsak az imádságban

K Miért mene a kristus apusztában mindgyárt kereszttsége után?

25

F Meg akará nekünk mutatni 1. hogy a **[117a:]** magános étellel, böjtel. és imádságál kel készülni az egy házi rendhez, és az Évangyélium prédikálásához, 2. hogy annak aki ujonnan születet akereszttség által, szeretni kel

30

a magános életet, abójtót, az imádságot; és a szent írásból való elmélkedést, és hogy az, aki ezek nélkül. a fegyverek nélkül magát a világban lévő veszedelmekre és kísértetekre adgya, felhet hogy meg ne győzetesék akisértőtől, a

⁵ kristus böjtinek példájára rendelék az Apostolok anegyven napi böjtöt. a szent Atyák tartása szerint

Matth. 4. 2

A negyven napi böjtölés után akristus meg éhezék, azt is meg engedé hogy az ördög meg kísértse ötet, de az Isten Igéjével⁴⁰⁶ meg győzé a kísértetet, a kísértő nagy gyalázatosan el hagyá. és az Angyalok szolgálának néki.

¹⁰ K Miért engedé meg a kristus hogy az ördög meg kísértse ötet?

hebr. 4. 15

F Azért, 1. hogy meg mutassa azal. hogy valóságosan ember volna., és hogy magára vette a mi nyomoruságinkot avétken kívül **[117b:]**

¹⁵ 2. Meg akará mutatni hogy a böjt. az imádság. és az Isten szava. nélkül, nem lehet meg győzni az ördögöt,

hebr. 2. 18.

3. Hogy győzedelme által meg érdemelye nekünk a kegyelmet és az erőt, hogy mi is meg győzhesük az ördögöt

²⁰ K Mit tselekedék akristus hogy a pusztából ki mene?

F Az Évangélium prédikálásához kezde, melyre való⁴⁰⁷ nézve. ismét vizá tere ajordán vize mellé és midön meg látá ötet keresztelő szent János mondá azoknak akik jelen valának. Imé az Istennek báránya, evészi el a világnak büneit. akarván ez által meg bizonyítani hogy ő volna a Messiás ugyan ezért is hagyá el szent Jánost. András azö tanítványa, aki akristus mellé álla. és másnap a kristushoz vivé az ő bátyát simont. akit akristus Péternek nevezé.

³⁰ K Menyi ideig prédikállá akristus az Évangéliumot?

F Mint egy három esztendeig és három holnapig, aközöséges tanítás szerint. **[118a:]**

⁴⁰⁶ Igéjével [I-i-ből javítva.]

⁴⁰⁷ való [v-n-ből javítva.] nézve.

K Az első esztendőben mitsoda nevezetes dolgot tselekedék akristus?

F Galiléában menvén maga mellé vevé philepet, aki is a kristushoz vivé Náthánáelt,⁴⁰⁸ a Cana városában a szenttséges Anya kérésére avizet borrá változtatá. a⁵ melyről emlékezetet téssen az Anyaszent egyház viz kereszt napján, azután kafarnaumban tölte egy kevés időt, ahonnét az Innepekre jérusálemben mene. és ót sok tsudákot tett, az után Judeának tartományit fel járta, akik hozája meg tértenek, azokat tanitványival meg keresztel-teté.¹⁰ Ebben az időben téteté Hérodés keresztelő szent Janost a fogságban, akristus⁴⁰⁹ azt meg tudván. judeát el hagyá. és galliléában mene. samaria tartományán menvén által. a samaritána Aszonyt meg téríté. és ót marada két napig tanitván anépet, az után Galliléában hogy¹⁵ érkezék. Cana városában egy tisztnek a fiát meg gyógyitá, kevés idő mulva. maga mellé vevé másodszor. vagy harmadikszor szent Pétert, szent Andrást és a Zebedeus ket fiát, kik mindeneket el hagyván ötöt követék

¹⁵ Matth⁴¹⁰ 4. 13.
Mark 1. 14.
luk 5. 1.

[118b:] 7 Articulus.

A kristus predikálásának második esztendejéről

K Mitsoda nevezetes dolgot tselekedék a kristus predikálásának második esztendejében²⁰

F kafarnaumban marada egy darab ideig. a mely város Galliléában vagon, ót meg gyógyitá a szent Péter⁴¹¹ napáját., ugyan ót több tsudákot is tett, mind azon által a lakosok a magok hitlenségekben meg maradának,²⁵

⁴⁰⁸ Náthánáelt, [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁰⁹ akristus<t> azt

⁴¹⁰ Matth <13> 4. 13.

⁴¹¹ Péter [Későbbi beírás a sor előtti margóra;] napáját., ugyan ót több [több – beszúrás:] tsudákot is tett, [is – beszúrás a két szó közé.]

ugyan ezért is rettentő átkot monda reájok. akristus, a genezáreth tengerin lévén a szélvészt meg tsendesíté egy szovával., azután a gergésénusok⁴¹² tartományában érkeztvén, ót a két ördögösököt meg gyógyítá. kafarnumban viszá térvén sok tsudákat tet, és szent Máthét maga mellé vevé; az után Jérusalemben mene ahusveti innepekre; ót is sok tsudákat tet. de a sidok üldözni kezdvén. a Galliléa tengere mellé mene. a hová sok nép kíséré. ugyan ebben az időben választá a tizen két tanítványokat, akiket Apostoloknak⁴¹³ nevezé., az az követeknek,⁴¹⁴ de minek előtte őket választaná, az éttzakát imádságban tölté. hogy meg mutassa azal. miképpen kellesék választani azokat. akik az Apostolok helyekben következnek

¹⁵ Az Apostolok ezek valának, elsőben. szent [119a:] Péter. András. Jakab, és Janos a Zebedeus két fia. philep. Bertalan, Mathé,⁴¹⁵ Thamás. Jakab. az Alpheus fia, Judás,⁴¹⁶ simon., és judás iskariotes aki el árulá akristust.

Mindnyájan ezek az Apostolok igen tudatlanok valának., írást nem tudtak, akristus azért választá ilyeneket. hogy tsudálatosabban ki tessék. az ő hatalma. és hogy ne ő nékik. tulajdonitassék az Évangyéliumnak gyarapodása, ebben az időben öleté meg Herodes keresztelő szent Jánost, ugyan ebben is tére meg a bünös aszony, aki felől²⁵ azt tarttyák hogy mária magdolna let volna, némellyek pedig hogy nem a. ezt meg lehet látni az olyan auctorokban. akik erről irtanak

Azután Názáretben mene., de mint hogy ót nevelkedet volt. és hogy harmintz esztendő koráig előttök tsak ugy

⁴¹² gergésénusok [Első *s-n*-ből javítva.]

⁴¹³ Apostoloknak [*A-a*-ból javítva.]

⁴¹⁴ követeknek, [Második *e-a*-ból? javítva.]

⁴¹⁵ Mathé, Thamás. [*M* – megkezdett *T*-ből javítva.]

⁴¹⁶ Judás, <és> simon.,

volt mint más közönséges ember, azért alakosok benne nem hittének, erre is mondá. hogy senki nem proféta amaga hazájában, nem is marada sokáig közöttök.

8 Articulus

A kristus szine változásaig valo idöröl

K A kristus mitsoda nevezetes dolgot tselekedék prédikálásának harmadik esztendejében? [119b:] 5

F Az Apostolokat el küldé ketten. ketten. hogy judéában mindenütt predikálanák apenitentziát. és az Isten országát, erre valo nézve fel járá magais Izraelnek minden varosát., akristus nem mene ahusvétí innepekre ebben az⁴¹⁷ esztendőben, akarván időt adni a tanítványinak, hogy sok fáradságok után meg nyugodnának. Hérodnesnek sem akará magát meg mutatni., a ki igen kivanta volna ötet látni.

Azután Tyrus. és sidonia tartományában menván, a kanaanébéli aszonymnak. hitiért, és alázatoságáért. a leányát meg gyógyitá, és meg tanita minket, hogy mi formában kelletnék imádkoznunk 15

onnét a gallilea tengernek parttyára viszá érkeznén, sok féle betegeket meg gyógyitta. és a hét kenyeret s' az egy néhány halat tsudálatosan meg szaporitá; és négy ezer embert meg elégite vélek. az aszonyokon., és a gyermekeken kívül 20

kevés idő mulva akristus vevé pétert, Jakabot. és Jánost. az ő ötsét, és fel vivé őket egy magos hegyre, a melyet szent Hieronimus Thábor hegyének nevezi, őt elöttök színét el változtatá. 25

⁴¹⁷ az [Beszúrás sötétebb tintával, Mikesétől eltérő z betűvel.]

[120a:] 9 Articulus
A kristus szine változásáról

K Mit értesz ezen a szón. hogy a kristus színét el változtatta?

F Azt értem hogy a kristusnak orczája fényesé lett, mint a nap. és aző ruhája fejeé mint a hó. ez tsak gyenge⁵ sugára vala az ő ditsőségének. mind azon által az Apostolok ő reája nem nézhetének nagy tsudálkozásban., és félelemben is valának.

K A kristus szine változását. nagy tsudának⁴¹⁸ kellett tartani.?

¹⁰ F Nem volt úgy mondván anyira tsuda, mint a tsudának el titkolása mondgya egy nagy szent; mivel az Isteni természetnek, az emberi természetel valo meg egyesülésnek, természet szerént kellett hinteni azt a ditsőséget. és fényeséget akristus testére., hogy pedig a kristus életében¹⁵ az emberek előtt el fedezte ditsőségének fényeségit, azért volt, hogy az Istennek öröktől fogva valo rendelésit⁴¹⁹ bé töltse., és az embereket meg válttsa a gyalázatos keresztben valo halála által.. a mely véghez nem mehetet volna. hogy ha tsak a kristus magát meg nem alázván,²⁰ gyengeségünket⁴²⁰ magára nem vette volna. [120b:]

K Mitsoda tsudálatos dolog történék még akristus szine változásakor?

F Mojses, és Illyés jelen valának, beszélgetvén a kristus-
sal. a Jérusalemben valo haláláról, a midőn pedig ezek²⁵ el mentenek volna, szozat hallaték az égből. mondván. *Ez az én szerelmes Fiam. ötet halgasátok.* az Apostolok ezeket halván, meg rémülének. és a földre esének, akris-

⁴¹⁸ tsudának <kel> [Törlés a sor végén; <k> javítva olvashatatlant betüből;] kellett [kel – sor előtti margóra írva letté elé.]

⁴¹⁹ rendelésit [rendéletből javítva; második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával, s-t-ből javítva.]

⁴²⁰ gyengeségünket [Ékezethiba.]

tus meg illetvén őket, fel költé, és le mene vélek a hegyről. meg tiltván nékik hogy arol ne beszélnének valamég halottaiból fel nem tamadna

K Mi okra valo nézve akará akristus színét el változtatni az Apostolok előtt? 5

F Azért hogy meg bizonyítsa az igaságot a melyet mondot volt nékik annak előtte egy kevés idővel., és hogy meg erősítse őket az Istensége iránt valo hitben., és hogy meg ne ütközének szenvedésin.

K Miért hogy tsak három Apostol. előtt akará a kristus színét el változtatni., és miért nem a többi és a nép előtt is 10

F Azért hogy a nagyob titokban maradhason. a kristus minden bizonyal olyan fényességben mutathatta volna meg magát Judéában, és olyan erőt adhatot volna tsuda tétéleinek, hogy a leg hihetetleneb is kénszeritetet volna ötet Messiásnak [121a:] üsmérni, de alázatoságban akara élni, és meg halni, és. az által meg váltani az embereket. a kiket is a kevélység vesztette vala el: 15

K Miért akarta a kristus., hogy Mojses, és Illyés jelen legyenek ahegyen, és szenvedése felől vélek beszélgesen? 20

F Mert meg akará mutatni az Apostoloknak, és utánok mi nékünk,

1. Hogy sokal nagyob volna Mojsesnél. és Illyésnél. mivel ezek ót ugy valának jelen mint szolgák. 25

2. Hogy a törvény Mojses⁴²¹ képében, és a proféták Illyés képében. bizonytságot tennének akristusrol., a kik előre meg mondoták volt.. akristus szenvedésit.

3. Azt is meg akará mutatni, hogy hamisan vádolnák ötöt a sidok hogy meg szegi az Isten törvényét. mivel Mojses aki a törvényt adta ki, és Illyés aki leg erőseb oltalmazója volt a törvénynek, jelen létekel bizonytságot tesznek. akristusrol. 30

⁴²¹ Mojses [j-s-ből javítva.]

A kristus prédikálásának harmadik esztendejéről

K Mit tselekedék a kristus szine változása után?⁴²²
[121b:]

F Galliléát fel járta, és a⁴²³ népet tanította, akivel sok jót tett. sok betegeket meg gyógyított, és sok tsudákat tett.

⁵ K Mit tselekedék a kristus prédikálásának harmadik esztendeje után.?

F A husvétii Innepek közelgetvén, ugyan arra az időre rendelte volt el halálát, Jérusálem felé indula. és előre meg mondá atanitványinak, hogy azért mégyen. oda.

¹⁰ hogy bé tellyesítse a proféták mondásait, azután. szenvedésiről kezdé nekik beszélni, haláláról., és fel támadásáról., jérikoban érkeztvén, Zakeushoz szálla, és meg téríté, azután nagy gyözedelmesen méné bé Jérusalemben. számaron ülvén, a melyet is eszerént jövendölte valaméig

^{9. 9. 15} Zakariás proféta. Az⁴²⁴ egész nép pedig eleiben, örvendző fel szokál fogadá, némellyek ruhájokat teritek az utra. némellyek zöld ágakat hintének eleiben., némellyek pedig kezekben ágakat tartván, előtte mennek vala és mindnyájan kiálták. Áldot légyen a ki jött az urnak

²⁰ nevében. Hosanna. a Dávid Fiának. hosanna a magóságban lévő Istennek. Ez a szó Hosanna, azt téstí némellyek szerént. szabadíts meg minket, és némelyek szerént, Áldás, és ditsőség. **[122a:]** A kristus halála előtt való napon, tsötörtökön,⁴²⁵ el küldé kettőt atanitványok közül, hogy

²⁵ a husvétii bárányt el készitenék. valamely háznál. amelyet meg nevezé nekik, azután maga is oda méné. atöbb tanitványival. és elejekben adá hogy mitsoda nagy kíván-

⁴²² után? [á-o-ból javítva.]

⁴²³ a [Beszúrás.]

⁴²⁴ Az [A-a-ból javítva.]

⁴²⁵ tsötörtökön, [Ékezetthiba.]

ságal várta hogy még halála előtt. vélek együtt ehessek⁴²⁶ husvétii bárányt, a vatsora után meg mosá az Apostoloknak lábokat, és ismét le ülven asztalhoz, a szent áldozatot, atestének, és vérének szenttségét rendelé. a kenyérnek, és abornak színek alatt; erről másut bővebben beszélünk.

K A kristus mit tselekedék azután hogy a szent Eucharistiát rendelé.?

F Előre meg mondá hogy egy az Apostolok közül el fogja árulni. tudokra is adá hogy a judás volna időt¹⁰ akarván adni annak anyomorultnak amagában való tézésre: de meg nem üsmeré magát, sött még ki mene aházból. hogy véghez vinné gonosz árulását. azután ditséreteket énekelvén az Apostolokkal., sok szép tanításokat ada nékik, és előre meg mondá péternek hogy háromszor meg tagadná. de azt is meg mon-[122b:]dá hogy penitentziát fog tartani. de midőn látá hogy az Apostolok szomorkodnának szenvedésin., és halálán. nagy kegyeséggel meg vigasztalá őket.

K A kristus hogy el végezé tanítását, és imádságát.²⁰ hová mene?

F Az olaj fák hegyére. a mely közél vagon Jérusálemhez, és a getsemáne kertbe mene, tudván azt. hogy judás oda menne utánna

K A kristus miért akara oly nagy szomorúságban lenni halála közelgetésekor, holot ő azt sokszor meg mondotta volt előre, ő azt buzgosággal várta, és ő Isteni erővel birt?²⁵

F Mi érettünk tselekedte azt mondgya szent Agoston mert magára vévén bűneinket, viselni is akarta az alázatoságot és a büntetést., vigasztalni is akará gyenge tagjait, meg mutatván nékik, a maga szabad akarattyából való szomorúságával., hogy aző kételen való szomorúságok és félelmek, melyeket éreznek a halálokhöz való közelge-

⁴²⁶ ehessek [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával;] <bá->[törlés a sor végén; új sor elején;] husvétii bárányt, [h-r-ből javítva.]

tésekkor, nem véték, tsak hogy ök is; ugy valamint ő, az Isten akarattya alá vessék magokat 2. Meg akará az által mutatni azt is akristus, hogy valóságos halando testet vet volna fel. a mely a vétken [123a:] kívül. a gyengeség alá⁵ volt vettetve., ugyan ezt az igazságot is tagadák a manicheusok. és az Apollinaristák

K Mit tselekedék a kristus a kertben imádsága után.?

F Felkölté tanítványit, a kiket is a szomorúság, és az álom el nyomta vala; és vélek együtt judás eleiben mene,¹⁰ a kinek melléje vitézeket adtak vala a fő papok, hogy meg fogatná Jésust., az árulo pedig hogy meg látá a kristust, hozzája mene., és nagy álnokságal. ötet meg tsokolá, akristus tudván hogy a volna jele meg fogattatásának, azt nem tekinté, de kegyeségel szolla hozzája. azért hogy¹⁵ magában szállyon mondá néki. *barátom miért jöttél, tsokkal áruodé el az ember fiát?* azután asidokot kérdezé hogy kit keresnének, ezek felelék, hogy a Názarethi Jésust., Én vagyok a. mondá nekik Jésus. és azonal a földre esének, meg akarván nekik mutatni hogy szabad akarrattyából menne a szenvedésre, kezekben adván pedig²⁰ magát, meg hagyá magát kötöztetni

K Hát az Apostoloknak miképen lett dolgok?

F Igen meg ijedvén el szaladának. hanem [123b:] szent Péter bátrab lévén, ki voná a kardgyát és el vágá a²⁵ malkus fülét, akit is akristus mindgyárt meg gyógyittá. és jóvá nem hagyá a szent péter tselekedetit.

K Hány orakor fogák meg akristust?

F Az oráját nem lehet tudnunk, hanem tsak azt tudgyuk hogy tsötörtökön⁴²⁷ későn estve, volt, azért mondgya a szent irás hogy a sidok lámpásokal. és fáklyával³⁰ mentenek keresni hogy meg fogják.

K A proféták meg jövendölték volté a Judás árulását?

F E nyilván kí tettzik a szent Dávid soltáribol. Zaka-riás meg mondotta hogy a kristust harmintz ezüst pénzen

⁴²⁷ tsötörtökön [Ékezetthiba.]

adgyák el, és hogy azt a pénzt. a templomban fogják tenni.

K A proféták meg mondták volté akristus meg fogatását?

F Jeremiás előre meg mondtotta volt, de ő magais sokakban jelentette a kristust, mert az ő szent szabadsággal való beszédiért a fő papok. reája meg haraguvának, meg fogaták., és atömlöztben téteték. és más egyebeket szenvedet, a melyek sokakban jelen-[124a:]tették a kristus szenvedésit. Josefnek bátyyaitól való⁴²⁸ el adattatása, meg fogattatása, a kristust jelenté

⁵ lament. 4. 20

¹⁰

K Meg volté a mondva hogy az Apostolok el szaladnak a kristus meg fogatásakor?

F Zakariás azt meg mondtotta volt, hogy *Meg verem a pásztort, és el szélyednek ajuhok*

¹⁵ 13. 7.

A kristus szenvedésit. halálát. az Évangyéliumban meg lehet látni

11 Articulus

A kristus szenvedésiről. és haláláról való jövendölések. rövideden.

K Mitsoda jövendölések vannak a soltárookban a kristus szenvedésiről.?

F Igen sok soltárt kellene le irni, hogy ha meg akarnok mindenikéből mutatni, mi légyen meg irva a kristus szenvedésiről, de a többi közöt a huszon egyedikből, és hatvan nyolczadikból világosan ki tettzik

K Isaiás mit mondot a kristus szenvedésiről? [124b:]

F Ennek a profétának könyvében, egy rész nintsen a mely ne szollana a kristusrol. és az Anyaszent egy házrol., de a többi közöt az ötven harmadik részben, azt meg lehet látni világosan, és ezt a részt. el lehetne nevezni, a

⁴²⁸ va<v>lo [Törlés a sor elején, elválasztás után.]

kristus Isaiás szerint való passiojának., imé ezeket mondgya.

„Ki hitt a mi hallásunknak, és az ur karja kinek jelentetet meg. Es fel nevededik mint a veszö szál, ö elötte, és
⁵ mint a gyükér a szomjuhozo földből, nintsen neki szine, sem ékesége, és néztük ötet, és nem vala tekintete, és kívántuk ötet, A meg utaltatottat. és utólsóbbat a férfiak közöt, a fájdalmas ferfiat, és a nyomoruság tudot: és mint ha el rejtetet az ö orczája, és meg utáltatott, azért nem
¹⁰ is betsültük ötet. Bizonyára a mi betegséginket öviselte, és fajdalminkot ö hordozta, és mi ötet mint egy poklosnak álitottuk. és az Istentöl meg ostoroztatotnak, és meg aláztatotnak, Ö pedig meg sebesitetett a mi hamiságinkért, meg rontatot a mi büneinkért, és a mi⁴²⁹ békeségünknek
¹⁵ fégyelme vagyon rajta, és az ö kékségével gyógyultunk meg, Mi mindnyájan ajuhok el tévelyedtünk, ki ki az ö utára tért, és ö reája tette az [125a:] ur mindnyájunknak hamiságát. Meg áldoztatot mert ö akarta, és meg nem nyitotta az száját. mint jüh vitetik ahalálra. és
²⁰ meg némul mint abarány az ötet nyirö előtt, és meg nem nyitotta száját. A nyomoruságbol és az itéletből ki véte-tett. és az ö nemzését ki beszéli meg, mert ki vagattatot az élök földéből, az én népem büneiért, vertem meg ötet. És Istenteleneket ád az ö el temetéséért, és gazdagokat
²⁵ az ö haláláért.: mivel hogy hamiságot nem tselekedet se álnokság nem volt az ö szájában: És az ur meg akarta ötet rontani betegség által; ha lelkét abünért adgya, ho-szu életü magot lát, és az ur akarattya az ö keze által szerencsés leszen. Mivel hogy munkádot az ö lelke. meg
³⁰ láttya és meg elégedik: az ö tudományával. ö az én igaz szolgám meg igazit sokakat. és azok hamiságit ö hordozza. Az okáért sokakat osztok néki. és az erősek⁴³⁰ raga-

⁴²⁹ a mi <k> békeségünknek

⁴³⁰ az erősek <tud> ragadományit

dományit el osztya, azért hogy halálra adta⁴³¹ lelkét, és a bünösök közzé számláltatott, és ő sokaknak bünököt viselte. és a bünösökért könyörgöt.”

K Daniel mit mond a kristus szenvedésiről. [125b:]

F Ezeket mondgya. „Hetven hetek végeztek. a néped felől. és a te városod felől. hogy vége szakadgyon a gonoságnak, és bé petseteltesek abün., és hogy ki tisztításék a hamiság., és az örök igazság meg hozatasék., és⁴³² bé petsételtesék a látás, és a profetia., és fel kenetessék a szenteknek szente, Tudgyátok azért hogy hatvan két hét után halálra tétetik akristus., és a nép mely ötöt meg tagadgya, nem léssen az ő népe. aváros és atemplom el pusztitatik.” Dan. 9.

K Zakariás mit mondot a kristus szenvedésiről.

F „ki öntöm Davidnak házára és jerusálemnek lakosaira, a kegyelemnek. és a könyörületességnek lelkét, és én reám tekintenek kit boszuságál illetenek, és sirattyák ötöt, mint az ember szokta siratni egyetlen egy magzatytát 12 10.

Akoron kérdik tölle mitsoda sebek ezek a kezeden, az is feleli nékik. az én barátim hazában sebesitettek meg engemet. 20

Óh! fegyver serkeny fel az én pasztorom ellen. és a férfiu ellen ki nékem társam. azt mondgya a seregeknek ura, verd meg a pásztort. és el oszlanak a juhok, és ki nyujtom⁴³³ az én kezemet az én kitsinyimre” [126a:] Zak. 13 7.

K A bölcsesség könyvében⁴³⁴ mi vagyon meg irva? a kristus szenvedéséről?

F „Azt mondák magokban az Istentelen gondolatu emberek., hatalomal nyomjuk el az igaz szegényt. lelel- 30

⁴³¹ adta <magát> lelkét,

⁴³² és <p> bé petsételtesék

⁴³³ ki nyujtom [u-a-ból javítva.]

⁴³⁴ könyvében <v> mi vagyon meg irva? <F> a kristus szenvedéséről?

kedgyünk pedig az igaz után, mert ellenkező a mi tselekedetünkkel, szemünkre hányván nekünk a törvény ellen való bűnöket, mondgya magát Isten üsmerőnek, és az urnak Fiának mondgya magát, lött mi nekünk a mi⁵ gondolatinknak meg feddöje. tsak tekénteti is nehéz nekünk. mert különböz az ő élete egyebekétől, és masuvá néznek az ő ösvényi, meg vettetteknek ítéltetünk tölle. és meg tartoztattya magát ami utainktól, mint valami tisztátalan dologtól., az Istent Attyának mondgya., lássuk¹⁰ meg ha az ő beszédei⁴³⁵ igazak. és lássuk meg mitsodák következnek ő reája, mert ha az igaz Isten Fia, gondgyát viseli néki, és meg szabadittya ötet az ő ellenséginek kezéből, boszonttsuk, és gyötörjük ötet, hogy tudgyuk meg. az ő álhatatoságát., és tegyünk⁴³⁶ ítéletet az ő¹⁵ türése felől, gyalázatos halálra kárhoztassuk ötet, mert az Isten az ő beszéde szerént, visel ő reája. **[126b:]** gondot. efféle dolgokrol gondolkodtak. mert az ő gonoszságok meg vakította őket.”

Sap 2

12 Articulus.

Hogy mitsoda tsudák történtenek akristus halálakor.

K A profetiákból már láttuk akristusnak valóságos²⁰ Istenségét. hanem azt mutasd meg már nekünk hogy mitsoda erejét és hatalmát mutatá halála orajakor?

F Azt már láttuk hogy akik meg akarák fogni a földre esének előtte, hogy tsudálatosan meg gyógyítá a málkus fülét, és hogy mihent a keresztre tették, a nap meg homályosodék természet ellen három oráig, de ezeken atsudákon kívül⁴³⁷ még többek is lettek halála után.

K Minek előtte a több tsudákról beszély. magyarázd

⁴³⁵ beszédei [A második *e-i*-ből javítva.]

⁴³⁶ tegyünk [*n* – beszúrás; alig észrevehető kis betű.]

⁴³⁷ kívül <is> még többek is [Törlés a sor végén.]

meg nekünk hogy miért mondád hogy természet ellen homályosodék meg anap?

F Mert a kristus hold töltekor holt meg. mivel asidok husvettyok napján holt meg: ezt az innepet pedig mindenkor az első holnapnak hold töltekor illették, azt pedig minden tudhattya, hogy a [127a:] természetnek rende szerént., soha egyébkor a napban fogyatkozás nem lehet. hanem ujságkor.

K Vagyoné valamely pogány auctor olyan aki erről atsudálatosan valo nap béli fogyatkozásról irt volna? ¹⁰

F Ha szinte nem volna egy is aki közüllök arról irt volna, de azt kételkedesben nem lehet venni, az Évangyélistáknak hinni kel, mivel ök ezt olyan idökben tették fel. a melyben több volt egy millium bizonyágnál. akkor jelen amikor etörtént. De Tertullianus a keresztyéni vallásról valo Apologiájában, meg bizonyította a Császárok előtt. a második saeculumban, hogy eröl a tsudálatos nap béli fogyatkozásról valo irás. a romai Archiumban fel találattik.

Apolog. cap 21

K Mond meg már mostanában hogy micsoda tsudák történtek akristus halála után? ²⁰

F 1. A templom superláttya a mely el rekesztette a sanctuariumot a szent helytől. ketté⁴³⁸ hasada, hogy meg láthasuk ebből atsudából hogy a menynek kapuja meg nyitatot az embereknek, [127b:] hogy a kristus halála által bé ment avalóságos sanctuariumban, hogy a törvénynek árnyeka el mulnék, és hogy, mind a templom, mind a sidó nép el hagyatának,

²⁵ hebr. 9. s. Ambr. cap 23 in luc.

2. Föld indulás vala. a kö sziklák meg hasadozának. a koporsok meg nyilának, és sok szentek teste fel támadának. és meg mutaták magokat a városon. ³⁰

K A kristus fel támadása előtté vagy utánna támadánaké fel azok ahalottak.?

⁴³⁸ ketté <szaka> hasada, [Törlés a sor elején; hasa – sorvégi margóra írva.]

Matth. 28.

F A szent irás magyarázok ezen meg nem egyeznek egymással. mind azon által úgy tettik hogy szent Máthé a kérdésre meg felel., mivel azt mondgya hogy a kristus fel támadása után támadának fel azok a halottak

5 K A mely szentek akoron fel támadának testestől, és lelkestől menteneké fel azután a kristusal. menyekben. vagy ismét meg holtanak.?

s. Aug. epist 164
ad Evod

F szent Agoston azt tarttya hogy ismét meg holtanak. és hogy az ő fel támadások tsak ideig. [128a:] valo volt,

10 a szent Atyák közül némellyek más képen tarttyák, e mind bizonytalan.

K Ezek a tsudák nem tetteké valamely változást azokban akik látták ezeket?⁴³⁹

s. Chrys. hom. 89
in Matth.

F A százados a ki jelen volt a romai seregével; látván

15 ezeket a tsudákat, meg tére.

A vitézek is bizonytságot tettek az igazságról. és meg vallák. hogy a kristus az Isten Fia volt, de találkoznak közöttök olyanok akik pénzt vevén fel a sidoktól., el árulák az igazságot, sokan valának olyanok kik atsudá-

20 kot látván, viszá térésekor, a melyeket verték. de nagyob része a sidoknak, fő képen a papoknak, meg maradának vakságokban, és meg átalkodásokban., a kik is a kö sziklánál keményebbek valának., mivel ezek meg hasadozának mondgya szent Leo.

serm. 17. de passi

13 Articulus

Miért, és kiért holt meg a kristus: a kereszten, az ő halálának elég tételéről. és annak hasznáról

25 K A kristus miért akart olyan gyalázatos es kegyetlen halállal meg halni a kereszten? [128b:]

F Azért választá azt a halált. 1. hogy jobban meg üsmértesse velünk avéteknek nagyságát. 2 hogy meg or-

⁴³⁹ ezeket? [Első e-?-ből javítva.]

vosollya akevélységet, atestnek, és a⁴⁴⁰ szemnek kívánságát, tudni illik, ezen három mérges eredetét avétkeknek.

K Mitsoda vétékért holt meg akristus?

F Az Ádám, és az Éva vétkiért. és az ő maradékjoknak vétkekért, holt meg, ő eleget tett a vétkekért a melyeket tettek az emberek, és tenni fognak világ végiig,

⁵ 2 Cor. 5 14.
1 tim. 2 4.

K Hogy ha akristus eleget tett az emberek vétkiért, nem következiké abból. hogy abünösököt nem kellene azután. az örök kárhozatra itélni. semmi némü vétékért.?

F Abbol nem következik, mert noha akristus mindene-¹⁰ kért meg holt is. de mind azon által. mindenek nem veszik halálának gyümölcsit, mondgya a Tridentinumi Concilium., hanem tsak azok kik részesitetnek akristus szenvedésinek érdemiben

concil trid. sess. 6.
cap 3.

A⁴⁴¹ természet felet valo kegyelmek a kristus szenvedésinek és halálának erdemiből származnak, de mint hogy azok a kegyelmek nem egy aránsuak. **[129a:]** a kristus halálának gyümölcsseis nem egy aránsu képen adattatik az embereknek.

A szentségeknak erejek által osztogattatik leg bőveb-²⁰ ben a halálnak gyümölcse, mivel aszentségekből ered abünösnek ujonnan valo születése. meg igazulása, és meg térése, a szentségeket pedig nem mindnyájan veszik.

Erre valo nézve akristus ámbár nagy irgalmaságából meg holt is minden emberekért, de mind azon által azem-²⁵ berek közül sokan vesznek el a vétkekben, az ő Isteni igazágaért. 1. az olyanok a kik meg nem kereszteltettek. 2. a kik a kereszttségben vett kegyelmet el vesztvén meghalnak. minek előtte a penitentzia tartásal azt helyre hozhatták volna.³⁰

K Tellyeséggel szükséges volté hogy a kristus eleget tegyen érettünk?

⁴⁴⁰ a <kivánságnak>szemnek kívánságát,

⁴⁴¹ K A természet [...] [K betű felesleges, de nincs törölve.]

F Igen is, mert ha Isten s' ember eleget nem tett volna érettünk., soha ami bűneink el nem töröltettek volna. egy olyan személy a ki véghetetlen méltóságu nem lett volna; az Istennek. tsak ideig tartó elégtételt ajánlhatott volna; ⁵ a pedig elegendő nem lett volna az Isten haragjának meg engesztelésire: szük[129b:]sége volt. hogy Isten s' Ember tegyen eleget. véghetetlen árru⁴⁴³ elégtételel., hogy el töröllye⁴⁴⁴ az Istennek tett vétkit az Embereknek, a mely vétket a meg bántatot személynek Felsége, véghetetlené tette. ¹⁰

K Az Isten nem engedhetet volnaé ugy meg az Embe-
reknek hogy ne kívántatot volna se töllök, se érettek
semmi elég tételt?

F Azt el hihettyük hogy az Isten meg tselekedhette
¹⁵ volna ha akarta volna, mert ő mindenható, de ő neki
jóbbnak tettzet azt az utat választani a melyet az ő böl-
csesége illendöbnek ítélte, hogy eleget tegyen igazágá-
nak., ennek az igazágnak pedig rendi azt hoza magával.
hogy a vétek meg büntetessék, hogy ha pedig az Isten azt
²⁰ meg botsátotta volna elég tétel nélkül, az ő irgalmasága
fényeséggel ki tettzet volna, de az igazság. a mely a kegye-
lemtől el válhatatlan. meg nem elégedet volna, a kristus
Jésusnak veghetetlen elég tétele., mely minden vétkekre,
és időkre el terjed, meg mutattya egy szers mind, mind
²⁵ az irgalmaságot., a mikor nekünk meg botsát, mind
pedig az igazágot, a [130a:] melynek eleget tett az igaz.
az ő drágalatos halálával, a melyet szenvedet abünösö-
kért, az a halál bővön elegendő az egész világ bünének
botsánattyára.

³⁰ K A kristus miképen tett eleget a mi bűneinkért?

⁴⁴² epist 10 <24> ad. flavi

⁴⁴³ árru [u fölött törölt ékezet.]

⁴⁴⁴ el töröllye az <vétket> Istennek tett vétkit [az z-je utólag írva a
törlés elé.]

F Kinokot. és halált szenvedte mint Ember bűneinkért. és ugy mint Isten véghetetlen jutalmat ada szenvedésinek.

K A kristus mitsoda jó tétéményt szerze nekünk halálával?

F 1. Meg mosogatot bűneinkből

5 rom 3. 25

2. Meg szabadita az ördögnek rabságából. a melyben voltunk, és a kárhozattal a melyet érdemlettünk.

joan. 12 31

3. Meg nyitotta nekünk a menyeknek kapuját. a mely előttünk bé volt zárva, a vétektől fogvást.

hebr. 5. 9.

4. Példát adot nekünk a⁴⁴⁵ jó erkölcsökre, a melyeket ha követtük az üdvéséget el nyerjük

10 s. Aug. de vera religi. cap. 16

5. Meg érdemlette nekünk mind azokat a kegyelmeket, a melyek szükségesek a jó erkölcsöknek végben vitelére. mivel mi a kristus nélkül semmi jót nem tselekedhetünk, és minden kegyelmek azö halálának érdeméből származnak [130b:]

joan. 15 4.

15

K Az ó törvényben nem valánaké olyan figurák a melyek jelentették volna azokat a kegyelmeket, és irgalmaságokat, a melyeket szerzet nekünk akristus halálával?

20

F. Igen is voltak, az Isten meg parantsolta vala hogy lennének az egész judeában olyan városok, a melyeket nevezték oltalomnak, a hová szaladtanak és ót éltenek mint egy bujdosásban. és szám ki vetésben mind azok, a kik akarattyok ellen valo gyilkosságban estenek volt.,²⁵ A fő pap halála után. azolyan bujdosok szabadoson házokhoz viszá térhetenek., ez igen fő modon jelenti a rendet. a melyben éltenek az igazak eföldön,⁴⁴⁶ a kristus. Jésus, a valóságos fő papnak halála előtt.

⁴⁴⁵ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴⁴⁶ eföldön, [n-t-ből javítva.]

14 Articulus

A Kristus lelkének a poklokra való le szállásáról., és testének el temetetéséről.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy a kristus meg holt?

F Azt értem hogy olyan formában holt meg vala mint a több emberek, azö lelke meg vált testétöl.

⁵ K Az ö Istensége meg váléké testétöl, vagy lelkétöl. halála után? [131a:]

F Nem, mert az Isteni természet oly egyes vala mindenekivel, hogy azt ahalál egyikétöl sem választhatá el.

K Hová mene akristus lelke a midön meg válék testétöl?

F A poklokra szálla, az az, amint szent Pál mondgya, aföldnek also részére

K Mit értesz apoklokon vagy is azokon az also helyeken ahová akristus lelke le szálla?

¹⁵ F Egy néhány féle képen lehet azt érteni, 1. a poklon közönségesen a szent irás szerént azt a helyet értik a hol a kárhozot lelkek szenvednek,

2. Némelykor ezen a szón azt a helyet is lehet. érteni amelyet purgatoriumnak hivunk

²⁰ 3. A limbust, azt az alá valo helyet, ahol nyugosznak vala a szentek lelkei akristus eljövételéig. ugyan erre a helyreis szálla le akristus.

K A kristus miért szálla le arra a helyre?

²⁵ F Hogy onnét ki vinné az igaz lelkeket, es nagy ditsőségel vinné magával. a menyekbe. mivel addig bé vala zárva a menyei kapu.

K Mit értesz azokon a boldog lelkeken? [131b:]

³⁰ F Értem azokat, akiknek az Isten meg irgalmazot még előre akristus érdemiért, akik mind addig el nem érhatték aboldogságot valamég akristus el nem jött és szenttséges vérit ki nem ontotta az emberekért.

K Tsak egyedül aboldog lelkeket vitteé ki a poklokból?

s. Aug. tract. 47.
in s. joan. s. leo.
epist 97. ad Imp.
leo

Ephes. 4 9

luk 16 22.

Ephes 4. 8. 9.
colos. 2. 15. s.
Aug epist 164.
ad Evod.

s. Aug. de civ lib
20 cap 15

F Igen is tsak azokat., mivel azok akik az örök kárho-
zatra valának ítéltetve., onnét meg nem szabadulhatá-
nak.

K Hová tették a kristus testét halála után?

F Azt már láttuk hogy a kristus egy pénteken délben ⁵
feszítetet a keresztre; a szombatnak innepiért. a mely
pénteken estve kezdődöt a sidoknál. nap le mentekor, a
sidok meg nyerek pilátustol. hogy⁴⁴⁷ a kristusnak, és a
két latornak szárokat meg törnék, hogy hamaréb meg
halyanak., mivel nem akarák hogy a holt testek a keresz- ¹⁰
teken legyenek a szombati innepekben, meg törék. tehát
szárokat a két latornak, a kik még éltenek., de a kristus
dél után három orakor. már halva lévén, a szárait meg
nem törék, ezt jelentette a husveti bárány. a kinek tson-
tyait nem volt szabad meg törni. a Mojses törvénye ¹⁵
szerént. [132a:]

Hanem egy a vitézek közül, hogy bizonyosab legyen a
kristus halálában, vagy hogy meg halyon ha még meg
nem holt volna, az oldalában ütötte lántsáját a honnét ²⁰
vér, és viz folyt ki, ejlenté az Anyaszent egy háznak
szenttségit, a melyek akristus kereszten ki ontatot véri-
től⁴⁴⁸ veszik minden erejeket

s. Aug. tract 120.
in. joan. et in ps.
103. serm. 4. n. 6.

K Miért akará akristus hogy meg nyisák oldalát holta
után.?

F Hogy az egész emberi nemzet bizonyos lehesen halá- ²⁵
lában, és meg bizonyittsa az által. fel támadásának valo-
ságát.

K Azután hová tették a kristus testét?

F Arimathiai Josef nevü gazdag ember a ki is mind ³⁰
addig nem meré magát a kristus tanitványának mondani.
Pilatushoz mene és el kéré a kristus testét hogy el temese.
azt meg nyervén. Nicodemus nevü tanitványal a keresz-
ről le vevé., drága kenetekel meg kené, ruhákba takará.

⁴⁴⁷ hogy </> a kristusnak,

⁴⁴⁸ véritől [t-r-ből javítva.]

és oly kösziklából vágott helyre tevé a hová meg addig holtat nem tettek volt., és egy nagy kövel az ajtaját bé zárá., azután Pilátus meg engedé a sidoknak hogy örzököt tennének a koporsohoz, az Isten azt ugy ren[132b:]⁵ delé hogy annál nagyobb bizonyossal tessék ki az ő Fiának fel támadása.

15 Articulus.

A kristus fel támadásáról. meg jelenésiről

K A kristus fel tamadotté?

Matth. 16. 21.

F Igen is fel támada halála⁴⁴⁹ után a harmadik napon, valamint ezt gyakorta meg jövendölte vala, és valamint¹⁰ ezt ki hirdették vala a proféták sok idővel annak előtte, pénteken holt meg, vasárnapon idején fel támadot

K Mit értesz azon a midön azt mondod hogy a kristus fel támadot.?

F Azt értem hogy a lelke meg egyesült atestével. a kitől¹⁵ el választotta volt ahalál, és hogy ditsőségesen ment ki akoporsobol. és ugy mint meg halhatatlan.

K Mitsoda profétiák jövendölték meg a kristus fel támadását?

matth. 12 40

F Ezt jelenté, a jób sok szenvedési után valo bőségben²⁰ valo létele, Isák, a midön az Attya fel akará áldozni, Josefnek., a fogság után, ditsőségben valo létele, de leg inkább, a kristus magyarázattya szerént. Jonás, a ki is. [133a:] harmad napig maradván a⁴⁵⁰ Ceth hal gyomrában., onnét életben szabadult meg,

²⁵ Mind ezen figurákon kívül, a kristus azt sokszor meg jövendölte volt halála előtt, sokan a proféták közül is meg jövendölték volt, sok volna azokat it mind le irni, Imé némellyek közüllök.

⁴⁴⁹ halalá [Ékezethiba.]

⁴⁵⁰ a [Későbbi beírásnak látszik, kissé a sor fölött:] Ceth hal gyomrában., onnét [onnét – első n-je t-ből javítva.]

David ezeket a szokot nem másrol hanem a Messiásrol mondá, valamint szent. Péter, és szent Pál meg mutaták a sidoknak.

Mert⁴⁵¹ a lelkemet pokolban nem hagyod; senem engeded a te szentedet rothadást látni.

5 ps. 15. 10.

Nézd meg mit mond szent Péter ezekre és a mely mondásira három ezer sidok térének meg egy szers mind.

Atyám fiai férfiak, szabad légyen bizvást szollanom néktek Dávid pátriárkáról, mert meg holt, és el temettetett, és az ő koporsoja nálunk vagy on e máj napig, holot azért proféta volna és tudná hogy esküvéssel esküt volna meg néki az Isten, hogy az ő ágyékának gyümölcsét ültetné ő székére; Eleve látván szolla a kristus fel támadásáról, mert pokolban sem hagyatatot, rothadást sem látot ateste. Ezt a Jé[133b:]sust fel tamasztotta az Isten, kinek mi minnyáján tanui vagyunk.

15 Act. 2. 29.

Szent Pal. is erre a jövendölésire Davidnak hasonlot mond a sidoknak

Act. 13. 35

K A kristus miképen mehele ki akoporsobol mivel akő a melyel zárva volt. meg volt petsételve?

20

F Semmi akadály meg nem tartoztathatta fel támadását annak aditsőséges és Isteni testnek. Amidön a koporsobol ki ment. az Angyal le szálván az Égből,⁴⁵² nagy föld indulást inditta, a koporso ajtajáról. a követ el vevé. az ő fényesége, és az az föld indulás oly igen meg rémített az örzököt hogy a földre esének mint a holtak.

Matth. 28. 2.

25

K Hány orakor támada fel akristus?

F Az oráját nem tudhattyák. hanem tsak azt tudgyák. hogy igen jó regel.

joan. 20. 1. luk. 24 1.

K Az örzök bizonyítására tudtáké meg a kristus fel támadását?

F Az örzök tudtokra adák a papoknak, akik nem hogy a Messiást meg üsmerték volna olyan nagy tsudáról:

⁴⁵¹ Mert [e-a-ból javítva.]

⁴⁵² az Égből, [É-é-ből javítva.]

hanem a meg keményedésben, és [134a:] vakságban maradának,⁴⁵³ az Istennek igazságos büntetésiből, és az öröket⁴⁵⁴ a pénzél el ámtták, és azt mondaták vélek, hogy a még aludtanak,⁴⁵⁵ addig a kristus tanítványi a testét el vitték., mint ha az aluvó bizonyságoknak vallásit. bé lehetne venni.

K Miképen tudtuk hát mi meg a kristus fel támadását?

Act. 10 41.

F Az olyan igazán valo bizonyságoktól. a kiknek maga meg jelent egy nehányszor fel támadása után. a kik sebeit¹⁰ tapogatták, véle ettek, és vérekel meg petsétlették ezt a bizonyítást.

K. kinek jelent meg akristus fel támadása után?

s. Greg. hom. 25.
in Evang. Matth
28. Marc. 17. 9

F 1. szent Magdolna volt az, az Évangélium szerint, a kivel a kristus azt a kegyelmeséget tette. hogy leg előbször nékie jelent meg, hogy meg jutalmaztasa hitét. szeretetét. buzgoságát és álhatatoságát, a melyel ment koporsojához, és hogy meg lásuk, hogy a hitel valo keseredet lelkek, mit várhatnak a kristustol. [134b:]

Matth 28 9 luk 24
11.

2. Meg jelent egy néhány szent Aszonyoknak., a kik a koporsohoz mentenek volt, hogy meg kennyek a testét,²⁰ és parantsolá nékik hogy mennének adná tudtokra az Apostoloknak, a kiket attyafiainak nevezi az ő fel támadását., ezek el menének, de az Apostolok az ő mondásokot tsak mint egy álomnak tarták.

luk 24. 34. 1 Cor
15. 5 luk 24. 13.

25 3. Meg jelent szent Péternek, az Apostolok fejének,
4. A két tanítványnak kik Emmausban mentenek volna.

5. A tizen⁴⁵⁶ egy Apostolinak, a hol együt valának noha az ajtok zárva valának, szemekre⁴⁵⁷ hányá hihetlenségeket, meg mutatató⁴⁵⁸ nékik. kezein. lábain és az

⁴⁵³ maradá(k)nak,

⁴⁵⁴ öröket [z-o-ból javítva.]

⁴⁵⁵ aludtanak, [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁵⁶ tizen egy [en – utólagos beírás a szóközbe; egy – en fölé írva.]

⁴⁵⁷ számekre hányá [Elírás.]

⁴⁵⁸ meg mutatató [Elírás?] nékik. kezein. lábain <valo sebeket> és az oldalán valo sebeket,

oldalán való sebeket, hogy el hitethese vélek fel támadását., :/mivel nehezen akarának hinni szemeknek is:/ előtők halat, és mezet ett, és őket is étette, ugyan akkor is lehelle reájok mondván. *vegyétek*⁴⁵⁹ *a szent lelket, akiknek*⁴⁶⁰ *meg botosáttyátok véteket. meg lesznek botosátva..* ⁵ *és a kiknek.*⁴⁶¹ *meg tarttyátok. meg lesznek tartva, mind ezek a meg jelenések, a fel támadásnak napján lettek meg..*

Mark 16 14 luk.
24 36.
joan 20 19.

[135a:]

6. Mint hogy szent Thamás nem vala akkor jelen a több Apostolokal; kételkedésében meg marada. és monda atöbinek. hogy addig nem hinne valamég ne tapasztaná¹⁰ sebeit urának, nyolcz nap mulva a kristus meg jelenék az Apostolinak Thamás is jelen volt. a kristus meg tapasztatá véle sebeit., a ki is hitt. és tsudálkozásában fel kiáltá. *Én uram, és en Istenem*

Mark 16 14 luk.
24 36. joan. 20⁴⁶²
24

7 A kristus meg mászor meg jelenék Gallileában a¹⁵ tiberiades tója parttyán. Péternek. Jakabnak, jánosnak, Thamásnak., Náthánáelnek. és más két tanítványoknak., egyszer a midön halasztanak volna, a kristus tsudálatos sok halat fogata velek, és vélek ett, az étel után. helyre hozatá szent péterel a szeretetnek háromszori tselekede²⁰tével. a háromszori meg tagadásának vétkit., azután reája bizá az Anyaszent egy háznak igazgatását., meg jövendölé néki. martyrságát. és a szent János haláláról való kérdésre nem akara meg felelni.

Joan. 21

9 Meg jelenék szent Jakabnak a ki Jérusálemi első²⁵ püspök volt **[135b:]**

10. És leg utolszor az Apostolinak., éppen abban az időben a melyben fel akart a menyekben menni, erről még fogunk szollani

Az írás tsak tiszteri jelenésről szól. de közönségesen azt³⁰

⁴⁵⁹ *vegyétek* [g-t-ből javítva.]

⁴⁶⁰ *akikk* [A második *k* utólag beszúrva a szóközbe.]

⁴⁶¹ *a<kinek>* *kiknek*.

⁴⁶² joan. 20 <19> 24

mondgya., hogy a kristus fel támadása után negyven napig maradván a földön; gyakorta meg jelent Apostolinnak, hogy őket tanítsa. és nékik az Isten országáról beszélyen, ez így lévén el lehet⁴⁶³ hinni, hogy gyakorta⁵ meg jelent nékik. noha azokat az írás fel nem teszi.

K A kristus nem jelenéké meg a Boldogságos szüznek, mindgyárt fel támadása után?

F Azt tellyeségel el lehet hinni hogy meg jelent és nagy helyes okok hitethetik el velünk, valo a szent írás aról¹⁰ nem szol, vagy⁴⁶⁴ azért hogy meg mutasa Mariának nagy alázatoságát, a ki is mindenkor azt kivánta, hogy a kegyelmek. a melyeket vett, rejtékben maradjanak., vagy azért hogy felyeb emelye hitének, és reménséginek nagyságát. a mellyek el lehettek az ilyen vigasztalások nélkül

¹⁵ K A kristus fel támadása után.⁴⁶⁵ nem mu-[136a:]tatáé meg magát a sidoknak is vagy a pogányoknak. a kiknek részek volt halálában?

F Nem, mert tsak azoknak mutatá meg magát a kiket az Isten bizonyságoknak választotta volt mondgya szent²⁰ Péter. nem akará magát meg mutatni az Istenteleneknek., mert méltatlanok voltanak ahoz a kegyelemhez. és az Isten meg akará tartani hitünknek erdemit, azért hogy méltób lenne a jutalomra., mondgya Tertullianus

*

ne impii errore liberarentur. et ut fides non mediocri praemio destinata difficultate constaret
Apolog Cap 21

K Leheté egész hitelt adni azoknak a bizonyságoknak,²⁵ a kik ki hirdették a kristus fel támadását?

F A tellyes lehetetlen hogy meg tsalatkoztak volna, se hogy tsalárdok lettek volna: mivel. 1. ök. többen valának ött száznál, és ezen ött száz láto bizonyság közül. tsak egy is a szavát meg nem másolta. és tsak nem mindnyájan

⁴⁶³ el lehet <hogy> hinni, hogy

⁴⁶⁴ vagy <aza> azért

⁴⁶⁵ után. <me> nem mutatáé meg magát

halált szenvedtek ezen igazságról való bizonyág tételért. találnánaké sokat olyanokat, a kiket ha a vallásnak ereje nem segitené. meg akarnának halni még az olyan igazságért is a melyet üsmernének., de vagyoné olyan példa hogy sok számu emberek letették volna életeket hogy lelkek üsméreti ellen valamely hamis dolgot bizonyítsanak? [136b:]

2. Azok a kik a kristus fel támadását látták. és akik azt nyilván bizonyították,⁴⁶⁶ együgyü, és félénk emberek valának., a kiknek⁴⁶⁷ nem lehetet volna magoktól ilyen tsudálatos és veszedelmes gondolatot⁴⁶⁸ formálni, nem egyéb tehát, hanem tsak az igazságnak ereje. hirdetteté vélek olyan dolgot, a melynek hihetetlennek kellett tétzeni., a melynek anyi eszes, hamis, és hatalmas embereknek kellett ellene állani, és ő nekik sok üldözéseket szenvedni az igazságért.

3. Bizonyágot tévén, a vallasunk fundamentuma igazságáról., a proféták jövendölésiből azt meg mutatták. sok nagy tsuda tételekel azt oltalmazták, a melyek sok számu embereket meg térítének, ha szinte rettentő veszedelemre tették is magokat, arra a hitre. álván, és azokat a tsudakot a kristusnak leg nagyob ellenségi előtt tselekszik vala., akik nem merének semmit mondani az igazság ellen., noha igyekezének azon hogy meg kisebítsék. tulajdonitván azokat a boszorkányságnak., mint ha az ördög arra reá állot volna, hogy az ő birodalmát elrontsák, az Apostolok pedig gyengék. és hihetetlenek lévén [137a:] a kristus éltiben, a midön a maga jelen való léte, tanítása, hatalma, tsuda tételei anyi erőt adhattanak volna nekik, kemények, és tellyesek a hittel. olyan időben, a melyben a kristus, nem segíthetvén hogy ha fel nem támadot volna,

Act 2. 24. Mark.
16. 20.

⁴⁶⁶ bizonyították, [Második *i-o*-ból javítva.]

⁴⁶⁷ a kiknek <tehát> nem lehetet

⁴⁶⁸ gondolatot [*g-d*-ből javítva.]

4. Az Apostolok hirdetvén a fel támadást, azt mondák, hogy a régi jövendölések szerént, a kristus, az egész világon valo népet meg térítené, és vélek meg üsmértetné, és szolgáltatná avalóságos Istent, ezeket a tsudálatra méltó dolgokat pedig olyan⁴⁶⁹ időben mondák; amelyben az egész világ bálványozo volt, és hogy emberi mod szerént nem láttatot hogy a véghez mehesen, azt is hozzája tevék, hogy az orája el jött volna, hogy a sidokot⁴⁷⁰ meg vetné az Isten., az egész világra el szélyednének, és hogy¹⁰ tsak világ vegin térnének meg, Jérusálem városa, és a templom. még fent valának amidön ezeket jövendölék, noha még akkor ennek a nagy változásnak semi jele nem láttzat, a bé tellyesedés, meg mutatá igazán valo jövendöléseket, a pogányok kezdék akoron üsmérni a valóságos¹⁵ Istent, nagy seregekel mentenek az Anyaszent egyházban, a sidok pedig meg vette-[137b:]tének, és el szélyedének. az egész földre.⁴⁷¹ mái napon is ebben az el pusztulásban vannak

rom. 15. 9.

rom. 11. 23.

Igen gyenge elméjünek kellene annak lenni, a kí nem²⁰ érzéné erejét ezeknek a meg győzhetetlen bizonyításoknak, és a szive igen kemény volna. hogy ha azt érezvén, magát azoknak meg nem adná.

K Miért mondád hogy az üdvezítő fel támadása a vallásunk fundámentumának igazsága?

²⁵ F Mert ha akristus fel támadot, a bizonyságokat., kik fel támadását hirdették, halgatni, és nekik hinni kel, a mit avallás dolgairól irtanak meg kel tartani, a profétáknak,⁴⁷² akik az ő feltámadását meg jövendölték, hinni kel, még az egyéb dolgokat is. a melyekről irtanak., a³⁰ midön pediglen a szent könyvek Isteniségek, és az Apostoloknak hatalmok, és végezések meg üsmértetnek, mi-

⁴⁶⁹ olyan <kor> időben [*időben* – <kor> fölé írva.]

⁴⁷⁰ a sidokot <meg> meg vetné [Törlés a sor végén.]

⁴⁷¹ földre. <máin> mái napon

⁴⁷² a profétákk,

tsoda nehézséget találhatni a keresztyéni igaságban., és leheté az alá nem vetni magát valakinek, hogy ha tsak ellene nem mond. az értelemnek.

K A kristus fel támadása után, miért nem élt⁴⁷³ olyan formában az Apostolokkal mint annak előtte, miért hogy tsak némelykor mutatta meg magát nékik? **[138a:]**

F 1. Hogy el rejtse magát a sidok, és az Istentelenek előtt, olyan okokból. a melyeket az ő öröktől fogva való bölcsesége tudta

2. Hogy meg mutassa mitsoda külömbség vagy az¹⁰ ő halandó. és ditsőséges élete között.

3. Hogy meg mutassa a nagy titkot. a melyről szól szent Pál, hogy a kristus fel támadása, formája a mi lelki⁴⁷⁴ fel támadásunknak, és hogy a kristusnak. testében fel támadot élete, például légyen, egy keresztyén lélekben fel támadot életének.

Magyarázat

A lelki fel támadás az, hogy a vétket el hadgyák. új életet élyenek, szent Pál azt mondgya, hogy valamint a fel támadot kristus többé meg nem hal, egy lelki képen²⁰ fel támadot keresztyének sem kel többé avétekben esni. a kristus példájára való nézve nem kel hogy a földi dolgokat kedvelye., hanem tsak a menyieiket, azt is hozá tehettyük. aszent pál értelme szerént, hogy valamint a fel támadot Jésus, nem áll többé ahalando emberek között.²⁵ és tsak némelykor mutatta meg **[138b:]** nékik magát.. hogy meg bizonyittsa nékik fel támadását. és hogy oktassa őket az Isteni dolgokra, szükséges. egy lelki képen fel támadot keresztyének is hogy egész életét abban töltse. hogy az Istenről és az ő országáról foglalatoskodgyék. ne³⁰

⁴⁷³ élt [*t-y*-ből javítva.]

⁴⁷⁴ lelki [Második *l-k*-ből javítva.]

ohajtsa avilági embereket való létel., tsak szükségből.
felebaráti szeretetből legyen vélek. és azért hogy engedelm-
meskedgyék⁴⁷⁵ az Isten rendelésinek.

16 Articulus A kristus Menyben meneteléről

K A kristus menyi ideig marada eföldön fel támadása
5 után?

F Negyven napig.

K Miért marada negyven napig.

F Hogy meg bizonyítsa az embereknek fel támadását,
hogy az Apostolit meg erősítsse, és meg vigasztalya, és
10 nékik oktatást adgyon hogy az emberek meg téréseken
munkálodgyanak

K Mit tselekedék a negyvenedik napon?

F Az Apostolok mindnyájan Jerusálemben lévén., akris-
tus meg jelenék nékik., és mondá hogy [139a:] egész hatal-
15 mat vett az égben, és a földön, azt parantsollya nékik hogy
menyenek el az egész világra prédikállani, és meg keresz-
telní az embereket az Atyának. a Fiunak, és a szent Lélek-
nek nevében. azután azt igéré nékik hogy vélek lenne világ
vegezetig. minden nap. Ez olyan nagy ígélet, amelyet tett
20 akor az Isten Anyaszent egy házának hogy soha el nem
hagyná; meg nyittá elméjeket hogy meg érthetnék a szent
írásoknak értelmit., azt fogadá⁴⁷⁶ nékik hogy tsak ha-
marjában el küldené nékik a szent Lelket; és meg parantsola
nékik hogy Jerusálemben maradnának mind addig
25 még a menyből való erőt nem vennék magokban.

Az után Bethániában vivé a tanítványit tsak közél
Jerusalemhez, és onnét az olajfák hegyére., és a midön

⁴⁷⁵ engedelmeskedgyék [Első *d-l*-ből javítva.]

⁴⁷⁶ fogadá [*g-d*-ből javítva.]

oda érkezék áldást ada reájok, és azonal. fel emelteté az égben, és tsak hamar a felhök el rejték szemek elől.

ökk pedig követék szemekel a még lehete, és mint hogy tsak az égre nézzenek, két angyal fejrben meg jelenének nekik. és mondák. hogy a kristus, a kit fel- **[139b:]** menni ⁵ látták, olyan formában fóg még el jöni.

K A kristus nintsen tehát már⁴⁷⁷ a földön?

F Nintsen láthato képen., de láthatatlan képpen, két féle modon vagon., 1. jelen vagon valóságal. testi képen az óltari szenttségben., 2 jelen vagon lelki képpen, az Anyaszent egyházra és a hivekre valo kegyelme, és gondviselése által.

Matth 28 20 Ps
109:1. rom 8. 34.
1. petr. 3. 22

K Miképpen vagon akristus az égben?

F Az Atya Istennek jóbján ül.

K Az Istennek vagoné jobb keze? 15

F Nintsen. mivel az Isten nem testből áll, hanem a szent Lélek., azt akarja nekünk ez által jelenteni, hogy az égben, az Atya Istenel. egyenlő hatalomban vagon a kristus. ugy mint Isten, és ugy mint ember, az ő ditsőséggel, és hatalmával; őt fellyeb emeltet minden teremtet ²⁰ állatoknál.

Ephes. 1. 20.

K Miért mondgyák azt. hogy a kristus üll az égben

F Az által az irás azt akarja velünk meg értetni, hogy anyi sok szenvedési és fáradsági után ot örök nyugodalomban vagon, mint királyi székiben. **[140a:]** 25

K A kristus menyben menetele hasznos volté az embereknek?

F Azt ugy kel tekénteni 1. mint az emberi természet gyözedelmének napját., 2. mint remenségünknek erős fundámentumát 30

K Miért mondád azt. hogy akristus menyben menetele nének napja., az emberi természet gyözedelmének napja volt?

F Mert a mi természetünk amelyet magára vette volt

⁴⁷⁷ már <lát> a földön?

a kristus, azon anapon kezdé birni az örök ditsőséget. a melyért teremtetett volt, a kristus menybe menvén, fel vivé magával azokat a szenteket, akiket meg szabadítá apoklokból., és akik hihető hogy mindenkor véle való-
5 nak fel támadásától fogvást.

K Miért mondád hogy a kristus menybe valo menetele; a mi remenségünknek erős fundamentuma?

hebr 6. 20. 9. 24. F Mert a kristus menyekben fel menvén, a mi elől járonká lett, a mint szent Pál mondgya, és őt szüntelen
10 ajánlya vérét az Attyának, a melyet ki ontot érettünk.

K A kristus⁴⁷⁸ győzedelmes menybe menetelét meg jövendölték volté aproféták? [140b:]

Ps 23. 7 F Igen is meg. imé mit monda arol Dávid.

15 *Emellyétek fel fejdelmek ati kapuitokot., és emelked-
gyetek fel. örökké valo kapuk. és bé mégyen a ditsőségnek királya*

ps 56. 6.

Magasztaltasal az egek fölibe Isten. és az egész földön ate Ditsőséged.

s. Aug. in. ps 67.
19.

Fel mentél a magóságban. meg fogtad a fogságot

20 K Miképen kel nekünk tekinteni a kristust menyekben.?

F Három féle képen, 1. hogy ő kitsoda, az Attyához képest, 2. kitsoda ateremtet állatokhoz közönségesen, 3. kitsoda az emberekhez különösön.

25 K. Hogy kel tekentenünk akristust az Atya⁴⁷⁹ Istenhez képest?

F Ugy mint az Attyának képét., ditsőségének fényeségét, mint öröktől fogva valo igéjét. erejét. és bölcsességét az Istennek.

30 K kitsoda ő⁴⁸⁰ ateremtett állatokhoz képest?

F Ő minden állatok előtt valo születetnek neveztetik. ő általa, és ő érette teremtettek mindenek, mindenek ő

⁴⁷⁸ kristus <dits> győzedelmes

⁴⁷⁹ Atya [t-y-ből javítva.]

⁴⁸⁰ ő [Beszúrás.]

benne élnek, az ő minden ható szava tart meg mindene-
ket, ő ujitot meg minden teremtet álla-[141a:]tokot., és az
Isten mindent az ő birtoka alá adot.

K kitsoda a kristus az emberekhez képest?

F ő ami meg váltonk közben járonk., szó szóllonk, fö ⁵
papunk, áldozatunk, templomunk, oltárunk, fejünk,
Atyánk fia, világosságunk, Mesterünk, Apostolunk, az új
testamentumnak Angyala, ő azút a mellyen kel járnunk,
ő a⁴⁸¹ kapu a mellyen kel bé mennünk. ő akö, és a
fundámentum⁴⁸² a melyre vagyunk építve, ő afa, a mely-
nek⁴⁸³ mi vagyunk az ágai. ő az igazság, a melyet kel
követnünk. ő ami életünk, kenyerünk, pasztorunk, fér-
jünk,⁴⁸⁴ orvosunk, királyunk, bíránk, ő a mi hitünknek
kezdője. és tekéletesége, egy szoval ő lészen az égben a
mi ditsőségünk, és boldogságunk, de hogy el érhesük azt ¹⁵
a boldogságot, a Jésus kristust kel követnünk mint pél-
dánkot.

K szükséges, és hasznosé meg tudnunk mind ezeket a
tulajdonságit a kristusnak?

F Ennél se nagyobb se hasznosab, se szükségeseb dolgot ²⁰
nem tanulhatunk, szent Pál azt mondgya hogy a töb
tudományokat meg kel vetnünk, de ezt mindenek felet ^{philip 2. 8.}
kel tudnunk [141b:]

⁴⁸¹ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴⁸² fundámentum [e-a-ból javítva.]

⁴⁸³ a melynek <mi vagyunk> mi vagyunk

⁴⁸⁴ férjünk, [Ékezethiba.]

17 Articulus

A kristus Jésusnak az Attyához, és a teremtet állatokhoz
valo
tulajdonságinak vagy minémüségének magyarázattya

K Miért mondád azt, hogy a kristus⁴⁸⁵ képe az Atya Istennek képe

2 Cor 4 4. Coloss
1. 15

F Azt szent Pál mondgya, meg akarván velünk értetni hogy a kristus ugy mint Isten, tekellteségel valo hasonlatosága vagon az Istenel, az ő Attyával, mivel ő az Istennek Fia, Isten valamint az ő Attya.

K Miért mondád hogy akristus az ő Attya ditsőségek fenyesége?

F. Azt szent Pal mondgya, meg akarván velünk értetni,
10 hogy akristus ugy mint Istennek Igéje, az ő Attyának fényeségetől és ditsőségetől származik. avilágóság származik anaptol; ez így lévén a Fiu Istennek ditsősége és fényesége tellyeségel ki mutatya az Atya Istennek ditsőségét. és fényeségét, mert a természet, a kitől ered ez a
15 ditsőség, és ez a fényesség, és a melyeket közli az Atya a **[142a:]** Fiával, egy mind az egyik, mind a másik személyben

hebr. 13. s. Aug
lib 4. de trinit.
cap 2.

K Miért mondád hogy a kristus öröktől fogva valo Igéje az Atya Istennek?

20 F Ezt szent Janos, és szent Pál mondgyák. Isaiás után. meg akarják velünk értetni. hogy az Isten Fia belső képen valo szava az Atya Isten gondolattjának. és üsmerettségének,, a mi külso képen valo szónk nem más, hanem külső képen valo ki mondása a mi gondolatinknak, és
25 üsmérettségünknek, és ugyan azon gondolatokat belső képen valo szonak nevezik a midőn azokat ki nem mondgyák.

joan.1.1.hebr.2.3.
Isai 40.: 5.

K Miért mondád hogy a kristus az Istennek ereje és bölcsesége?

⁴⁸⁵ kristus [*tus* – beszúrás.]

F Azt szent Pál mondgya, hogy velünk meg értesse hogy a kristus nem tsak ugy mint Istennek Igéje., mindenkori bölcsesége és ereje az Istennek, hanem ugyan még a kristus által is nyilatkoztatot ki leg inkább az teremtettt állatoknak az Isten bölcsesége és mindenhatósága.

1 Cor.1. 24.

K Miért mondád hogy a kristus minden teremtettt állatok előtt valo első szülöt?

F Ezt szent Pál mondgya, meg akarván velünk **[142b:]** értetni hogy az Isten Fia. minden teremtettt állatok előtt volt, a mint is hogy öröktől fogva szülte az Atya az ígét, aki is születet, és nem teremtetet, mivel ő öröktől fogva valo valamint az Atya Isten.

10 Coloss 1. 15.

K Miért mondod azt. hogy mindenek akristus által, és ő érette teremtettek?

F Azt szent Pál mondgya. szent Janosal együt. meg akarván velünk értetni, hogy a kristus egy Isten az ő Attyával., és Isten⁴⁸⁶ valamint az Attya, és ugy mint Isten, ő teremtetete avilágot, és azt a maga ditsőségire teremtetete, mert az Isten mindent a maga ditségiért tselekeszik.

joan.1. Coloss
1 16.

20

K Miért mondád hogy a kristus az ő mindenható szava által tart meg mindeneket?⁴⁸⁷

F Azt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni hogy az Isten Fiának mindenhatósága által tartatnak meg a teremtettt állatok, mert ugyan az ő hatalma⁴⁸⁸ által is teremtettek, az ő szava vette ki őket a semmiségből, ugyan az is nem engedí hogy semmivé legyenek., mind ezek a szavai szent Pálnak tsak arra tzéloznak hogy meg bizonyithasa tellyeségel akristusnak Istenségit; de a tsudalatra⁴⁸⁹ méltó dolog hogy még is ezután valának és

30

⁴⁸⁶ Isten <v> valamint

⁴⁸⁷ mindeneket? [i-e-ből javítva.]

⁴⁸⁸ hatalma [ma – sor előtti margóra írva halványabb tintával, elvlasztás után.]

⁴⁸⁹ tsudalatra [A. m. tsudalatra; második a fölött áthúzott ékezet.]

hebr. 1. 3.

vannak olyan keresztyének. a kik a szent írásokat [143a:] tarttyák, és akik mind azon által. olyan vakmerők⁴⁹⁰ hogy tagadgyák ezt a fundamentumi igazságát vallásunknak;⁴⁹¹ tellyeséggel meg homályosodot, és meg romlot egy olyan keresztyének a szive. a kit meg nem hatt. az ilyen tiszta. és vígasztalo világóság.

K Miért monddod hogy az Isten minden teremtett állatot. a kristus hatalma alá adot?

hebr. 1. 2. joan
13. 3. ps 2. 7. 8.

F Ezt szent Pál és szent Janos mondgyák. szent⁴⁹² Dávid után. meg akarván velünk értetni: hogy a kristus. ugy mint ember, minden teremtet állatoknak urává tétet, hogy ő birja az Atya Istennek minden javait, és hogy mindenekre tellyes hatalmat vett, mint olyan örökségre, a mely az ő Isten Fiuságát illeti.

18. Articulus.

A kristus Jesusnak. az Emberekhez valo tulajdonságinak.
vagy minémüségeinek Magyarázattya

¹⁵ K Miért monddod hogy a kristus a közben járonk?

1 tim. 2. 5. rom
5. 10.

F Azt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni, hogy akristus minket meg békéltet az Istennel. ezért is ötet⁴⁹³ szent pál a mi békeségünknek nevezi, és azt mondgya., hogy el rontotta halálával. az ellenkedéseket, meg is változtatta ahalálra valo ítéletet. melyet [143b:] mondottak volt az emberekre, vére által pedig mindent békeségben tett.

K Miért monddod hogy a kristus a mi meg váltonk. üdvezitönk?

⁴⁹⁰ vakmerők [a-e-ből javítva.]

⁴⁹¹ vallásunk(sunk)nak; [Törlés a sor elején.]

⁴⁹² szent Dávid [Íráshiba.]

⁴⁹³ ötet [et – beszúrás a sorközben.]

F szent.pál. és atöb Apostolok eszerént nevezik. meg akarván velünk értetni, hogy halálával meg váltot minket a bűnnek rabságából., az ördögnek kegyetlensége alól. és a pokolnak kinyától.

1 joan 4. 42. Act.
5. 31 rom 5.
Ephes. 5. 23.

K Miért mondod hogy a kristus a mi szó szöllónk?

5

F szent János nevezi eszerént. meg akarván velünk értetni, hogy a kristus mindenkor esedezik érettünk, hogy nekünk irgalmaságot nyerjen. szent páls is ezt mond-gya

1 joan 2. 1. hebr.
7. 25

K Miért mondod hogy a kristus ami fő papunk?

10

F Azt szent páls mond-gya Dávid után., mert a kristus olyan áldozatot ajánlot az ö Attyának., amely bé tellyese-dése, vagy inkább valósága volt, az ö törvénybéli áldozat-nak., és a mely tsak egyedül engesztelheté meg az Isten haragját, és ugyan tsak az is békéltethete meg véle.

hebr. 2. 17 hebr.
3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.
10.

K Miért mondod hogy a kristus ami áldozatunk temp-lomunk. és oltárunk.?

15

F Mind ezekre szent páls tanyit minket, előnkben [144a:] adván hogy a kristus magát fel áldozta az ö Attyának vétkeinkért., hogy ö bé töltötte arégi áldozato-kot a mellyek meg nem engesztelhatték az Istent, és hogy a templom és az oltár⁴⁹⁴ ahol azokat az áldozatokat ajánlották, akristust jelentették., a ki magát ajánlotta az Istennek az ö halando testében.

hebr. 9. et 10.

K Miért mondod hogy a kristus mi Atyánk.?

25

F Mert ö tölle veszük alelki életet; azért is nevezi ötet Isaiás a saeculumok Attyanak. Pater saeculorum. mivel ennek alelki életnek. tsak ajövendő időkben lészen bé tellyesedése.

Isa 9. 6. rom. 4.
17.

K Miért mondod hogy a kristus a mi fejünk?

30

F Azt szent Páls mond-gya., meg akarván velünk értetni, hogy az Anyaszent egy ház egy test akristusal és akinek feje akristus. ahivek pedig az ö tagjai. mind ezekről bö-

Colos. 1 18.
Ephes. 1 22.

⁴⁹⁴ oltár [r-l-ből javítva.]

vebben szollunk, a midön az Anyaszent egy házrol fogunk szollani.

K Miért mondod hogy a kristus a mi Atyánkfia?

F A kristus maga méltóztatik így nevezni benünket⁴⁹⁵ és szent pál azt mondgya. hogy a kristus első szülöt sok atyafiak között. meg akarván velünk értetni⁴⁹⁶ hogy a [144b:] kristus anyira szeretet hogy az Istennek fiává tet minket, és maga örökös társaivá, mind azon által. aza külömbség vagon. hogy a kristus az Istennek. az ő Attyának. Fia, és örököse, a természet által, mi pedig len tsak fogadot fiai vagyunk.

K Miért mondod hogy a kristus ami vilagoságunk.?

F A proféták nevezték annak., némellyek közüllök ötet a jákób tsillagának nevezték. némellyek nap keletnek, a szent öreg ember siméon meg jövendölte felölle. hogy a népek vilagosága lészen., az Évangyélium azt mondgya hogy a kristus az emberek vilagositoja., hogy ő avilág vilagosága., és hogy akik ötet követik nem járnak asetéttségben ő elötte az egész népek a setettségben jártnak, és a halálnak árnyékában ültenek.

K Miért mondod hogy a kristus ami⁴⁹⁸ profétánk.

F Mojses adgya néki azt a nevet mondván a sidoknak,⁴⁹⁹ az *Isten néktek egy profétát fog támasztani közöttetek., azért ötet halgasátok. és néki engedelmeskedgyetek.* [145a:]

Mojses azon profétán a Messiást érti, szent Péter, és szent István szerént.

Ugyan a kristus is a fő proféta, ő a fő mestere az embereknek, ő általa jövendöltek a proféták. ő magais jövendölt, a mely jövendölésnek bé tellyesedésit mi ma-

⁴⁹⁵ benünket [ket – későbbi beírás a sorvégi margóra.]

⁴⁹⁶ értetni [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁹⁷ Num. 24. <31> [?] 17

⁴⁹⁸ ami<f>profétánk.

⁴⁹⁹ a sidoknak, [i-a-ból javítva.]

joan. 20 17 hebr.
2. 2. rom 8. 17

Num. 24.⁴⁹⁷ 17
Zaka 3. 8

luk. 2. 32. Isai 43
6. joan. 1. 9. joan.
8. 12. Isai. 9. 2.
Matth. 4. 16. Act
13. 47.

Deut 18. 15

Act 3. 22. idem 7.
37.

gunk láttyuk, és abból bizonyosan el hihettyük, hogy a mely jövendőlesekett tett az utolsó időkre, hogy azok. is bé tellyesednek.

K Miért mondod hogy a kristus ami Apostolunk?

F Szent pál⁵⁰⁰ nevezi ötet annak., az az. követnek, mivel akristus az emberekhez való követtye az Istennek.

5 hebr. 3 1.

K Miért mondod hogy a kristus az új testámentumnak Angyala?

F Malakiás proféta nevezi ötet annak, és utánna az Évangyelisták. meg akarván velünk értetni. hogy az Isten azért küldötte volt el. akristust. hogy új szövetséget tegyen az emberekkel.

Malak. 3. Matth. 11 10.

K Miért mondod hogy a kristus a mi utunk?

F A kristus azt maga mondgya., meg akarván velünk értetni, hogy mi nem mehetünk az ő Attyához hanem csak ő általa. és hogy csak úgy érhetünk a menyekben. ha az ő nyomdokit követtjük [145b:]

15 joan. 14 5. 6.

K Miért mondod hogy a kristus a kapu.?

F Ő azt maga mondgya *Én vagyok akapu.* meg akarván velünk értetni. hogy csak ő általa lehet az üdveségnek uttyában járni, hogy ha valaki nem a kristus által megyen valamely hivatalban vagy rendben. az olyan az üdveség uttyán kívül vagyon

20 joan. 10 1.

K Miért mondod hogy a kristus a szegelet⁵⁰¹ kö. és a fundamuntum⁵⁰² a melyre építettünk

25

F A kristus ezt maga mondgya. és ő utánna szent Pál. meg akarván velünk értetni, hogy minek utánna megvetették volna a kristust a sidok., az ő fejké lett, és meg egyesítette őket atöb nemzettségekel., úgy hogy akár a nemzettségek. akár a sidok; de csak akristusra kel építeni

30 luk. 20. 17 Act 4. 11 Matth 24. 42

⁵⁰⁰ pál [Beszúrás.]

⁵⁰¹ szegelet [g-l-ből javítva.]

⁵⁰² fundamuntum [Íráshiba; másutt rendszerint *fundamentum* vagy *fundamentum* alakot ír Mikes, l. alább is.]

üdveségeknek lelki épülettyét, az embereknek ugy is kel tekénteni akristust mint reménségeknak kezdetét. és fundámentumát.

Magyarázat.

Hogy ezt a feleletet. meg lehesen érteni, meg kel néz-
5 nünk hogy mit mond ez iránt a száz tizenkettődik soltár.
*A kö mellyet meg vetettek az épittök, alet szegelet fejevé.
az urtol lett ez, és tsudálatos ami szemeink előtt.*

Matth. 21 43. Act
4. 11. 1 petr. 2. 6.

A bizonyos hogy a kristus magát olyan köhöz hason-
littya a melyet az épittő mesterek meg vetették, és a mely
10 **[146a:]** követ azután az épületnek leg főveb⁵⁰³ helyére
tették. aki erre aköre esik el romol. és a kire esik el
ronttya azt. szent Péter meg mondá asidoknak. hogy
akristus az a kö. a melyet el vetették, de azt a szegelet
fejevé tették. azután, szent pál is azt mondgya, hogy a
15 kristus megy egyeztette a sidokot a nemzetségekel, hogy
a két nép tsak egy lenne. és hogy ő a fundamentum, a
melyre kel mind egyik, mind a másik népnek építeni az
üdveségnek épületét. az a fundamentum. mondgya szent
Agoston. nem alá. hanem a magóságban tétetet, mert az
20 olyan épület, a melyet a menyért építették. és nem a
földért, erre valo nézve a fundámentumnak a menyekben
kel lenni.

rom 9. 32 ephes.
2. 20.

s. Aug. in ps. 45. 20
n. 12. in ps. 86. n.
3. in ps. 121. n. 4.

19 Articulus.

Ismét a kristus Jesusnak az emberekhez valo
tulajdonságinak
vagy minémüségeinek. magyarázatya

K Miért mondod hogy a kristus a fa a melynek mi
vagyunk az ágai.?

25 F A kristus maga tanittya nékünk ezt a vigasztalo
igazságot mondván. *Én vagyok az igaz szöllő tö. és az én*

⁵⁰³ főveb [e-ö-ből javítva.]

Atyám a szőlő mives., minden szőlő veszöt⁵⁰⁴ a mely én bennem gyümölcsöt nem hoz, el mettzi, és mindent a mely gyümölcsöt hoz, meg tisztítja. hogy több gyümölcsöt hozzon, ma[146b:]radgyatok en bennem., és én ti bennetek, miképen a szőlő vesző nem hozhat gyümölcsöt ö magátol. ⁵ hameg nem marad a szőlő töben., eképpen tistem ha én bennem nem maradtok., Én vagyok a szőlő tö, ti a szőlő veszök, aki én bennem marad, és én ö benne. a sok gyümölcsöt hoz. mert nálam nélkül semmit nem tselekedhettek. ^{joan. 15 1.} ha ki én bennem nem marad; ki vettetik mint a szőlő vesző, ¹⁰ és meg szárad, azt öszve szedik. a tűzben vetik. és el ég.

K Miért mondod hogy akristus az igazság a melyet követnünk kel.?

F Ezt maga mondgya., Én vagyok az igazság. magát ^{joan. 14 6.} az igazságot követik tehát. a midön akristust követik. ¹⁵

K Miért mondod hogy akristus a mi életünk?

F Ezt maga mondgya akristus. Én vagyok az élet. szent ^{Colos. 3. 4.} pal is azt mondgya hogy a kristus a mi életünk. Mikor ²⁰ a kristus meg jelenik a ti életetek. akor ti is meg jelentek ö véle a ditsőségben.

Hogy meg lehesen ezt a mondását szent pálnak érteni. azt meg kel tudni, hogy egy keresztyénben két féle élet vagyon, atermészet szerént valo élet. amelynek kezdete az okos lélek, és a lelki élet. a melynek kezdete a kristus lelke, aki bennünk lakozik. ugyan eza lélek is tselekeszi ²⁵ hogy a kristus áll mi bennünk, mivel a mely lélek [147a:] élteti akristust, ugyan azon éltet minket. mostanában egy keresztyénben tsak a természet szerént valo életet láttyuk. alelki élet el vagyon benne rejtve. hanem tsak az ³⁰ utolso napon fog a ki nyilatkoztatni.

Mind ezekre szent pál tanyit minket. a ki is azt mondgya, hogy mi akristus lelkét vettük, és hogy az az lélek bennünk lakozik. azt mondgya, hogy már nem mi élünk ^{rom 8. 9.} hanem akristus áll mi bennünk. Én élek, mondá. vagy is ^{Colos 3. 3.}

⁵⁰⁴ veszöt [r – későbbi beírás.]

inkáb nem én élek. hanem akristus éll enbennem., meg másut azt mondgya, meg holtatok, és ati életek. el vagon rejtve. akristusal az Istenben, azt is mondgya. hogy a kristus élete annak idejében ki fog nyilatkoztatni mi bennünk, Mindenkoron a mi testünkben velünk hordozuk a Jesus⁵⁰⁵ sanyargatását. hogy a Jesus elete is ki nyilatkoztatásék ami testeinkben, mindenkor halálra adattunk a Jesusért, hogy a Jesus életeis ki nyilatkoztassék a mi testünkben

2 Cor.⁵⁰⁶ 4 10. 11

10 K Miért mondod hogy a kristus a mi kenyérünk?

joan. 6. 33. 41.
48.

F Azt a kristus mondgya. *Én vagyok az égből le szállot élő kenyér., aki ezt a kenyeret eszi. örökké éll, Az én testem valóságál étel, és az én vérem valóságál ital. [147b:]*

K Miért mondod hogy a kristus a mi pásztorunk,?

15 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet és szent Péter azt mondgya, hogy a kristus a mi lelkeinknek pásztora és püspökje: azt könyű által látni hogy hány féle okbol. lehet néki ezt a nevet adni, mivel a mi el tévelyedésünkor, ő fel kereset minket. és az akolyba vit, ő ugy vigyáz reánk mint egy jó pásztor vigyáz ajuhaira, ő, malaszttya által oltalmaz meg minket ellenséginktől, ő, minket táplál, oktat, életét érettünk adgya, és magát fel áldoza üdveségünkért.

joan. 10. Isai 11.
11. Ézék. 34 23.
zak. 11. 16. hebr.
13. 20. 1 petr. 2.
25.

K Miért mondod hogy akristus a mi jegyesünk?⁵⁰⁶

2 Cor. 11 2.
Ephes 5. 22.

25 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet., azért a szövetségért a melyet az ő nagy szeretetéből tett az Anyaszent egyházával., ez örökös szövetség, a melynek formája a keresztyéni házasság szent pál szerént.

K Miért mondod hogy a kristus ami orvosunk?

Matth. 9. 12
Mark. 2. 17 luk.
4. 23.

30 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet; mert azért jött el hogy meg gyógyíttson betegséginkből. és nyavalyáinkbol. magára vévén nyomoruságinkot

K Miért mondod hogy a kristus a mi királyunk? [148a:]

⁵⁰⁵ Jesus [e-s-ből? javítva.]

⁵⁰⁶ 2 Cor. <4> 4

F. A proféták eszerént nevezték ötet, maga is magát eszerént nevezé pilatus előtt. és szent pál azt mondgya hogy ő az igasságnak, és a békeségnek királya, a királyoknak királya, az uraknak ura, mind ezek valóságail lennek ő reája. mivel ő Isten, ugy pedig mint Ember minden teremtett állatok felet valo. és minden hatalom adatot néki amenyekbe. és a földön.

joan. 18. 37. hebr. 8. 2.

K Miért mondod hogy a kristus a mi biránk.?

F Ezt a kristus. és az Apostolok mondgyák nekünk. A kristus maga ditsőségében fog el jöni. hogy meg itéllye az embereket., Az Atya Isten, az ő Fiát birájává tette az eleveneknek, és a holtaknak.

10 joan 5. 22. 2 tim. 4. 1.

K Miért mondod hogy a kristus kezdöje. és el végezöje. hitünknek?

F Ezt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni. hogy a kristus adgya nekünk kegyelméböl a hitet. ő teszi azt tekéletesé, és öis tartattya azt meg velünk mind végig.

hebr. 12. 2.

K Miért mondod hogy a kristus lészen a mi ditsőségünk és boldogságunk az égben.?

F Mert az örök élet abból áll. hogy meg üsmérjék a valóságos Istent. és a kristust, akit az Atya küldötte el. **[148b:]** A szentek boldogsága amenyekbe az, hogy láttyák, szeretik, és birják örökösön akristust. ök véle meg válhatatlan egyeségben vannak, ugy hogy a mint szent pál mondgya, a kristus minden mindenben. és mindeneknek minden.

Colos. 3. 11.

20 Articulus.

Hogy miben. és mi formában példánk nekünk e földön a Kristus.

K Miért mondád hogy a kristus tsak azoknak lészen boldogsága menyekbe, a kik ötet követni fogják mint példájokat eföldön?

F Ezt a kristus mondgya, és ő utánna szent pál. és atöb

Matth. 17. 24.
Mark. 8 34.

Apostolok is mondgyák., akristus azt mondgya, hogy *A ki én utánam akar járni. mondgyon ellene magának, viselje keresztyét, és kövesen engemet*

Matth. 10 24.

5 Meg másut azt mondgya, *nem nagyobb atánitvány a mesternél, sem az szolgál az uránál; elég a tanítványnak hogy olyan légyen mint a mestere. és a szolgának mint az ura.*

rom. 8. 29.

1 Cor. 15. 508 49.

Ephes. 4. 22. 23.
24.

Tit 2. 12. philip 2.
5 hebr. 12. 2.

10 szent Pál azt mondgya. hogy *A kiket eleve meg üsmért, eleve is el rendelte hasonloká lenni az ő Fia⁵⁰⁷ ábrázattyához. Mint hogy a földi embernek ábrázatyát. [149a:] viseljük, viselyük amenyeinek is ábrázattyát. meg másut Hogy lekel tennünk az előbbi élet szerént valo embert, aki is földi ember, és az új emberben kel öltöznünk aki akristus tudni illik. amint magais mondgya másut hogy ellene kel. mondanunk a⁵⁰⁹ világi rosz kivánságoknak. és a kristushoz kaptsolnunk magunkot, tanitási szerént kel élnünk, és követnünk kel példáit.*

1 joan. 2. 6.

joan. 13. 15.

20 Szent János azt mondgya, hogy hasonló életet kel élnünk mint a melyet élt akristus a földön. egy szoval. semit szükségesebnek nem látunk a szent írásban, mint azt hogy a kristust kövesük mindenben, mint példánkot.

K Leg inkább miben kel ugy tekéntenünk akristust mint példánkot?

25 F A kristus életében vannak olyan dolgok a melyeket kel követni minden keresztyének, akár minemü renden lévő legyen, vannak meg olyanok amelyeknek követése, a különböző alkalmatoságokon, abelső, vagy a külső indulatokon áll, példának okáért aközönséges hivek nem követhetik a kristust tanításában, és prédikálásában, de 30 nintsen olyan renden lévő aki ne tartoznék valamely részit akristus életének követni mint példáját.

⁵⁰⁷ Fia [a-á-ból] javítva az ékezet áthúzásával.] ábrázattyához.

⁵⁰⁸ Cor. 15. <43> 49.

⁵⁰⁹ a <rosz> világi rosz

K Melyek azok a dolgok amelyeket kel követni minden renden lévő keresztyénnek a krisztus életében.? [149b:]

F 1. követnünk kel ötet abban hogy ő meg vetette az érzékenységbéli dolgokat, a kevélységet, a haszontalan dolgoknak tudását, vagy látását., a fősvényiséget. ⁵

2. ő egyedül az Istenhez ragaszkodot, mindeneket az ő ditsőségiért, és az ő ditsőségire tselekedet. ez is röviden minden kötelesége egy keresztyénnek, ebben az indultban kel lenni mindennek, gazdagnak, szegénynek, királynak, urnak, szolgának. minden tartozik akrisztus példájára nem a világhoz. hanem tsak az Istenhez ragaszkodni.

K Melyek azok adolgok, amelyeket kel követni akrisztusban különös rendekben és hivatalokban?

F Hogy erre a kérdésre meg lehesen felelni, igen sok ¹⁵ féle hivatalokot és rendeket kellene meg vizgálni. mind külön külön, de azt most nem tselekeszük, mivel még ezután ebben a munkában minden féle renden és hivatalban lévőnek köteleségiről eleget fogunk szollani, hanem itt tsak azt mondgyuk közönségesen., hogy az Évangyéliumban amelyet szorgalmatosággal kel olvasni. minden keresztyén meg találhattya ki ki azokat arendeket. és példákot, a melyeket követni kel., akrisztus [150a:] /példának okáért./ meg mutatta a maga személyében a királyoknak., és mind azoknak akiknek ahatalom adatot ²⁵ kezekben, hogy tsak az Isten ditsőségire, és az alattok valojoknak üdveségekre kel élni azal ahatalomal.

A pásztoroknak meg mutatta hogy fel kel magokot áldozniok ajuhokért, azokat kel szeretni, üsmérni, oktatni, azok előtt kel járni, ne az emberektől ³⁰ félyenek. hanem tsak egyedül az Istentől., tsak az igazsághoz kaptsollyák magokot, avilág itéletit, ígéretit, és fenyegetésit meg vessék.

A prédikátoroknak meg mutatta. hogy hasznok kere-

⁵¹⁰ az emberektől <fl> félyenek,

sők ne legyenek, hanem alázatosok, hogy ne a palotákat, és a nagy renden lévő halgatokat keressék, hanem a hová az Isten hija őket. oda menyenek, vagy a falukban, vagy a városokban, és hogy némelykor, sokal nagyobb gondal⁵ kel fel keresni egy szegény goromba bünöst, egy olyan embernél. a ki nagy tiszttségben és bővölködéshben va-
gyon.

Elé lehetne számlálni a több renden. és hivatalban lévő-
köt is. és elejekben adni az uraknak, és szolgálóknak, a¹⁰
mester embereknek, az Atyáknak, és Anyáknak,⁵¹¹ a
[150b:] gyermekeknek, aszegényeknek, és gazdagoknak,
abetegeknek, nyomoruságban lévőeknek, az el hagyatata-
taknak, mind ezeknek mondom, elejekben lehetne adni
hogy miképen kövessék akristust mind ezen külön külön¹⁵
fele állapotokban és rendekben, detsak az Évangye-
liumot olvasák. figyelmeteséggel. és abban fel talállyák
akár mely hivatalban. és rendben legyenek, de az írás
szerént, egyaránsu indulattal. és hajlandósággal kel len-
nünk akristuséhoz, ugy ítéllyünk mindenekről valamint²⁰
ő, ugy beszélyünk, szenvedgyünk, tselekedgyünk vala-
mint ő., ezeket is foglallyák magokban szent pálnak ezek
a szavai. *hoc sentite invobis quod et in Christo Jesu*, legye-
tek olyanok mint akristus volt. egy szóval oly telyeseknek
kel lennünk akristusal., hogy valósággal el mondhasuk.⁵¹²
²⁵ hogy ő áll mi bennünk. valamint szent pál mondgya
magáról., *Én élek, vagy is inkább nem én élek., hanem
akristus él bennem.*

philip 2. 5. Ephes.
4 24.

⁵¹¹ Anyáknak, [A-a-ból javítva.]

⁵¹² el mondhasul. [Íráshiba.]

VI Rész.

A szent lelekről. és a keresztyéni vallásnak fel állításáról

Első Articulus.

A szent Léleknek le szállásáról.

K A kristus menyben menetele után hová menének az Apostolok? **[151a:]**

F Mindnyájan viszá térének Jérusálemben. és a parantsolat szerént mind addig ót maradának, valamég a szent Lélek le nem szálla. 5

K Mit miveltek mind addig?

F Magános életet eltenek, de főképen az imádságban foglalták magokat

K Mitsoda időben. és hány orakor szálla le reájok a szent Lélek? 10

F kilentz ora tájban regel, áldozó tsötörtök után tizedik napon. és ötvenedik napon a kristus fel támadása után, a mely napon a pünkösödöt illették a sidok.

K Miért akará az Isten hogy a szent Lélek a sidok pünkösdyekor⁵¹³ szállana le? 15

F Azért hogy jobban ki tessék avalóság a melyet jelenti vala a satoros innep, mert mivel hogy a sidok egyiptumbol valo ki menetelek után ötven nap mulva vettek az Istentől Mojses által a kö táblára irot törvényt, az Isten azt akará hogy a szent Lélek le szálván, az embereknek szivekben irja a törvényt, ötven napal azután hogy a kristus meg válto bennünket⁵¹⁴ az ördögnek rabságából fel támadása által. **[151b:]** 20

K Miképpen szálla le a szent Lélek az Apostolokra?

F Nagy zugás hallaték mint a szeleknek zugási,⁵¹⁵ a mely bé tölté aházat a melyben valának. mindnyájan 25

⁵¹³ pünkösdyekor [Ékezethiba.]

⁵¹⁴ bennünket [Első e-o-ból javítva.]

⁵¹⁵ zugási., [i-a-ból javítva.]

atanitványok. a Boldogságos szüzel. azonal tüzes nyelv
vek szállának mindenikére. és bé töltetének szent Lélekel.

K Mit értesz azon, hogy az Apostolok bé töltetének
szent Lélekel.?

joan. 14. 16. 17. 5 F Azt értem hogy a szent Lélek a szent Háromságnak
harmadik személye, aki is kristus lelkének, és igazság
lelkének neveztetik,⁵¹⁶ reájok leszálván, őket meg ujitá,
és benne lakozék.

K Mitsoda változást tett a szent Lélek, az Apostolok-
ban?

joan. 17. 13. F Egészen újj embereké tevé őket, mert. 1. ujj világosá-
gal. Isteni szeretettel. buzgoságál., erővel, és jó erkölcsel.
bé tölté őket. akik is annak előtte. gyengék. és homályos
elméüek valának,

15 2. Minden féle nyelveknek szollására valo ajándékát
adá nékik, hatalmat ada atsuda tételekre, noha ökk an-
nak előtte tudatlanok valának,⁵¹⁷ [152a:] és leg aláb
valok a nép közöt.

Act. 2. 9.

K Az Apostolok tsak magokért vevéké a szent Lelket?

Act. 8. 15. rom. 5.
5. 8. 9.

20 F ökk azt azért is vevék hogy azt közöllyék ajándéki-
val. és hasznaival együt., mind azokal akik hinni fognak
akristusban ö általok. vagy helyyekben lévőek által,

K Mikor veszik ahivek a szent lelket., az Apostolok.
vagy a helyyekben lévőek által.?

25 F veszik annak sengéjit akereszttségben. de főképen
azt veszik abérmalás szenttségiben.

K Mitsoda hasznot téssen a szent Lélek ahivekben kik
azt veszik.?

30 F Az Isteni szeretetet önti zivekben, valamint az
Apostolokéban, buzgoságot, eröt, és jó erkölcsöt ölt be-
léjek., de nem adgya nékik mindenkor azt a nagy tudo-
mányt. atsuda tételekre valo ajándékokot, mert azok a
rend kívül ajándékok szükségesek lévén. eleinte., a nem-

⁵¹⁶ neveztetik, <I> reájok leszálván,

⁵¹⁷ valának, <és> [152a:] és

zetségek meg térésekre való nézve. és a jövendölések bé
tellyesedésekre. mostanában nem szükségesek, mint hogy
a vallás meg gyözhetetlen igazságokal. állitatot fel.⁵¹⁸
[152b:]

1 Cor. 14 22. s.
Aug. serm. 186.
de temp.

K A proféták meg mondották valaé a szent léleknek
le szállását. 5

F Igen is. meg. mindgyárt a szent Lélek vétele után
szent Péter a sidoknak kezde prédikállani. meg mutatván
nékik hogy Jóel. proféta meg mondotta volt azt a nagy
dolgot a melyet ökk úgy tsudállják vala..

Act. 2. 16. joel. 2.
28. Isai. 54. 3.

2 Articulus.

Az Apostoloknak prédikálásokról: sok szamu sidoknak.
meg térésekről, és atöbbinek büntetésekről

K Mit tselekedének az Apostolok azután hogy a szent¹⁰
Lélek reájok le szálla?

F A kristus parantsolattya szerént, az Évangéliumot
prédikállák a sidoknak, a samaritánusoknak, és azután
apogányoknak.

K Mit értesz azon midön azt mondod, hogy az Apos-¹⁵
tolok az Évangéliumot prédikállák?

F Azt értem 1. hogy ki hirdeté a embereknek a jó
hirt. hogy az egész emberi nemzet meg ujitatot volna a
kristus által., és az Istenel meg békéltetett⁵¹⁹ volna., 2.
ki hirdeté a kristusnak tsudálatos életét, halálát. fel²⁰
támadását, és menyben menetelét, a melyeknek ök⁵²⁰
bizonyági voltak., egy szoval mind azokat az igazsá-
gokat a melyekre tanította volt akristus öket. **[153a:]**

K Miért nevezik ezt Évangélium predikálásának?

F Mert ez a szó Évangélium. görög szó. a mely tészen²⁵

⁵¹⁸ fel. [e-o-ból javítva.]

⁵¹⁹ békéltetett [etett – beszúrás.]

⁵²⁰ ök [k – szóközi beszúrás.]

jó hirt nem is lehet boldogab hirt hirdetni az embereknek., mint azt hogy a meg békéltetésnek titka bé tellyesedet volna, és minek utána anyi sok ideig zárva let volna, a menyeknek kapuja nékik meg nyitatót

5 K Miért akará a kristus hogy először az Apostolok a sidoknak prédikálják az Évangéliumot?

F Azért mert a sidóság az Isten népe vala., Ábrahámnak maradékja, akivel szövetséget tet volt az Isten, a Messiás nékik volt ígéletben, ők is voltak meg tartóji⁵²¹

10 az Isten törvényének., és a jövendöléseknek

K A sidok meg téréneké az Apostolok prédikálásokra?

F Sok számuán közüllök meg térének., szent péter tsak egy napon három ezeret térítte meg közüllök. más alkalmaságal egyszers mind ött ezeret, atöb Apostolok is sok számuakot térítének meg, és azoknak számok kik meg térnek vala minden nap nevedekék, de nagyob része a népnek a proféták jövendölések szerént ahihetetlenségben marada.

Act. 2. 41. rom
11.

20 K Mitsoda életet élnek vala a sidók, kik keresztyéneké lettenek? [153b:]

F Igen szent életet éltenek, mindnyájoknak egy szivek. és egy lelkek vala, ajszágokot oly kevésre betsüllék hogy azokat el adák. és azoknak az árrát az Apostolok lábaihoz tevék. hogy azt ki osztogatná azoknak, kik szükségben valának. minden közös volt közöttök, oly igen ellene mondottak vala magoknak, hogy örültenek, és boldognak tartották magokot, amidön valamit szenvedhetének akristusért, az ő buzgoságok tsudálatra méltó volt, anapot, és az éttzakát az imádságban töltötték

30 K Mit tselekedének azok kik meg nem térének?

F Az Apostolokot, és atöb hiveket nagyon kezdék üldözni.

K⁵²² Az Isten büntetetlen hagyáé a sidoknak vétkeket?

⁵²¹ meg tartóji [j-i-ből javítva.]

⁵²² K Az Isten [K-A-ból javítva.]

F Nem mert az Isten reájok botsátá mind azon büntetések. amelyeket meg jövendölték vala aproféták.⁵²³

1. El hagyattatának vakságokban. és keménységekben.

2. Az Isten nem tartá őket többé maga népének. lenni, helyetek a pogányokat hívá ahitre, hogy azok birnák örökségül országát. amelyet meg veték a sidok,

3. Az ő városokat meg vették, fel prédálták. és el égették. a templomjokat egészen le rontották. a hazájok [154a:] egészen el pusztula. ki mondhatatlan sok számuakat a romaikak meg ölének, és akik a halált el kerülheték az világra el terjedének, a hol vannak. és lesznek oseás mondása szerint mind világ végiig, király. templom. oltár, és áldozat nélkül, hordozván mindenüt magokal. az Istentől valo meg vettetéseknék látható bélyegét.

K Ez az utolsó nyomoruság mitsoda időben szálla a sidokra?

F Vespásiánus Császár idejében. a kristus halála után harmintz nyolcz esztendővel

K Miért nem akará az Isten hogy tellyeségel el töröltetnének mindnyájan a sidok., hanem hogy el terjedgyenek az egész földre. és hihetlenségekben meg maradgyanak.?

F Nagy sok fő okokra valo nézve. 1. az egész földre valo el oszlások nagyon segitté a pogányoknak meg téréseket., mivel mindenüvé el vivék magokal a szent könyveket. a melyekből apogányok meg láták, a jövendöléseknék. bé tellyesedéseket

2. A profetiák olvasása a melyeket mindenüvé el vivék a sidok. oly igen meg gyözé apogányokat, és oly igen meg szaporitá a keresztyéneket, hogy Antoninus császár. [154b:] aki az ötödik üldözést indittá az Anyaszent egy ház ellen. nem találá más modot abban hogy azt meg

Deut 28. 28

5
osé 1. rom 9. 25

10 Dan. 9. matth. 24.
mark 3. luk. 21
osé. 3. Deut. 28.

15

⁵²³ aproféták. [o-ö-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

gátolhassa és eleit vehesse. mint azt. hogy meg tilttsa büntetés alatt a profétiáknak olvasását.

s. Aug de civ lib
5 cap 34. s. Aug.
libr de fide rerum
quae non videntur

3. A sidoknak. meg keményedések, vakságok, és megvettetések., mindenkori bizonyságok akeresztyéni⁵²⁴ valósnak valóságáról., mert mind ezeket meg mondták vala aproféták.

rom. 11.

4. Az Isten el hagyván a sidokot az által hely⁵²⁵ ada a nemzetségeknek hogy az Anyaszent egyházban menyenek., ök valának a vad olaj fák⁵²⁶ amelyről szól szent pá¹⁰l de az Isten tellyeséggel el nem hagyta a sidokot, hanem tsak egy ideig, mert a midön a nemzetségek közöt valo valasztattaknak számok bételik, akoron a sidok is meg üsmervén magokot. meg térnek. ugyan ez az utolso hozzájok valo irgalmasága Istennek, az egyik fő oka. hogy el¹⁵ nem törölte öket.

rom. 10. 11.

3 Articulus

Az Évangéliumnak, a samaritánusoknak,⁵²⁷ és az után az egész világon lévő nemzetségeknek valo prédikáltatásáról

K A samaritánusoknak mikoron hirdeté az Évangéliumot? [155a:]

F. Akoron kezdék nékik hirdetni. a midön a sidok aleg első üldözést kezdék az Apostolok, és a hivek ellen. az²⁰ igazságos dolog volt hogy elsőben az orthodoxus sidoknak predikáltasék az Évangélium, és azIsten azt akará hogy az Apostolok tsak akor hirdetnék az sismaticus sidoknak., valamicsodások valának a samaritánusok, a mikor azt az előbbeniek bé nem vennék. erre valo nézveis²⁵ a midön leg előbször el küldötte vala a kristus az Aposto-

⁵²⁴ akeresztyéni <k> [i-e-ből javítva; új sor elején:] <nek, és> vallásnak [v-a-ból javítva.]

⁵²⁵ helyt ada [t - beszúrás a sorközben.]

⁵²⁶ olaj fák [k - utólag beszúrva a szóközbe.]

⁵²⁷ a samaritánusoknak <valo prédikáltatásáról,> és az után

lit még életében az Évangélium hirdetésére, meg parantsolta vala nékik hogy ne mennének se a pogányokhoz. se a samaritánusokhoz, akarván. azt, hogy a sidokon kezdgyék el.

Matth 10 5. Act. 8. 5.

K A samaritánusok miképen vevék bé⁵²⁸ az Évangéliumot?

F Igen nagy örömel. és sokan közüllök meg térének.

Act. 8. 5.

K Miképen büntettetének meg a samaritánusok közül azok kik bé nem vevék.

F Hasonlo büntetés alá vettetének mint a töb sidok

¹⁰ joseph. de bell. jud. lib 3. Cap 22

K Az Apostolok mikor kezdék hirdetni az Évangéliumot atöb nemzetségeknek? [155b:]

F Mihent a sidok azt meg veték.,⁵²⁹ a sidok már sok jeleit adták vala dühösegeknek., sok Apostolokat tettek volt fogságban, szent Istvánt az első Diáconust meg¹⁵ kövezték volt., ez is volt első martyr. közönségesen üldözék a hiveket., Akoron az Isten tudtára adá szent Péternek, az Apostolok fejének. hogy ideje volna a nemzetségeknek prédikállani az Évangéliumot. szent Péter engedelmeskedék, és egy Cornélius nevü kapitány. volt az á²⁰ boldog. a⁵³⁰ pogányok közül., a ki leg elsőben meg világosítaték. az Évangélium világosságával.

Act. 10 13. rom 10 19.

K Mitsoda tartományban⁵³¹ prédikállák az Apostolok. a pogányoknak az Évangéliumot.

F Azokon a pogányokon kezdék el. akik judeában²⁵ valának., de azután el oszlának az egész földre. hogy tanítsák. és meg kereszteltyék. a nemzetségeket a kristus parantsolattya szerént

Matth. 28. 19
Mark 16. 15. rom 10. 18.

K Az Apostolok közöt. nem volté valamelyik a kit az Isten különösön választot volna hogy az nemzetségeknek³⁰ hirdese az Évangéliumot.?

rom 11. 13. 15.
16. Galat 1. 16.
1 Tim. 2. 7.

⁵²⁸ vevék bé [bé – beszúrás.]

⁵²⁹ meg veték., [meg – sor alatti beszúrás halvány tintával.]

⁵³⁰ a <pony> pogányok

⁵³¹ tartományban <1> prédikállák

F volt., mivel szent Pált; az Irás., a⁵³² nemzettségek Apostolának, és Doktorának nevezi. **[156a:]**

5 Ez a nagy Apostol. nem volt látható bizonyága. a kristus életének. és tsuda tételeinek., valamint⁵³³ a több Apostolok, az ő meg térése. és az Apostolságra való hivatása tsudálatosan volt, a keresztyeni vallással igen ellenkezet, és annak fő ellensége volt. az Isten tsudálatosan meg térítette. a kristus⁵³⁴ fel támadása, és a szent Lélek le szállása után, nagy kegyetlenséggel üldözi vala az⁵³⁵ Anyaszent egyházat, a midőn akristus néki meg jelenék, és Apostolá választá. nem volt egy is a ki nálánál hasznosabban prédikálotta volna az Évangéliumot, és aki nevezetesebbé tette volna magát abuzgoság, az írások., amunkák, és a szenvedések által.

15 K Az Apostolok tettek⁵³⁶ nagy hasznot a nemzettségeknek prédikálván az Évangéliumot?

F olyan nagy hasznot tettek, hogy a bálványozást el rontották. a melyben az egész világ el volt merülve., és hogy fel állítván. a kristus vallását, az igaz Istennek²⁰ üsmérettségit. és szolgálattját fel állították., A mi Atyáink bálványozók voltak., mi pedig keresztyének vagyunk, imé ez a haszna az Apostolok predikállásinak.

K Az Apostolok miképen vihették végben azt a nagy hasznot? **[156b:]**

25 F A szent Lélek ereje által, aki hathatosá tette prédikálásokat., tsuda tételeket, szent életeket, és halálokat, hogy bizonyóságot tegyenek az igazságról. melyet hirdettek., Tellyesek lévén. azal az Isteni tüzel, a mely fel gerjesztette volt sziveket, hasonlok valának, mondgya 30 szent Agoston a meg gyulladot fához, a melyet mindenütt

Act 9. Galat. 1 2.
Corinth. 10 s.
Aug de civ. lib.
14. C. 9.

s. Aug. in ps. 30
v. 22. n. 9.

⁵³² a <m> nemzettségek

⁵³³ valamint [t-d-ből javítva.]

⁵³⁴ a kristus <halála.> fel támadása,

⁵³⁵ a [Elírás az helyett;] Anyaszent [y-a-ból? javítva.]

⁵³⁶ tettek <tettek> nagy hasznot

el vetvén, és minden helyekre el vivén, végtire meg gyujtotta a világnak nagy roppant erdelyét, és bé töltötte a földet világoságal és az Isteni léleknek tüzével.

K Az Apostolok meg térítették őket egyedül. az egész földet?⁵

F Azok a meg térítések vagy ö magok által, vagy a tanítványok vagy azoknak utánok valojoktól let meg.

Az ő beszédek. az egész földre el vitetet. mondgya szent Agoston, *noha még az Anyaszent egyház. ne terjedet legyen is el az ő idejekben, az egész földre.*⁵³⁷ az Apostolok

¹⁰ s. Aug. de civ Dei lib 13 C. 50

tanítványi, követték az ő prédikálásokat és tsak azokat hirdették. a miket az Apostolok

[157a:] 4 Articulus.

A keresztyéni vallásnak az üldöztetésekből való fel állításáról.⁵³⁸

K A keresztyéni vallásnak valánaké⁵³⁹ ellene mondói fel állításakor?

F Igenis valának, mert mindenüt nagy üldöztetésekből⁵⁴⁰ kellett fel állítani. de mindenüt vett erőt,⁵⁴¹ az emberi hatalmon. ugyan ez is teszi tudálatosá fel állítását, és ebből ki tettzik. hogy a világnak meg térése nem az embereké, hanem az Isten munkája volt.

s. Aug. de civ. Dei lib 18 cap. 50.

K A keresztyéni vallásnak minden emberi hatalom nélkül való fel állítása, meg valaé mondva a proféták által?²⁰

F Igen is mivel Danielnél ezt világosan jelenti. a követske, mely magától el válván ahegytől. azután lassan-

⁵³⁷ az egész földre. [Kereszttel jelölt beírás a sor előtti margón.]

⁵³⁸ fel állításáról. [fel állításáról.-ből javítva.]

⁵³⁹ valánaké [á-l-ből javítva.]

⁵⁴⁰ üldöztetésekből [Íráshiba.]

⁵⁴¹ erőt [Kereszttel jelölt beszúrás.]

ként nagy hegy lett belölle. mely el fogá az egész világot. és maga alá veté az egész birodalmakat.

K Az Apostolok. és az ő tanítványi miképen viselék magokat az üldözésekben.?

⁵ F senki közüllök nem zúgolodék. se magát nem oltalmazá, hanem bölts oktatásokal., és írásokkal bizo-
[157b:]nyittyák vala meg⁵⁴² ártatlanságokat, és a keresz-
tyéni vallásnak igaz voltat. mindnyájan nagy⁵⁴³ békesé-
ges türessel szenvedék. az igazságért a kinokot, és a ke-
¹⁰gyetlenségel való halált.

K ki indittá fel. az üldözéseket?

F Az ördög. mivel meg akará tartani hatalmát az embereken. és ellene allani akristus hatalmának.

K Az ördög kik által gerjeszté fel az üldözéseket?

¹⁵ F A sidok. a pogányok. a Császárok. a fejdelmek. és az egész emberi hatalmok által.

K A világi hatalmasok miért üldözék a kristus Anyaszent egy házát.?

F Mert akeresztyéni vallás, ellene állot az ő rosz⁵⁴⁴
²⁰kivánságoknak., az emberek az ördögtől ingereltetvén,
nem szenvedheték hogy az ő akarattok szerént való
életeket meg változtasák, a fejdelmek világi okokért is
kezdék üldözni akeresztyéneket

K Az ördög véghez vihetée hogy el törölhese a kristus
²⁵vallását.?

F Nem, de söt még gyalázattýára válék szándéka,
mivel az üldözéseket⁵⁴⁵ melyeket támaszta, nem hogy

⁵⁴² bizonyittyák vala meg <árt> ártatlanságokat,

⁵⁴³ nagy <ártatlanság> békeséges türessel

⁵⁴⁴ rosz <k> kivánságoknak., [Tollhiba.]

⁵⁴⁵ üldözéseket [Egyeztetési hiba? *üldözések* helyett;] melyeket támaszta, <nem hog fo-> [törlés a sor végén; a törölt részben <hog> beszúrás világosabb tintával, *nem* szó fölött;] nem hogy fogyasztották volna. [*nem hogy fo-*: kereszttel jelölt beírás világosabb tintával, a lap alján.]

fogyasztották volna. de sőt még szaporították a kristus [158a:] tanítványit.

K Az üldöztetések miformában szaporították a kristus tanítványit.

F A meg számlálhatatlan martyrumokat. és azoknak számokat. kik tsudállják vala a martyrumokra való nagy bátorságokat

Magyarázat.

Martyr. e görög szó, a mely bizonyág tételt teszen. tehát martyrumást szenvedni. nem egyéb, hanem halált. vagy kint szenvedni. akristusrol. vagy az igazságról való bizonyág tételért. azoknak pedig számok meg számlálhatatlan. kik meg holtak. vagy kint szenvedtek az igazságért.

K A martyrumok miképen szaporították vala a hivek számát. nem fogyasztták valaé inkább halálokat.?

F Ugyan halálokat szaporították vala a hivek számát. mivel egy martyrnak példájára való nézve. gyakorta sok szamu pogányok térnek vala meg. tertullianus jól mondá, hogy a martyrumnak vére. a keresztyénségnek magja. mivel egy mag helyet a ki meg holt. száz termet helyében. az Evangélium szerént.

K Menyi ideig tartta az üldözés? [158b:]

F Három száz esztendeig. mind addig valamég Constantinus császár. keresztyéné nem lett; azután atöbb fejedelmek is keresztyén vallásra állának

K A keresztyéni vallást üldöztéké mind azok a császárok kik uralkodtanak akristus halála után. Constantinusig?

F Nem mindnyájan, az Isten meg sem engedé hogy az üldözések hoszasok legyenek. ahaboruságot gyakorta meg tsendesítette. azért hogy a hivek egybe gyülhesenek,

⁵⁴⁶ valamég <v> Constantinus [Törlés a sor elején.]

⁵⁴⁷ hoszasok [Az a utáni hosszú f-k-ből javítva.]

s. Aug serm. 3. in ps. 32. n. 15.

és rend tartást telessenek,. az első három saeculumok alatt. tizenkét rendbéli üldözéseket látunk

K kik valának tehát azok a CSászárok kik üldözik akeresztyéneket?

- ⁵ F Leg első vala Néro. aki parantsolatot ada ki az üldöztetésre. Anno Domini⁵⁴⁸ 64. és tarta ez az üldözés. 68.ig. a melyben meg hala ez a császár.

A második üldözést kezdé Domitianus császár. Anno Domini 90. és tarta ennek afejdelemnek haláláig.96.

- ¹⁰ A harmadik üldözést kezdé Trájánus Császár. Anno Domini 97. ez a Császár parantsolatot nem ada ki a keresztyének ellen. hanem tsak a gyülekezetet tiltá meg közöttök, de a gubernátorok meg öleték azokat kik egyben gyűlnek vala az **[159a:]** Isteni szolgálatra. végtire a ¹⁵ Császár meg tudván hogy a keresztyének anyin mennének a halálra hogy még hohért sem⁵⁴⁹ találhatnának meg öletetésekre. el hagyatá azüldözést 116.

- A negyedik üldözést kezdé Adriánus CSászár.,⁵⁵⁰ Anno. Domini 118: emeg tilta minden féle új vallást. nem ²⁰ nevezvén a keresztyéni vallást, nyolcz esztendő mulva meg tiltá hogy ne⁵⁵¹ kinoznák a keresztyéneket mind azon által haláláig tarta az üldözés úgy mint 137.

- Az ötödik üldözés kezdődék Antoninus császár alatt, 138 ban. enoha parantsolatot ada ki 153. hogy meg ²⁵ szünnék az üldözés. mind azon által a fő tiszték hamiságok miat., még 156. elég martyrok valának.

A hatodik kezdődék Marcus Aurelius császár alatt 161 ben. és ennek a Császárnak parantsolattyából meg szünnék az üldözés 174 ben

⁵⁴⁸ Aõ Dñi 64. [Alább is mindig így, rövidítésjellel.]

⁵⁴⁹ sem <tal> találhatnának [Tollhiba.]

⁵⁵⁰ CSászár., [S-a-ból javítva.] Aõ. Dñi 118:

⁵⁵¹ ne <üldöz> kinoznák [Törlés a sor végén; *kinoz* – <üldöz> mellé írva a sorvégi margóra; *nák-nék*-ből javítva, új sor elején.]

A hetedikét kezdé Severus. 199. és tartá ennek a Császárnak haláláig úgy mint 211 ig.

A nyolczadikát kezdé Maximinus 235 ben. ez a császár noha tsak apüspökököt parantsolá meg öletni, de a gubernátorok a több egy házi renden lévököt is oda számlálák. és meg öleték akiket kaphatának. ez az üldözés ennek a Császárnak halálával végezödék el.⁵⁵² 238 ban [159b:]

A kilentzedikét kezdé Decius császár. 249. amely nagy kegyetlenségel tartá 251 ig. a melyben nyomorultul meg hala ez a Császár.¹⁰

A tizedikét. valérianus és Gallianus császárok kezdék. 257 enagy kegyetlenségel tartá negyed fél esztendeig.

A tizen egyedikét kezdé Aurelianus császár. 273. ban és vege lett. 275 ben.

A tizen kettödikét kezdék Diocletianus és Maximianus császárok. 303 ban. Galerius⁵⁵³ császár a ki Diocletianus helyében következék, el hagyatá üldözéseket, 310 ben. de halála után Maximinus el kezdeté 312 ben. Licinius császár nagy kegyetlenségel követé 316 tól fogvást. mind adig valamég Constantinus ura nem lévén a birodalomnak., a ki is az Anyaszent egy házat nagy nyugodalomban tévé. a keresztyeni vallásra térvén magais.²⁰ *

s. Aug de civ Dei lib 18. Cap 52 Euseb in histo. Eccle. Lactan. de mortibus persecutorum.

De azt jó meg tudni hogy mind azok a Császarok kik az Anyaszent egy házat üldözék. veszedelmes halálal holtak meg.²⁵

K Constántinus CSászártól fogvást az Anyaszent egyház volté üldöztetésekben?

F Igen is volt mert ö utánna nagy kegyetlenségel és hamiságal. üldözé Juliánus apostata CSaszár; de még

⁵⁵² végezödék el. <28> 238 ban

⁵⁵³ Galerius <Galerianus>

ezen [160a:] császár után is üldöztették. vagy a pogányoktól vagy a sidoktól. vagy az eretnekektől. vagy arosz keresztyénektől. az Anyaszent egy ház soha nem volt, nem is léssen, ezen valamelyik üldöztetések⁵⁵⁴ nélkül. a⁵ mint azt meg fogjuk mutatni, és ezek a különösön⁵⁵⁵ való üldöztetések az anti kristus közönségesen való üldöztetésin végeződnek el. tsak világ végin.

VII Rész

Az Anyaszent egy házrol.

Első Articulus

Hogy mi légyen a kristus Anyaszent egy háza. Annak láthatóságáról., és hogy mitsoda külömbségel külömböztetik meg a töb gyülekezetektől.

K Minek neveztetet az a gyülekezet a mely akristus vallására állot?

¹⁰ F keresztyéni. vagy Catholica Anyaszent egyháznak, vagy is egy szóval. Anyaszent egyháznak..

Magyarázat.

A hivek leg először Antiochiában neveztetének keresztyénekeknek, mivel az Apostolok tanítványi a sidoktól¹⁵ való üldöztetések miat. el szélyedvén, oda menének hirdet-[160b:]ni az Évangyéliumot, szent Péter, az Apostoloknak feje őt is allította vala fel egy darab ideig az ő Apostoli székit. a melyet azután romában állitá fel. mara-dando képen.

²⁰ Ez a szó keresztyén. akristus tanítványit teszi, eszerént hivatatnak mind azok kik meg kereszteltettek, és a kris-tusban hisznek.

⁵⁵⁴ üldöztetések [l-d-ből javítva.]

⁵⁵⁵ különösön [Ékezethiba.]

Ez a szó Ecclesia. görög szó. mely gyülekezetet,⁵⁵⁶ társaságot. teszen. de közönségesen a helyet is annak híják. a hová gyülekeznek.

K Mitsoda⁵⁵⁷ az Anyaszent egyház.

F Nem egyéb hanem a hivekből és a pasztorokból álló társaság., a mely meg egyezvén akristusban, egy testé lettek ő véle, a mely testnek ő feje.

Ecclesia plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhaerens.⁵⁵⁸

Magyarázat.

10

Ez a magyarázat az egész Anyaszent egy házat illeti, a melyben foglaltatnak a meny országban lévő boldog lelkek, a purgátoriumban szenvedő lelkek, és ahivek kik eföldön élnek, mivel közönségesen minden hiveknek a feje a kristus. és ő benne meg egyesültek, hogy tsak egy testek lennének,

Ennek az egy testnek, egy néhány tagjai vannak. **[161a:]** Ennek a kristusban meg egyezet társaságnak. egy néhány ágai vannak, a melyek. a Menyei Anyaszent egyház. a purgátoriumi Anyaszent egy ház. és a földön²⁰ való Anyaszent egy ház. eztet lehet úgy tekénteni, vagy a Mojses törvénye előtt valot. vagy a törvény alat valot. vagy a kristus eljöveteletől fogva valot, de jól mondván, tsak az Evangyélium prédikálásától fogvast neveztetik ez a társaság Anyaszent egy háznak, és ugyan ezen értelem²⁵ szerént való Anyaszent egy házrol. az az. a keresztyéni Anyaszent egy házrol akarunk it fő képen beszélni.

K Mitsoda a keresztyén Anyaszent egy ház?

F Az. ahivekből álló társaság, a kik egyenlő hitet tartanak, akik egyenlő szenttségekben részesülnek, az igazán való pasztorok alat vannak, akiknek látható fejek a pápa. a romai püspök. szent péternek succesora, és a kristusnak földön lévő helytartója.

³⁰ s. Aug. lib 19.
Contr faust C. 11.

⁵⁵⁶ gyulekezetet, [Ékezethiba.]

⁵⁵⁷ Mitsoda [i-o-ból javítva.]

⁵⁵⁸ [A latin mondat későbbi beírásnak látszik, kisebb betűkkel.]

Magyarázat.

Azt mondám *Hogy a hivekből álló társaság.* mivel. az olyanoknak társasága., kik a krisztusban hisznek.

Kik egyenlő hitet tartanak. mivel az Anyaszent egy
⁵ [161b:] ház. nem üsméri az olyanokat fiainak lenni. kik meg elegyítették ahitét,

Egyenlő szenttségben részesülnek. mivel azok által lesznek a hivek egy testé akristusál. és lesznek egyeseké magok között.

¹⁰ Az igazán valo pasztorok alat; akiknek fejek a pápa., az olyan el rontaná az egyeségnek kötelét. a melyet tett akristus az Anyaszent egy ház tagjai köziben., hogy ha pasztorinak nem üsmerné azokat, akiket arra rendelte hogy az Anyaszent egyházát igazgassák.

¹⁵ K Ez a társaság láthatóé.?

F Igen is mivel az irás a hegyhez hasonlittya. a krisztus azt mondgya hogy minden embereknek kel engedelmeskedni az Anyaszent egyháznak., szent pál rendet szabván Timotheusnak hogy miképen viselje magát abban a⁵⁵⁹

²⁰ társaságban., azt. *az igazság fundámentumának. és oszlopának nevezi.* ugyan ezen Apostol azt mondgya hogy a szent Lélek. az Püspökököt. az Anyaszent egyház igazgatására rendelte⁵⁶⁰ [162a:]

²⁵ K Az Anyaszent egy ház nem a választottak társaságából állé. a mely társaságot tsak egyedül az Isten üsméri, tehát ez a társaság láthatatlan?

F A valo hogy a választottak leg kedveseb részei az Anyaszent egyháznak., a választottak mindnyájan az Anyaszent egyházban vannak, vagy lésznek halálok előtt. a melyen kívül nintsen üdveség, de a földön lévő
³⁰ Anyaszent egy ház. a melyről vagon itt a szó. nem tsak a választottak társaságából áll, hanem a mint a szent Atyák mondgyák, a jó magból. és konkolyból; a jókból,

⁵⁵⁹ abban a <g> társaságban.,

⁵⁶⁰ rendelte <K A választottak> [Törlés a lap alján, új bekezdésben.]

és gonoszokból., és csak a világ végén tisztítatik úgy meg, hogy csak a választottak társaságából álljon.

K Hogy ha látható az Anyaszent egy ház miért teszünk rolla hittel való vallás tételt. hogy fent vagyon. ezeket a szokal. hiszem az Anyaszent egyházat., azt nem kel hinni ⁵ a mit látunk.?

F Mi látunk egy dolgot. és mást⁵⁶¹ olyat hiszünk a melyet nem látunk.,⁵⁶² mi látjuk a látható társaságot, és azt hiszük hogy az a társaság az Isten Anyaszent egyháza. amely mindenkoron meg fog maradni tisztán ¹⁰ ahitben. a [162b:] kristus igerete szerint, a kristust látták, de azt hinni kellett hogy ő légyen akristus; mi látjuk a szenttségeket⁵⁶³ külső jeleit, de hinnünk kel hogy azok büneinknek bótánattyát munkálodják

K Sok olyan társaságok vannak kik igaz Anyaszent ¹⁵ egyháznak mondják magokat, úgy mint a görögök.. kik scysmathicusok, a lhuteránusok, kálvénisták., az Angliai protestánsok. mind ezek között mitsoda jelekről lehet meg üsmérni. melyik az igazán való Anyaszent ²⁰ egyház?

F Négy féle jelekből lehet azt meg üsmérni. a melyek. a szent írás, és a trádiciók szerint. meg különböztetik az Anyaszent egy házat. a scysmathicusoktól, és a hereticusoktól, azok a jelek pedig ezek. az Anyaszent egyház, Egy, szent, közönséges, és Apostoli. ²⁵

A mely társaságra illik ez a négy bélyeg. a minden bizonyal a kristus Anyaszent egy háza, atöbb társaságok pedig a kikre nem illik. a hamis ecclesia.

Azt pedig meg mutattuk hogy csak egyedül a közön- ³⁰ séges Anyaszent egyházra, akik közönségesen Romai Anyaszent egyháznak nevezik. illik ez a négy bélyeg. a

⁵⁶¹ mást [t – későbbi beírás sötétebb tintával. Mikes beírása?]

⁵⁶² lát<ty>unk., [láttyukból javítva; n – beszúrás sötétebb tintával. Mikes javítása?]

⁵⁶³ a szenttségek<et a>nek

Constancinápolyi symbolum, a melyet a több közönségesen való Conciliumok követték.. azt mondgya hogy az **[163a:]** Anyaszent egyház. *Egy, szent. közönséges. és Apostoli.*

2. Articulus.

Az Anyaszent egy háznak egyes voltárol., és annak külömb, külömb féle tagjairól.

5 K Miért mondod hogy az Anyaszent egy ház egy?
F Mert a hivek. a kikköl áll. társasága, tsak egy testben foglaltatnak, tsak egy fejek vagyon, egy lelkek. a ki élteti ezt a testet, és ennek a testnek. mindenik élő tagja egyet hiszen. egyet remél. egy jókban részesül.

Ephes. 4. 4. 5.

10 K kitsoda a feje az Anyaszent egy háznak.?
F A kristus annak láthatatlan feje. és a Pápa, ugy mint szent Péternek sucesora. látható feje eördön.

Meg mutattuk ennek előtte hogy a kristus láthatatlan feje az Anyaszent egyháznak., meg fogjuk azt mutatni ide aláb. hogy a papa annak látható feje.

15 K Mitsoda lélek. élteti. és igazgattyá az Anyaszent egyháznak testét?

F A kristus Jesus lelke. az igazságnak lelke, a főnek lelke. a mely el terjed a tagokra. és egymásal meg egyesíti,

20 annak a léleknek kel. világ végiig éltetni és igazgatni az Anyaszent egy házat. a kristus ígéreti szerént. **[163b:]** szent pál azt mondgya. hogy az Anyaszent egy háznak. egy teste. és egy lelke vagyon, a⁵⁶⁴ mely élteti. és eleveníti azt a testet

Ephes 4 4. s. joan
14. 16.

25 K Miért mondod hogy a hiveknek a kikköl áll az Anyaszent egyház; tsak egy hitek vagyon.?

F Ezt szent pál mondgya., ugyan erre való nézve is vetette el mindenkor magától az Anyaszent egy ház az

⁵⁶⁴ a <v> mely élteti.

olyan tagjait; kik különös hitet akartak tartani., mivel azt akarja hogy az egész tagjai egy hitben legyenek Ephes. 4. 5.

K Miért mondd hogy a hiveknek akiből áll az Anyaszent egyház. egyenlő reménségek vagyon?

F Azt szent Pál mondgya, hogy mindnyájan egyenlő boldogságra hivatattunk. ⁵ Ephes. 4. 5

K Miképen mondd azt hogy a hivek a kiből áll az Anyaszent egyház:⁵⁶⁵ egy jokban részesülnek?

F Mert a kegyelmek. a szentségek. az imádságok. a jó tselekedetek. olyan közös jók. a melyekben a hivek mindnyájan részesülnek. 10

K Miképen nevezik ahivek társaságát kik az égben uralkodnak akristusal.

F Győzedelmes Anyaszent egyháznak menyei Jérusálemnek, az Isten városának, a választottak anyaszent egyházának 15

[164a:] Magyarázat.

Ezt a társaságot *győzedelmes Anyaszent egyháznak* nevezik., mert az olyanoknak társaságából áll, a kik győzedelmeskednek a kristusal. *Menyei Jérusálemnek*, 20 mert jérusálem városa. és a⁵⁶⁶ templom, ezt a társaságot jelentették *Az Isten városának*, mert az Isten őt⁵⁶⁷ mutattya ki az ő ditsőségit leg nagyob fényeségel. ugyan azért is mondgyák hogy az Isten a menyekben lakik., A választottak Anyaszent egy házának, mert oda tsak a választottak mennek bé. 25

K kiből áll, a győzedelmes Anyaszent egy háznak társasága?

F A kristus Jesus; A Boldogságos szüz. az Angyalok. és a szentek⁵⁶⁸ társaságából. 30

⁵⁶⁵ egjhaz: [Így! Beszúrás világosabb tintával, valószínűleg nem Mikestől. Vö. a 166. és 688. sz. jegyz. is.]

⁵⁶⁶ a [Beszúrás.]

⁵⁶⁷ őt [ó-ő-ből javítva az ékezet módosításával.]

⁵⁶⁸ a szentek<ből.> társaságából.

M Miképen nevezik azoknak a lelkeknek társaságokat kik a purgatoriumban szenvednek?

F szenvedő Anyaszent egy háznak, mivel azért szenvednek, hogy eleget tehesenek az Isten igasságának.

⁵ K Mikepen nevezik a földön lévő hiveknek társaságokat?

F Vitézkedő Anyaszent egyháznak, mivel valamég a földön lészen., mindenkor kel viaskodni.

Hogy meg lehesen erre a kérdésre felelni, szükséges.
¹⁰ [164b:] meg tekinteni a földön lévő Anyaszent egyháznak, három féle időben való létit. 1. az Ádám vétke előtt. 2. a vétektől fogvást.⁵⁶⁹ a kristus el jöveteléig. 3. A kristus el jövetelétől fogvást.

A vétek előtt. minden embereknek az Anyaszent egyház tagjává kellett volna lenni, azért teremtettek volt hogy örökké való boldogok legyenek, és tsak egyedül avétek távoztathatta el őket a menyektől

Ádám, és Eva, el veszték magokért, és a maradékokért. azt a közt, a mely vala nékik az örökös boldogságban, ki is üzetének a paraditsombol. De az Isten irgalmaságot tett vélek. meg váltot igérvén nékik a kinek érdemi által, az emberek a vétektől fogvást az Isten kegyelmében viszá terhettenek., és meg nyerhették az örökös boldogságot, de ugy, hogy ha szentül éltenek, és remélettek
²⁵ abban a meg váltóban., ez így lévén. a kristus előtt, mind azok, akik meg tartották a természetnek törvényét. és a kik reménlettek a meg váltóban, valóságos hivek voltak, és következendő képen. a kristus Anyaszent egy házához tartoztanak.

³⁰ De Ábrahám hivatásától fogvást, ennek a pátriárkának minden férfiu gyermekeit⁵⁷⁰ környül kellett [165a:] metélni, és Mojsestől fogvást. az Izraéliták tartoztanak meg azon kívül a törvény parantsolattját végben vinni,

⁵⁶⁹ fogvást. [o-a-ból? javítva.]

⁵⁷⁰ gyermekeit <m> környül kellett metélni,

ugy anyira hogy akoron akristus Anyaszent egy háza két féle személyekből állot. 1. A sidokból, a kik a Mojses törvénye alat éltenek, ezt nevezik synagoganak, 2. A nemzetségekből. a kik várták a messiást. és a természet törvénye alat éltenek., némellyek ezek közül környül⁵ metéltetik vala magokot, és akoron tartoztanak a törvényt meg tartani, és a sidó Anyaszent egyházhoz tartoztanak, De ha szinte nem voltanak is környül metéltetve. a héjával. igaz hivek voltak. és a kristushoz tartoztanak, hogy ha az egy Istenben hittének, és a meg váltot¹⁰ várták, ezen okra valo nézve is hogy a Jérusálemi templomban volt különös hely a nemzetségek számokra, akik oda mennek vala imádkozni., ez a hely el vala kö fallal rekesztve. a helytől, a hol. a sidok voltak a templomban, ilyen állapotban vala az Anyaszent egy ház a krisztus el jöveteléig.¹⁵

De A krisztus el jövetelétől fogvást már nintsen külömség az Istenre valo nézve. a sidok. és a nemzetségek között, Ez a két nép. meg egyesült a krisztusban, a [165b:] ki el vette mondgya szent pál. a kö falat., mely el választotta egymástól, és tsak egy népé tette. melyet nevezik keresztyéni népnek, szükség képen ehez a néphez kel tartozni. a ki mostanában. az Anya szent egy ház tagja akar lenni. de hogy ahoz tartozék. két dolog szükséges

1. szükséges hogy meg keresztelve légyen, mivel a krisztus azt mondgya., hogy azok akik nintsenek meg kereszteltetve., a menyekben bé nem mennek, tsak a kereszttség által veszik az eredendő bünért valo botsánatot. ugy anyira, hogy ha ujonan nem születünk abban a szenttségben., a krisztushoz nem tartozunk, az ő tagjai nem vagyunk,³⁰ és ebből következik hogy az Anyaszent egy házon kívül vagyunk.

2. Nem kel hogy el légyen szakadva az Anyaszent egy ház testétől., mint párt ütő, és engedetlen fiu, mivel akristus hatalmat adot az Anyaszent egy háznak hogy el³⁵ vethese a maga testétől az olyanokat a kik nem akarják

az ő hatalma alá vetni magokat.; és azt akarja hogy ugy tekintsek az olyan⁵⁷¹ el szakadot hiveket. mint nem keresztyének.et⁵⁷²

5 Ez így lévén. a vitezkedő Anyaszent egyház. **[166a:]** mostanában. a meg kereszteltetett hivekből áll, és azokból a kik nem exCommunicatusok, a kik a gyülekezetből ki nem rekesztettek.

1. Ebből következik, 1.⁵⁷³ hogy a hitetlenek. és a sidok nem tagjai az Anyaszent egyháznak., mert nem kereszteltettek.

2. Hogy az eretnekek, a sysmathicusok, és a hittől szakadtak, nem az Anyaszent egy házhoz valok. mert ő magok váltak el az Anyaszent egy ház társaságától. ez után erről. bővebben fogunk szollani.

15 3. Hogy az ExCommunicatusok. nem az Anyaszent egy házhoz valok, mind addig még abban az állapotban maradnak., mivel az Anyaszent egy ház ki rekesztette őket a gyülekezetből.

4. Hogy a hitetlenektől. sidoktól. eretnekektől sysmathicusoktól. vagy exCommunicatusoktól. meg kereszteltetett⁵⁷⁴ gyermekek az Anyaszent egy háznak tagjai, mivel az ezektől fel adatot kereszttség jó. és adgya abünöknek botsánattyát. amint ezt meg fogjuk mondani.

5. Hogy a meg kereszteltetett keresztyének, akár mely.
25 vétkesek legyenek. is. de az Anyaszent egy háznak tagjai., mind addig a még nem exCommunicatusok. mivel a kristus gyakorta tanította az Évangéliumban, hogy a földön lévő **[166b:]** Anyaszent egy háza. elegendes szalmával. és jó magal., jókal és gonoszokkal: és hogy tsak világ
30 végén választatnak el egy mástól.

s. Aug. lib de vera relig. C 5.

⁵⁷¹ olyan [o-ö-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁷² keresztyének. et [et – későbbi beírás világosabb tintával.]

⁵⁷³ 1. [Beszúrás.]

⁵⁷⁴ meg kereszteltetett [l – beszúrás.]

3 Articulus.

Hogy mitsoda egyeség vagon az Anyaszent egyház tagjai között, és a szenteknek egyeségéről.

K Mind anyi sok féle tagjai az Anyaszent egy háznak egyeseké egymás között?

F Igen is mivel mindnyájan tsak egy testben foglaltatnak, a mely testnek a kristus a feje. ugy hogy valóságá el mondhatni hogy mindnyájan akristus tagjai. 5

K Az Anyaszent egy ház tagjait mi kapcsollya esze egymásal.?

F Belső képen akaptsollya őket esze egymásal. hogy mindnyájan egy lélekből, egy kegyelmekből részesülnek, és egy láthatatlan főtől fügének. külső képen pedig a, 10
hogy egy hitet vallanak, egyet reménlenek, azon szenttségekkel részesülnek. azon pásztoroknak engedelmeknek, és ugyan egy látható főtől fügének.

K Minek nevezik azt az egyeséget a mely az Anyaszent egyháznak egész tagjai között vagon? 15

F A szentek egyeséginek. Communionak. edeák szó. a mely anyit téssen. mint esze valo kötözés. társaság. közlés, egyeség. **[167a:]**

A *szentekének.*, Mert az Anyaszent egyháznak minden tagjai meg szenteltettek a keresztség által, és szentek 20
mind addig még annak kegyelmét meg tarttyák. vagy ha el vesztvén. a penitentzia tartásal. viszá nyerik, és hogy szüntelen a szenttségre hivatatnak, azért is szent Pál mikor a hivekről szollot, vagy nékik irt, mindenkor szenteknek nevezi őket. 25

K Miben áll a szenteknek egyesége?

F két dologban. 1. a belső, vagy a külső egyeségben. a mely vagon az Anyaszent egy ház tagjai között, a mint meg mondok.

2. Abban a közlésben. a melyel közlik az Anyaszent 30 s. Aug. lib 1. contr. maximum aria. Cap. 9.

K Melyek azok a lelki jók, a melyeket az Anyaszent egy haznak tagjai egymással közölnek?

F Azok az imádságok, a jó tselekedetek, a kegyelmek., és a szenttségek.

⁵ K Tsak a földön lévő Anyaszent egyháznak tagjai között vagyóné a lelki joknak közölése?⁵⁷⁵

F A meg vagyon a három Anyaszent egyháznak tagjai között is, a földön lévő, a menyben lévő, és a purgatoriumban lévő Anyaszent egy háznak tagjai között, mert mint hogy ez a három Anyaszent egyház egy test, mindnyájan is egyenlő jókban részesülnek, anyiban, a menyiben mindenik. [167b:] ezek közül részesülhet ki ki a maga állapotja szerént, a melyben vagyon.

K Miképen vagyon az imádságokkal, és a kegyelmekkel¹⁵ való⁵⁷⁶ közlés, a menyekben lévő, szentek, és a földön lévő hivek között.?

F Az ugy vagyon hogy mi könyörgünk a szenteknek, és a szentek nekünk kegyelmet nyernek, bővebben beszéllünk ezután aról, a mi a⁵⁷⁷ szentek segítségét illeti.

²⁰ K Miképen vagyon ez a közlés a földön lévő hivek és a purgatoriumban lévő lelkek között?

F A jó tselekedetek, imádságok., és a szent áldozatok által, a melyeket ajánlanak ahivek a purgatoriumban⁵⁷⁸ lévő lelkekért., ezekről még bővebben fogunk szollani.

²⁵ K Miképen vagyon eza közlés, a földön lévő egész hivek között?

F ugy hogy mindenek részesülnek az imádságokban, az áldozatban, a jó tselekedetekbe, kegyelmekbe, szenttségekbe, az Anyaszent egyháznak hitében.

⁵⁷⁵ közölése? [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁷⁶ valo [a-o-ból javítva.]

⁵⁷⁷ a <szent> szentek segítségét [szentek <szent> fölé írva, világosabb tintával.]

⁵⁷⁸ a purgatoriumban [ban – beszúrás.]

2. úgy hogy ki ki közüllök a mely kegyelmet veszen és jót tselekeszik. azokban részesülnek a többi is

K Azok kik halálos vétekben vannak részesülneké⁵⁷⁹ a szentek egységében?

F Hogy meg lehesen erre a kérdésre felelni, azt [168a:]⁵ meg kel tudni. hogy a szent Lélek nem lakozik kegyelme által a halálos vétekben lévő lelekben. és hogy az olyan lélek. lelki képen meg holt Isten előtt.

Egy olyan ember aki halálos vétekben vagyon nem tartozik tehát már úgy akristushoz, mint egy élő tag. de¹⁰ a kristushoz tartozhatik még. mint egy olyan meg holt tag a ki külső képen az ő testéhez vagyon kötelezve a mint ide fellyeb meg mondok. és valamiben. belső képen is lehet ahoz kötelezve. a hit, és a reménség által., De ha az a bünös tellyeséggel el vettetet az Anyaszent egy háznak¹⁵ egységétől. a nagy exCommunicatio által, akor úgy mondván nem tartozik az Anyaszent egyházhoz., a ki is titkos teste a kristusnak, ez így lévén, azt mondom. hogy a keresztyének ha szinte halálos vétekben vannak, is. de vagyon részek. sok dolgokban a szentek egységében,²⁰ mind addig még az exCommunicatioban⁵⁸⁰ nem esnek, valo hogy meg holt tagok. de mind azon által az Anyaszent egyházhoz vannak kötelezve. mert azon hitet vallanak, azont reménlenek, külső képen azon pásztoroknak engedelmeskednek, részt tartanak ugyan azon szenttsé-²⁵gekhez. és az Anyaszent egy ház által. sok. külső. és belső segítségeket vesznek meg térésekre. [168b:]

K kitsodák azok akiknek részek nintsen. se abelső se akülső egységében a hiveknek.?

F 1. Az olyanok. akik soha tagjai nem voltanak az³⁰ Anyaszent egy háznak, 2. akik attol el valnak szán szándékal. 3. azok, akiket az Anyaszent egyház ki vetette társaságából., de hogy világosan meg mondgyam. 1 a

⁵⁷⁹ részesülneké [Ékezethiba.]

⁵⁸⁰ exCommunicatioban [u-a-ból? javítva.]

sidok, és a hitetlenek, 2. az eretnekek, es a sysmathicusok, ahit tagadok, 3. az ExCommunicatusok.

K Mit értesz az eretnekeken?⁵⁸¹

s. Aug. lib 1. de
bapt. Contre
donatis. Cap. 16.

F Értem azokat kik vakmerő képen ragaszkodnak
5 olyan tanításhoz., a melyet meg tiltotta az Anyaszent
egyház., vagy akik nem akarják hinni azt, a mit az Anya-
szent egyház. hitt ágazattyanak tart lenni.

K Mit értesz a sysmathicusokon?

F Értem az olyanokat kik el válnak az Anyaszent
10 egyháztól, kik⁵⁸² az igazán valo pasztorok alol el vonnyák
magokat, és különös társaságot tsinálnak

K Mit értesz a hittől szakadtakon?

F Értem azokat kik⁵⁸³ minek utánna a keresztyén
vallást követték volna, annak ellene mondanak

15 K Az eretnekeknek. sysmathicusoknak, és hittől sza-
kadtaknak. miért nintsen részek ahivek egyeségében?
[169a:]

F Mert el akarják rontani az Anyaszent egyháznak
egyeségit., vagy a rendnek. és az engedelmeségnek elron-
tásával.⁵⁸⁴ a melyeknek kel lenni a pásztor, és a nép
közöt vagy ahitet meg osztván. a mely is egy. ebből
következik hogy ő magokat⁵⁸⁵ rekesztik ki az Anyaszent
egy házbol, mivel az Anyaszent egy ház soha el nem
vesztheti a maga egyeségit.

s. Aug. lib de fide. 20
et de symbo n. 21.

⁵⁸¹ eretnekeken? [Második *k-n*-ből javítva.]

⁵⁸² kik [Első *k* javítva.]

⁵⁸³ kik [Első *k-n*-ből, vagy megkezdett *m*-ből javítva.]

⁵⁸⁴ elrontásával. [*sá-v*-ből javítva.]

⁵⁸⁵ magokat <ki> rekesztik ki

4. Articulus.

Az Anyaszent egyháznak szentséges voltárol.

K Az Anyaszent egyház szenté.

F „Igen is szent. mondgya szent Pál. azt. hogy a kristus egy szerette az Anyaszent egy házat., hogy önnön magát adta érette, hogy azt meg szentelné, meg tisztítván a viznek feredőjével, az igének általa, hogy tenne Anyaszent egyházát ditöségesé, melyben ne lenne makula, avagy sömörgözés, avagy valami eféle, hanem szent lenne, és meg fedhetetlen.”⁵

Ephes. 5. 25. 26.
27.

„Ti pediglen választot nemzet. királyi papság. szent nemzettség. meg váltot népek vagytok.” mondgya szent Peter.¹⁰ 1 petr. 2. 9.

K A földön lévő Anyaszent egyházrol, vagy a menyben levő Anyaszent egyházrol kellé érteni az írásnak ezeket a szavait? [169b:]

F. Mind egyikéről. mind amásikárol, a szenttség e földön kezdődöt. és tekéletesé lett menyben, az Anyaszent egy ház azért szent menyben, mert ugyan az is volt e földön. ugyan e földön tisztitatot és szenteltet meg akristus által.

K Az Anyaszent egy ház miben szent?²⁰

F 1.⁵⁸⁶ Abban hogy a feje a kristus Jesus szent, és minden szenttségnek kut feje.

2. Az Anyaszent egy háznak tanítása szent. és mindenkor az is leszen. tsak ugyan az ő társaságában vannak szentek, nintsen is üdveség az Anyaszent egy házon kívül.²⁵

K Miért mondod hogy az Anyaszent egyháznak tanítása szent?

F 1. Mert az Anyaszent egyház tsak azt a tiszta tudományt tanította hit ágazatul. a melyet vett a kristustol. az Apostolok által.³⁰

⁵⁸⁶ 1. [Beszúrás.]

2. Az Anyaszent egyháznak tudománya. a kristus szá-
vaiból álván, meg szenteli azokat kik azt követik.

K Honnét tudjuk mi azt hogy az Anyaszent egy ház
tsak azokat a hit ágazatokat tanította, a mellyeket vett a
5 kristustól. az Apostolok által.?

F két modgya⁵⁸⁷ vagyon annak hogy azt meg lehesen
üsmérni, az első tsak a tudosokat illeti, de a másodikat.
minden meg értheti. **[170a:]**

K Mellyik az az első modgya?

10 F A hogy meg kel vizgálni az Anyaszent egy háznak
mindenik hit ágazatit. a szent írásból. és a traditióból.
mivel ezen a két ösvenyen jutottanak hozánk az Aposto-
loknak tanítási, meg fogjuk mondani ezután a midőn a
hitről fogunk szollani. mi formában lehet a traditio oly
15 bizonyos út, hogy abból meg lehesen üsmérni ha az
Anyaszent egyház tanítása az Apostoloktól jötté.

K Miért monddod hogy tsak atudosok vizsgálhatták
meg az Anyaszent egyháznak mindenik hit ágazatit a
szent írásból. és a traditióból?

20 F Ezt ki ki által lathattya, tsak vizsgállya meg magát,
mert ugyanis az együgyűek. és atudatlanok miképen vis-
gálhatnak az olyan hoszas, és nehez dolgokat,⁵⁸⁸ de ha
meg vizsgálhatnak. együgyűek és tudatlanok volnánaké.?
azok kik azt tartották. hogy ki ki a hivek közül tartozik
25 az illet meg vizgálni. lehetetlen dolgot akartak fel állita-
ni., a mint magok is végtire által látták. mind ezekről
bővebben fogunk szollani.

K Melyik a második modgya hogy meg lehesen **[170b:]**
üsmérni ha az Anyaszent egyház tanítása meg⁵⁸⁹ egyezi-
30 ké az Apostolokéval.?

⁵⁸⁷ modgya [Az o betű után egy olvashatatlanul törölt betű, d is
javítva van.]

⁵⁸⁸ dolgo-<go>kot, [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

⁵⁸⁹ meg <egyek> egyeziké [Törlés a sor végén; a törlésben <k>nak
csak a kezdővonala van meg.]

F Tsak arra kel figyelmezní hogy mit ígér a kristus az Anyaszent egyháznak., meg láttyuk hogy azok az ígéretek világosak.

K Mit ígért a kristus az Anyaszent egy háznak?

F 1. Hogy mindenkor a szent Lélektől vezéreltetnék. ⁵

2. Hogy mindenkor véle lenne világ végezetíig. hogy meg ne engedgye a tévelygésben esni. ezek az ígéretek. világosak., imé ezek.

„Én pedig kérem az Atyámot. és más vigasztalot küld néktek. mondgya a kristus. hogy veletek maradgyon mind örökké. Az igazságnak lelkét. a kit avilág bé nem vehet. mert nem láttya ötet, és nem üsméri, Típedig meg üsmeritek ötet. mert bennetek fog lakozni és maradni. ¹⁰

joan. 14. 16.

Midön pedig el jö az igazságnak lelke, minden igazságra oktat benneteket mondgya akristus.” ¹⁵

A kristus az igazságnak lelkét ígeri az Anyaszent egyháznak. hogy örökösön véle légyen, soha a tévelygésben nem fog tehát esni.

„Te vagy Péter mondá a kristus, (az az kö szikla.) **[171a:]** és erre a kösziklára építem fel az én Anyaszent egyházamot. és a pokolnak kapui, (az az hatalmasi) nem vesznek azon diadalmat” ²⁰ Matth. 16. 18.

„Tellyes hatalom adatot nékem mondgya a kristus. a menyben. és a földön, azért taníttatok minden népeket, ⁵⁹⁰ meg keresztelvén őket, Atyának, Fiunak. és szent Léleknek nevében, és imé veletek vagyok minden ⁵⁹¹ napon világ végezetéig.” ²⁵

Matt. 28. 18. 19. 20

Ezekre a szavaira akristusnak igen kel tehát figyelmeznünk, meg láthattjuk ezekből először. hogy az Anyaszent egy háznak mindenkor fent kel állani. és hogy soha az ördög azt el nem ronthattya, se tévelygésben nem ejtheti; mivel ha az Anyaszent egyház oda lenne, vagy ha ³⁰

⁵⁹⁰ népeket, [népet,ből javítva.]

⁵⁹¹ minden [den – sor előtti margóra írva, elválasztás után.]

hitét meg változtatná., ugy nyilvánságosan ki tettzenék. hogy a pokol kapui diadalmat vetek rajta.,

Meg láttyuk ezekből másodszor., hogy a kristus ugy tekénteti az Apostolival az Anyaszent egyházra világ végüig valo gondviselésit. mint mindenhatóságának erejét, mindenkor véle is leszen. soha el nem hadgya., Én veletek vagyok, a kinek minden hatalom adatot a földön, és menyben. minden napon., nem kel attol félni. hogy legyen **[171b:]** tsak. egy nap, tsak egy szem pillantás. a melyben el ne mondhasam hogy veletek vagyok világ végezetiig.

Ez az ígélet nem tsak az Apostolokot tekintette tehát. hanem mind azokat kik helyekben következtenek, és következni fognak világ végüig, léssen tehát ezen ígélet szerént minden időkben egy olyan Anyaszent egyház, aki tanítani, keresztelni fog, aki fent fog maradni, és akit segíteni fogja a kristus, és soha egy szem pillantásig el nem hadgya, mivel ő mindenható lévén, bé tellyesitheti igeretét.

²⁰ K Ezek az igeretek meg bizonyittyáké vilagosan, hogy az Anyaszent egyház tanítása egy az Apostolok tanítási-val?

F Igen is meg, hogy ha aszent Lélek vezerele az Anyaszent egy házat., hogy ha apokol soha rajta gyözedelmet nem vehet, hogy ha akristus ígeree szerént véle leszen. mindenkoron az igazságnak predikálásában. és a szentségek ki szolgáltatásában, ebből következik szükség képen, hogy a szentségek mindenkor szentül fognak ki szolgáltatni az Anyaszent egy házban. hogy az igazság tisztán fog predikáltatni, tehát mindenkor azt is fogja tanítani a mire az Apostolok tanították **[172a:]**

K Nem következiké ebből hogy nintsen senkiis az Anyaszent egy házban aki rosszul osztogathasa ki a szentségeket, se hogy rosztat prédikálhason?

³⁵ F Éppen nem következhetik, mivel ezek az ígereket közönségesen az egész Anyaszent egy házat tekéntik, és

nem különösön annak tagjait. mindenkor voltak, és lesznek olyanok, kik azon igyekeznek, hogy az Anyaszent egy házban vétkes és rendeletlen tanításokat vigyennek bé, de mindenkor kárhoztattak, és kárhoztatni is fognak az olyanok, különösön egy ember meg tsalhattya⁵ magát. a szenttségek ki szolgáltatásiban, és atanításban, de együt az egész Anyaszent egyház. az ő végezésiben, a szenttségek ki szolgáltatásiban, és rend szabásiban., meg nem tsalhattya magát, mert a kristus maga, és az ő szent lelke, az igazságnak lelke, tselekeszi azokat a végezéseket, és adgya azokat a rendeket, ezért is mondgya szent pál. *Hogy az Anyaszent egyház oszlopa, és erös támasza az igazságnak*, el lehet tehát mondani valósággal., hogy a szenttségek mindenkor szentül fognak ki szolgáltatni az Anyaszent egyházban., és abban mindenkor az igazságot¹⁰ fogják tanítani **[172b:]**

1 Tim 3 15

1 tim. 3 15

K Miért mondod azt, hogy minden el⁵⁹² hitetheti magával. az Anyaszent egyháznak szenttséges tanítását, tsak a kristusnak ígéretire figyelmezen?

F Mert enem olyan nehéz vetekedés, valamint avolna²⁰ a hit ágazattyának külön külön valo meg vizsgálása, az⁵⁹³ Anyaszent egyháznak tett ígéretetek világosak. és minden meg értheti, atöllünk el szakadtak is azok ellen semit nem mondanak., amidön pedigen magokal el hitetik azoknak az ígéreteknek igazságát, az Anyaszent egy ház tanításá-²⁵nak szenttségét, az ő mindenkori meg maradását. és meg tsalatkozhatatlanságát. könnyen által láthattya. aki pedig erről perlekedni és versengeni akarna, azt mondhatni⁵⁹⁴ néki szent Pálal hogy a maga ítéletivel kárhoztatot.

Tit. 3. 11.

K Az Anyaszent egyháznak tanítása szenteké teszi³⁰ tehát azokat a kik azt követik?

F Igen is. mivel az Anyaszent egyház azt tanította a mit

⁵⁹² el<hitethe>hitetheti [Törlés a sor végén; <e> <i>ből javítva.]

⁵⁹³ áz [Ékezethiba.]

⁵⁹⁴ mondhatni [t-n-ből javítva.]

akristus tanítot, és soha nem is taníthat azal ellenkezőt, más képen nem is lehet szenté lenni. hanem ha hiszik. és követik ezeket az igazságokat

5 K Miért monddod hogy csak az Anyaszent egyház társaságában vannak szentek.? [173a:]

s. Cypr de unitate
Eccle. s. Hyer.
epist 57.

F Mert az Anyaszent egyházon kívül nintsen üdvesség. mind azok kik azon kívül halnak meg. el vesznek, valamint hogy el vesztenek az özön víz által. mind azok, kik a bárkában nem voltak

10

Magyarázat

Hogy erre a kérdésre meg lehesen világosabban felelni. és meg mutatni az igazságot; szükséges különösen meg vizsgálni hogy mit hinak az Anyaszent egy házon kívül lenni,

15 Az Anyaszent egy házon kívül vagyon valaki, vagy azért hogy soha abban nem volt. vagy azért. hogy azt szán szándékal el hagyta, vagy azért hogy onnét ki resztetet

20 Tsak egyedül a keresztségnak szentsége által lehet az Anyaszent egy ház tagjává lenni, a mint már ezt meg mondtuk. akristus. azt világosan taníttya, hogy a kik meg nem keresztelkednek, menyekben nem mennek. ez így lévén, nem üdvezülhetnek tehát azok a kik az Anyaszent egy ház társaságában nintsenek.

joan. 3. 5.

25 Az Eretnekek. sismathicusok és a hit tagadok.⁵⁹⁵ el hagyták szán szándékal. az Anyaszent egyházat; és különös [173b:] társaságot tsináltak., szent pál azt mondgya, hogy *Az eretnekektől. egy vagy két intés után*⁵⁹⁶ *távozá el, tudván hogy a ki efféle, el fordult, és vétkezik.*
30 *holot az ő tulajdon ítéletivel kárhoztatot.*

Tit. 3. 10. 11.

Ezek a szavai szent pálnak, ugy tettik mint ha csak a meg átalkodot eretnekeket tekintené, de lehet azokat

⁵⁹⁵ hit tagadok, <el> el hagyták [Törlés a sor végén.]

⁵⁹⁶ után <vo> távozá el,

közönségesen a sismathicusokra és a hit tagadokra is érteni, mert mitsoda okból nem akarja az Apostol hogy⁵⁹⁷ egy eretnekel. társalkodgyanak, hanem abból, hogy egy olyan eretnek. aki meg átalkodot tévelygésiben. és meg veti az Anyaszent egy házat, és annak intésit, a maga párt ütésivel, ítéletet téssen az Anyaszent egy ház ellen, holot az olyan ítélettel magát kárhoztattya, mert mint hogy a kristus azt ígérte, hogy mindenkor az Anyaszent egy házal léssen, és azt szüntelen fogja segíteni. az igazságnak lelkével. azért aki az Anyaszent egy ház ellen támad, az, a kristust azal vádollya hogy az ígeretit bé nem töltötte, nem is okozza anyira az Anyaszent egy házat, mint magát akristust, a ki annak feje. fő papja, és vezére, aki pedig akristust itéli. a magát kárhoztattya a maga ítéletivel. szent pál szerént.

Tit 3. 11

A sismathicusok. és a hit tagadok. ugy mint az Eret-[174a:]nekek, az Anyaszent egyház ellen támadnak, mivel mind egyike, mind a másika aztot kárhoztattják, és szabad akaratból válnak el társaságotol. tehát ök magokot kárhoztattják. a magok ítéletivel., ebből következik. hogy ök az üdveség uttyán kívül vannak. szent Judás Apostol, testi embereknek nevezi az olyanokot kik. magoktol válnak meg. az Anyaszent egy ház társaságotol. *Hi sunt qui segregant semetipsos animales, spiritum non habentes hos arguite iudicatos.*

s. jud. 19. et 22.

Az is bizonyos hogy az exCommunicatusok, az üdveségnek uttyán kívül vannak. mivel az Anyaszent egyház tsak azokat exCommunicállya, a kik vétkekért. és engedtelenségekért. meg érdemlik ezt a büntetést, a szent irás pedig azt mondgya, hogy azok a kik az Anyaszent egy ház pásztorinak nem engedelmesskednek, az Istennek engedetlenkednek, *qui vos spernit. me spernit* és azokat ugy kel tekénteni mint pogányokot. Tehát az exCommunicatusok. az eretnekek. sismathicusok. és a hit tagadok. az

³⁰ luk. 10. 15.
Matth. 18. 17.

*

üdveség uttyán kívül vannak, mind ezek meg is bizonyították hogy az Anyaszent egy házon kívül nincsen üdveség.

*

s. Cypr. lib. de unitate Eccl. s. Aug. lib de unitate Eccl. lib 4. de babt. c. 16.

K Mind azok kik az Anyaszent egyházban vannak szenteké.?

F Mindnyájan a szenttségre hivattak. de nem mindnyájan. szentek. sokan vannak a hivatalosok, mondgya a kristus. de ke[174b:]vesen a választottak, sokan vannak kik meg gyalázák hivatalóságoknak szenttségít. rosz élettyekkel, aföldön lévő Anyaszent egyház konkolybol, és jó magbol áll, ajókból, és agonoszokbol, élő, és meg holt tagokbol, ezek az utolsok többen vannak az elsőknél, de azt el mondhatni. hogy az anyaszent egy házon kívül nintsen, se szenttség, se üdveség.

s. Aug. lib de unitate Eccl.

15 K Nem leheté az Anyaszent egyháznak tulajdonítani az ő fiainak meg romlásokat., fő képen a pasztorokét, és azt mondani hogy meg romlot az Anyaszent egy ház, a midőn valamely pásztor botrántoztato életet éll?

philip 2. 21.

F. Tellyeségel nem lehet., mert egyről nem lehet itélni az egész Anyaszent egyházat, mivel szent Pál a maga idejében valo pasztorokrol szolván, panaszkodot irántok. hogy tsak a magok hasznokot keresik. és nem a kristusét, Az Anyaszent egy ház mindenkor keseregve nézte fiainak meg romlásokat, mindenkor is ellene volt azoknak, azért nem ke[598] némelyeknek magok viseléséről itélni az Anyaszent egyházat., hanem tanításáról. és végezéséről, aki mindenkor tiltotta aroszat, és parantsolta ajót, Az Anyaszent egy ház nem tselekeszik, se jóvá nem hadgya, se meg nem engedi mondgya szent Agoston, azt, a mi, ahit, és a jó szokások ellen volna, noha néme-

⁵⁹⁸ ke[] [Kereszttel jelölt beszúrás sötétebb tintával;] némelyeknek magok viseléséről <ke[]> itélni [törlés a sor elején.]

lyekbe kételen el szenvedni aroszat. amelyet keser-
[175a:]vesen nézi, de azt mindenkor nem lehet meg orvos-
lani, erre valo nézve a Conciliumban lévő Cannonokot,
és tanításokot kel meg olvasni.

s. Aug. epist⁵⁹⁹
119 ad janu. epist
209. ad felicia

5 Articulus.

Az Anyaszent egy háznak közönséges voltáról.

K Mit téssen ez a szó Catholica?

5

F E görög szó. mely téssen közönségest..

K Az Anyaszent egy ház miért neveztetik közönséges-
nek?

F Mert minden időre és helyre el terjed. ez a név nem
is illik más társaságra

10

K Miért mondád hogy az Anyaszent egyház minden
időkre el terjed?

F Mert minden időben volt és lészen a hivekből álló
társaság., a kik egy hitben lévén, egy lélek által vezéreltet-
nek, akristustol, ezt a társaságot nevezik Anyaszent egy
háznak.

s Aug. ad Deo
gratias epist 49.
qu. 2.

15

K Miképen lehetet a kristus feje azoknak ahiveknek
kik el jövetele előtt éltenek.?

F. Mert az első embernek esetétől fogvást tsak a kris-
tus által üdvezülhettek az emberek, ugyan ő is érdemlette
meg az ő testamentumbéli szenteknek a kegyelmet. és
aditsőséget, ugyan őis egyesítette meg őket lelke által.
valamint mostanában is egyesíti meg a keresztyéneket
azon lelke által.. [175b:] *nintsen más név az ég alatt a mely
által lehesen üdvezülni:* mondgya szent Péter.

20

25

K Miért mondád azt hogy az Anyaszent egy ház el
terjed minden helyekre?

F 1.⁶⁰⁰ Mert az Anyaszent egy ház tanítása., predikál-

Act. 4. 12. s. Aug.
lib 19. contr.
faust. C. 14.

⁵⁹⁹ epist <a> 119 ad

⁶⁰⁰ 1. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

tatot, és predikáltatni fog az egész világon. mindenüt, a hol vannak, vagy voltak,⁶⁰¹ vagy lesznek Catholicusok.

2. A világon lévő nemzettségek bálványozok lévén,
5 akeresztységre tértenek., az Apostolok, és az ő utánok valojoknak predikálások által., a proféták gyakorta meg mondották volt ezt a tsudát., és azoltától fogvást a Catholica Anyaszent egyháznak társasága volt mindenkoron leg inkább el terjedve. az ő fiai mindenkoron el
10 voltanak szélyedve az egész világra, és a kik egyesek magok között. ahitnek kötele által, ugyan azon szenttségekben valo reszesületek⁶⁰² által: és ugyan azon látható főhöz valo engedelmesség által.

K Miért⁶⁰³ mondád azt hogy tsak egyedül az Anyaszent egy ház⁶⁰⁴ az a társaság a mely minden időkre, és
15 helyekre terjed el.?

F Mert nintsen olyan társaság akire ez a két dolog illyék, könyü meg látni atöb társaságoknak kezdetit, tudgyuk⁶⁰⁵ atöb más társaságoknak kezdetit, azt is
20 [176a:] hogy mire mentenek, és az idök meg mutatták azoknak végit., azoknak el terjedések igen meg volt mindenkor határozva, vagy az idötöl, vagy a helytöl, tsak egyedül az Anyaszent egy ház maradot meg., mindenkor meg is fog maradni a maga közönségesen valo el terjedésében
25

Magyarázat

Jol tudgyuk hogy mint kezdöttek és végezöttek a montanisták, manicheusok, ariánusok, nestorianusok. pelagiánusok, és hogy menyire terjedtek. a lhutheránusok, és
30 a Calvénisták. nintsen egy is ezek közül akiknek nem

⁶⁰¹ voltak, <C> vagy lesznek Catholicusok,

⁶⁰² reszesületek [s (hosszú f) javítva k-ból.]

⁶⁰³ Miért [i-e-ből javítva.]

⁶⁰⁴ egy [Tévesen írva egy ház helyett.]

⁶⁰⁵ tudgyuk (Második u-ü-ből javítva az ékezet áthúzásával.)

lehetne el mondani. *ti nem voltatok tegnap* ugyan tsak ezel a szoval. mondgya Tertullianus meg lehet győzni mind azokat kik el szakadtanak az Anyaszent egy háztól.

Tert. Contr. praxeam lib prescrip. c 17.

Mind ezeknek az el szakadtaknak. különösön valo kezdetek vagyón., és mindenek tudhattják. soha ezeknek közönségesen valo el terjedések nem volt, többire⁶⁰⁶ közüllök már el fogytanak., a többi magokot fogyaszttyák minden nap., soha senki a közönséges névnek bélyégét nem viselte., atsak egyedül a Romai közönséges Anyaszent egy hazra illik. a mint is hogy. tsak egyedül¹⁰ a romai Anya[176b:]szent egy háznak adták a közönséges nevet minden időben, amint ezt meg fogjuk mondani ezután. szent Agoston tanítása szerént.

lib.⁶⁰⁷ de vera religione. lib. Contr. epist. fundam

6 Articulus.

Az Anyaszent egyháznak Apostoli nevéről

K Miért nevezed az Anyaszent egy házat Apostolinak?

F 1. Mert azt hiszi, és tanittyá. valamit az Apostolok.¹⁵ hittek. és tanítottak.

2. Mert az Apostolok által álitatot fel., és az ő helyetek valojoktól igazgattatik.

K⁶⁰⁸ Miért mondod hogy az Anyaszent egy ház. azt hiszi és tanittyá. valamit az Apostolok hittek, és tanítottak?²⁰

F Mert fel menvén saeculumokrol. saeculumokra. könnyen meg lehet látni. hogy mit hiszen és tanit az Anyaszent egy ház. mindenkor egyaránsu képen hitt, és tanitot az Apostoloktól fogvást. a mai napig.²⁵

K Hogy mondod azt, hogy az Anyaszent egy ház az

⁶⁰⁶ többire [*re* – beszúrás, kisebb betűkkel.]

⁶⁰⁷ lib. <de unitate Eccl.> de vera religione.

⁶⁰⁸ K Miért [*K* – megkezdett *M*-ből javítva.]

Apostolok által álitatot fel holot azt meg mutatád hogy még a kristus el jövele előtt is volt?

F Hogy ha közönségesen az egész hivekről szóllunk, úgy el mondhattuk hogy még a kristus el jövele elöt.

⁵ [177a:] fent állot az Anyaszent egy ház. hogy ha pedig a keresztyén hivekből álló társaságról szóllunk. az Anyaszent egy ház az Apostolok által fundáltatot, Ez a két társaság pedig meg egyesülvén a kristusban. tsak egy Anyaszent egy ház. valamint szent pál mondgya, *kik fel*
¹⁰ *építettek a profétáknak, és az Apostoloknak fundamentumokra. melynek szegelet köve a kristus.* Az Anyaszent egy ház. a mely a kristus előtt fent állot. a kristustól fogvást nevezetik Apostolinak.

Ephes. 2. 20.

K Mitsoda értelemel mondhatni hogy az Apostolok
¹⁵ fundatori az Anyaszent egyháznak.?

F Azal. hogy⁶⁰⁹ ök hirdették az egész világon a kristus hitét. és Évangyéliumát. a sidokot. és a pogányokat keresztyéneké és a kristus tanítványivá tették. és mind ezekből a meg⁶¹⁰ tért hivekből oly társaságot allítottanak fel.
²⁰ a melyet keresztyéni Anyaszent egy háznak nevezék. a mely attol az időtől fent áll, és fent is fog állani világ végezetiiig. felben szakadás nélkül.

K Miért mondád hogy az Apostolok által. fel álitatot Anyaszent egy ház. tartani fog világ végiiig. és félben
²⁵ szakadás nélkül? sine interruptione

F Mert ezt világosan meg ígérte akristus.

Az Apostolok pedig az Anyaszent egyházat, a nemzete- [177b:] ket valo oktatásokal., és keresztelesekel állították fel. a kristus parantsolatlya szerént. a kristus pedig azt ígérte hogy világ végiiig. abbol atársaságból álló Anyaszent egy házal lészek.,⁶¹¹ *Tanittsatok. és keresz-*

Math. 28. 18. 19. 30.
20.

⁶⁰⁹ hogy <h> ök hirdették

⁶¹⁰ meg tért [g-rt-ből javítva.]

⁶¹¹ lészek., [lenne.,-ből javítva.]

tellyetek mondgya a kristus és imé veletek vagyok minden nap világ végiig.

Tehat az Anyaszent egy ház félben nem szakadhat és akik azt tanították valamint a protestánsok hogy az Anyaszent egyház felben szakadva, szükséges volt hogy az Isten rend kívül valo embereket támaszon fel. a kik azt ismét fel állítsák., az ilyenek nem tsak a szent irás ellen valo veszedelmes dolgokat tanították. de mint ha még akristust azal vádolták volna, hogy ígérteit bé nem töltvén. az Anyaszent egyházát el hagyta volt. a mely nagy káromkodás.

Halgasuk meg figyelmeteséggel mit mond ez iránt szent Agoston

„Az olyanok akik az Anyaszent egy házat el hagyták, azt mondgyák. hogy az, az, Anyaszent egy ház a kiben mentenek a nemzettségek, már fent nem áll, óh' esztelen szó. hát az Anyaszent egyház azért már fent nem áll. mert te ki mentél annak kebeléből, Az Anyaszent egy ház fent léssen. ha szinte te ne léssz is. A szent Lélek azt előre tudta hogy lesznek olyanok kik ilyen utálatos kevély és hamiságal valo szokot fognak mondani. a melyek nintsenek [178a:] az igazságra építve, a melyeket semi bölcseség nem világosította. a melyek haszontalanok. vakmerők. veszedelmesek, hogy mondhatták már nem áll fent az Anyaszent egy ház &”

s. Aug. serm 2. in ps. 101. num. 8.

25

K Miért mondod hogy az Anyaszent egyház az Apostolok successori által igazgattatik?

F Azért mert a püspökök igazgatták. az Anyaszent egyházat; azért mondgya szent pál. *hogy a szent Lélek titeket püspökökké tett, az Isten Anyaszent egy házat vezérteni. a melyet a maga vérevel kereset, a papok a püspökök alát igazgatták az Anyaszent egy házat, tehát a szabot rend szerént tétetet püspökök az Apostoloknak sucesori.*

Act 20. 28.

K A püspökök miért successori. vagy helyekben valói az Apostoloknak.?

F Azért mert azok a püspökök kik mostanában igazgatták az Anyaszent egy házat. más püspököktől rendeltettek, a kik saeculumokrol. saeculumokra felyeb menvén. per successionem, az Apostoloktól rendeltettek;
5 és helyekben következtek.

K A püspököknek egy más után valo successiojok fel vagoné téve. a szent irásban?

F Igen is. szent pál azt mondgya, hogy „a kristus az [178b:] Anyaszent egyháznak pasztorokot adot, a szentek
10 tekéltetéségére, a szolgalatnak munkájára, a kristus testének épülésére. míg mindnyájan el jussunk a hitnek, és az Isten Fia üsméretinek egyeségire.. az az. mind világ végig.”

Ephes. 4. 11. 12.
13.

Tit. 1. 5.

Szent Pál maga Titust püspöké rendelé, és azután
15 Creta szigetében hagyá. hogy ót más püspökököt rendelne, és papokot minden faluban.

E szerént igazgattatik tehát az Anyaszent egy ház mind végig a pásztoroknak szüntelen valo successiojok által a kik is az Apostolok successoritol rendeltetvén. másokot
20 fognak rendelni helyekben.

K A püspököknek szüntelen valo successiojok a melynek eredete fel megyen az Apostolokig. bizonyos jeleé meg különböztetésére az igazán valo Anyaszent egyháznak?

25 F Igen is. Imé mit mond szent Agoston.

„Sok féle állapotok tartoztatnak meg az Anyaszent egy házban. ugy mint a népeknek, és a nemzetségeknek meg egyezések, A hatalom melyet nyert magának ez az Anyaszent egyház, a mely hatalom atsudákal kezdödöt,
30 a reménségel tápláltatot. a szeretettel nevedet, a régiséggel erősödöt, Abban meg tartoztat engemet a püspököknek szüntelen valo successiojok, a kik mind emái napig szent Péternek szekiben ülnek,⁶¹² ezen Apostoltól fogvást. a kinek a kristus örizése alá adá juhait. Abban meg

⁶¹² ülnek, [l-k-ból javítva.]

tartoztat engemet az Anyaszent egyháznak [179a:] Catholica, vagy közönséges neve, a mely név méltán⁶¹³ maradot meg az Anyaszent egyházon, noha az eretnekek is vegyek magoknak ezt a nevet., mind azon által a midön valamely idegen kérdi hogy hová gyülekeztenek a Catholicusok, egy eretnek sem méri mutatni a maga templo-⁵mát, vagy házát, mind ezek a kedves és nagy kötelek meg tartoztathatnak egy hü embert a közönséges Anyaszent egyházban., ámbár elegendő értelme, vagy jó erkölcsse ne légyen arra, hogy meg üsmérhese nyilván az igazságot,¹⁰ meg aláb azt mondgya szent Agoston. hogy én az Évangyéliumnak sem hinnék, hogy ha az Anyaszent egyháznak auctoritása arra nem vinne, Azok tehát, a kiknek én engedelmeskedtem amidön azt mondták. higy az Évangyéliumnak, miért nem engedelmeskedném ugyan¹⁵ azoknak. amidön azt mondgyák nekem, ne higy a manicheusoknak.”

s. Aug. contra
epist fundam
Cap. 4. et 5.

Ezek az emlékezetre méltó szavai szent Agostonnak, a melyek meg egyeznek a szent Atyákéval, nyilván meg bizonyittyák mind azokat a miket mondtunk a közön-²⁰séges Anyaszent egy háznak Apostoli voltárol., hogy ugyan azokat is tanították ennek a szentnek idejében tudni illik. a negyedik. és az ötödik saeculumban. a melyeket magok a protestánsok az Anyaszent egyház szép napjainak. nevezik.²⁵

Tertull. de
praescript. Cap.
20. 22. 23.

[179b:] 7 Articulus

Hogy egyedül a Romai Anyaszent egyház a kristus Anyaszent egyháza. a melyen kívül nintsen üdveség

K Melyik Anyaszent egyház az, a melyre reá illik az a négy féle jel. a melyeket meg magyaráztuk?

F A Romai Anyaszent egy ház. mivel tsak egyedül arol

⁶¹³ méltán <adatot>maradot meg

lehet el mondani hogy, egy, szent. közönséges, és Apostoli., ezek a négy féle bélyegek illenek akristus Anyaszent egyházára, és épen nem atöbb társaságokra.

K Mit értesz a Romai Anyaszent egy házon?

⁵ F Értem azoknak a hiveknek gyülekezetét akik a pápát. a Romai püspököt látható fejeknek üsmérik lenni. e földön, és a kik néki engedelmeskednek.

K A Romai püspök miért nevezetik pápának..?

F Ez a szó pápa görög szó. a mely téssen atyát. régen-
¹⁰ ten így hitták a püspököt, mivel ök az Anyaszent egyháznak Attyai, de már egy néhány saeculumoktól fogvást. tsak a romai püspököt hiják pápának egyedül., a ki is feje lévén a püspököknek, az egész keresztyéni hiveknek Attyok, valamint nevezi szent Agoston is.

¹⁵ K A pápa miért feje az Anyaszent egyháznak és a pásztó-[180a:]rok, és miért nem valamely más püspök?

F Azért mert ö üll szent péternek szekiben., aki is romában helyeztetvén székit, ugyan ót is holt meg, ö feje is volt az Apostoloknak., a kristus rendelése szerént.

²⁰ K Bizonyosé a hogy szent Pétert rendelte volna a kristus fejul az Apostoloknak?

F E hit ágazattya. meg is bizonyitatic a szent irásbol. l. valamikor az Evangyélisták az Apostolokrol emlékezetet tesznek, szent pétert mindenkor előre teszik, és némelykor elsőnek is nevezik.

²⁵ 2. A kristus azt mondotta szent péternek, *Te vagy peter. (az az kö). és erre a kö sziklára épitem fel az én Anyaszent egy házamat*

3. szent Bernárd mondása szerént az ö gondviselése és legeltetése ala adattak a hivek. és a pásztórok, *Legeltesd az én bárányimot. legeltesd az én juhaimot.*

4. Azt parantsollya néki hogy meg erősittse Attya fiait. ahitben és a vallásban.. *Te pedig valamikor meg térvén. mondgya a kristus. Erösisd meg Atyád fiait.*

³⁵ K Bizonyosé a, hogy szent Péter romában lett volna,

s. Aug epist. 162.
ad Glórium. et
Eleusium. num.
16.

s. Aug. epist. 165.
ad generosum.
num. 2. et 3.

Matth. 10 2.

Matth 16 18

lib. 2. de
consideratione. c.
8. joan 21 15.

luk. 22 32.

hogy oda helyhezette volna székit. hogy ót is holt volna meg?

F. Nintsen semi bizonyosab, az egész régi auctorok ezen meg egyeznek. akik erről irtak azt bizonyoson tudták [180b:] nem is mérték volna arol úgy írni, ha kételked-⁵ tenek volna benne, de már ebben a protestánsok sem kételkednek.

K Azért hogy szent Péter első volt az Apostolok között. és hogy romában holt meg. következiké abból hogy a romai püspök első,⁶¹⁴ és feje legyen a püspököknek?¹⁰

F Igen is mert egy püspök. az előtte valójának székeiben^{*} ülvén, ahoz apüspöki székhöz tartozando praerogativával, jurisdictionoval. és hatalommal áll, ezen okból⁶¹⁵ is tekinté minden időkben az Anyaszent egyház a romai püspökséget úgy mint első püspöki széket.¹⁵

s. Cypr. epist. 52. et 55.. s. Irene lib 3. cap 3. s. Hier. epist. 67 ad damas. s. Aug. epist. 65. ad generosum. epist. 162. ad Glorium. et Eleusium. n. 7. Conc. nice. Can 6. 1 Conc. Constantinop. can. 3. Conc. Calced. can 28. Conc. in Trullo. Can 2.*

K Mitől vagon tehát hogy a pápának ellenzik elsőségét nem csak a protestánsok, de még agörögök is

F A protestánsok el szakadván úgy a görögök is a pápa egyeségétől. és ellenzvén az ő elsőségét, nem hogy az írás, és atraditio szerént tselekednének, de sőt még az²⁰ írás, és a traditio tanítások ellen bontották meg az Anyaszent egyház egyeségét, és hagyták el. Attyoknak hiteket. nyilvánásosan is lettek sismathicusoká. látható képen is viselik a Görögök az Isten haragját. a török rabságában [181a:]²⁵

K Honnét bizonyítottod azt meg hogy a protestánsok és a görögök sismathicusok., hát ők nem mondhattáké ugyan azon okból., hogy sismathicusok azok kik a romai Anyaszent egy házban vannak?

⁶¹⁴ első, és <első legyen> feje legyen

⁶¹⁵ okból [k-b-ből javítva.]

F könyü azt meg bizonyítani hogy a protestansok és a görögök sismathicusok, mivel azok sismathicusok kik el szakadnak akristus igazán valo Anyaszent egy házának társaságotol., ezt tselekedék aprotestansok, és a görögök. tehát sismathicusok

Magyarázat

A bizonyos hogy minek előtte aprotestánsok. és a görögök el szakadtanak, volt a világon olyan társaság a melyet akristus Anyaszent egy házának kelletet hini, annak a társaságnak láthatonak kelletet lenni. az a pásztorokból. és a hivekből állot, de meg ezen kívül negy féle bélyeget kelletet viselni annak a társaságnak, hogy meg különböztesék atobbitöl. tudni illik. annak. egynek., szentnek. közönségesnek. és Apostolinak kelletet lenni, abban az időben. minden keresztyének azt vallották a Constancinapolyi Conciliumal; valamit mostanában. Credo, unam sanctam,⁶¹⁶ Catholicam., et Apostolicam Ecclesiam. Hiszem az egy, szent, közönséges, **[181b:]** Apostoli Anyaszent egy házat.

²⁰ Mind abban az időben, mind a mostaniban, tsak egyedül a romai Anyaszent egy házra illet. és illik ez a négy féle bélyeg, ez világosan ki tettzik, a görögök és a protestansok el hagyván tehát a valóságos Anyaszent egy házat, azért sismathicusok,

²⁵ De ha a görögök és a protestansok tagadgyák hogy az romai Anyaszent egy házra illet volna ez a négy féle bélyeg.⁶¹⁷ a midön attol el szakadtanak.. arra meg felelünk mindenikének külön, először a protestansoknak, azután a görögöknek.

³⁰ 1. A protestansok azt nem tagadhattyák. hogy a midön el váltak az Anyaszent egyháztól, hogy akor nem lett

⁶¹⁶ sanctam, <Ch> Catholicam., [A törlésben <h>nak csak a kezdővonalát írta le.]

⁶¹⁷ bélyeg. [g-k-ból javítva.]

volna el terjedve az egész világra, és hogy nem Apostoli let volna, ezt a reformátorok magok sem tagadgyák., azt sem tagadhattyák. hogy az Anyaszent egyház. a ki fejének üsméri lenni a pápát. ne lett volna igazán való Anyaszent egyház. a hat első saeculumokban., ezt magok meg vallyák, tehát akor is igazán való⁶¹⁸ volt a midön tölle meg váltak, mivel az Anyaszent egyháznak mindenkor egyaránsunak⁶¹⁹ kel lenni, mert a kristus azt meg ígérte. és mindenkoron, egynek, szentnek., közönségesnek, és Apostolinak kel lenni. 10

2⁶²⁰ imé meg más felelet. a melyet nem lehet [182a:] tagadni:

A protestánsok. minek előtte el váltanak volna, a Constancinápolyi symbolumot úgy mondták valamint mások, a mely azt mondgya, hiszem hogy az Anyaszent egyház egy, szent, közönséges, és Apostoli. meg vallották tehát azt, hogy volt⁶²¹ akor avilágon olyan Anyaszent egyház a melyre illik ez a négy bélyeg. el is hagyták azt az Anyaszent egyházat, az akár mitsodás volt, mivel aromai Anyaszent egy házat⁶²² el hagyván. semmi más²⁰ féle társaságal meg nem egyeztenek. ezt Calvinus maga meg valya. a protestánsok hogy jobb szint adhasanak az Anyaszent egyháztól való meg válásoknak. azt mondgyák hogy az Anyaszent egy ház. meg romlására való nézve szükséges volt hogy az Isten rend kívül való embereket támaszon. kik az Anyaszent egyházat fel állítsák, és helyre hozzák. ugyan ezt hija szent Agoston olyan káromkodásnak, amely ellenkezik a kristus ígérével. aki világosan mondgya. hogy minden nap⁶²³ az Anyaszent egy házal lészen világ végüig. 30

discissionem
a toto terrarum
orbe fecimus.

serm. 2. in ps.
101. n. 8.

⁶¹⁸ való <vol> volt. [Tollhiba.]

⁶¹⁹ egyaránsunak [Íráshiba.]

⁶²⁰ 2 <De volté.> Imé

⁶²¹ volt akor [v-a-ból javítva.]

⁶²² egy házat <eg> el hagyván.

⁶²³ minden nap <vele> az Anyaszent egy házal [Törlés a sor elején.]

De volté valaha olyan eretnekség kezdő. a ki az Anyaszent egyházat meg romlásal. ne vádolta volna., és aki azt ne tartotta volna maga felől. hogy az Isten ötet rendelte annak meg igazítására. enagy kevélység és káromkodás,
5 nézük meg mit mond szent Judás. a protestánsok, és atöbb eretnekek ellen. *Ti pedig szerelmesim meg emlékezetek a beszédekről. [182b:] melyek elein meg mondattak volt., a mi urunk Jesus kristusnak Apostoli által, hogy az utolso időkben lesznek hamis tanított, kik gonosz kívánságokban járnak., kik magokat el szakaszttyák a keresztyéni gyülekezettől. testi okoságál élők, kikben nintsen szent Lélek.*

s. jud. v. 18.

K Mit mondhatnak a protestánsok ezek ellen. hogy valamely okát adhasák eretnekségeknek.?

15 F Soha semmi jó okát nem adhatni az eretnekségnek, mivel soha semmi ók nem lehet az egyeség el rontására. mondgya szent Agoston.

lib. 2 contr. parmeni. Cap 2. num 15

Soha senki a szent Atyák közül nem magyarázta, nem is magyarázhatta a szent írást úgy, mint a protestánsok
20 magyarázák. se olyan káromlásal. hogy jobban meg menthesék el válásokot. példának okáért. ezt a verset hozák elé az apocalypsisből. *meny ki én népem babiloniából és ne legyetek részesek az ő bűneiben. hogy az ő büntetésivel meg ne büntettessetek.* A tellyeséggel látható
25 dolog hogy nem akristus Anyaszent egy házáról vagy on it a szó, hanem a romai pogányokrol.. és a városrol., a melyet az Isten fel prédáltatá a barbarus nemzettségekel., hogy meg büntesse vétkeiket. és bálványozásit. a mint ezt meg láthatni a szent írás magyarázoknál. és a historiákban
30 **[183a:]**

apoc. 18.⁶²⁴ 4.

Egész vakság és Istentelenség a kristus Anyaszent egy házát. ahoz a meg szeplősitet. és bálványozó babiloniához hasonlítani., holot mitsoda vilagosan való igereteket tett akristus az Anyaszent egyháznak. hogy véle leszen.

⁶²⁴ apoc. 18. <14.> 4.

minden nap világ végezetéig. és hogy győzedelmesé teszi a pokolnak kapujin.

K Minek előtte el végezed azt. a mi a protestánsokat illeti, meg mutathatnád azt egy kevés szóval. hogy az a négy féle bélyeg mely az Anyaszent egy házhoz illik. ugy⁵ mint. hogy az. egy, szent, közönséges, és Apostoli. hogy ezek nem illenek azö társaságokra.?

F két féle bizonytságot adhatunk erre, az egyike közönségesen az egész eretnekek⁶²⁵ ellen valo, a másodika különösön a protestánsokat illeti.¹⁰

1. Tsak az egy Anyaszent egy ház az, a kire illik ez a négy bélyeg, más képen nem volna tsak egy az Anyaszent egy ház. azt már meg mutattuk. hogy tsak a romai Anyaszent egy házra illik, és hogy más féle társaságra nem illik.¹⁵

2. Az egyeség nem illik a protestánsokra, mivel valamint a több eretnekek, ugy ök is sok féle ágra szakadtanak, magok közöt, de abban meg egyeznek, hogy mindnyájan az igaz Anyaszent egy ház ellen vannak. ugyan ez is a szokások az eretnekeknek mondgya Tertullianus,²⁰ de praescrip. cap 41. Ángliában [183b:] vagyon harmintz. vagy negyven féle vallás., a melyek egy másal ellenkeznek., mind azon által a romai Anyaszent egy ház ellen. együt tartanak, nintsen tehát egyeség köztök.

Az ö társaságok nem szent. mivel ö magok annak²⁵ ellene mondanak., tartván azt, hogy az Anyaszent egy ház tévelygésben éshetik. és ugyan abban is eset.

A közönséges név sem illik reájok., mivel nintsenek el terjedve. se minden időtöl fogvást. se minden helyyeken; ennek előtte két száz esztendővel hírek sem volt.³⁰

Azt sem mondhatni hogy Apostoli, mivel az ö pásztorokot, nem más olyan pásztorok rendelték a kik saeculumokrol. saeculumokra felyeb menvén, meg mutathatnák. hogy az ö rendelések az Apostoloktól fogvást va-

⁶²⁵ eretnekek<et> ellen valo,

gyon. a Calvinistak ezt magok meg vallyák. a hitröl valo vallás tételekben., és ha valamely protestans pázstor találkoznék. is, aki ezt a successiot meg bizonyithatná.. amint is találkozhatnék Angliában., de annak ellene⁵ mondottanak., a midön el hagyták az előttök valo joknak tanítását

K Hát a Görögök el válások ellen mit lehet mondani.?

F Azt könyü meg mutatni. hogy azok. akik közüllök.

[184a:] el váltanak a romai Anyaszent egy háztol. a krisztusnak igazán valo Anyaszent egy házatol váltanak meg.¹⁰ tsak az idöt vizsgáljuk meg, a melyben a két Anyaszent egy ház egyeségben volt, a bizonyos hogy abban a Görögök a pápát az Anyaszent egy ház fejének üsmérték lenni. e ki tettzik a hét első közönséges Conciliumokból., a¹⁵ melyekben mindenek elsőnek üsmérték lenni, photius. maga aki kezdé az egyenetlenséget, ezt meg vallotta, a lugdunumi. és a Florenciai közönséges gyűlésben a melyekben. a Görögökkel valo meg egyezésről volt avékezés, azokban magok a görögök. az elsőséget meg vallották.²⁰ a Constancinápolyi Anyaszent egy ház. soha sem tulajdonította magának az elsőséget. hanem amásodik rendet aromai után., még azt is tsak a negyedik saeculumban nyeré meg nagy nehezen. el lehetet tehát akor is mondani hogy a pápa látható feje az Anyaszent egyháznak és hogy²⁵ roma közepe az egyeségnek, valamint ezt szent Iréneus a lugdunumi püspök mondgya. a ki születet görög lévén. a második saeculumban élt. hogy ha pedig az Anyaszent egy ház aki apapát látható fejének üsmérte lenni, igazán valo Anyaszent egy ház volt a nyolcz első saeculumokban;³⁰ mindenkoron az is lészen a mint már ezt meg bizonyítottuk., ebből következik hogy [184b:] aki el válik attol az Anyaszent egy háztol. a ki fejének üsméri a pápát, az, avalóságos Anyaszent egyháztol válik el. és sysmaticus. tehát a⁶²⁶ nap keletiek akik attol el váltak³⁵ sysmaticusok..

lib. Contr.
hereses. Cap 3.

⁶²⁶ tehát a <görögök> nap keletiek <ſ> akik

Azt mondám. hogy a nap keletiek. akik attol meg váltak, mivel vannak még sok számu görögök. örmények maroniták, kik meg maradtanak aromai Anyaszent egy háznak egyeségében, a többi pedig igen meg oszoltak egy más között.

Vannak olyan protestánsok akiknek volt olyan gondolatok. hogy a meg lehetne, hogy a görög Anyaszent egy ház⁶²⁷ a successionak okáért, valóságos Anyaszent egy ház lehet szintén olyan okokból valamint a romai Anyaszent egy ház de két tagadhatatlan dolgot kel elejekben adni. 1. hogy a protestánsok el szakadván aromai Anyaszent egy háztól. meg nem egyesültenek a görög Anyaszent egy házal. 2. hogy a görög Anyaszent egy ház meg tartotta⁶²⁸ a hitnek minden fő ágazatit. a deák Anyaszent egy háztól. valo meg válása után is, a mely hit ágazatokat a protestánsok okul vették. a romai Anyaszent egy háztól valo meg válásoknak, de sőt még vannak olyan dolgok. ugy mint a szentek segittségül valo hívása. és a képek tiszteleti. a melyeket nehezeben szenvedik agörögökben. mint sem **[185a:]** a deákokban. de még tovább. a midön meg vizsgállyák hogy a görögök mitsoda okot vettek magoknak az el szakadásra, ugy mint. a szent léleknek származását. a kovásztalan⁶²⁹ kenyeret, hogy nálunk a papok meg nem házasodnak., hogy bizonyos időben az alleluját éneklik, és némelykor nem, a leg okosab protestánsok kételenek meg vallani hogy ezekben; a deák Anyaszent egy ház jobban meg tartya a hitet, és a szokást. és engedelmeseb is az olyan dolgokban. a melyek avallást meg nem sértik., és eléb valo is ezekért. a nap keleti társaságoknál. kik ötet el hagyták.

K Hát ha az igaz volna, hogy⁶³⁰ a Catholica Anya-

⁶²⁷ egy ház [ház – beszúrás.]

⁶²⁸ meg tartotta <m> a hitnek minden

⁶²⁹ kovásztalan [o-ö-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶³⁰ hogy </> a Catholica

szent egy ház tévelygésben esnék, nem kelleneé attol el
válni?

F A tellyeségel lehetetlen hogy tévelygésben esék, a
kristus azt meg⁶³¹ igerte hogy minden nap, és mindenkor
5 véle léssen.

Ezt sok féle képen meg lehetne bizonyítani, de mint
hogy sokan vannak olyanok kik azt meg nem foghatnák,
azért olyanal bizonyitom meg a melyet meg foghattya
mind az, a kí az igazságot szereti.

¹⁰ A protestánsok azt meg valyák hogy az Anyaszent
egyház a ki láthato fejének üsmeri lenni apápát, igazán
valo Anyaszent egy ház volt az első ött saeculumok alatt.
a [185b:] melyben a görögök egyet tartottanak véle, ebből
következik hogy az Anyaszent egy ház akit romainak
¹⁵ nevezünk akor akristus Anyaszent egy háza volt; ha ez
igy vagyon a romai Catholica Anyaszent egy ház. soha
tévelygésben nem eshetik, a valóságos Anyaszent egy ház
soha el nem tévelyedhet. amint már ezt meg mutattuk.,
a mely Anyaszent egy ház egy időben igazán valo volt.
²⁰ minden időkben is a leszen. mint hogy a romai Anyaszent
egy ház az előtt igazán valo Anyaszent egy ház volt, tehát
mostanában is igazán valo, azt meg mutattuk. hogy az
igazán valo Anyaszent egy ház a kristus igeretire valo
nézve, se soha meg nem változhatik, sesoha⁶³² el nem
²⁵ veszhet. és hogy mindenkoron fent fog⁶³³ maradni. a
maga egyeségében. és szenttségeben. és szüntelen fog
tartani, tehát soha attol nem szabad el válni.

Elegendő bőséggel beszéllettünk az Anyaszent egyház-
ról azért. mert ennek a dolognak világosan valo ki tétele
³⁰ elegendő arra, egyedül, hogy az eretnekeket, vagy meg
tértítse, vagy meg győze, és a hiveket ahitben meg erősített-

⁶³¹ meg <meg> igerte

⁶³² sesoha [e-o-ból javítva.]

⁶³³ fent [e-o-ból javítva.] fog maradni. a maga <egységjében> egye-
ségében.

se, mihent azt el hiszik hogy az Anyaszent egy ház infalibilis, meg nem tsalatkozhatik, már nem szükséges annyira meg vizgálni a hit ágazatit. a melyre igen kevesen [186a:] vannak olyanok akik alkalmasak volnának, elegendő azt meg tudni. amit tanit az Anyaszent egyház, bizonyos lévén. ki ki abban hogy tsak az igazságot tanit-tya. 5

8 Articulus.

Hogy az Anyaszent egy háznak viaskodni kel,
az ördög.⁶³⁴
a hitetlenek, és az eretnekek ellen.

K Mivel tehát akristus aző Anyaszent egy házával. vagyon. nem kel tehát néki senkivel is viaskodni.?

F. Valo hogy az Anyaszent egyházával vagyon, mindenkor sok ellensége volt, de mindenkor győzedelmes volt. az is léssen mindenkor, apokolnak hatalmasi mindenkor ellene voltak., de soha rajta diadalmat nem vettek. nem is vesznek, mivel olyan épület mely a kő sziklára vagyon építve, és a melyet sem a szélvész, sem a víz özön el nem ronthattyák. 10 * 15

Matth. 7 25. 16. 18. s. Aug. de symbo. lib. 1. cap. 6. in ps. 6. 1. num. 5. serm. 22. de diversis.

K kik ellen kel az Anyaszent egyháznak viaskodni?

F Azok ellen kik az ő kebelén kívül vannak. ugy mint az ördög, ahitetlenek, az eretnekek, és a sysmaticusok ellen. de még ezeken az ellenségeken kívül, a⁶³⁵ kik ellen szüntelen kel viaskodni az Anyaszent egyháznak. a hivek közül is mindenikének kel viaskodni külső vagy belső [186b:] képen. az ilyen viaskodást. kisértetnek nevezik. 20

s. Aug. serm 3. in ps. 30. n. 6. de civ Dei lib 18. cap. 51.

K Miképen árt az ördög az Anyaszent egy háznak?

F Üldözéseket, eretnekségeket támasztván ellene. min-

s. Aug. serm. 4. in ps. 103. num 6. in ps 127. num. 16.

⁶³⁴ az ördög. [g-k-ból javítva.]

⁶³⁵ a <mely> kik

den mesterségit abban vetvén. hogy mentől több keresztyeneket veszthesen ell,

K Az ördögtől indítottat üldöztetések gyakorta vannaké.?

- *
5 F Azt már láttuk hogy az Anyaszent egyház kegyetlen üldözéseket szenvedet három száz esztendeig akristus után. azon idotől fogvast voltanak némelykor különös és kemény üldöztetések, világ végin igen kegyetlent fog szenvedni az Anti kristustól., a kristus az ő tanítványinak
10 keresztekét ígért szent pál azt mondgya *hogy mind azok. a kik áitatoságal akarnak élni a kristusban. üldözéseket fognak szenvedni*, ugy anyira hogy szent Agoston mondása szerént, az Anyaszent egy ház. soha nints valamely nyilván valo. vagy el rejtet. vagy közönségesen valo üldözések nélkül.
15

Tim. 3. 12. s. Aug. in ps. 39. in ps. 54. n. 8. lib de utilitate jejun. Cap 10.

K Az Anyaszent egyház miképen oltalmazza magát az üldöztetések ellen.?

F A hittel, a békeséges türesemel. az Istenben valo bizodalomal. és az imádságal. áll azok ellen, és ezen lelki fegyverekel. mindenkor győzedelmes lészen, Az igazság, a melyet az Anyaszent egy ház meg oltalmazza állandó képen
20 [187a:] végtire tsak győzedelmet veszen az ördög erején. az igazság. meg homályosodhatik. egy darab ideig. de soha meg nem gyözetetik

s. Aug. in ps. 13.
1. num 3.

- 25 K Miképen vesztk az ördögök a keresztyéneket?

F Valamely tévelygésben, vagy vétékben ejtik, őket, meg gátollyák hogy abból ki ne kelyenek. és más ezer féle mesterségekel, a melyek tsak mind arra valok hogy őket az Istentől el válaszák, a világhoz kaptssollyák, hogy őket
30 el veszesék.

K Mitől vagyon hogy anyi sok számu keresztyéneket veszt el az ördög?

F Attol.,⁶³⁶ mert a veszedelmet úgy kerülnek el ha vigyáznak, és szüntelen imádkoznak, ha a hittel élnek, ha minden nap erőszakot vesznek, ha magoknak. és a világnak meg hálnak, ha csak az Istennek élnek, de kevesen vannak olyan keresztyének a kiknek elegendő erejek,⁵ bátorságok, és hitek volna, hogy alhatatosan adnák magokat az ilyen féle életre, a mely oly igen ellenkezik az ő hajlandóságokkal. sokan közüllök csak a mostani kedvekre való életet szeretik leg jobban. mások vakmerő képen a jövő meg térésekel biztattyák magokat mint ha¹⁰ mentől inkább fel gerjesztik az Isten haragját. annál több reszek lenne az ő irgalmaságában., gyakorta mago-**[187b:]**kot⁶³⁷ meg vakittyák, a színes penitentiával., a mely meg nem nem változtattya a szívet, azután a halál eljő, és a veszedelem követi.¹⁵

Math 26 4. rom.
1. 17. Matth 11.
12.

Az Anyaszent egyház miképen áll ellene az ördög erejének. a ki azon vagyon hogy el veszese a keresztyéneket?

F Az Anyaszent egy ház. nyög. és suhajtoz. valamint agalamb. látván fiainak⁶³⁸ sok számuán való veszedelmit szüntelen imádkozik⁶³⁹ hogy meg nyerhese a gonoszok²⁰ meg téresit. és az igazaknak végig való meg maradást. az Anyaszent egy ház, oktat, int, dorgál, és minden erejével azon vagyon hogy el ragadhasa az ördögtől martalékját, és mind ezek után meg nyeri üdveségeket azoknak, kik az élet könyvében vannak iratva²⁵

rom 9. 2. 2. Tim.
4 2. Galat 4 9.

⁶³⁶ Attol., <hogy> mert a <sz> veszedelmet

⁶³⁷ mago-[187b:]kot [go = - későbbi beírás sötétebb tintával.]

⁶³⁸ fiainak [Második i - beszúrás.]

⁶³⁹ imádkozik [Első k-h-ból javítva.]

9 Articulus.

A földön lévő Anyaszent egyháznak ahitetlenek,⁶⁴⁰
A sidok, az Eretnekek, és sismaticusok ellen valo
viaskodásáról.⁶⁴¹

K A hitetlenek, és a sidok. miképen támadnak az
Anyaszent egy ház ellen?

F A keresztyéni vallásnak igazsága ellen támadván.

K Míképen gyözi meg az Anyaszent egy ház öket?

[188a:]

- 5 F.⁶⁴² Elejekben tévén 1. aprofetiáknak igazságát. a
melyeknek bé tellyesedések, tellyeségel láthatok, 2. a
kristus tsuda tételeit. 3 az ő tanításának szenttséges vol-
tát. 4. a keresztyénségnek tsudálatosan valo fel álitását,
5 a tagadhatatlan tsudákot. a melyek lettek. némely idők-
10 ben. avallás igazságának meg bizonyítására.

s. Aug. de civ Dei lib 10. Cap. 32. num 3. lib. de utilitate credendi cap 14. lib 13. contr. faust.
cap 7.

K Az Eretnekek, és a sismaticusok, miképen támad-
nak az Anyaszent egyház ellen?

F 1. Ellene álván tanításának. és auctoritásának.

2. Ellenkező és hamis értelmet adván az szent írá-
soknak, hogy tévelygéseket segíthesék.

3. Tanítván azt vakmerő képen. hogy az Anyaszent
egyház meg romlot. és tsak ugy lehet üdvezülni ha azt el
hagyák., ezt minden eretnekek igy tanították, és tsak
ugyan ezért lehet öket karhoztatni. amint már. ezt meg
mutattuk. ezért is hija öket Tertullianus az igazság gyil-
kosinak.

lib. de Carn. Jesu Christ cap. 5. s. Aug serm in ps. 101. num. 8.

⁶⁴⁰ ahitetlenek, [Második t – beszúrás.]

⁶⁴¹ viaskodásáról. [a-s-ből javítva.]

⁶⁴² F. [K.-ből javítva.]

s. Aug. epist. 56. 15
ad Diosco. s.
Aug. epist 222. ad
Consentium.

K Soké az Eretnekeknek számok?

F A keresztyéni vallásnak kezdetitol⁶⁴³ fogvást mindenkor kelletet az Anyaszent egy háznak viaskodni az eretnekek ellen. és mindenkor is kelletik. mert szükség hogy [188b:] hasonlások legyenek köztetek mondgya szent ⁵ 1 Cor. 11 19. páll. nintsen is az Anyaszent egy háznak. olyan hit ágazattya a mely ellen valamely eretnek ne tanitot volna

K Miért engedi meg az Isten hogy az Eretnekek fel támadgyanak az Anyaszent egy ház ellen?

F 1. Hogy meg mutassa az ő igasságát⁶⁴⁴ azokon kik ¹⁰ el hagyák az igasságnak részit, és az ő irgalmaságát azokon. kik abban meg maradnak álhatatosan.

2 Hogy meg próbálya az ilyen szélvészekben azokat kik állandok ahitben. és meg különböztesse azoktól akik nem állandok. ¹⁵ 1 Cor 11 19.

3. Hogy abékeséges türésre okot adgyon az Anyaszent egyháznak, és hogy meg szentellye választatit ¹⁵ s. Aug. de catechis. rudib. c. 24

4. Hogy jobban meg világositassék a vallásnak igazsága, és a szent irások. mivel az Anyaszent egyháznak egy hit ágazattya nintsen. a mely ellen valamely eretnek fel ²⁰ nem támadot volna. s. Aug. in ps. 67. num 39.

5. Hogy a pásztorok vigyázobbak legyenek és nagyobb gondviselésel tarttsák meg a hitet. s Aug. in Genes. Contr Maniche c. 1. lib de vera relig. c. 8.

6. Hogy a traditiok világosabban ki nyilatkoz[189a:]tassanak. erről még bővebben fogunk beszélteni. ²⁵

Magyarázat

Az Eretnekek. és a sysmaticusok nem mindenben eretnekek, vannak sok olyan igazsági ahitnek., a melyeket az Anyaszent egy házal együt hiszik. az ő Eretnekségek ³⁰ abból áll hogy meg oszttyák a hitet. a mely egy, és hogy hiszik, vagy meg vetik a magok akarattyok szerént, az igazságokat melyeket az Anyaszent egy ház tanit. nem

⁶⁴³ kezdetitol fogvást [k-f-ből javítva.]

⁶⁴⁴ igasságát <ak> azokon

vigyázzván az Anyaszent egyház méltóságára és hatalmára. Amidön el válnak az Anyaszent egy háztol. ugyan tölle is veszik az igazságokat melyeket hisznek véle együt. Ez így lévén. helyesen tekéntik azokat az igazságokat a melyeket az eretnekek hiszik. úgy⁶⁴⁵ mint az Anyaszent egyházban régiebbeket; mint sem az eretnekségeknek kezdete: ugyan ezért is engedi meg az Isten hogy még az eretnekségek is tsudálatosan szolgállyanak az Anyaszent egyháznak., hogy meg bizonyítsa győzhetetlenül. az tanításának igazságát. régiségit: Az Anyaszent egyház e szerént áll. a pogányok ellen a sidok bizonyosságával⁶⁴⁶ kik halálos ellenségi a keresztyéneknek; Esze[189b:]rent is él. az Anyaszent egy háztol már régen el szakadot⁶⁴⁷ eretnekségeknek bizonyosságával., példának okáért, a nap keleti sismaticuséval, a kik mindenkor hitték, és követék a mit az Anyaszent egyház hiszen. és követ: a szent mise áldozattya iránt, a halottakért. valo imádságról. és a szentek segittségül valo hívásáról &: hogy meg bizonyítsa⁶⁴⁸ az új eretnekek ellen. régiségit ezeknek a tartásoknak.. talám még idővel, a lutheránusok, és a kálvenisták. bizonyosságával is élni. fog.⁶⁴⁹ hogy meg bizonyítsa valamely más tartásnak régiségit, valamely más eretnekek ellen a kik jövendőben támadhatnak., ilyen modal. áll. az Isten még az eretnekségekkel. is. hogy tagadhatatlannabbá tegye. a tráditionak igazságát

K Az Anyaszent egy ház mi formában áll ellene az eretnekeknek?

F I⁶⁵⁰ Elejekben tévén mindenik hit ágazatnak a szent irásokból. és a tráditionból valo valóságos rendét.

⁶⁴⁵ úgy [Beszúrá.]

⁶⁴⁶ bizonyosságá<t> [?]val [val – későbbi beírás a törlés alá, lap alján.]

⁶⁴⁷ el szakadot [Beszúrá.]

⁶⁴⁸ bizonyítsa [s (hosszú f) y-ból javítva.]

⁶⁴⁹ fog. <valamely> hogy meg bizonyítsa valamely

⁶⁵⁰ 1. [Beszúrá.]

2 Elejekben teszi a kristus igeretire valo nézve. az Anyaszent egyháznak meg tsalatkozhatatlanságát. és állandóságát. és azt meg mutattya hogy minden új vallást hamisnak kel tartani, tsak egyedül a maga ujságáért.
[190a:]

K Az Anyaszent egy ház gyözedelmes leszené mindenkor az Eretnekeken? ⁵

F Igen is. mert a szent Lélek által igazgattatván. *fundamentuma, és oszlopa az igazságnak.* és mint hogy arégi Eretnekségeken gyözedelmet vett, ez a példa bizonyosá teszi, hogy az ujjakon is azon gyözedelmes lészen. ¹⁰

¹ Tim. 3. 15 s.
Aug. in ps. 57.
num. 16.

10 Articulus.

Hogy kik voltak azok az Eretnekek. és sismaticusok, kik az Anyaszent egy ház ellen támadtanak. mind ez ideig. Mitsoda Conciliumok kárhoztatták azokat. és a szent Atyák közül. kik irtak ellenek

K kitsodák azok az Eretnekek. és sismaticusok. kik az Anyaszent egy ház ellen támadának?

F Igen sok volna különösön mind azokat⁶⁵¹ elé számlálni, hanem tsak a leg nevezetesebbeket hozom elé. saeculumonként. és hogy kikel iratot az Isten ellenek. ¹⁵

Az Első saeculumban.

Még az Apostolok idejében sok Eretnekek tá[190b:]madának, azok között leg nevezetesebbek valának simon magus. Menander, a Nicolaisták, Cerintusok, és az Ebionisták. ²⁰

Simon Magus azt tanította hogy a szent Lélek ajándékit pénzen meg lehetne venni. a simonia név ettől eredet. a mely nevet azokra szokták adni a kik a szent dolgokat

⁶⁵¹ mind azokat <fel> elé számlálni, [Törlés a sor végén.]

el adgyák vagy meg veszik. ez a nyomorult Istennek akará magát üsmértetni. minden ottsmanyságokat követet és tanítot. ezt meg szégyenitté és a földre veté szent Péter imádsága által.

- 5 Simon magusnak sok tanítványi valának. a leg nevezeteseb Menander, ez üdvezítőnek akará magat tartatni, keresztelt is másokat. a mely kereszttségnek tsudálatos hasznait mondotta lenni. példának okáért. hogy a kiket ő meg keresztel. azok se meg nem hálnak, se meg nem vénülnek.

A Nicolaisták. sokakban követék simon Magust. sokan azt tartották hogy ezeknek fejek volt Nicolaus egyik a hét diaconusok közül. de a nem bizonyos

- A Cerintusok. és az Ebionitak. a több hamis tanítások közöt, ők merék leg elsőben tanítani hogy a kristus nem volt Isten., ugyan erre valo nézve is írá szent János az Evangéliumát. szent Hieronimus szerént. **[191a:]**

Mind ezen Eretnekek ellen. vagy magok az Apostolok, vagy más Apostoli emberek irtanak

20

A II saeculumban.

Ebben a saeculumban több Eretnekek támadának. a leg nevezetesebbek ezek. A saturninus, és a Basilides tanítványi. A Gnosticusok, Valentinianusok, Marcionisták. és a Montanisták.

- 25 A Saturninus, és Basilides tanítványi tsak a simon magus, és a Menander tanítványi valának, saturninus volt első a ki kárhoztatá a lakadalmakot. és a házasságot. basilides meré leg előbször azt tanítani, hogy a kristus nem valóságos emberi testet⁶⁵² vett volt fel. és hogy nem³⁰ valójában feszitetet fel:⁶⁵³

⁶⁵² testet <f> vett volt fel. [Törlés a sor végén.]

⁶⁵³ feszitetet fel: [Elírás; utána elkezdte az E betűt, de csak a felső szarát írta le. Új bekezdésben:] Ezek

Ezek ellen irtak szent Ireneus. szent kelemen Alexandriai pap.

A montanisták feje vala a phrigyiai montanus. ez azt akarta. hogy ötet szent lélek gyanánt tarttsák,⁶⁵⁴ és két ros z életü aszonyokot hordozván magával. azokal. jö-⁵ vendöletet. a másods zori ház aságot tiltotta, arra akarta a hiveket kötelezni. hogy három nagy böjtöt⁶⁵⁵ tarttsanak. noha tsak egyet tartottak az Apostolok rendelések⁶⁵⁶ szerént, azt tanította hogy sok [191b:] olyan vétkek vannak. a melyekre nintsen az Anyaszent egyháznak¹⁰ hatalma hogy meg botsása, Tertullianus a kinek oly fényes elméje vala nyomorultul a montanisták eretnekségiben esék, noha ö nagy okoságal irt volt az Eretnekek ellen. E rettentö nagy példa, hogy miben nem eshetik a leg nagyob elme is. a midön az Isten a kevelységért,¹⁵ büntetésül el hagyta a maga elméjire. ebböl láttzik meg nyilvánáságon, hogy mitsoda szükséges aláztaságal. az Anyaszent egy ház Authoritása alá vetni az embernek magát.

Eusébius fel teszi. hogy kik irtak ezek ellen

20

A III saeculumban.

Ebben a saeculumban támadának a Novatianusok. a sabellianusok, a paulianisták, a Manicheusok. és az origenisták.

A Novatius eretneksége azért kezdödék. hogy nem ötet²⁵ választák pápának, hanem szent Corneliust. ez azt tanította hogy a keresztség után tett nagy vétkeket az Anyaszent egy ház meg nem botsáthattya.⁶⁵⁷

Ez ellen írának szent Cyprianus. szent Ambrus szent Basilus. egy nehány Conciliumban Condemnátták³⁰

⁶⁵⁴ tarttsák, [Hosszú f betüje y-ból javítva.]

⁶⁵⁵ böjtöt [Ékezetthiba.]

⁶⁵⁶ rendelések <sz> szerént,

⁶⁵⁷ E [Törlés nélkül; új bekezdésben:] Ez ellen

A Manichéusok. azt tartották. hogy két féle kezdet
vagyon. az egyike jó. a másika rosz., hogy minden [192a:]
embernek két lelke vagyon. az egyike jó. a másika rosz.
a házáságot tiltották. azt tartották hogy a kristusnak
5 nem volt valóságos teste. tagadták az embernek szabad-
ságát, az eredendő vétket, a keresztségnek szükséges
voltát. ugy a hitnek is. szent Agoston Manicheus lévén,
meg keresztelkedése, és meg térése után sokat irt ellenek.

Az Origenisták azt tarttyák hogy Origenes lett volna
10 kezdőjük. a ki is leg tudosab és leg hireseb volt abban
az⁶⁵⁸ időben, és aki felől azt irják. hogy soha senki se
jóbban nem irt. se nem beszélt mint ő. a midön jól beszélt,
sesoha senki senem irt senem beszélt roszabul mintő. ubi
bene nemo melius, ubi male. nemo pejus. azal vádolták
15 ötöt, vagy a tanítványit. hogy ezeket tanították volna.
hogy a kristus lelke meg egyesült volna az Igével,⁶⁵⁹ még
meg testesülése előtt, hogy az embernek lelke meg volna
még a test fogantatása előtt, hogy a kristus. nem tsak az
emberekért holt volna meg. hanem még az ördögökért is.
20 és hogy a pokolbéli kin, nem lenne örökös, némely theo-
logusok azt tarttyák. hogy ezeket nem maga origenes
tanította volna. hanem valamelyik a tanítványi közül.

Ezek ellen irtak szent Hieronimus. és szent Epipha-
nius. és egy néhány Conciliumok Condemnálták [192b:]

25 A IV saeculumban.

Ebben az időben támadának a donatisták. az Arianu-
sok, a Macedonisták, a Messáliánusok.⁶⁶⁰ a luciferisták.
az Apolinaristák, a prisciliánisták, a Jovinianisták

A Donatisták. ilyen formában kezdődének, Afrikában
30 vala egy donatus nevü püspök, aki Majorinust szentelé
Carthagobéli püspöké. noha a szabot rend szerént vá-

⁶⁵⁸ az [a-o-ból? javítva.]

⁶⁵⁹ Igével. [I-i-ből javítva.]

⁶⁶⁰ Messáliánusok. [Első á-ö-ből? javítva.]

lasztatot volt Cecilianus püspöké. Mensurius halála után. ez a meg hasonlós pedig attól kezdődék. hogy Cecilianus Archidiaconus lévén. még Mensurius idejében egy nagy uri Aszonyt. és gazdagot. meg feddél aról. hogy miért tisztelné olyan Martyrnek a reliquiáját, a melyre még az Anyaszent egyház szabadságot nem adot volna. azt a tiszteletet pedig az Aszony. a Communio előtt szokta vala tselekedni, az Aszony azon igen fel indulván, és fel tévén magában a boszu állást., Cecilianus püspöké tétetvén. az Aszony anyit mesterkedék ellene., hogy sok pénzivel ki téteté. és Májorinust téteté helyében, ennek halála után. egy Donat nevüt választának helyében, ez is kezdé. azt a veszedelmes, és sokáig tarto eretnekséget

A Donatisták azt tanították., hogy az Anyaszent egyházon kívül valo kereszttség nem jó. és hogy másodsor is meg kellene keresztelni az eretnekeket. Hogy az [193a:] Anyaszent egyház tsak az ő társaságokból állana. erre az okra valo nézve. afrikában mindenüt a hol leheté magok közül valo püspökököt és papokat rendelének, minden féle kegyetlenségeket és szentség töréseket követének a templomokban, a melyeket erőszakal veszik vala el a Catholicusoktól. ugy történék egyszer. hogy a szentelt ostyákat az ebeknek veték, akik is nagy dühöségel reájok rohanának.

A pápa Conciliumot tartván romában. a Concilium ezeket Condemnálá. 313.ban

Az Arianusok az Anyaszent egyház ellen támadván. nem keveseb kárt okozának. Arius Alexandriai pap lévén a kristus ellen kezdé tanítani. mondván hogy az Ige nem volna egy örökségiben. és állattýában az Attyával, ebből következik hogy az ő tanítások szerént, a kristus nem volna valóságos Isten. az Ariánusok atöbb eretnekek modgyára. sok részre oszlának. de abban meg egyeztek. hogy mindenik rész. az Anyaszent egyház ellen volt., az ő részekre nagy hatalmasuk kezdének állani. azért meg

is erősödének, kegyetlen üldözéseket támasztának, de végtire meg szégyenitetének. és az igazság diadalmat vett.

Ezek ellen irtak szent Alexander. az Alexandriai püspök. A nagy szent Athanásius. szent Hilarius. szent Basilus. **[193b:]** szent Ambrus. szent Agoston. szent Fulgentius. mind ezek nevezetesek. mind szenttségekre. mind tudományokra való nézve.

A leg nevezeteseb a⁶⁶¹ leg nagyobb és a leg első Concilium generale⁶⁶² ezek ellen tartaték Nicéában 325 ben.

10

Az V saeculumban.

Ebben az időben támadának a pelagisták, semi pelagisták, a Nestorianusok.

Pelagius, és Celestius valának kezdői a pelagistáknak, ezek mind a ketten Angliai barátok valának, ezek azt tanították. hogy Ádám, akár vétkezet. akár ne vétkezet volna, de meg kellett volna halni. és hogy az ő vétke csak nekié ártot egyedül. hogy a gyermekek nem születnek eredendő vétékben. erre való nézve. a kereszttség nem volna szükséges az üdvösigre. meg több ilyeneket.

20

Ezek ellen sokat irt szent Hieronimus.

A Nestoriánusok feje volt Nestorius. Constancinapolyi patriárcha, ez azt tanítá. hogy a kristus nem volna a maga személyiben Isten. hanem az Istennek csak fogadot fia volt, és azért el mondhatni hogy a Boldogságos szüz nem volt Isten Anna, mivel a Fia maga **[194a:]** személyiben nem volt Isten.

25

Ez ellen irt szent Cyrillus. az Alexandriai pátriárcha. ezt a tanítást első Celestinus pápa Condemnálá. az Ephesusbéli harmadik Concilium⁶⁶³ generale hasonlot tselekedék.

30

⁶⁶¹ a leg nagyobb és [*á-és-ből* javítva; az ékezetet nem törölte.]

⁶⁶² generale [Beszúrás.]

⁶⁶³ Concilium [*c-s-ből* javítva.]

A VII saeculumban.

Ebben az időben támadának a Monothéliták. pauliciánusok

A Monothéliták azt tanították hogy noha két természet volt is akristusban, mind azon által. tsak egy tselekedet, és egy akarat volt benne, amely tselekedet, és akarat. Isteni volt., ezért is neveztetének Monothélitáknak,

Ezek ellen irtak. Elemosinarius szent János. Alexandriai patriarcha, Sophronius. a Jerusalemi patriarcha. és ezeket⁶⁶⁴ Condemnálá. a harmadik Constancinapolyi.¹⁰ és⁶⁶⁵ hatodik Concilium generale. 680 ban

Mahumet is ebben a saeculumban kezdé hirdetni a maga fele sidobol. fele keresztyénségből. és más imit amot ki szedegetet vallását., azt mindenek tudgyák. hogy menyire el terjedet ez a vallás, az Isten azt meg engedte¹⁵ a keresztyének büntetésire. [194b:]

A VIII saeculumban

Ebben a saeculumban. leg főveb eretnekek az Iconoclasták valának, eképpen hivatattanak., mert a képeket kezdék rontani, és az ellen atisztelet ellen támadának, a²⁰ melyel tisztelte az Anyaszent egy ház minden időkben akristus keresztit, képeit, és aszentekét, Leo Görög Császár kezdé oltalmazni ezeket az Eretnekeket, és az utanna valo két Görög császárok hasonló képen oltalmok alá vevék. és ezek nagy rendeletlenségek⁶⁶⁶ követének, más²⁵odik Gergely pápa, és az utanna valói ellent allának ennek az eretnekségnek, hasonló képen szent Germanus. a Constancinápolyi patriárcha is, és az Istenes Irénéa Császárné idejében. a második Niceai, és hetedik Concilium Generale. Condemnálá ezt az eretnekséget Anno⁶⁶⁷ ³⁰ 787.

⁶⁶⁴ ezeket [et – beszúrás sokkal sötétebb tintával.]

⁶⁶⁵ és <h> hatodik

⁶⁶⁶ [Helyesebben: *rendeletlenségeket*]

⁶⁶⁷ [Rövidítésjellel:] Aō 787. [a 8-as számjegy javítva.]

A IX saeculumban.

Photius. és Scotiai Janos valának leg nevezetesebbek atöbbsi eretnekek között. kik ebben az időben támadának fel.

- ⁵ Photius igen nagy tudományu és⁶⁶⁸ elméjü vala, még világi lévén, avalóságos Constancinápolyi pátriarchát. **[195a:]** szent Ignátzot aszékiből kitéteté. és magát szentelteté helyében. mind olyan püspökökel, akik exCommunicatusokra valának. Első Nicolaus pápa ezt meg tudván.
- ¹⁰ exCommunicálá photiust. de ő nem tsak meg veté az exCommunicatiot. hanem még nagy kevélységgel a pápát excommunicalni akará, azután igen kezdé írni a romai Anyaszent egyház ellen. és azt tanította hogy a szent Lélek nem származik a Fiutól. holot ez ellenkezik az Anyaszent
- ¹⁵ egy ház tanításával: Basilius CSaszára lévén. Conciliomot hirdete, a mely negyedik Constancinápolyi, és nyolczadik Concilium Generalé. Anno⁶⁶⁹ 869. ben. és a mely Concilium photiust⁶⁷⁰ le tevé. és exCommunicálá. azután szent Ignátzot visza helyhezteté székiben de tiz esztendő mulva szent Ignátz meg halván., photius ismét a pátriarchai székben téteté magát. ugyan acsászár segítségével. apápa is Confirmálván választatását.. valóságos pátriarcha volt. de ismét tanításával. a romai Anyaszent egy ház ellen támadván., erre valo nézve apápa. a letétesnek sententiáját adá ki ellene. Leo. a Basilius fia,
- ²⁵ photiust a székiből ki iktatá. és egy klastromban záratá, ahol. meg hala.

Scotiai Janos kezdé eretnekségit. Carolus Calvus alat. és tanítani kezdé. a predestinációról. és az Eucharistiáról **[195b:]**

- ³⁰ A Tizedik saeculumban semi uj eretnekek nem támadának

⁶⁶⁸ és elméjü [s-l-ből javítva.]

⁶⁶⁹ Aō 869. ben.

⁶⁷⁰ photiust [Szóvégi t – beszúrás sötétebb tintával a szóközbe.]

A XI saeculumban.

Ebben az időben támadanak. az uj Manicheusok. és Michael. Cerularius.

Michael Cerularius Constancinápolyi patriarcha lévén, 1043 ban. kezdé irni a deák Anyaszent egyház ellen. ⁵ leg inkább ezekel vádolá, 1. hogy kovásztalan kenyeret szentelne meg, 2. hogy meg fojtot⁶⁷¹ hust ennének, 3. hogy a szakállakot el beretváltatták, 4. hogy szombaton böjtölnek, 5. hogy a nagy böjtnek⁶⁷² első hetin hust esznek, 6. hogy a Niceai symbolumhoz ezt a szot tették, ¹⁰ *Filioque*⁶⁷³ azt Az Anyaszent egy ház. meg akarván ezel értetni. hogy a szent Lélek. az Atyától, és a Fiutól származik. de ő ezt véteknék tartá lenni. 7. hogy a deak Anyaszent egy házban miért szabad két egy testvér atyafinak. két egy testvér leányokot el venni, 8. hogy a béke-¹⁵ ségnek tsokját a mise alat. miért adgyák a Communio előtt egy másnak, 9. hogy miért nem éneklik nagy böjtben az Alléluját. meg más töb ilyen tsekély okokbol [196a:] szakada el a görög Anyaszent egyház.

Kilentzedik leo pápa minden tehetségivel azon vala ²⁰ hogy tévelygéséből⁶⁷⁴ viszá hozhatná. Michael cerulariust., erre valo nézve követeket küldé Constancinapolyban. a többi közöt vala Cardinalis Humbertus *de silvae Candidae*. a kiket nagy tisztelettel fogadá Monomachus Császár. a követek Conferentiát tartának a patriarchá-²⁵ val., de viszá nem hozhatván⁶⁷⁵ ötet, azért a szent Sophia templomában. exCommunicalák, a patriarchais nagy kevélységel. exCommunicála a követeket, és a pápát, a Császár ki küldé székiből a pátriarchát. mind azon által mar igen el terjedet vala közöttök az el szakadás. noha ³⁰

⁶⁷¹ meg fojtot [?] hust

⁶⁷² böjtnek [t – beszúrás sötétebb tintával.]

⁶⁷³ Filioque [Második i – beszúrás sötétebb tintával;] azt [t – beszúrás sötétebb tintával.]

⁶⁷⁴ tévelygéséből [Elírás.]

⁶⁷⁵ hozhatván <oket> ötet, [Törlés a sor végén.]

válának még a görögök között olyan Anyaszent egy házak. a mellyek még a következő saeculumban is a romai Anyaszent egy házal. egyet tartottak, ezen időtől fogvást tart tehát a scysma a görög Anyaszent egy házban⁵

A XIII saeculumban.

Az Albigensesek. noha az előbbeni saeculumban támadtanak fel., de ebben is tartának, és a többi között ezek valának leg inkább el terjedve.,⁶⁷⁶ A Circum Celliones.
¹⁰ [196b:] flagelantes, fraticelli. mind ezek egy kevés ideig háborúságot indítanak az Anyaszent egy házban

A flagelánsok a⁶⁷⁷ közönséges népek áitatoságából kezdődének. de vegtíre 1260 ban. eretnekeké lettenek, olosz országban sokan esze gyűlvén processio formára
¹⁵ jártak az utzákon., ezek övig mezitelen lévén. nagy keménységgel disciplinázák vala magokat erre való nézve. eleinte⁶⁷⁸ mindgyárt sok bűnösök meg térnek vala, de vegtíre azt kezdék hirdetni hogy senki bűneinek bocsánattát nem veheti hogy ha tsak az ő társaságokban nem
²⁰ megyen, és noha ezek világiak valának. mind azon által olyan szabadságot adának magoknak, hogy egy másnak meg gyonván, egy mást fel is oldozták bűnökből. ezek német országban is el hatának

A XIV saeculumban.

²⁵ A Turlupinusok. és Joannes viclavus kezdek háborgatni az Anyaszent egy házat

A Turlupinusok igen ocsmányok valának. ezek a Delphinatusban. és Sabaudiában kezdődének. ezek mindenek előtt. mezitelen jártanak. de nem tartának⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ el terjedve., <A> [?] A Circum

⁶⁷⁷ a <h> közönséges

⁶⁷⁸ eleinte [i-n-ből javítva.]

⁶⁷⁹ tartának [Első a-á-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[197a:] sokáig. mert a birák ellenek tamadván. a tüzre itélék. mind azokat a kiket meg kaphatának.

Joannes viclavus Anglus pap. volt; esok tévelygéseket tanitta. az Isten. akristus. az Anyaszent egy ház. és a szenttségek ellen. esokakban elől jároja volt Calvinusnak. mondám hogy sokakban, és nem mindenben. mert nem tiltá a penitentziának bérmálásnak szenttségeit. se az utolso kenetet, se a Misét. se a szentekhez valo könyörgést. ezt Angliában egy néhány Concilium Condemnálá. de végtire a Constanciai Concilium. Generale. 1414.ben. ⁵ ¹⁰

A XV saeculumban.

Joannes husz. ez tseh országi⁶⁸⁰ pap vala. és a prágai universitásnak rectora, evolt kezdője a hussitáknak. és a viclavus tévelygésit kezdé tanítani., és azokhoz magától is ada, ezt a Constanciai Concilium Generale Condemnálá, de nem akarván engedelmeskedni. a világi birák kezében adatván. törvényt látának reája és elevenen meg égeték. ¹⁵

Ezt a lutheránusok. és a Calvenisták Martyrnak tartják. ²⁰

[197b:] A XVI saeculumban.

Ebben a saeculumban sok ellenségi támadanak a/ Anyaszent egyháznak. ugy mint. lutherus, Carlostád. Zuinglius. oecolampadus. Melancton bucerus, osiandres, Brentius, az uj keresztyének, Calvinus, az anti trinitariusok. a socinianusok ²⁵

Mind ezeket egy néhányszor Condemnálta a szent szék. és a Tridentinum Concilium Generale. a mely 1545 től, 1563 dig tarta ³⁰

Nem szollunk ezeknek az Eretnekeknek tanításokrol. azokat mindenek tudgyák

⁶⁸⁰ <a> [?] tseh országi [ts betük is javítva vannak, h – sorközi beszúrás. Ezek a javítások nem Mikestől valók; eredetileg talán *acse országi* volt a szövegben.]

11 Articulus

Az Anyaszent egy háznak akebelében élő rosz keresztyének ellen valo viaskodásáról

K Az Anyaszent egyháznak tsak az ördögök pogányok, sidok. eretnekek. és sismaticusok ellen kellé viaskodni.?

F Már azt meg mondtuk hogy arosz keresztyének⁵ ellen is kel viaskodni.⁶⁸¹

K A rosz keresztyének mi formában támadnak az Anyaszent egy ház ellen? [198a:]

F 1. A midön el fajult rosz erkölcsökel meg gyalázák, a midön okai lesznek annak hogy rosz magok viselésé-¹⁰ kért az Istennek szent nevét káromlani fogják, a hitetlenek, és az Istentelenek.

2. A midön⁶⁸² gyalázásokal csufságokkal. fenyegetésekel,⁶⁸³ rosz példájokkal, rosz tanásokal.⁶⁸⁴ hizelkedésekel. a valóságos hiveket az Isten uttyárol el fordittyák

¹⁵ K A rosz keresztyéneknek el fajulttságok hogy okozza az Isten szent nevének káromoltatását a hitetlenek és az Istentelenek között?

F A midön ahit nélkül valok, és az Istentelenek az Anyaszent egyháznak tulajdonittyák a különös emberek-²⁰ nek meg romlásokat,. azt hozván ki abbol. hogy az Isten el hagyta az Anyaszent egy házat

K Az Anyaszent egy ház miformában oltalmazza magát az ilyen rosz keresztyének ellen?

F Belső suhajtozásival. imádságival; oktatásával. bün-²⁵ tetésivel. jó példa adásával.

K Soké a rosz keresztyéneknek számok?

⁶⁸¹ viaskodni. [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával. Az alatta levő kérdés előtt nem írta ki a K betűt.]

⁶⁸² A midon [Ékezethiba.]

⁶⁸³ fenyegetésekel, [g-t-ből javítva.]

⁶⁸⁴ tanásokal. [tanátsokal v. tanácsokal.]

F Sokal több mint a jóknak számok. a veszedelemre vivő széllyes útton mindenkor többen járnak., és fognak is jární, kevesen járnak. az életre vivő keskeny uton. [198b:]

Matth. 7. 13.

K. Mitsoda gondolattal kel lennünk a sok számu rosz keresztýénekról, és a kevés számu jókról? ⁵

F olyanal. hogy ha ugy élünk mint a sok számuak; minden bizonyal⁶⁸⁵ a veszedelemnek uttyán vagyunk, az Évángýélium szerént, a mint is a veszedelemnek uttyán vagyunk ha a világ szerént élünk, hogy ha az érzékenység, a rosz kivánság, és a kevélység uralkodik rajtunk, ¹⁰ ennél az igazságnál. semmit gyakortáb nem mond az uj testamentum, nagyob része pedig a keresztýéneknek a világ szerént áll, és tsak azt keresik. hogy rosz kivánságokot bé tölthésék. tehát. nagyob része közüllök a veszedelem uttyán jár, ez iránt magunkot meg vakithattuk., de ¹⁵ az igazság magában tsak meg marad.

K Mi tarttya az Anyaszent egy házat anyi sok számu viaskodási közöt?

F Azt a kristus Jesus tarttya, és igazgattya. az Anyaszent egyháznak közepette lévén, ugyan azt⁶⁸⁶ vezérelí és ²⁰ segittí szent Lelke által. a mint már ezt bövön meg monddottuk

12 Articulus

Az Anyaszent egy háznak hasznairól

K Melyek az Anyaszent egy háznak hasznai? [199a:]

F Azok a hasznok vagy közönségesen az egész Anyaszent egyházat tekintik, vagy különösön az ő tagjait. ²⁵

A hasznok⁶⁸⁷ melyek közönségesen az egész Anya-

⁶⁸⁵ minden bizonyal <el veszünk> a veszedelemnek

⁶⁸⁶ azt [Beszúrás.]

⁶⁸⁷ hasznok [a-o-ból javítva.]

szent egy házat tekintik. ezek, az Egyeség. szenttség. közönséges. Apostoli,

A hasznok melyek különösön az ő tagjait tekintik, azok, vagy ezen életre, vagy a más életre valok.

⁵ Azok melyek ez életre valok., a szenteknek egyeségit, és a bünöknek bótánattyát illetik.

Azok melyek a más életre valok. a ditsöséges fel támadást, és az örök életet illetik. már azt meg magyaráztuk hogy mi légyen a szentek egyesége. atöbit is meg magyarázunk.

¹⁰ El fogjuk kezdeni a bünöknek bótánatyán. a mely ezen életet tekénti. és minek elötte szollyunk a fel támadásról., és az örök életről., meg fogjuk magyarázni azt, a mit arról tudhatunk, hogy mi fog következni közönségesen az Anyaszent egy házal., és különösön minden emberel., minek elötte mindenek bé tellyesedgyenek, a mely a testnek fel támadása elötte lesz meg.

¹⁵ K Az Anyaszent egyháznak mindenik tagja különösön nem részesülé azokban a hasznokban melyek az Anyaszent egy házat tekintik közönségesen? [199b:]

F Mindenik tag részesül azokban a hasznokban de nem egészen. hanem valamely résziben.

Magyarázat

Mindnyájan ahivek az Anyaszent egy háznak egyeségéhez tartoznak. amint már azt meg mondtottuk, de tsak egyedül atest nem vesztheti el sohais azt az egyeséget. különösön atagok attól el szakadhatnak, hasonlot mondhatunk az Anyaszent egy háznak szenttséges voltáról. az Anyaszent egy háznak minden tagjai a szenttségre hivatattak, de nem mindnyájan szentek, és akik azok, ³⁰ abból le eshetnek, tsak épen az Anyaszent egy ház teste nem eshetik soha tévelygésben, ezek olyan hasznok amelyekben mindenik tag részesül, de valójában, és meg maradando képen azok tsak az Anyaszent egy háznak ³⁵ testét illetik, a mint már azt meg bizonyítottuk ide félyeb

13 Articulus

Hogy abünöknek botsánattya leg első út. a mely által részesülnek az Anyaszent egy háznak hasznaiban.

K Mitsoda modokal részesülünk mi az Anyaszent egy háznak hasznaiban.? [200a:]

F. A bünök botsánattjának modgyával. a mely igen nagy haszna az Anyaszent egy háznak.

Magyarázat

5

Mi mindnyájan az Isten haragjában születünk, az ördögnek rabságában. mikor pedig akristus keresztyénségre hi bennünket. akor nem talál mi bennünk avéteknél, és a meg romlottságnál egyebet,⁶⁸⁸ nem is lehetnénk tehát igazak, se az Anyaszent egy háznak tagjai. az Istennek Fiai, se a kristusnak atyafiai. hogy ha nem vennök büneinknek botsánattját., *A bünnek botsánattját az ő neve által veszik mindnyájan kik ő benne hisznek.*

Act 10. 43.

Az Isten leg először a bünnek botsánattját a keresztségnek szentségében adgya meg, szent pál mondása szerint. *A kristus meg szentelte az Anyaszent egy házát meg tisztítván viznek feredőjével. az igének általa.*

¹⁵ Ephes. 5 26.

De mint hogy az Isten szabad ajándekival. meg botsáhattya a vétket.⁶⁸⁹ tsak magátol, és a keresztségnek külső fel vétele⁶⁹⁰ előtt is. ugyan így is tselekeszik azokkal. kik martyrumságot szenvednek keresztségek előtt. vagy akik meg hálnak erős kivánságal kívánván a keresztséget, a bünnek botsánattját akár mely formában en-[200b:]gedgye meg az Isten. de tellyeségl szükséges. *A kristus ő magát adta érettünk hogy meg váltana minden*

²⁵ Tit. 2. 14.

⁶⁸⁸ egyebet [Kereszttel jelölt beszúrás, valószínűleg nem Mikestől; vö. 166., 565. és 843. jegyz. is.]

⁶⁸⁹ a vétket [v-a-ból javítva.]

⁶⁹⁰ fel vétele <nel> előtt is.

hamiságtól. és tisztittana magának kivált képen valo népet; jó tselekedetekre igyekezőt mondgya szent pál.

A bűnnek bocsánattya maga az a nagy haszna az Anyaszent egyháznak. mivel tsak egyedül az Anyaszent⁵ egy háznak adta akristus azt a⁶⁹¹ hatalmat. hogy meg bocsáthasa a vétkeket,⁶⁹² és tsak az Anyaszent egy házban lehet a bűnnek bocsánattját venni. mivel az Anyaszent egy házön kívül. nintsen üdveség, és azok akik az ő kebelében nintsenek, bűnök bocsánattját nem vehetik¹⁰ ha tsak tagjaivá nem lesznek.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy a kristus hatalmat adot az Anyaszent egy háznak a bűnnek bocsátására.

F A kristus maga szavaiból., a ki hatalmat adot az Anyaszent egy háznak a szenttségeknek szolgáltatására.¹⁵ a melyek által., azt tudgyuk, akristustól. és az Apostoloktól. hogy a bűnök meg bocsátatnak.⁶⁹³ még eről bővebben fogunk szollani ezután.

K Hogy tudgyuk mi azt hogy tsak az Anyaszent egy házat illeti ez a hatalom.

*
²⁰ F Mert ez a hatalom természet szerént mást nem [201a:] illehet, tsak azokhoz illik. a kiknek azt adgya kegyelem által. azt pedig akristus tsak az Anyaszent egyháznak adta, és azt nem olvasuk. hogy az Anyaszent egyházon kívül adatot volna az a hatalom senkinek is

s. Aug Manua ad laurent cap. 64. lib 1. contr donatist Cap 10. lib. 2. cap 13.

²⁵ K De a nintsené meg irva hogy tsak az Isten bocsánattya meg a vétkeket?

F⁶⁹⁴ A midön az Anyaszent egy ház. meg bocsáttya a vétkeket, akor mindenkor az Isten bocsáttya meg. az Anyaszent egy ház azt ugy követi mint Istennek szolgálja.

⁶⁹¹ a [Beszúrás.]

⁶⁹² vétkeket, et, [Második $k-t$ -ből javítva.]

⁶⁹³ meg bocsátatnak. [Második $t-n$ -ből javítva.]

⁶⁹⁴ F <M> A midön az <Az> Anyaszent

és az ő nevében tselekeszi. *Mi az Istennek szolgálai vagyunk.* mondgya szent pál. és az ő helyét tarttyuk.

2 Cor 5. 20
Ephes 6. 20.

K Mind azoknak kik az Anyaszent egyház. tagjai vagyóné hatalmok a bünt meg botsátani?

F Nintsen. mivel tsak egyedül az Apostoloknak adta⁵ a kristus ezt a hatalmat, az Apostolok apüspökökel közlötték, és a püspökök apapokal.

Magyarázat

Ezt a feleletet a bünöknek botsánattya iránt.⁶⁹⁵ más szenttségekre kel érteni. nem a keresztségre., mert a mi¹⁰ a keresztséget illeti, mint hogy az el. multhatatlan szük-ség, azIsten ugy akarta hogy nem tsak az Anyaszent egyháznak tagjai. és még az Aszonyok is, hanem még a sidok. az eretnekek is keresztelhesenek. tsak azal a szándé-[201b:]kal legyen a melyel az Anyaszent egy ház ha-¹⁵gya.

A keresztségen kívül pediglen. a bünnek meg bótsátására két szükséges dolog kívántatik. 1. A Canon szerent valo ordinatio. 2. A törvény szerént valo Missio.

Ezen Condiotioknak fogyatkozásokért, a lutheranus. és²⁰ a kalvenista papoknak semmi részek nem lehet az Anyaszent egyház szolgálattyaiban, mivel ök se nem küldettek, se fel nem szenteltettek az Apostolok successoritol.

A második Conditionak fogyatkozásáért., Az Eretnek, sismaticusok. exCommunicatusok⁶⁹⁶ vagy el tiltot püs-²⁵pökök. vagy papok, a bünököt meg nem botsáthattyaik ha szinte a Canon szerént szenteltettek légyenek⁶⁹⁷ is, mert az Anyaszent egy ház. a kinek illik adni a Missiot, azt töllök vagy el vette. vagy attol el tiltotta⁶⁹⁸

K Az olyan papoknak a kik halálos vétekben vannak³⁰

⁶⁹⁵ iránt <más> más [Törlés a sor végén.]

⁶⁹⁶ exCommunicatusok [ok – sorközi beszúrás.]

⁶⁹⁷ légyenek [ek – beszúrás.]

⁶⁹⁸ el tiltotta [Íráshiba.]

vagyoné hatalmok abünt meg botsatani mivel ök is bünben vannak.?

F Igen is. és az Anyaszent egyház Condemnálá a donatistákat a 4 dik saeculumban a kik ezel ellenkezöt tanítottanak.⁵

K Miképen botsátták meg a papok a vétkeket?

F A kereszttség, és atöbb szenttségeknek ki szolgál[202a:]tatásában, a mely szenttségekhez a bünnek botsánattya vagyon ragasztva.

¹⁰ K Mint hogy a kereszttséget fel adhatták. a mint ide fellyeb mondád azok is kik nem az Anyaszent egy ház tagjai. tehát a nem igaz. hogy a bünnek botsánattya tsak az Anyaszent egy házat illese?

F Az Eretnekek, exCommunicatusok, sidok. hitetlenek., kik a bünt meg botsátták a kereszttségnek szenttsége által.⁶⁹⁹ azt tsak a kristus nevében adgyák fel. és az Anyaszent egy ház nevében., akiknek abban szolgálattytát követik, ez így lévén. mindenkoron tsak a kristus keresztel. és a kí az ő kezek, beszédek által meg botsáttya²⁰ a vétkeket, ezért is vagyon hogy a gyermekek., a kiket meg keresztelnek, vagy az idösüek, a kik szükségben fel veszik töllök a kereszttséget, részt nem vévén tévelygésekben, hogy ezek az Anyaszent egyházhoz tartoznak, az ő fiai. és tagjai, a szolgáló adot fiakot a valóságos Anyának.²⁵

s. Aug. lib. 1 2. 3. Contr., epist petili lib 1. de bap. cap 14.

K Szükségese az Anyaszent egy háznak szolgálaihoz folyamodni. hogy akár minémü vétkeknek botsánattytát vehesék.

F szükséges az eredendő, és a halálos vetkekért. [202b:]³⁰ de nem a botsánando vétkekért, mert lehet botsánatot

⁶⁹⁹ által. <a melyet> azt tsak [azt tsak <a melyet> fölé írva.]

nyerni a botsánando vétékért. az imádság. az áldozat, a böjt, atöredelmeség. és a jó tselekedetek által.

K Mit értesz azon midön azt monddod hogy a bünök meg botsátattak..?

F Azt értem, hogy azok meg botsátattak. és el töröltetek.

Magyarázat

Calvinus azt mérte tanítani, hogy a mikor az Isten avétket meg botsáttya,⁷⁰⁰ egyebet nem tselekeszik. hanem hogy azt vétkül nem tulajdonítja, ámbár azok a¹⁰ vétkek fent legyenek is. de az Isten azokat meg nem bünteti.

De az Anyaszent egyház mindenkor azt hitte szent Palal, hogy az Isten azért nem tulajdonítja nekünk a vétkeket. a midön azokat meg botsáttya. mert azokat¹⁵ valóságal. el törli, ugy hogy azok nintsenek fent az ő szemei előtt, és hogy azokat meg nem bünteti azután. azért vagyon, mert azok már nintsenek. mivel. *mitsoda részesülés lehet*, mondgya szent pál. *a hamiság. és az igasság közöt, ami sziveink* a kereszttség⁷⁰¹ által. *a szent*²⁰ *Lélek templomivá lesznek, akristus abban lakozik:* mi képen lakoznék tehát akristus és az ő szent Lelke olyan szivekben, a melyekben avétek lakozik, az igaz tehát. **[203a:]** hogy az Isten nem azért az okért nem tulajdonítja nekünk a meg botsátot vétkeket, mert azok el²⁵ vannak rejtve, és fedezve, hanem azért hogy azok el vannak töröltetve, és nintsenek fent azután.

s. Aug. serm. 2. in ps. 31 num 9.

K A mi érdeminkért botsátatnaké meg a mi vétkeink?

F A kristus érdemlette meg egyedül halála által bünneinknek botsánattyát. mi magunktól. semit nemérdemlünk. és mindenért akristusnak tartozunk.³⁰

⁷⁰⁰ meg botsáttyáttya, [Elírás.]

⁷⁰¹ a kereszttség [Ezt a szót is majdnem végig aláhúzta, de azután törölte a vonalat.]

rom. 8. 17. conc.
Trid. sess 6. de
justifica cap 7.

K A bűnnek botsánattya mitsoda változást. tselekeszik mi bennünk?

F A szent Lélek szivünkben jö lakni, és bennünket Isten fiaivá. és a krisztusnak örökös társaivá tészen.

⁵ K A midön már egyszer a bűnnek botsánattját vet-tük., vagyóné még azután is azon kegyelemre szükségünk.

F Igen is vagyón mind addig amég élünk, mert a mi gyarloságunk. minden nap sok számu vétékben ejt ben-nünket. a melyekért szükségünk vagyón arra hogy az Isten nekünk meg botsáson, ugyan ezért kel néki minden nap mondani *botsásd meg a mi vétkeinket, mi képpen miis meg botsátunk ellenünk vetetteknek* [203b:]

Mind ezeket bővebben meg fogjuk magyarázni a mi-dön a szentségekről fogunk szollani.

¹⁵

14 Artículus

Hogy a hivek közül mindenikének. min kel által menni minek előtte az örök életet el érje. és leg először ahalálról., mely közönséges minden emberekel.

K Mitsoda ahalál.?

F A léleknek a testől valo el válása. a mely büntetést lehetetlen el kerülni, a vétektől fogvást.

s. Aug. serm. 2. in
ps. 48. num 2.

rom. 6. 23.

Azt mondám hogy a vétektől fogvást, mivel az ember ²⁰ nem ugy teremtet volt hogy meg hallyon. és a halál az olta lett el kerülhetetlenné, a miolta a vétek meg rontotta a természetet

K Mitsoda gondolattal kel lennünk a halálról?

F Azt tudgyuk hogy minden bizonyal. mindenikünk-²⁵ nek meg kel halni. azt pedig nem tudgyuk hogy mikor., mi formában, vagy talám hirtelenül történik. azt is tudgyuk, hogy tsak egy szer halunk meg, és a mely halál nem keresztyéni. azt nem lehet helyre [204a:] hozni, mivel ahalálon áll. az örökké valo boldogság vagy az örökké

valo⁷⁰² kárhozat., szükséges tehát valójában készülnünk
ahoz a⁷⁰³ rettentő szempillantáshoz. de idején kel ahoz
készülni, mert ambár bizonyosan tudnok is hogy nem
történik hirtelenséggel. de azt minden nap láttyuk hogy a *
betegség nem engedi ahoz úgy készülni a mint kellene. az 5
öregségre halasztani a készületet. a bizonytalan idő, az
Isten is akor el hagyhatná az embert.

s. Aug. in ps. 38. n. 19. serm. 5. de verbis apost n. 15 serm 120. de diversis

K Miképen kel a halálhoz készülni?

F Meg kel valójában visgálni a lélek üsmeretet el kel
rendelni mind a lelki, mind a világi dolgokat, és valosá- 10
gos keresztyéni életet kel élni

K Egy valóságos keresztyennek irtoztatoé ahalál?

F De söt még kívánatosnak kellene lenni, hogy ha a
keresztyének úgy élnének a mint kellene. elniek. és ha
tsak a mostani életet tekintenék szent pál szerént. leg 15
nyomorultabbak volnának mindeneknél, örömel kel te-
hát nékik azt az orát tekénten. a mely végit veti nyomo-
ruságoknak., bé vivén őket abban a boldog-[204b:]ság-
ban a melynek reménségiben áll minden vigasztalások
eföldön 20

K Nem tsak egyedül az Apostolokra és a helyekben
lévő egy házi szolgákra kellé érteni szent pálnak ezt a
mondását. hogy mindennél nyomorultabbak volnánk
hogy ha tsak a mostani életet tekéntenök.

F Azt lehet érteni minden keresztyénekre., mert min- 25
den valaki keresztyeni életet akar élni annak minden
világi kívánságokat el kel hagyni, és tsak Istenért kell
élni. magának ellene kel mondani., ellene kel állani a rosz
kívánságoknak., szokásoknak, meg kel győzni az akadá-
lyokat a melyek minden felől támadnak, el kel szenvedni 30

⁷⁰² [A kéziratban hiányosan, *valo* nélkül:] az örökké kárhozat.,

⁷⁰³ ahoz a <t> rettentő

az emberek üldöztetéseket, gyűlölségeket, tsufságokat, káromlásokat, gyalázattyokot, erőszakoskodásokat; meg kel magát alázni, és mindent el szenvedni inkább, hogy sem mint igaságtalanságban élni, mind ez igen

5 nehéz atermészetnek, de mint hogy más boldogab életet remél. az a reménség meg segitti és meg vígasztallya a valóságos keresztyént., mert másként nyomorult volna, és leg nyomorultab az⁷⁰⁴ emberek között

s. Aug in ps 148
num 4. luk. 16. 25

10 Szent Agoston nagy bölcsen mondgya. hogy az aki nem ohajttya a más életben valo boldogságot, és aki ezen életnek boldogságában⁷⁰⁵ veti bizodalmt. a, karhozatos állapotban vagyon., ez a mondás meg egyezik az Abraham. [205a:] rosz gazdagnak valo mondásával.

15 K Rosz keresztyenek kellé tartani az olyat a ki fél a haláltol.?

F Azért felni ahaláltol hogy el választ e földön lévő javainktol és gyönyörüséginktől, a melyekel élénk örökké ha lehetne. eközönséges. de igen meg romlot gondolat. Az Isteni szeretet ki rekesztetet az olyan szivből. a hol

20 arosz kívánság uralkodik, és az olyan kárhozatos állapotban volna, a ki olyan okbol felne ahaláltol.

s. Aug. in ps 85
num 11.

De a természetnek gyarloságából félni a haláltol. arra akristus kívánt példát mutatni vigasztalásunkra, szabad ahaláltol félni azért hogy meg tekintvén bűneinket, bizonytalanok vagyunk holtunk után valo sorsunkrol. de mind azon által ahitel, és az Istenben valo bizodalomal. erősítsük meg magunkot, az Istent meg bántanak hogy ha alázatoságal penitentzia tarto lélekel és áldozatul nem vennök tölle ahalált.

s. Aug serm 107.
de diversis n. 3. et
4. 49. Tract in s.
joan num. 12.

30 K kitsodák azok. akiknek leg irtoztatobnak tettzik⁷⁰⁶ a halál.

F Azok akik vétekben élnek. vagy éltenek. és peniten-

⁷⁰⁴ az <e> emberek [Tollhiba.]

⁷⁰⁵ boldogságában [Második g-b-ből javítva.]

⁷⁰⁶ tettzik [i – beszúrás.]

tziát nem tartottak, kik evilágot mindenkor szerették..
kik a földhöz ragaszkodtak. és azal meg elégednek, nehéz
azt el hagyni a mit szeretünk, de kételenek [205b:] leszünk
akor azt el hagyni. és azt olyan állapotban. a melyben
minden irtoztatonak láttzik

s. Aug. serm 1. in
ps. 30 num 1.

5

K⁷⁰⁷ Mit kel tselekedni hogy el kerülhesük ezt a rette-
gést.

F Borullyunk idején az Isten irgalmaságának lábaihoz.
penitentziát kel tartani, valóság kel munkálodni azon
hogy el lehesen kerülni azt a nyomoruságot. a melyel¹⁰
fenyegeti Isten a hamisakat ezekel a szokal.

„Hittalak és nem akartátok, kí terjesztettem kezemet
és nem volt a ki nézné., meg⁷⁰⁸ utáltátok minden taná-
tsomot; és dorgálásimot, el henyéltétek, én is nevetek a
ti veszedelmeteken, és meg tsufollak midön rajtatok tör-¹⁵
ténik a mitől féltek. midön reátok rohan hirtelen a nyo-
moruság, és aveszedelem mint a szélvész érkezik, midön
reátok jö a haboruság., és a szorongatás. akor segítségül
hinak engem. és meg nem halgatom. reggel fel kelnek és
meg nem találak engem. azért hogy gyüölték az okta-²⁰
tást, és az ur félelmét bé nem vették és nem engedtek
tanatsomnak. és rágalmazták minden feddésimet, az
okáért az ő élettyek gyümölcsit fogjak enni, és az ő
tanátsokkal meg elégítetnek.”

prov. 1 24

Azt el hihettyük hogy ez a fenyegető jövendölés min-²⁵
den nap bé tellyesedik. sok számu keresztyéneken, de jaj
an[206a:]nak a ki eröl nem gondolkodik., vagy magát
meg nem jóbbitya.

s Aug serm 1 de
verbis domini

K Miért akarta Isten hogy a mi utolso oránk. bizony-
talan lenne.?

30

F Azért hogy mindenik orát ugy tekéntsük mint utol-
so oránkot., és hogy az ilyen gondolat bennünk vigyá-
zásban tarttson.

s. Aug serm 2. in
ps. 34. num 14.

⁷⁰⁷ K Mit kel [K – megkezdett M-ből javítva.]

⁷⁰⁸ meg <u> [?] utáltátok

15 Articulus.

A⁷⁰⁹ különösön valo Itéletről.

K Hová léssen a lélek minek utánna atestből ki mégyen?⁷¹⁰

Matth. 12 36.

F A kristus itélő széke eleiben mégyen. hogy ót számot adgyon. jó vagy gonosz tselekedeteiről. ez a szám vétel pedig nagy igaságál és szorgalmatoságál mégyen véghez, mivel a kristus azt mondgya. hogy az emberek számot adnak az utolso napon. leg kiseb haszontalan szavokrol is.

K Miről kel az embereknek számot adni midön az Isten eleiben mennek.?

2 Cor 5. 10. Apoc 20 12. 13.

F A vétekről melyet tselekedtek, gondolattal. szóval., tselekedetel. vagy el mulatásal. arosz példáról. melyet adtanak, amások vétkiről melyekben részesültek, egy szoval minden féle hivatalokrol. és köteleségekről., mert mind ezek meg lesznek fontolva a sánctuarium mértéke⁷¹¹ szerént. **[206b:]**

K Mitsoda szabot rend szerént visgáltatnak meg az emberek tselekedeti?

joan 12 48

F Nem az emberek szokások, tartások, és példájok szerént, hanem az örökös igazság szerént itéltetnek meg az Isten igéje szerént. a kristus Évangyéliuma szerént. ez az itéletnek szabot rende. ki ki visgállya meg ha az élete meg egyeziké ezel arendel.

K Kitsoda léssen a bíró.?

joan 5 22.

F A kristus Jesus, akinek az Attya hatalmat adot az itélésre. és aki halála és fel támadása által. biroja lett. az élőknek, és a holtaknak

⁷⁰⁹ A <k> különösön [A betűt vagy javította, vagy szétfutotta a tinta.]

⁷¹⁰ ki mégyen? [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷¹¹ mértéke [e – beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

K Mitől kel leg inkább rettegni abünösöknek ha megtekéntik az utolsó napot.?

F 1. Attól hogy mitsoda szorgalmatosággal. kel számot adni leg kisebből is. 2. a Bironak világos és igasságos voltától, 3. Attól hogy az a bíró akoron irgalmaság nélkül leszen. 4. Attól a gyalázattól. a melyben leszen akoron a bünös. minden segítség menttség. és vigasztalás nélkül, terhelve lévén vétkeivel, gondolkodván haszontalanul. mind azokrol. a melyeket el mulatot az üdveség elnyerésére, és attól hogy mitsoda bizonytalan az az ora a melyben arra az irtoztato itéletre kel el menni.

s. Aug. serm. 96
de tempore Hom.
28.

K Mit kel tselekedni hogy ezeket anyomoruságokat el lehesen kerülni? [207a:]

F 1. Most kel magunkot meg itélni hogy meg előzhesük a kristus kemény itéletit, 2. meg kel engesztelnünk aBírot⁷¹² penitentzia tartásunkal., és könyhullatásinkal. 3. szereyük meg magunknak ajó lelki üsméretnek békeségit. és vigasztalását., akár mely nehezen tegyük is szerit., 4 tarttsuk⁷¹⁴ mindenkor készen magunkot, erre való nézve vigyázunk, és mindenkor imádkozunk, akristus²⁰ hagyása szerént.

1 cor 11 41.⁷¹³ s.
Aug. serm 220. de
temp in ps. 37 v.
16. serm. 47. n. 8.
luk 21. 36.

K Az itélet napja irtoztatoé az igaz lelkeknek.?

F Még az igazaknak is kel⁷¹⁵ félni attól anaptol. mert senki nem tudgya ha szeretetre, vagy haragra méltóé. hogy ha az Isten irgalmasággal nem bännék velünk senki meg nem álhatna az ő szine⁷¹⁶ előtt, de az igazakban ez a félelem elegyes bizodalomal. és vigasztalásal. és néme-lyekben örömel.

Eccles 9. 1 s Aug.
in ps. 129. v. 3. n.
2. s. Hier. in ps.
100. C. 6. n. 2.

K Mihez támaszttyák az igaz lelkek az ő bizodalmo-
kot, és vigasztalásokat? az itélet iránt?

⁷¹² aBírot [B-b-ből javítva.]

⁷¹³ 41. [I-2-ből javítva.]

⁷¹⁴ tarttsuk⟨k⟩ [k-n-ből javítva.]

⁷¹⁵ kel ⟨attól⟩ félni attól

⁷¹⁶ szine előtt, [i-e-ből javítva.]

F Az Isten irgalmaságához. és a kristus érdeméhez. az ő igéretihez, és magok tiszta lelkek üsméretihez.

K Mihez támaszttyák sok igaz⁷¹⁷ lelkek örömeiket. és ohajtásokat amellyel várják azt a napot.?

- 5 F Az Isteni szeretetnek buzgoságához, a mely ohaj-tattya vélek. hogy meg szabadullynak ettől a holt testől, és a mely ugy tekinteti vélek. az ítéletnek napját. mint a kristus győzedelmének,⁷¹⁸ igazságának. szentséginek, felséginek [207b:] napját, és mint⁷¹⁹ olyan boldog órát.
10 a melyben örökösön meg egyeznek véle.

16 Articulus

Hogy kinek kinek a lelke mitsoda állapotban lészen a különösön valo ítélet után.

K Hová lesznek alelkek akülönösön⁷²⁰ valo ítélet után?

- F Némellyek aparaditsomban, némellyek a purgatóriumban. némellyek apokolban mennek, mind ezekről
15 bővebben fogunk szollani.

K Mitsoda lelkek mennek a paraditsomba?

F Az olyanok kik meg tartották vagy is helyre hozták kereszttségeknék ártatlanságát. anyira hogy még botsánando vétekben sem holtak meg.

- 20 K Mitsoda lelkek mennek purgátoriumban?

F Az olyanok akik meg nem tisztittattak botsánando bünökből. halálok előtt, vagy az Isten igasságának tellyeségel eleget nem tettek

K Mitsoda lelkek mennek pokolban.?

- 25 F Az olyanok, akik halálos vétekben hálnak meg.

⁷¹⁷ igaz [Ékezethiba.]

⁷¹⁸ győzedelmének <napját.> igazságának.

⁷¹⁹ mint <az a> olyan boldog órát. [olyan <az a> fölé írva.]

⁷²⁰ akülönösön [Ékezethiba.]

K Hová leszen atest azután hogy a lélek ki megyen belölle? [208a:]

F Meg rothad. a földben, és porrá leszen. a fel támadásnak napjáig. De az Isten némelykor különösön valo kegyelméből meg oltalmazza. némely szenteknek testeket ⁵ a rothadástól. hogy nagyob fényeséget. nyilatkoztassa ki szenttségeket. erről elég példa vagyon.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy mindenik embernek lelke holta után mindgyárt meg büntettetik. vagy meg jutalmaztatik még világ vége előtt? ¹⁰

F Azt a szent írásbol, atraditiobol. és az Anyaszent egy ház vezetésiből tudgyuk, a szent írás erről bizonyosgot ^{luk. 23 43.} ad a dus gazdag és a szegény lázár példájában

K Menyi ideig maradnak alelkek purgatoriumban?

F A szent írás, se atraditio erről bizonyost nem tanit. ¹⁵ se az Anyaszent egy ház erről nem végezet., hanem azt el gondolhattyuk hogy őt maradnak mind addig még eleget nem tesznek az Isten igaságának.

K Menyi ideig kel tartani apurgatoriumnak.?

F A kristus utolso eljöveteléig és nem tovább.

²⁰ s. Aug de civ Dei lib 21. Cap 1. et 16.

K A viaskodo és a szenvedő Anyaszent egyház nem fog tehát örökösön tartani

F Igen is nem, hanem tsak világ végiig, tart. [208b:]

K A gyözedelmes Anyaszent egy ház medig fog tartani? ²⁵

F Mostanában gyülekezik esze. és annak atársaságnak száma akor telik bé a midön a földön és a purgatoriumban lévő Anyaszent egy háznak vége leszen. akoron agyözedelmes Anyaszent egyház egyedül fog tartani. örökké. ³⁰

K A gyözedelmes Anyaszent egy háznak száma eléb miért nem telik bé. hanem mikor vége leszen a földön és a purgatoriumban. lévő Anyaszent egyháznak?

F Azért mert agyözedelmes Anyaszent egy ház társaságának száma. hogy egész lehesen, es a boldogsága tellyes ³⁵ szükséges hogy a választattak kik eföldön vagy purgato-

riumban vannak., mindnyájan a paraditsomban menyenek, és hogy atestek. aboldog lelkekel meg egyesülvén., azok is részesüllyenek. aboldogságban mind ezeknek világ végekor kel meg lenni.

17 Articulus

A világ végiről. az Anti kristusrol. Illyés, és Enok el jövelekről. a sidok meg térésekről.

⁵ K A világnak mikor lesz vége?

F Azt az időt nem tudhatni. hanem azt tudgyuk [209a:] hogy az égnek, és a földnek el kel mulni, uj ég, és uj föld leszen, helyében, a hol fognak lakni a boldogok.

K A világ végekor mitsoda állapotok fognak törtenni?

¹⁰ F Leg inkább ezek vannak meg jövendőlvé, ugy mint. 1. a hadakozások, dög halálok. éhségek. nagy föld indulások., az idő járásának meg bomlása. 2. a keresztyének között a szeretet meg kezd hülni, 3 az Évangélium az egész földön fog prédikáltatni. 4. az Antikristus el fog jöni, ¹⁵ 5. Illyés és Énok a földre viszá jönek, 6. a sidok meg térnek.

K A szent irás mit tanit nekünk az Anti kristusrol?

2 thess. 2. 3.

F 1. Hogy gonosz és hatalmas ember lészen. ellene fog állani ajónak. de leg inkább a kristusnak,

2 thes 2 4.

²⁰ 2 Hogy Isten gyanánt fogja magát imádtatni.

2 thes. 2 9.

3 Hogy soha nagyob üldözés nem volt az Anyaszent egy ház ellen. mint a melyet ő fóg tamasztani., és hogy sok számu keresztyének hozzája hodolnak.

4. Hogy hamis tsudákat fog tenni a melyekel sokakat ²⁵ el áltat.

5. A szent Atyák azt mondgyák hogy valamit Daniel meg jövendölt volt⁷²¹ Antiochusrol hogy a jérusalemben lévő mindenkori áldozatot el fogja [209b:] törölni, azt az

⁷²¹ meg jövendölt volt <Anthiocusrol> Antiochusrol

Antikristusra kel érteni., aki is azon lészen hogy el tö-
röllye az új törvény béli áldozatot. mindenüt valahol fog
uralkodni.

6 Hogy az Anti kristusnak üldözése nem fog sokáig
tartani. a szent írásból által lehet látni. hogy tsak negyed ⁵
fél esztendeig fog tartani

7 Hogy a kristus ezt az Istentelent meg emészti az ő ^{2 thess. 2. 3. 8.}
szájának lelkével. és az ő ditsőséges el jövedele által el
töröli.

8 Hogy az Anti kristus el jövedele előtt nagy támadá- ¹⁰
sok lesznek az Anyaszent egyház ellen. és sokan meg
tagadgyák ahitet

9 Hogy az Anti kristus, világ vége elöt egy kevés idővel ^{2 thess. 2. 2. 8.}
fog el jöni, és azután minek utánna az Evangyélium az
egész világon predikáltatot volna ¹⁵

K Bizonyosé a hogy még az Antikristus elnem jött?

F Ennek a szonak Antikristus, két magyarázattya va-
gyon, az egyike közönséges. a másika különös, közönsé-
gesen azokat hiják Anti kristusoknak. kik a kristus ellen
támadnak., ezen értelem szerént a szent írás az eretneke- ²⁰
ket antikristusoknak nevezi, tehát ezen értelem szerént el
jött. **[210a:]** ^{1 joan 2 18}

De ha az Anti kristuson azt az Istentelent érttyük. a
ki az utolso üldözést fogja támasztani, és akire a fellyeb
meg mondot bélyegek illenek, a bizonyos hogy még el ²⁵
nem jött. mert még eddig senkire nem illettek azok a
bélyegek.

Hogy pediglen az eretnekek oly Istentelenül a pápát
antikristusnak nevezik. azt el mondhatni hogy ő magok
az anti kristusok káromlásokért. könnyü is meg felelni ³⁰
nékik.

Először. nem lehet nékik az a káromlo gondolattok
hogy ha azt fel nem teszik, hogy a közönséges Anyaszent
egy ház anyira meg romlot, hogy az ő láthato feje akivel
mindenkoron egy volt, akristus ellen támadot volna, a/ ³⁵
ilyen gondolat pedig tellyeségel a kristus ellen volna, aki

azt ígérte az Anyaszent egy háznak hogy mindenkor véle
léssen, az igazágnak lelke azt soha el nem hagyja, és a
pokolnak kapui az ellen győzedelmet nem vesznek,
atehát az Antikristus, a ki akristusnak beszédi ellen tanit.

5 2. Tsak kevés értelemel is által lehet látni, hogy tsak
esztelen⁷²² vakságból lehet a pápának tulajdonítani azt.
a mi az Anti kristusra illik. [210b:]

Grotius. dissert de
Ant. ch. 3 vol.

3 A leg okosabbak a protestansok között. meg vallyák
hogy azok. akik apápát Antikristusnak nevezik, ók nél-
10 kül tselekeszik.

K Bizonyosé a. hogy még Illyés és Enok el fognak
jöni.?

F Azt a szent irásból, és a traditioból tudgyuk. ugyan
azért is ragadtattak el a földről életben.

15 K Illyés és Enok miért fognak el jöni.?

s. Aug. tract 6. in
s. joan lib 1. de
civ lib 20 C. 29

F Azért hogy ellene ályanak az Antikristusnak. és
hogy munkálodgyanak a sidok meg téréseken

K Mint fog velek bánni az Anti kristus?

F Meg öleti őket. és tsak hamar azután meg szegyen-
20 tetik a kristus el jövetelével

K Bizonyosé a hogy a sidok meg térnek világ vége felé?

osé 1. 7. rom 11.
26.

F Igen is emeg vagyion írva mind azó. mind az uj⁷²³
testamentumban

Malaki 4. 5. 6.
Matth 14. 11. s.
Aug de civ Dei lib
18. cap 28.

25 Mostanában pedig a kristus Jesus halálaért való bün-
tetés akadályozza őket a meg térésben. mostanában mint
egy lepedő vagyion szemek előtt, hogy ne láthasák a
jövendöléseknek⁷²⁴ bé tellyesedését, de világ végén az a
lepedő el vétetik szemek elől, és akkor meg láttyák hogy
hejában vártak⁷²⁵ más Messiást a kristuson kívül. és

30 akoron meg térnek [211a:]

⁷²² esztelen [le – beszúrás.]

⁷²³ az auj [!] testamentumban

⁷²⁴ a jövendölések<et>nek bé tellyesedését, [Első s (hosszú f) d-ből
javítva.]

⁷²⁵ vártak [vártákból javítva az ékezet áthúzásával.]

18 Articulus

A közönségesen valo fel támadásrol világ végin.

K Mi fog következni világ végin az Anti kristus üldözése és a sidok meg térések után?

F Az Isten parantsolattyából az Angyalok szavokat az egész világra el terjesztik. valamint a hangos trombitáknak szavait, és arra a szora az egész emberi nemzet fel támad egy szempillantásban Matth 24. 31
1 cor 15. 1.

K Mit értesz azon midön azt monddod hogy ahalottak fel támadnak.?

F Azt értem hogy minden embernek lelke a maga testében viszá mégyen 10

K Miképen lehet meg atestnek fel támadása?

F Az Isten minden hatóságával. a ki is olyan könnyen támaszttya fel a testeket a koporsobol. valamely könnyen. teremtette semiből. 1 Cor 15. 42.

K Meg foghattyuké mi azt hogy miképen mégyen viszá mindenik lélek az elébbeni testében, a ki is anyi saeculumoktól fogvást porrá lette? 15

F Mi azt igen gyengén foghattyuk meg, de hiszük, mert az Isten azt ki nyilatkoztatta, látunk is valami hasonlatoságot ahhoz a természetben 20

A buzát el vetik. meg rothad. és abbol a rothadásbol más nő, ez a példa noha tellyeségel nem világos. de ebből meg. **[211b:]** láthattyuk az Istennek mindenhatóságát atestnek fel támadásában. *

s. Aug de civ dei lib 22. Cap 5. Tertull. lib de resurect carnis

K A test hasonlo állapotban támadé fel. mint a melyben volt halála előtt 25

F Ugyan azon test lészen de más féle állapotban. mivel más lészen az igazaknak fel támadások,⁷²⁶ más agonoszoknak fel támadások. 1 Cor. 15

⁷²⁶ fel támadások, <a> más agonoszoknak

1 Cor. 15.

K Az igazak miképpen támadnak fel.?

F Ditsőséges testben, és mint⁷²⁷ egy lelki testben

1 Cor 15.

K Mitsoda külömbiségei lesznek aditsőséges testnek.?

F A szent Atyák négyet tésznek szent Pál után.

s Aug de civ Dei
lib 22. Cap 21

- 5 Először hogy a⁷²⁸ világos, és fényes léssen 2. hogy olyan könnyü és gyors leszen. valamint alélek. 3 hogy olyan subtilis leszen. hogy minden en által mehet, valamicsodás volt a kristus teste fel támadása után, a ki a házban bé ment. noha az ajtok bé zárva valának. 4. ¹⁰ szenvedhetetlen léssen, az az. hogy semit nem fog szenvedni.

Apoc. 21 4. phil.
3. 21.

K Miképen támadnak fel agonoszok.?

- F Azt el lehet itélni hogy az ő testek a véték miat olyan nyomoruságos és irtoztato állapotban lesznek, valamely ¹⁵ nagy léssen ditsősége a szentek testeinek.

K leszené valaki aki fel ne támadgyon.?

- F A bizonyos hogy minden holtak fel támadnak **[212a:]** de a nem oly bizonyos ha az emberek mindnyájan meg hálnaké. a szent Atyák ezen meg nem egyeznek., ²⁰ némellyek azt tarttyák. hogy mindnyájan meg hálnak., és hogy azok kik életben lesznek a kristus el jövelekor meg hálnak. de mindgyárt fel támadnak., mások meg azt tarttyák. hogy a kik akor életben lesznek. azok meg nem hálnak. hanem egy szem pillantásban meg változnak., és ²⁵ aző testek olyan⁷²⁹ léssen mint ha meg holtak és fel tamadtanak volna és hogy az irás ezert mondgya hogy a kristus az élőknek és a holtaknak bírája.

s. Aug de civ Dei
lib 20 Cap 20.

- K Miért mondád ide fellyeb hogy a testnek ditsőségesen valo fel támadása. egyik haszna aközönségesen valo ³⁰ Anyaszent egy háznak.?

F Mert tsak az Anyaszent egy háznak tagjai támadnak

⁷²⁷ mint [n fölött áthúzott pont.]

⁷²⁸ a <I> világos,

⁷²⁹ olyan <v> léssen [Törlés a sor elején.]

fel ditsőségesen, mivel az Anyaszent egy házon kívül nintsen üdveség.

K Az Anyaszent egyháznak minden tagjai ditsőségesen támadnaké fel.?

F Nem. hanem tsak kik szentül holtanak meg a többi halálok után már nem tagjai az Anyaszent egy háznak. mivel az ördögnek irtoztato társaságában lesznek

K A lélek fel támadé atestel.?

F A léleknek nem szükséges fel támadni mivel halhatatlan. **[212b:]**

K Az emberek meg hálnaké még a fel támadás után?

F Nem mert azután meg halhatatlanok lesznek, és többé el nem válik a lélek atestöl.

19 Articulus

A kristusnak utolszori el jöveteléről, és a közönséges itéletről.

K Mi fog törtenni a fel támadáskor?

F A nap és a hold meg homályosodnak. a csillagok helyeket meg változtattják, az egész természet el romol rettentő zugásal., az eget, és a földet atüz meg emeszti. és az emberek meg láttják akristust nagy ditsőségel. és hatalomal. le szállani a felhökben. kísérvén ötet a szent Angyalok, és a szentek.

Matth 24 30
2 petr 3.

K Mi követi még ezeket?

F Elöször a kristus kereszttye meg fog láttzani, mint gyözelemnek jele.

Matth 24 30 s.
Chrys. in s. Matth

2 A kristus az ö itélő székeiben fog ülni hogy meg itéllye az eleveneket és a holtakat

25 Matth 25 31
Matth. 19. 28.

3 Maga mellé fogja ültetni a szenteket. hogy véle edgyütt itéllyek meg az ördögöket, és az Istenteleneket.

1 cor. 6. 2. 3.

K Miért akarja a kristus hogy véle edgyüt itéllyenek a szentek.? **[213a:]**

F Hogy fel magasztallya ditsőségeket, az ő meg alázta-
tásoknak szenvedésért.

s. Aug. de civ Dei
lib 20. Cap 5

2. meg pirullyanak és meg aláztassanak ahamisak kik
e földön meg vetették a szenteket.

5 3 Hogy meg mutassa azal. hogy a szentek az ő tagjai
K Mivel minden ember meg ítéltetik halála után akö-
zönséges ítélet tehát haszontalan valo?

F szükséges egy néhány okokra valo nézve.

sap 4. s. Aug de
civ Dei lib 20 Cap
2.

1. Hogy az egész emberi nemzet meg lássa az Istennek
20 tselekedetit. és hogy nagyob fényeségel és győzedelemel
tessék ki az ő rendelése. a mely ellen oly gyakran károm-
kodnak ahamisak.

2. Hogy mindenek előtt el válasza ajókot a gono-
szoktol.

15 3. Hogy meg jutalmaztasa vagy meg büntesse az embe-
reket testekben. valamint lelkekben

4. Hogy meg nagyobittsa. a szentek ditsőségit. vagy a
hamisak szenvedésit kinek, kinek érdeme szerént.

Magyarázat.

20 Vagynak olyan vétkek. és jó tselekedetek. a melyek
tsak világ végin tellyesednek bé. és a melyek tsak akor
jutalmaztatnak. vagy is büntetődhetnek meg. példának
okáért. egy Eretnekség kezdő, nem tsak azért a bü[213b:]-
nért⁷³⁰ vétkes, hogy el szakadot az Anyaszent egy háztol.

25 hanem még részesülni is fog mind azokban avétkekben
a melyekben estek, vagy esni fognak világ végiig mind
azok kik az ő tanítására való nézve, el szakadtak, vagy
el szakadnak az Anyaszent egyháztol., az ő vétkei tehát
bé nem telnek, se érdemek szerént meg nem büntetődhet-
nek hanem világ végin.

30 De meg ellenben., egy Apostol nem tsak azért a jó
tselekedetért érdemel jutalmat a melyet tselekedet. maga,
hanem még mind azért ajóért is, a melyet tselekedtek

⁷³⁰ a bünért <a> vétkes,

vagy tselekesznek mind azok. akiket meg térítet az urhoz predikálása vagy írása által. vagy az ő tanítványi által. időről időre. mind világ vegiig.

Ebből akét példából meg láthattjuk hogy mitsoda rettentő dolog követi arosz példát. és abotránkoztatást. ⁵ és menyire el terjed a jó tselekedet

K Az ítéző napon mi lészen meg más is.?

F Az Angyalok el választtyák a választattakot a meg vettettektől, és a választattakot a kristus jobb keze felől állittyák, és ameg vettetteket bal keze felől. akoron a ¹⁰ kristus ki mondgya az ítéletet mindenik részre.

A választottaknak azt mondgya, *jövetek el Atyámnak áldottai birjátok az országot mely meg készítetet néktek, evilág fundámentuma fel vetése előtt, mert éheztem [214a:] es ennem,*⁷³¹ *adtatok. szomjuhoztam és innom adtatok &.* ¹⁵

Azután mondgya a bal felől valoknak, *Atkozottak mennyetek el töllem az örök tűzre, mely készítetet az ördögnek. és az ő Angyalinak mert éheztem. és ennem nem adtatok. szomjuhoztam, és innom nem adtatok. & akoron ameg vettettek. az örökké valo szenvedésre mennek, test-²⁰ ben. lélekben, az el választattak pedig testestől. lelkestől. mennek aparadicsomban. hogy az örökké valo boldogságban éllyenek a kristusal, és a szent Angyalokkal.*

Matth 25 31.

20 Articulus Az örök Életről

K Mitsoda az örök élet?

F Az olyan boldogság amelyben élnek a szentek az ²⁵ égben.

K Mitsoda nével nevezi azírás azt a boldogságot?

F Az Isten és a kristus országának, menyeknek orszá-

⁷³¹ ennem, [m – megkezdett hosszúszerű betűből javítva.]

gának. a Bárány menyezőjének. alakadalom vendégsé-
ginek. agyönyörűség patakának, és az ur örömeinek.

Az Isten és akristus országának. mert abban az életben
valo boldogság a, hogy a kristus Isten. s'ember lévén,
5 tellyeségel valo ura mind azoknak kik az égben vagynak,
minden örömel engedelmeskedik néki, a szenteknek, az
Istennel. es a kristusal egy akarattyok vagyón

hebr. 2 8

2. Mert a szenteknek addig tellyes boldogságok nem
[214b:] lészen, valamég akristus egész gyözedelmet nem
10 veszen minden ellenségin. a mely tsak világ végén lesz
meg.

A Menyeknek országának. mert az égben vagyón hely-
heztetve ez az ország. és mind azok kik azt lakják. kirá-
lyok, mivel a kristusnak örökös társai, akoron magokon
15 és ateremtet állatokon tellyes birodalmok lészen.

sap. 3. 8. Apoc.
1 6.

A Bárány menyezőjének, mert akor tellyesedik bé a
szent szövetség melyet tett a kristus az Istennek Bárán-
nya az Anyaszent egy házal., ugyan akor is egyesülnek
meg a szentek a kristusal., ugy anyira hogy mind egyek
20 lesznek véle.

joan 17. 23.

A gyönyörűség patakának. és az ur örömeinek. Mert a
szentek bőségél valo gyönyörűségben lesznek akoron., és
aző örömök tekéletes és meg változhatatlan leszen.

K Minek nevezi azírás azt a⁷³² helyt, ahol. az örök
25 életnek gyönyörűségivel élnek.?

F Menynek, Paraditsomnak, szent városnak, új jéru-
salemnek.

Isa. 66. 1.

Menynek. mert az irás ugy adgya előnkben a menyét,
mint az Isten⁷³³ Ditsőségének lako helyét. és azt mond-
30 gya, hogy oda akristusnak kel bé vinni a szenteket

hebr. 9.

Apoc. 2 7.

Paraditsomnak, az az. gyönyörűség helyének,

Szent városnak, új jérusálemnek. Mert a város, és a
jérusálemi templom, ahol az előtt fénylet az Isten Ditső-

⁷³² a [Beszúrás sötétebb tintával.]

⁷³³ az Isten(lak) Ditsőségének lako helyét.

sége. je-[215a:]lentette az eget. ahol az Isten lakik. és ahol közli magát a szentekkel oly kegyeséggel.

Apoc 21 2.

K Miben áll a más életnek boldogsága?

F Mi azt kinem mondhattuk., mert azt meg kellene próbálni hogy arról lehesen szollani, hanem azt tudgyuk hogy soha a szem nem látot. se a fül nem hallot, és soha az embereknek szivekben nem ment a mit az Isten készítet az ötet szeretőknak.

s Aug. in ps. 145. n. 8

1 Cor. 2. 9.

K Mitsoda foglalatoságok leszen a szenteknek az égben?

10

F Hogy az Istent mindenkor láttják, imádják. szeretik. és örökké ditsérik.

F A ditsőség iránt leszené valamely külömbség az égben.?

F Igen is. mert azok kik inkább szerették az Istent. és inkább követték a kristust a földön, azok nagyobb ditsőségben is lesznek, a boldog lelkek mindnyájan egy boldogságban vannak, de némellyek,⁷³⁴ közüllök nagyobb tekleleteséggel birják azt másoknál, ugyan ebben is fog állani azö boldogságoknak külömbözése.

Matth 20 9.

20 1 cor 15 41.

K Miért tetted ide fellyeb az örök életet, az Anyaszent egyház hasznai köziben?

F Mert abban aboldog életben tsak azok lesznek. a kik az Anyaszent egy ház tagjai voltak., és a kristus utolszori eljövetele után, az Anyaszent egy ház tsak a boldogokból fog állani.

25

K Kitsodák azok akiknek részek nem leszen az örök életben? [215b:]

F Mind azok kik az Anyaszent egyházon kívül⁷³⁵ hálnak meg. és mind azok kik az Anyaszent egyházban halálos vétekben meg hálnak, egy szoval mind azok. akiknek nevek nintsen fel írva. az Élők könyvében.

Apoc 20 Matth. 25 1 Cor 15. 50.

⁷³⁴ de némellyek, <d> közüllök

⁷³⁵ kívül [Beszúrás sötétebb tintával, lehet hogy idegen kéztől.]

K Az örök élet szemlélésének mitsoda gondolatot kel szivünkben. és elménkben oltani?

1 cor 9. 14. 2 Cor
4. 17. s. Aug in
ps. 136. 1.

F 1. Hogy minden erőnkkel azon legyünk hogy oda juthassunk.

5 2. Hogy a földi állapotokat meg vesük.

3. Hogy siránkozunk e földön mint idegenek, és suhajtassuk az eget mint lako helyünket,⁷³⁶

joan 15. s. Aug.
in ps 122. n. 1.

4. Egyesülyünk meg akristusal és kaptassoljuk ugy magunkot hozzája, hogy annak soha vége ne légyen.

21 Articulus.

Az örökké valo halálrol.

10 K Mitsoda az örökké valo halál?

s. Aug de civ Dei
lib 13 Cap 2.

F Az Istentől örökké valo meg válás., az Isten élete a mi lelkünknek, valamint alélek élete atestnek, tehát a lélek el válva az Istentől. halálban vagyon., az Istentől örökösön meg válva örökké valo halálban vagyon

15 K Hová lesznek azok kik erre az örökké valo halálra íteltetnek?

Matth. 5 20

F Az Isten szine elől el lesznek örökösön rekesztve., soha menyekben nem mehetnek **[216a:]**

Mark. 9 45

2. örökké kinezni fogja őket lelkek üsméreti, de haszontalanul., mivel meg bánások. meg nem szabadithatya őket nyomoruságoktol.,

3. A tüzes⁷³⁷ tóban vettetnek, az ördögökkel a pokolban mennek.

Apoc. 20 15
Matth. 25 s. Aug
de civ Dei lib 20.
Cap 22. Matth.
25. 41. Apoc 20.
15.

K Mitsodás tűz lesz a testi és valóságos tűz lesz a?
25 F A szent irás mint egy meg érteti velünk hogy a pokol béli tűz, valóságos tűz lesz. és a mely természet felet valo erővel égeti a lelkeket. és a testeket, meg emésztés nélkül.

⁷³⁶ lako helyünket, <4> [Új bekezdésben:] 4.

⁷³⁷ tüzes [e-éből javítva az ékezet áthúzásával.]

K Hit ágazattyaé a. hogy az el vettettek pokolban valóságos tűzben fognak szenvedni.?

F A hit ágazattya, hogy ők örökül el lesznek válva az Istentől. és a boldogságtól., a mely leg nagyob kinya az olyan teremtet állatnak, aki az Istenért teremtetet volt. ⁵ az is hit ágazattya hogy rettentő szenvedéseket érznek⁷³⁸ örökké, testekben és lelkekben, minden vigasztalás és könyepség nélkül, az is hit ágazattya, hogy azokat akinokat. a szent irás örökké valo tűznek nevezi, de azt nem tudhattuk bizonyosan hogy ha valóságos materia-¹⁰ lis tűz leszéné a. vagy nem, a szent irás azt nyilván nem tanította.

K A lelkek pokolban egyaránsu képen fognaké szenvedni?

F A büntetés holmiben nem lészen egyaránsu. de ¹⁵ mindnyájan szenvedik az Istentől valo el válást. és a Apoc. 18. 7. büntetésnek örökké valo tartását. **[216b:]**

K Bizonyosok vagyunké abban hogy az el kárhozot lelkeknek büntetések örökké fog tartani?

F Ez olyan hit ágazattya, a mely aszent írásra, és ²⁰ atráditiora vagyon építve, és az Anyaszent egyház mindenkor eretnekeknek tartotta, akik ezel ellenkezöt tanítottak ^{s. Aug. de Civ. Dei lib 21. Cap. 17}

K Mit kel tselekedni hogy el lehesen kerülni a kárhozatot., és az örök életben lehesen jutni.?

F Keresztyenek kel. lenni. és keresztyénül kel élni.

K El érhettyüké az örök életet magunk erejével?

F Nem. az örök élet, akristus kegyelméből vagyon ő érdemlette azt meg nekünk halálával. és irgalmaságából adgya azt meg nekünk. ³⁰

K Miért mondgyák tehát hogy szentül élvén örök életet érdemlünk?

F Mi azt meg érdemelyük de nem amagunk erejével mivel nem élhetünk szentül a kristus kegyelme nélkül.

⁷³⁸ érznek [z – hosszú j-ből? javítva.]

ugyan az a kegyelem is érdemli meg nekünk aditsőséget, ez így lévén a krisztus meg koronázván szent életünket. a maga ajándekit koronáza meg, és mindenkor tsak az ő irgalmaságának tartozunk mindenért

⁵ K Mi formában adatik nekünk a szent életre valo kegyelem.?

F A szenttségekb. és azt a mi imádságink., vagy az Anyaszent egyháznak imádsági nyerik meg nekünk.
[217a:]

22 Articulus.

Az Apostoli symbolumrol. mely magában foglallya rövideden⁷³⁹ mind azt valamit eddig mondottunk.

K⁷⁴⁰ Hol találjuk fel tsak rövideden mind azokat az¹⁰ igazságokat a melyeket eddig mondottál?

F Az Apostoli symbolumban

K Mit értesz az Apostoli symbolumon?

F Értem⁷⁴¹ ahit tételnek formáját., a melyet az Apostoloktól vettük a traditioból.

¹⁵ A Mely eképen vagyon

„1 Hiszek egy minden hato Istenben, menynek és földnek teremtőjében. 2. Es az ő egy fiában a krisztus Jésuban. mi urunkban, 3. ki fogantaték a szent lélektől. születék szüz Máriától. 4. ki pontius pilátusnak alatta²⁰ szenvedet. fel feszitetet, meg hala, és el temeteték, ki szálla alá poklokra. 5 ki harmad napon halottaiból fel támadá. 6. ki mene menyekben, és ül a minden hato⁷⁴² Atya Istennek jóbján. 7. A honnan eljö itélni az eleveneket. és a holtakat. 8 Hiszek a szent Lélekb. 9. A közön-

⁷³⁹ rövideden [Kereszttel jelölt beírás a sorvégi margón.]

⁷⁴⁰ K [Megkezdett F-ből javítva.]

⁷⁴¹ Értem [É – más megkezdett betűből javítva:] ahit tételnek <azt> formáját., [<azt> beszúrás.]

⁷⁴² minden ha [!] Atya Istennek

séges Anyaszent egy házat., a szenteknek egyeségit, 10.
A bűnöknek botsánattyát. 11. A testnek fel támadását.
12. Es az örök életet.”

Ez a symbolum a mint meg lehet látni tizen két részből
áll. [217b:]

Az első rész magában foglalja mind azt valamit mon-
dottunk eddig az Istenről, természetiről, tekkéleteségről,
A szent Háromságról. az égnek, földnek, Angyaloknak,
és az embernek teremtésekről

A második rész emlékezik az emberek meg váltojáról. 10
a mi urunk Jézus kristusunkról, Isten. s' Emberől. és
ebben foglaltatik mind a. valamit mondottunk az ember-
nek esetéről. az eredendő⁷⁴³ bűnről, és a meg váltonak
szükséges voltáról, és mind avalami történt ennek ameg
váltonak el jöveteléig. 15

A harmadik rész rövideden magában foglalja mind
azt amit mondottunk a kristus születésiről.

A negyedik részben értődik mind a valamit mondot-
tunk a kristus életéről. szenvedésiről, haláláról. temeté-
séről. 20

Az ötödik rész emlekezik rövideden mind arról valamit
mondottunk⁷⁴⁴ akristus fel tamadásáról.

A hatodik rész pedig mind arról valamit mondottunk
a kristus menyben meneteléről. és tulajdonságról,

A hetedik rész magában foglalja mind azt a mit mon- 25
dottunk a különös. és a közönséges ítéletről. [218a:]

A nyolczadik mind azt valamit mondottunk a szent
lélekről, és az Anyaszent egy háznak fel állításáról.

A kilentzedikben értődik mind az, amit mondottunk
az Anyaszent egy házról., és az ő tagjainak egyeségekről. 30

A tizedikben foglaltatik a mit mondottunk az Anya-
szent egy háznak hasznairol. a melyek közöt első a bű-
nöknek botsánattya.

⁷⁴³ eredendő<bo> bűnről,

⁷⁴⁴ mondottunk <rövided> akristus

A tizen egységben a mit mondtunk a közönségesen való fel támadásról.

A tizen kettődik rész magában foglalja mind azt röviden, valamit mondtunk az örök életről és halálról,

⁵ K Vagyoné az Anyaszent egy háznak még bővebben való vallás tétele ahitről?

F A sokféle eretnokségek okozák, hogy az Apostoli symbolumnak bővebben való meg magyarázására az Anyaszent egyház egy néhány szót ad ehez a symbolumhoz. azt meg láthatni a Niceai és a Constantinapolyi symbolumban.

De ezen a symbolumon kívül az Anyaszent egy ház bé vette és éneklé minden vasárnapon a symbolomot melyet szent Athanásius symbolumjának nevezik.

¹⁵ A szent szék tsinált még a hitről való vallást a [218b:] Tridentinum Conciliumnak végeztése szerént, a melyben a Niceai, és a Constantinapolyi symbolum szerént, fel tétetnek mind azok ahit ágazatok a melyek ellen tanítottak a protestánsok, az utolsó saeculumokban, és a nem catholicus valaki nem hiszi valóságát, a mi abban a vallás tételben vagyon

²⁰ Ezt a vallás tételt meg lehet látni ennek az első szakasznak a végén.

23 Articulus.

A Melyben meg mutattyák miképen kellesék élni e földön, hogy az örök életet el lehesen érni, a melyért teremtettek az Emberek.

Tsak röviden a keresztyéni életről.

K Mit kellesék e földön tselekedni hogy meg lehesen ²⁵ nyerni az örök életet a melyért teremtettünk?

F Keresztyenül kel élni.

K Mit értesz akeresztyéni életen.?

F olyan életet értek, mely meg egyezék akristus tanításával.

K Melyek akristus tanítási?

F Tsak két dologból állanak, a világot el kell hagyni, és az Istenhez kel ragaszkodni. *Ne szeresétek. a világot mondgya szent János. sem azokat melyek a világban vannak, ha valaki szereti a világot, nintsen [219a:] abban az Atyának szerelme.* A kristus azt mondotta az Apostolinak és minden keresztyéneknek. *Nem evilágból valok vagytok, el választottalak titeket evilág közül, meg másut azt mondgya. hogy nem szolgálhat senki két urnak, szere-sed ate uradot Istenedet tellyes szivedből, tellyes lelke-dből.* 10 és tellyes elmédből. ezek akristus szavai.

1 joan 2. 15
joan. 15 19
Matth 6 24
Matth. 22 37.

K Mit értesz avilág el hagyásán?

F Azt hogy nem kel ragaszkodni atiszteletekhez., a gyönyörűségekhez., egy szoval a rosz kívánságokhoz.

K Miért szükséges a világot el hagyni.?

15

F Mert minden valami evilágban vagyon a testnek kívánsága, szemeknek bujálkodása, és életnek kevélysége. mondgya szent jános.

1 joan 2. 16.

K Mitsoda. a testnek kívánsága.?

F Az érzékenységbéli gyönyörűségekhez valo ragasz-kodás.

20 s. Aug. tract in
epist 1. s. joan.

K Mitsoda a szemeknek bujálkodások.?

F A fősvénység, vagy szent Agoston szerént, a felettéb haszontalan valo szorgalmatoság.

Confess lib 10 n.
51

K Mitsoda a haszontalan valo szorgalmatoság?

25 s. Aug. lib de vera
religione Cap 49.

F Midőn azt akarják tudni vagy látni a mi⁷⁴⁵ ártal-mas. vagy haszontalan.

K Mitsoda az életnek kevélysége? [219b:]

F Ezt másut meg mondgyuk a hol a vétkekről szollunk

K Minek nevezik ezen három hajlandoságot?

30

F Rosz kívánságnak.

K Tartozunké ezektől el távozni?

matth 11. 12.
rom 6. 12.
gal. 5. 24.

F Igen is. egész életünkben kel azon munkálodni, és azért erőszakot kel venni magunkon.

⁷⁴⁵ a mi <ab> ártalmas.

K Miért szükséges meg győzni ezen hájlando-
ságot?

F Mert minden rosz. és véték ezekből erednek.

K Miért kel nekünk tsak az Istenhez ragaszkodnunk.?

s. Aug. Confess
lib 1. Cap 1.

5 F Mert az Isten a mi örökös urunk, ő az örökös jó
mindennel néki tartozunk. ő tehet egyedül boldogoká. és
ő érette is teremtettünk.

K Miképen ragaszkodhatunk mi az Istenhez?

F A jó erkölcsöknek tselekedetek által. az az, a hit,
10 reménség, és a szeretet által.

K Miről lehet meg üsmérni hogy ha az Istenhez va-
gyunké ragaszkodva, a hit, reménség, és a szeretet által.?

F Azt meg lehet üsmérni arrol ha engedelmesek va-
gyunk az Istenhez. és az Anyaszent egy házhoz. mivel
15 tsak ugy rakaszkodunk⁷⁴⁶ az Istenhez, hogy ha meg
tarttyuk az ő parantsolatit, és az Anyaszent egy házát,
Mind ezekből a miket mondottunk a következik., hogy
e földön valo keresztyéni élet abban áll. hogy a vétket el
kel kerülni, a jó erkölcsöt kel gyakorolni, az Isten, és az
20 Anyaszent egyház pa-[220a:]rantsolatit meg kel tartani,
ebből áll tehát. rövideden az egész keresztyéni tanítás. ezt
a négy dolgot a második könyvben meg magyarázunk.

1 joan 2. 3. 4. 5.
luk 10. 16.

⁷⁴⁶ rakaszkodunk [A. m. *ragaszkodunk*; ejtés utáni, íráshibás válto-
zat.]